

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

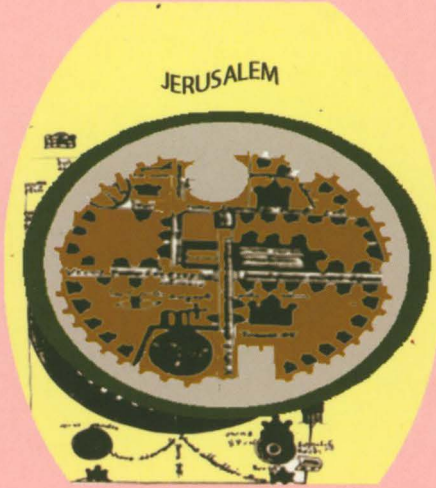
Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ANONİM

HAÇLI TARIHİ

Doç. Dr. Ergin AYAN

SELENCE

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

ANONİM HAÇLI TARİHİ

(GESTA FRANCORUM ET ALIORUM
HIEROSOLYMİTANORUM)

ANONİM
HAÇLI TARİHİ

Doç. Dr. Engin Ayan

Selenge Yayınları

İstanbul 2013

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Selenge Yayınları No: 74

Tarih Serisi: 61

Kapak-Sayfa Düzeni

Ahmet Yanar

Tashih ve Redaksiyon

Mehmet Efendioğlu

Baskı-Cilt

Step Ajans Matbaacılık

Tel: 0212 446 88 46

ISBN 978-975-8839-99-5

Selenge Yayınları

Ticarethane Sok. No: 41/24 Cağaloğlu/İSTANBUL

Tel: 0212 514 45 73 Faks: 0212 511 09 35

www.selenge.com.tr

e-posta: selenge@selenge.com.tr

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	9
SUNUŞ.....	15
HAÇLI SEFERİ.....	25
GESTA'NIN ELYAZMALARI.....	44
HAÇLILAR VE DİĞER KUDÜS HACILARININ TARİHİ	49
<i>Fasıl I</i>	49
<i>Fasıl II</i>	51
<i>Fasıl III</i>	55
<i>Fasıl IV</i>	58
<i>Fasıl V</i>	61
<i>Fasıl VI</i>	63
<i>Fasıl VII</i>	66
<i>Fasıl VIII</i>	67
<i>Fasıl IX</i>	71
<i>Fasıl X</i>	75
<i>Fasıl XI</i>	79
<i>Fasıl XII</i>	82
<i>Fasıl XIII</i>	85
<i>Fasıl XIV</i>	87
<i>Fasıl XV</i>	89
<i>Fasıl XVI</i>	91
<i>Fasıl XVII</i>	93
<i>Fasıl XVIII</i>	96

<i>Fasıl XIX</i>	100
<i>Fasıl XX</i>	102
<i>Fasıl XXI</i>	107
<i>Fasıl XXII</i>	111
<i>Fasıl XXIII</i>	114
<i>Fasıl XXIV</i>	116
<i>Fasıl XXV</i>	118
<i>Fasıl XXVI</i>	120
<i>Fasıl XXVII</i>	123
<i>Fasıl XXVIII</i>	126
<i>Fasıl XXIX</i>	129
<i>Fasıl XXX</i>	134
<i>Fasıl XXXI</i>	137
<i>Fasıl XXXII</i>	139
<i>Fasıl XXXIII</i>	140
<i>Fasıl XXXIV</i>	143
<i>Fasıl XXXV</i>	147
<i>Fasıl XXXVI</i>	149
<i>Fasıl XXXVII</i>	151
<i>Fasıl XXXVIII</i>	154
<i>Fasıl XXXIX</i>	158
KUDÜS'ÜN KUTSAL MEKÂNLARININ TASVİRİ.....	164
KAYNAKÇA.....	167
DİZİN	173
HARİTALAR	182

Annem Sakine ve Eşim Aysel'e

ÖN SÖZ

Günümüzdeki Batı'nın medeniyet iddiaları ve bunu savaş yoluyla yayma hedefleri yeni bir oluşum değil. Bu hedefler, Haçlı Seferleri ile başlayan yaklaşık 1000 yılı aşkın bir süreci içermektedir. Haçlı seferlerini en az okuyan tarihçiler bile, batının Türkler ve Müslümanlar hakkındaki düşüncelerinin ilginçliğine takılıp kalmaktan kolay kolay kurtulamazlar. Batının bu konudaki genellemeleri, muhtelif Haçlı kaynaklarında apaçık görüldüğü için bu sözleri söyleme cesaretini kendimizde bulmaktayız. Fakat, bunların anlaşılması için, Haçlı kaynakları hakkında yapılan araştırmalar, Türk tarihçiliğinde çok yetersizdir. Bizim Haçlı seferlerine olan alâkamız, daha ziyade tarihin dinler ve medeniyetler çatışmaları sorunlarının büyük oranda günümüze de yansımış olmasındandır. Hemen hemen her batılı fikir babası aslına rücû ederek, Haçlı seferlerinin altın çağırlarında gayet emin ve sakin bir şekilde karınlarını doyurmaktadır.

Meselâ çok somut bir örnek olarak; Huntington'un *Medeniyetler Çatışması*¹ tezi kökleri Ortaçağ'ın derinliklerine inen bu Haçlı ideolojisinin sadece yeniden formüle edilmesidir. Demek ki, kendimiz ne kadar barışçı olsak bile, kendimizi hedef alan modern Haçlılar gibi saldırganlarla karşı karşıya kalabiliriz. Bunlar akademik yazılarında çatışmacı halet-i ruhiyelerini, daha da ileriye giderek, "düşman yaratma" stratejisine kadar götürmektedirler. Bu formülasyon uyarınca "Batı medeniyeti diğer medeniyetlerin tehdidi altındadır, bu nedenle çatışma kaçınılmazdır. O halde medeniyetler çatışmasına hazır olup, insiyatifi biz ele geçirelim."

1 S. P. Huntington, *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*, Okuyan Us Yayınları, İstanbul 2006.

Bunun içindir ki, 1000 yıldır bu yolculukta olan Batı'nın, dönem dönem kendi meslek ve zanaatı üzerine bir takım düşünceler ihdas etmesi hayret verici değildir. Nitekim günümüzde medeniyetler arasında en görkemli savaşlar ilan edilmiş ve uygulama alanına konulmuş durumdadır.

İşte bu çalışma, bu zihniyetin ilk kaynaklarına yani çıkış noktasına ışık tutmaktadır. Tercümesini yaptığım kaynak metni, kısa görünse bile -ki çoğu fasılları bir-bir buçuk sayfadır- yine de Haçlı seferlerinin ilk kaynaklarından ve adı bilinmeyen yazarının da görgü tanıklarından biri olması münasebetiyle, dönemin anlayışını en iyi bir şekilde yansıtmaya adaydır. Bu anlayışları dört ana konu üzerinde irdeleyebiliriz: Haçlıların Türkler'e bakışı, genel olarak Müslümanlar'a bakışı, Ortodoks Bizans'a bakışı, kendi aralarındaki münasebetler. Bu anlayışlardan biri de Haçlıların, başlattıkları bu meşum seferleri savunma savaşları olarak görmeleridir. Haçlılar, önce 1085'de İspanya'da Müslüman Araplar'a, on yıl sonra da Ortadoğu ve Anadolu'nun Selçuklu istilâsına uğraması neticesinde doğuya doğru karşı saldırıya geçmişlerdir. Haçlı seferlerinin -batılı kaynakların ifade ettikleri masumane amaçların dışında kötüye kullanılmalarını bir tarafa bırakırsak- genel olarak faydalı savunma ve bir medeniyetin diğer bir medeniyetten intikam alma savaşları olduğuna dair anlayış batıda yaygındır. Dolayısıyla buna göre Haçlı seferlerinin saiklerinden birisi olan medeniyetler savaşı, günümüzdeki mücadelenin tartışmalı eksenlerinden ikisini oluştururken, Haçlı savaşlarında da bu boyutun eksik olmadığı görülüyor. Günümüzde Neoconlar'ın yeniden tedavüle soktukları önleyici darbe (preemptive strike) doktrini aslında bugünün doktrini değildir. Neoconlar bu doktrini Haçlılar'dan tevarüs etmişlerdir. Hatırlanırsa ABD Başkanı G. W. Bush, ağzından kaçırarak Irak Savaşı'yla alakalı olarak "Bu bir Haçlı seferidir" deyimini kullanmış ve ardından özür dilemişti. Böylece dünya, ABD başkanının ağzından dini içeriklere göndermeler yapan Şer Eksenini (Axis of Evil) ve Terörizme Karşı Haçlı Seferi (Crusade against terrorism) gibi deyimleri duyabilmiştir Neocon doktrinlerinin

tarihin nerelerinde uç verdiklerini yine tarihin derinliklerinde görüyoruz. Neoconlar terör adına önleyici darbe doktrinine sarılırken Haçlılar da ülkelerinin Müslümanlar'ca istilâsına karşı bir ön tedbir mahiyetinde şark illerine saldırmışlardı.

Geçmişle günümüz meselelerini bağlayıcı nitelikte olan böyle bir çalışmaya yönelmemin nedeni de benim uzmanlık alanımla, daha doğrusu akademik olarak yetişmiş olduğum Ortaçağ Tarihi ile ilgili olarak hissettiğim bir eksiklik ve bunun nispeten tamamlanması arzusudur. Dolayısıyla bu kitabı okuyanlar, Haçlıların kendi yazılarıyla anlattıkları her gerçeğin, günümüz batı medeniyetinin anlayışlarıyla, şöyle veya böyle ilintili olduğunu rahatlıkla göreceklardır. Haçlı seferleri tarihiyle ilgili olarak gerek tarihsel-kronolojik ve gerekse kültürel-düşünsel gerçeklikler, doğu kaynaklarının yanında batı kaynaklarının da çevrilmesiyle birlikte açıkça ortaya çıkacaktır. Bununla birlikte, bu ana kaynağın bazı konularına daha fazla açıklık kazandırmak düşüncesiyle, dipnotlarda ilaveler yapma lüzumunu hissettim.

Bu kitabın orijinal Latince ismi *Gesta Francorum Et Aliorum Hierosolymitanorum* olup, adı bilinmeyen birisi tarafından kaleme alınmıştır. Ben, batılı araştırmacıların kabul ettikleri gibi, eserin gerçekten bir görgü tanığı tarafından yazılmış bulunduğu kanaatindeyim. Yazar, eserinin başlangıç faslına, belki de oraya uzak olsa da papanın Galya'daki çağrısıyla başlamış bulunmakla beraber, papanın Clermont Konsili'nde yaptığı konuşmaya şahit olup olmadığını bilmiyoruz. Ancak, yazarın tespit edilebilen bizzat tanık olmadığı kayıtların, diğer kaynaklarla örtüşmesi hususu muhtemelen, muahhar kaynakların, *Gesta*'dan alıntı yapmalarından ileri gelmektedir. Kendisi ise meselâ Kürboğa'nın annesiyle görüşmesi veya elçilik teatileri esnasında konuşulanlar hakkında yazdığı haberleri bellidir ki, nakil vasıtasıyla edinmiştir. Her şeye rağmen *Gesta*, Haçlı seferleri tarihçileri için kesinlikle birinci elden kaynak olma özelliğine haizdir.

Haçlıların ve dolayısıyla Hristiyanlığın bir mensubu olan anonim yazar, Türkler ve diğer Müslümanlar hakkında "kâfir",

“inançsız” türü kavramları, kendi dini görüşleri çerçevesinde formüle ederek yaygın olarak kullanmıştır. Yazarın İslâmiyet ve Müslümanlar hakkında hemen hemen hiçbir şey bilmeden, yaptığı tanımlamalar, sadece belki de duyduklarıyla onun kendi zihninde şekillenen kurgulardır. Bir din adamı olması münasebetiyle, güçlü bir Hıristiyanlık inancına sahip olduğundan, *İncil*’in vazettiklerinin dışındaki diğer inançların daha aşağı ve değersiz olduğunu her fırsatta dile getirmiş, fakat bunları açıklama ihtiyacı hissetmemiştir. Ona göre teslisten kuşkulanmaya yönelik her eğilim kâfirliktir ve imanlı olmaktan dışlanmayı hak etmektedir. Okuyucu bu kitabı okuduğu zaman, Kudüs’ün Haçlılar tarafından alındığında, bir Müslüman katliamı yapıldığı yapılmadığı konusunda karar verme aşamasına gelince, tamamen kendi inançlarına göre tavır alma cesaretini gösterebilir. Okuyucuların bu tür örnekleri, nasıl yorumlayacakları ise apayrı bir konudur. Bu eserin içeriğinde sıkça yer alan bu tür vahşet içerikli olayların avukatları ise, postmodern bir savunma anlayışıyla aynı olayların tekrarına teşebbüs etme eğiliminde bulunanlar olacaktır.

Bununla birlikte Haçlı seferleri tarihi, araştırma alanı Doğu-Batı çatışmaları ve dünyanın ortaçağlarda geçirdiği köklü dönüşümler olan tarihçiler ve meraklılar için en uygun rehberdir. Batı medeniyetinin, İslâm medeniyetinden ayrımlanması en iyi bu alanda yapılabilir. Haçlı seferleri adıyla, günümüze kadar uzanan din savaşlarının her iki kutbunda yer alan din adamları veya tabiri caizse “dini ideologlar” bu süreç zarfında, iki taraf arasında çok keskin ayrım çizgileri yerleştirmeye çalışmışlardır ki, buna misal teşkil eden bir materyal de elinizdeki bu eserdir. Öte yandan, tarih disiplininde Haçlı seferlerinin, dünyanın bugünkü hale nasıl geldiğini anlamanın önemli bir kanıtı olduğu kanaatindeyim. Doğal olarak iki medeniyet arasındaki bu çetin mücadeledenin başlangıcı, Hıristiyan ve Müslüman tarihçiler tarafından eksik anlatılmış olsa da şahsen bunların arasında ayrım yapılması fikrinde değilim, çünkü bunların eserleri tarihin anlaşılmasına önemli katkıda bulunmuşlardır. Fakat, onları postmodern

anlamda profesyonel tarih disiplinine sahip tarihçiler olarak görerek tedkik ve tenkit mekanizmasını buna göre şekillendirmeyi de doğru bulmuyorum. Ayrıca, onların eserlerini, tarihçi olarak sahip bulundukları milli ve dini kimliklerle değerlendirmemeye de itina göstermelidir.

Elinizdeki kitapta, 1095-1099 yılları arasında dört yılı aşkın süre içerisinde -yani Papa II. Urbanus'un Clermont Konsili'nde yapmış olduğu konuşmadan, Askalan savaşına kadar- geçen olaylar kaleme alınmıştır. Bu eserin çevirisini hazırlarken göz önünde bulundurduğum okuyucu kitlesi, bilhassa üniversitelerdeki akademisyenler ve öğrenciler ile tarihe meraklı uzman veya uzman olmayan geniş bir yelpazedir. 39 Fasil'dan ibaret olan eserin aslı Latince olup, aslı Hagenmeyer tarafından geniş Almanca dipnotlarıyla 1890'da kaleme alınmıştı. Bir de Rosalind Hill tarafından 1962'de Latince aslıyla birlikte İngilizce tercümesi yapılmıştı. Bu İngilizce metnin Almanca versiyonu ise Manfred Hiebl tarafından web sitesinde yayınlanmıştır. Ben bunları esas alıp, *Gesta*'yı Türkçe'ye çevirerek, kendi ilâvelerimle geniş bir tedkik yapmaya çalıştım. Bunu yaparken, eserde verilen bilgileri mümkün mertebe dogulu ve batılı kaynaklarla karşılaştırdım. *Gesta*'nın metninin çevirisinde, kullanılan kavramlar ve cümle ifadelerini bölmeden olduğu gibi aktarmaya gayret ettim. Şahıs isimlerinde Almanca versiyonları kullandım. Ana metinde okurlar, *Gesta*'nın anonim yazarının kendi anlatımıyla Ortaçağ'da Haçlı seferine katılan, üstelik Bohemund gibi kudretli bir liderin maiyetinde bulunan Hristiyan bir din adamının ayrıntılı tasvirleriyle karşılaşacaklardır. Yine Haçlıların Anadolu'ya girip, iç bölgelerden çıkana kadar, Türkler'le olan karşılaşmalarında, ne kadar korku ve endişe verici duygulara kapıldıklarını da ayrıntılarıyla görebilirler. Yazarın, Haçlıların Türkler karşısında duydukları korkuları hiç çekinmeden samimiyetle itiraf etmesi gerçekten takdire şayandır. Bu kitabın okunmasının Türk kavminin milli hususiyetlerini anlamak bakımından çok yararlı olacağı da tartışmasız biçimde açıktır. Yazara göre Türkler düşmandır, fakat bu kavmin

olağanüstü derecedeki cesaret ve kahramanlığını adeta bir sır verirmiş gibi, eserinde tarihsel belleğe yerleştirmiş olması kuşkusuz bir gerçeği yansıtmaktadır.

Doç. Dr. Ergin AYAN

SUNUŞ

Eser

Gesta et Aliorum Hierosolimitanorum, Kasım 1095'de Clermont Konseyi ile başlayan ve Ağustos 1099'da Askalan Savaşı'yla sona eren Birinci Haçlı Seferi tarihidir. Bu kitap 39 fasıldan ibaret olup, kim olduğu belli olmayan (anonim) yazarın ilk 29 faslını, Kasım 1098'de Antakya'yı terk etmesinden önce yazdığı görülmektedir; daha sonraki fasıllar ise Kudüs'de 1101'in başlarında ve muhtemelen Askalan Savaşı sonrasında yazılmıştır. Daha sonra Aura başrahibi olan Ekkehard, 1101 yılında hac için gittiği Kudüs'de, içinde üç yıl boyunca Haçlıların maceralarını anlatan ve "Kudüs'ün fethi ile mutlu zaferi" tasvir eden bir kitapçık gördü². 1106'da başrahip, keşiş Reims'li Robert'ten yeniden "bir tarih" (*unam historiam*) yazmasını istedi, çünkü daha önceki tatmin edici olmayıp, kabaca yazılmıştı ve Clermont Konsili'nin eksiksiz tafsili değildi³. Daha sonra Dol başpiskoposu olan Baldrici, 1108 yazılmış olan *Historia Jerusalem* adlı eserinde, isimsiz ve çok mütevazı "bir kitapçıktan" bahseder ki bunu yeniden yazma isteği duymuştur⁴. Bu kitap, Raimund von Agiles'in *Historia Francorum*⁵ adlı eseri olmaz, çünkü yazar önsözünde ismini belirtmektedir, hatta ayrıca

2 *Recueil des Historiens des Croisades, Historiens Occidentaux*, V, Neşr. Academie des Inscriptions et Belles-Lettres, Paris 1841-1906, s. 21.

3 Roberti Monachi, *Recueil des Historiens des Croisades, Historiens Occidentaux, Historia Hierosolimitana*, III, s. 722-882.

4 Baldrici, *Recueil des Historiens des Croisades, Historiens Occidentaux, Historia Hierosolimitana*, IV, s. 10.

5 Raimundi Aguilers, *Recueil des Historiens des Croisades, Historiens Occidentaux, Historia Francorum*, III.

eserin bir başpiskopos için pek sade ve basit bir tarzda düzenlendiği hemen fark edilmektedir. Besly, 17. yüzyılda *Historia de Hierosolymitano Iterne*'nin Rahip Peter Tudebod von Civray'ın eseri olduğunu belirtmiştir⁶. Bu bakış açısı 19. yüzyılın ortalarına ta ki, Fransa ve Almanya'daki bağımsız araştırmalarla, "kitapçık" olarak *Gesta*'nın yeniden yazılmasına kadar sürmüştür. Hagenmeyer, metnin baskısının girişinde sorunu tam olarak ele almış ve Birinci Haçlı Seferi tarihi için *Gesta*'nın hemen hemen tüm tarihçilerin kullandığı ortak bir kaynak olduğuna inanmak için makul nedenler ileri sürmüştür⁷. Bazı çağdaş tarihçiler 1105 çalışmasının batıda yapıldığını ve Bohemund'un Antakya Prinkepsliği üzerindeki iddiasını desteklemek için dağıtıldığını kabul etmişlerdir⁸. Bu böyle olabilir, ancak bu metinlerle kanıtlanamaz. *Gesta* Bohemund'u tamamen desteklemez. Mesela eserde Kudüs'e yolculuğa devam etmediği için yazarın, efendisi Bohemund'un hizmetinden 1098 sonbaharında ayrıldığı görülmektedir⁹.

Tudebod'un çalışması ve Anonim *Historia Belli Sacri*¹⁰ erken dönemin intihallerine iki örnektirler. Her iki yazar *Gesta*'nın tam metnini hiçbir atıfta bulunmadan kullanmışlardır, fakat bu o dönemin bilinen uygulaması idi ve önceki eserden intihal yapmak saygısızlık olarak görülüyordu. Bu etki öylesine anlamlıdır ki, 12. yüzyılın ilk yarısının bilinen bütün Birinci Haçlı Seferi yazarları eserlerinde *Gesta*'yı kullanmışlardır¹¹. Tudebod, bizzat

6 Peter Tudebode, *Historia Hierosolymitano Itinere*, Ed. J. Besly, *Historiae Francorum Scriptores*, IV, Paris 1841; Tudebod için bk. *Recueil des Historiens des Croisades, Historiens Occidentaux*, III, s. 3-117. Eseri için bk. Petri Tudebod, *Historia Hierosolymitano Itinere*, İng. Terc. J. H. Hill-L. L. Hill, Philadelphia 1974.

7 H. Hagenmeyer, *Anonymi Gesta Francorum*, Carl Winters Universitaets Buchhandlung, Heidelberg 1890, s. 39-92.

8 A. C. Krey, "A Neglected Passage in the Gesta", *The Crusades And Other Historical Essays Presented to Dana C. Munro*, Ed. L. J. Paetow, New York 1928, s. 57-76 ve C. Cahen, *La Syrie du Nord à l'époque des Croisades*, Paris 1940.

9 Bk. *Gesta*, Fasıl XXXV.

10 *Patrologia Latina*, CLV, Ed. J-P Migne, Paris 1844-1855.

11 Hagenmeyer, A.g.e., 48.

haçlı seferine katılmış ve muhtemelen 1111'den önce yazmıştır. O, örneğin Yağısıyan'ın esirlerini öldürmesi¹² gibi *Gesta*'da olmayan bazı olayları, metne eklemiştir. *Belli Sacri*'nin yazarı eseri 1130'dan önce tamamlamış olamaz, çünkü onun verdiği bilgiler Haçlı Seferi ile başlayıp Antakya Prinkepsi II. Bohemund (1126-1130)'un ölümüyle sona ermektedir. O, Tudebod ve Raimund von Agiles'ten yararlanmıştır.

Gesta, kapsamlı olmamakla birlikte Haçlı Seferi'nde yer alan iki yazar tarafından kullanılmıştır; Toulouse Kontu Raimund'un maiyetinden olan Le Puy rahibi Raimund von Agiles ve Kudüs'ün ilk Haçlı kralı olan Balduin'in papazı Fulcher von Chartres. Fulcher von Chartres'in eseri *Gesta Francorum Hierosolimatana Peregrinantum* adını taşımakta olup, üç kitap halindedir. Fulcher, birincisini 1101, ikincisini 1106 ve üçüncüsünü 1124-1127 yılları arasında tamamlamıştır¹³.

Her ne kadar Hagenmeyer, benzerliklerin izini sürmekten uzak durmaya çalıştıysa da (çünkü sonuçta aynı olayı tasvir etmeye yarayan sınırlı sayıda kelimeler vardır) her iki yazarın *Gesta*'yla bağlantılı oldukları gerçeğine ulaştı¹⁴. Bu kitabın -ya orijinal biçimiyle, ya da doğrudan taklitçileri vasıtasıyla- 12. yüzyılda Haçlı Seferleri tarihi yazan, Guibert von Nogent¹⁵, Ralph von Caen, Hugo von Fleury, Robert von St. Rémi, Fulko ve Gilo von Paris,

12 *Patrologia Latina*, CLV, Ed. J-P Migne, Paris 1844-1855, s. 785-786.

13 Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi*, Çev. İ. Bihter Barlas, İq Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2009; Fulcher Of Chartres, *A History Of The Expedition To Jerusalem*, Ing. Terc. Rita Ryan, The University Of Tennessee Pres, Tennessee 1969; Fulcherius'un birinci kitabı yüksek lisans tezi olarak Türkçe'ye tercüme edilmiştir. A. Can, *Fulcherius Carnotensis'in Haçlı Vekayinamesi'nin Türkiye ile İlgili Olayları da İçine Alan Birinci Kitabının Tercümesi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1998.

14 Raimund von Aguilers'in *Gesta*'dan yaptığı alıntılar konusunda oldukça bol soru işaretleri vardır. *Gesta*'nın çağdaş orijinal eserlerle mukayesesi için karş. B. Kugler, *Analekten Zur Kritik Alberts Von Aachen*, Kessinger Legacy Reprints, Tübingen 1888, s. 16.

15 Guibert de Nogent, *The Deeds of God Throught The Franks Gesta Dei Per Francos*, Trans. Robert Levine, The Boydell Press, Woodbridge 1997.

Albert von Aix ve Wilhelm von Tyrus gibi ekseri batılı Avrupalı Haçlı tarihçileri üzerinde etkisi vardır¹⁶. Ayrıca, Ordericus Vitalis¹⁷ ve Wilhelm von Malmesbury¹⁸ tarafından yayınlanan genel tarihlerde de kullanılmıştır. Bu nedenle bu eserin o devirdeki tarih yazıları üzerindeki etkisini abartmak yanlış olmaz ve onun “mütevazı, sade tarzı”, onu düzeltmeye çalışan karmaşık nesirlerden çok daha iyi bir sınav vermiştir.

Yazar

Gesta’nın anonim yazarı hakkında, kitabında kendi verdiği bilgiler dışında hiçbir şey bilinmemektedir. O, Haçlı Seferi üzerine bir tarih yazdı ve çağdaşlarının çoğunun yaptığı gibi, bir otobiyografi yazmaya çok az ilgi gösterdi. Hatta kendi adını bile açıklamadı. Bununla birlikte, böyle davranmasının belirli sebeplerinin bulunması ihtimal dışı değildir. Haçlı Seferi’nin başlamasından, 1098 Haziranı’nın sonuna kadar yer aldığı bütün savaşları tasvir edişinden onun, Bohemund’a bağlı olup, çok büyük bir ihtimalle Güney İtalya’nın Apulia kentinden gediği anlaşılmaktadır ki, bunu Kürboğa’nın hücumu bahsinde açıklamaktadır. O, bizzat kendisi bazan içinde meselâ Hugo von Vermandois’le küçük kardeşi de bulunan kuzeyli birinci sınıf soyluları karıştırmakla beraber, Bohemund’un ordusundaki bir dizi tanınmamış insanın ismini biliyordu. O, Gottfried von Bouillon’un Avrupa’dan İstanbul’a gidişi hakkında sadece duymuş olduğu bilgilere sahipti ve fakat, onun imkân dahilinde kuvvetlerini Kont Raimund von Toulouse ile birleştirmeye zorlanmasıyla, Dalmaçya kıyıları boyunca olan tehlikeli ve zor yolculuğu hakkında değerli hiçbir bilgi vermez. *Gesta*’nın ilk 29 bölümünde Bohemund, bağımsız feodal bey anlamına gelen “dominus” olarak adlandırılır ve mutad bir şekilde

16 Bunların eserleri için bk. *Recueil des Historiens des Croisades*, I-V.

17 Orderici Vitalis, *Historiae Ecclesiasticae*, Apud Julium Renouard et Socios, Paris 1845.

18 Hakkında bk. R. M. Thomson, *William of Malmesbury*, The Boydell Press, Woodbridge 2003.

övücü birkaç özellik ile destansı bir kahraman olarak tasvir edilir¹⁹. O, Dorylaeum (Eskişehir) ve Antakya Gölü savaşlarında yeteri kadar yakınında bulunduğu için, efendisinin Robert Fitz-Gerard'a ne söylediğini duymuştu ve o, yüksek risk altında geceleyin Antakya'ya girmek için Bohemund'un yanına aldığı seçkin gruptan biriydi. O, henüz birkaç kelime Yunanca biliyordu ve kitabın başından itibaren Bizans İmparatoru Aleksius Komnenos'a karşı büyük bir önyargı sergiler. Alpler'in kuzeyinde nadiren kullanılan Latince "tenda" veya "merula" gibi kelimeler kullanır²⁰. İlâveten, Papa Urban'ın Alpler üzerinden Clermont seferine kendisinin normalde İtalya'dan katıldığını açıklar. Bütün bu deliller O'nun ailesinin Normanlar'dan olduğunu göstermektedir ki, bunlar 11. yüzyılda Hauteville'den Güney İtalya'ya ücretli asker olarak giden Tankred'in oğullarındandır. Bohemund'un babası Robert Guiscard²¹, Tankred'in oğullarından biriydi. O, 1059'da Apulia düklüğü yapıyordu ve bu vesileyle daha da hırslanarak 1081'de Bizanslılardan Durazzo'yu ilhak etti. O, askerlerini sürekli olarak İtalya topraklarındaki Normanlar'dan teşkil etti ve gerçekten de *Gesta*'da zikredilen adamlarından hiçbirinin adı, bunlar İtalyan derebeylerinin unvanlarından türetilmiş olmalarına rağmen, kesinlikle İtalyanca değildir. Kanımca, güneyde doğmuş olsalar da Bohemund'un maiyetinin, en azından baba tarafından Norman kökenli olduklarını kabul etmeliyiz. Yazar seferi bir Haçlı şövalyesi olarak tamamladı. O'nun Antakya kuşatması sırasında atını kaybettiği ve Kasım 1098'den sonra yaya askeri olarak Provance ordusuna katıldığı Hagenmeyer tarafından tespit edilmiştir. Bu

19 Hagenmeyer, A.g.e., s. 28.

20 Hagenmeyer (A.g.e., s. 8 ve 302 n. 41) bu garabeti vurgular. Merulanın orijinal okunuşu açıkça böyledir, zira bir kopyacının "inoenia"yı ilk olarak "merula"ya dönüştürdüğü kabul edilemez. "Seniores", "solaryum", "cavillae", "piscina", "casale", "pedones", "Hostis" gibi kelimeler İtalya ile sımsıkı değildir.

21 Robert Guiscard için Bk. *The Deeds of Count Roger of Calabria And Sicily And of His Brother Duke Robert Guiscard by Geoffrey Malaterra*, Trans. By Kenneth Baxter Wolf, The University of Michigan Press Ann Arbor, Michigan 2005.

doğru olabilir, fakat 1099 yazında onlardan biri olmadığı halde kendisini “pauperes homines pedites” (zavallı erkek yayalar) olarak göstermekte²² ve Maarratunnumân’dan Kudüs’e yürüyüş hakkındaki raporunda Haçlıların, atını kaybetmiş olanlara verilmek üzere bir miktar at satın aldıklarını belirtmektedir. Şövalyelik daha ziyade ciddiyet ve vakara dayanır ve bir adam mülkü olmasa da şövalye olabilir. Yazar, feodal efendisi Bohemund’dan ayrılmak için ciddi adımlar atmıştır, çünkü Bohemund’un Antakya’da bir prenslik kurmak amacıyla olduğunu ve o Kutsal Mezar’a hac ziyareti yapıp yapmama endişesi taşımadığını kesinlikle biliyordu. Normanlar, asker olarak hizmet etmeye uyumlu ve alışkın oldukları için, bir Norman şövalyenin Kont Raimund von Toulouse’un hizmetine girmesi olağandışı sayılmazdı. Bir rahip ve savaşçı olarak yazar, Haçlı seferini, savaşlarda rahip olarak yer alan çağdaş yazarlar Raimund von Agiles ve Fulcher von Chartres’ten tamamen farklı bir perspektiften görür. O, liderlerin görüşmelerine katılmaya davet edilmedi ve bu yüzden kendisine sadece kulaktan dolma bilgiler verildi. O, daima mücadeleler ve kuşatma teknolojileri ile ilgilendi. Şartlar göz önüne alındığında o, acımasız bir adam değildi; onun savaşlar ve katliamlar hakkındaki anlatımları kusursuzca samimidir ve korkunç ayrıntıları ve mağlup düşmanı vurgulamayı abartmayı denemez. O, elbette doğal olarak kendine göre Türkler’in haksızlıkla Kutsal Mezar’ı işgal altında tuttuklarını görmüş ve onlardan çoğunun mümkün olduğu nispette öldürülmesini, fakat bunu bizzat yapmayı daha fazla arzu etmiştir. Onun Kürboğa’nın ordusu hakkındaki anekdotları, askerlerin düşmanlarını çok iyi savaşçılar olarak resmetmelerine benzeyen yarı tanındık hikâyeler gibi geliyor. O, Müslümanlar’ın dini hakkında çok az şey biliyordu, dolayısıyla onların politeist ve putperest olduklarını kabul ederek, Müslümanlar’ı kâfir olarak adlandırıyordu. Ayrıca Türkler’le Araplar’ı karıştırarak, Müslüman ordusunun Franklar gibi düzenlendiğini zannediyordu. O’nun Haçlı Seferi tarihini kendisinin şahsen mi yazdığını yoksa

22 Hagenmeyer, A.g.e., s. 457.

ona başka birisi tarafından mı yazdırıldığını tespit edemiyoruz. O zamanlar ince bir zemin üzerinde yetiştirilen eğitimli şövalyeler (“milites literati”), yani söz konusu edilen kilise için özel eğitilmiş genç oğlanlar, bir büyük kardeşin ölümü halinde bir askeri kariyere geri çağrılan küçük siparişlerden başka bir şey değillerdi. Kudüs Kralı I. Balduin, bu tip bir “milites literatus” idi ve yazar onun çağdaşıydı. Her hâlükârda *Gesta* bir ruhani tarafından büyük boyutlara dönüştürülmemiştir. Balderich von Dol’un kritik gözlemlerine bakılınca ve bu kitap Raimund’un ve Fulcher’in kilise tarih kitapları ile karşılaştırılınca bu durum doğru değerlendirilebilir. *Gesta* tutarlı, son derece özlü, basit ve sade tarzda yazılmıştır. Cümleler, yazar ağızdan farklı bir ifade belirtmediği sürece nadiren karmaşıktır. Örneğin, aç aslanlar ifadesi nadirdir, ama buna mukabil çok canlıdır. *Gesta*’nın anonim yazarı, anlatıklarının ekseriyetini bizzat yaşamıştır ve bunları okuyan birisi olayları ilk elden haber aldığı için, adeta görgü şahidi gibi olur²³. Kelime dağarcığı sınırlıdır ve İncil’den yapılan alıntılarının hepsi dindar bir rahibin sadakatine haizdir. Golgatha anıları tarzı (Abraham Lincoln’ün İncil’in 1661’den İngilizce çevirisi tarzı gibi) bakımından, yazarın kilisede duyduğu kelimeleri yarı şuurlu hatırlayan bir din adamı olduğunu düşündüren hafif bir ipucu vardır. Bohemund’u terk edip, Kutsal Mezar’a yolculuğa devam etmesinden dindar bir adam olduğunu anlıyoruz, zira Antakya Prinkepsliği’nin vereceği resmi ödülleri geri çevirip, hacıların yanında olduğu takdirde Tanrı’nın mucizevî bir şekilde onlara yardım edeceğini düşünüyordu. Raimund von Agiles’in aksine o, mucizelerin gerçekliğini tartışmaya çalışarak vakit geçirmiyordu. O’nun teslise olan inancı, onun söylediği her şeyin kanıtı için yeterli oluyordu. Yirminci yüzyılın aya çıkma tecrübesini yaşamış her askeri gibi o, her şeyin ilahi müdahalenin sonucu olduğuna inanıyordu.

Bütün eser aslında biraz destansı özellik taşır. Yazar, insanları tasvir etmek için düzenli olarak geleneksel hususi sıfatlar

23 Hagenmeyer, A.g.e., s. 32.

kullanır [Haçlı liderleri için “sapiens (bilge) veya prudens (ihtiyatlı)”, Bizans imparatoru için “iniquissimus (kötü) veya infelix (mutsuz)”, Türkler için “inimici Dei et sancte christianitatis” (Tanrı’nın ve Kutsal Hristiyanlığın düşmanları)]²⁴. O, savaştan sonra alınan ganimetler ve okunan ilahileri tasvir ederken eserinin her bölümünün sonunda Chansons de Geste şarkılarını çağrıştıran stilize tekrarlar yapma eğilimine kaymaktadır. Orijinal tarihi kendi eliyle yazmış olsa da olmasa da, bir akademisyen olarak değil, öncelikle bir kahramanlık öyküsü olarak algıladığı görülmektedir. Onun inancı Roland şarkısına uyumludur: “Hristiyanlar iyi, kâfirler kötü”. O, Filistin’de kurtarmak için o kadar tehlikelere katlandığı Kutsal Mezar’ı buldu. Eserindeki kutsal mekânları tasvir ile ilgili raporu daha eski bir yazmaya ek olup, bize ölmeden önce bütün buraları (Nazareth ve Galilea dışında) gördüğü izlenimini vermektedir²⁵.

Müslümanlar’ın veya İmparator Aleksius’un ordusunda cereyan eden olayları anlatan pasajların, Brehier’in uyardığı²⁶ gibi başka bir iş arkadaşının çalışmaları olduğu hususu çok şüpheli gelmektedir. Orada yazarın bizzat tanık olmadığı eylemlerin açıklamaları kesinlikle vardır ve o bilhassa Türkler’i, kendisine has yazı tarzıyla kibirli bir şekilde konuşturma eğilimi göstermektedir. Yine de onun tarzında Kürboğa ile Antakya’nın iç kalesini korumakta olan emir arasındaki konuşma veya Aleksius’un 1098 yazında geri dönüşünün tasvirinde, karakteristik anlatım hususiyetleri görülmektedir. Hayali bölümler, bir ruhban tarafından yapılan değersiz anlatımlara işaret eden muahhar kayıtlardır; bunlar daha ziyade, Müslümanlar’ın veya Grekler’in gerçekteki tavırları hakkında Haçlı ordusundan yayılan mutad söylentilerdir. Mizah duygusu olan yazar, bu tarz tasvirlerden muhtemelen çok zevk duyuyordu ve bunu eserine memnuniyetle yansıtmıştır. O, Kürboğa’nın Bohemund gibi

24 Hagenmeyer, A.g.e., s. 53, 144, 156.

25 Bir hacı için bu sıradan bir rehber olmasına rağmen.

26 L. Bréhier, *Histoire Anonyme de la première Croisade*, IV, Paris 1924, s. v-viii.

davranmasını bekleyemezdi ve muhtemelen Kürboğa'nın ikiyüzlü annesinin tuhaf hikâyesinin meşakkatli hayat koşullarını düzeltceğini tahmin ediyordu. Bohemund'un üvey kardeşinin feryad-ü figan etmeye başlaması, zamanın şövalye davranışı ile tamamen uygundur. Meselâ, I. Balduin'in ölümüne dair aldığı sahte haber üzerine vasalı Tankred (şahsen ondan hoşlanmadığı halde) "acı ve kederle" ağlamaya başlamıştı²⁷.

1101'de Kudüs'de yazılan küçük kitabın, yazar tarafından mı yazıldığı yoksa onun tarafından başka birine mi yazdırıldığına karar verebilmek mümkün değildir²⁸. Orijinal yazmaların yokluğunda bu hususta karar veremeyiz, fakat bütünüyle eserin tarzı, İncil dışında literatürü olmayan, iddialı bilgelige dayanmayan, zahid, dikkatli ve akıllı bir ruhani tarafından yazılan belirli bir tarihi yansıttığı görünmektedir.

27 *Patrologia Latina*, CLV, s. 876.

28 Mevcut eski el yazmaları, Kudüs Latin Krallığı yazı tarzının özelliğini göstermemekte 12. yüzyıl ortalarının yazı tarzının özelliğini taşımaktadırlar.

HAÇLI SEFERİ

Birinci Haçlı Seferi tarihi, eserleri her iyi kütüphanenin parçası olması gereken birçok saygın insan tarafından yazılmıştır. Haçlı Seferi'nin nasıl yapıldığına dair sadece Franklardan değil, aynı zamanda Bizanslılardan ve Müslüman kaynaklardan da bazı haberler almak mümkündür. Konuyla ilgili bu kısa açıklamalardan maksat, okuyucuyu teşvik ederek, Ortaçağ ve Yeniçağ döneminin derinliklerini köklü ve güvenilir bir şekilde yazan bu tarihçilerin kaynak vasfındaki eserlerine yöneltebilmektir.

Gesta'da Haçlı Seferi'nin son derece karmaşık bir konu olduğu çok net bir şekilde görülmektedir. Onu dini şevk, doğu halkının ekonomik zenginliği, Haçlı prenslerinin toprak hırsı veya Franklarla Bizanslılar arasındaki rekabet gibi motiflerden ileri gelen bir hareket olarak göstererek açıklama girişimi, bu sebeplerin her biri vaki olmakla beraber, başarısız olmaya mahkûmdur²⁹. Liderler ve Raimund von Agiles'in hususi olarak ilgilendiği “yoksul hacıların” hedefleri arasında net bir ayrım yapılamaz, zira her iki grup da hem gerçek bir dindarlık hem de açgözlülük örneği sergilemişlerdir. Eskişehir muharebesindeki slogan³⁰ göstermektedir ki, Kutsal Mezar'a hürmeten gelip, bir katliamda çok sayıda silahsız sivil Müslümanı katletmek ve ganimet üzerine yırtıcı bir bakış afetmek hususunda Tanrı'dan yardım istemek *Gesta*'nın yazarı için hiçbir tezat teşkil etmemiştir. İki Haçlı aynı durumda aynı

29 Bu konudaki bir çalışma için bk. Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri Tarihi, Makaleler-Bildiriler-Incelemeler*, Yay. Haz. Ebru Altan, Dünya Kitapları, İstanbul 2007, s. 1-14.

30 “Hep birlikte sıkı durun, Mesih’e ve Kutsal Haç’ın zaferine güvenin. Tanrı bugün bize zengin ganimetler bahşedecek”

şekilde davranmamış olabilir ve hepsinin tam bir uyum içinde oldukları söylenemez. Her ne pahasına olursa olsun Antakya'yı kendi tasarrufuna almak isteyen ama kendisinden nefret edilen Bohemund, Noel gecesinde Betlehem'de Fulcher von Chartres ile bütün geceyi dua ederek geçiren *Gesta*'nın yazarına yabancılaşıyordu. 12. yüzyıl metinlerinde genellikle mütevazı inançlı ve sade bir kahraman olarak tavsif edilen Gottfried von Bouillon, İmparator Aleksius'a bir yemin etmişti. Haçlılar ne kadar çok tanınırsa, onların romantik mi yoksa alaycı mı oldukları hususunda bir şema çizmek o kadar zorlaşır. Biz Müslümanlar'ın Kudüs'den çıkarılmalarının Batı Frankları'nın büyük teşebbüsü olduğuna dair tartışmasız tarihsel gerçeklikten başlayabiliriz.

Kudüs Müslüman Araplar tarafından 636 yılında Bizans İmparatoru Heraklius'a (610-641) karşı kazandıkları büyük zafer sonucunda fethedilmişti³¹. Araplar tamamen kâfir olarak gördükleri Hristiyanlara karşı din hususunda büyük oranda hoşgörölü idiler. Ara sıra kesintiler olmakla beraber, ücret karşılığında Hristiyanlara kutsal mekânları ziyarete ve Latinlere Kudüs'deki Aziz Maria manastırı gibi yerleri muhafazaya müsaade ettiler. Kudüs, Hristiyanlar ve Yahudiler için olduğu kadar Müslümanlar için de mukaddes bir şehir olmasına rağmen, Dimaşk'ı kendilerine başkent yapan Emevî hânedânının (661-750) kısa süreliği dışında, hiçbir zaman Müslümanlar'ın halifelerinin ikametgâhı olmamıştır. Emevîleri müteakiben Abbâsiler 762'de, Haçlılar zamanında da halifeliğin başkenti olan Bağdâd'a taşındılar. Çok önemli ticaret yolları üzerinde kilit noktaları (Antakya ve Haleb) gibi Kutsal Şehir de burada olmasına rağmen Anadolu, Suriye ve Filistin, Abbâsiler tarafından oldukça uzak batı eyâletleri olarak görüldü.

10. yüzyılda Sünnilerle Şii Müslüman'lar arasındaki ayrılık derinleşti, nihayet Afrika'da kendi halifeliklerini kurup, Mısır'da

31 Kudüs, Beytulmakdis veya diğer adıyla İyyâ'nın fethi için bk. İbnü'l-Esir, *El-Kâmil fi't-Tarih*, II, Türkçe terc. A. Özaydın, Bahar Matbaası, İstanbul 1987, s. 258-261.

hâkimiyeti ele geçirerek, Abbâsiler'e rakip olan bir hânedân teşkil ettiler³². Bu 910'da gerçekleşti ve o zamandan itibaren Mısırlılar Sünnî rakiplerine karşı Hristiyanlar'la ittifak yapmak için istekli olmuşlardır. Bu durum Haçlılar için adeta bir bilmece gibi olmuştur. Willermus Tyrensis bunu şöyle açıklıyor: "Mısır şeriatı Şia diye adlandırılır ve Hristiyanlık inancına diğerlerinden daha yakındır³³. Şiîler, 1096'de Haçlıların Antakya'ya saldırısından yararlanarak, bir sefer düzenleyip Kudüs'ü 1098'den önce aldılar³⁴. *Gesta* gösteriyor ki, o zamanlar Şiîler Haçlı ordugâhına elçiler göndermişler, fakat Haçlılar onlara Sünnîlerin kesik başlarını göstererek fazla önem vermemişlerdir.

Başkenti İstanbul olan Bizans İmparatorluğu, 6. yüzyıldan bu yana, rakip bir imparator olarak ortaya çıkan ve papa tarafından taçlandırılan Büyük Şar'ın (771-814) şahsında Hristiyanlığın batı yarısından oldukça uzaklaşmıştı³⁵. Kremonalı Liutprand'ın 971'de İstanbul'la olan diplomatik misyonu zamanında, iki imparatorluk arasındaki münasebetler, iyi bağlantılar planlanmasına rağmen,

32 Ubeydullah el-Mehdi, 6 Ocak 910 yılında Fâtımîlerin ilk halifesi sıfatıyla Rakkâde'deki saraya yerleşti. İbnü'l-Esîr, *A.g.e.*, VIII, s. 46; Fâtımîlerin kuruluşu hakkında bk. Aydın Çelik, "Fâtımîler Devletinin Kuruluşu", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *Fırat University Journal of Social Science*, 2005, Cilt 15, Sayı 2, sayfa: 433-453; Ayrıca Bk. D. S. Margoliouth, *Cairo Jerusalem And Damascus*, Chatto And Windus, London MCMVII, s. 41.

33 Willermus Tyrensis, *Geschichte der Kreuzzüge und Königreichs Jerusalem*, Almanca Terc. E. R. Kaussler, Stuttgart 1844, I. Kitap/IV.

34 İbnü'l-Kalânîsi (*Zeyl-ü Târih-i Dimaşk*, Neşr. H. F. Amedroz, Catholic Press, Beyrut 1908, s. 135) Kudüs'ün Fâtımîler tarafından alınış tarihini 491 (1097/1098) yılı olayları arasında veriyorsa da, İbnü'l-Esîr (*A.g.e.*, X, s. 235) doğru ve isabetli bir şekilde Şaban 489 (Temmuz-Ağustos 1096) tarihine işaret etmektedir. Nitekim Melik Rıdvân, 489 yılının son aylarında Kudüs'ü Fâtımîler'den kurtarma girişiminde bulunduğu göre, şehrin 491'den önce Fâtımîler'in eline geçtiği ortaya çıkmaktadır. Bk. Ali Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1989, s. 169 n. 501.

35 Ahmet Hikmet Eroğlu, "Hristiyanların Bölünme Sürecine Genel Bir Bakış", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Ankara 2000, C. XLI, s. 316.

pratikte hayli gergindi. Liutprand İmparator Nikephorus Phokas'ı (saygın bir şahsiyet ve büyük bir asker) bir "zavallı yanmış kömür parçası" olarak niteler ve modern olmasına rağmen, saray neditmelerinden hiç birinin dedesinin zamanındaki gibi, resmi elbise giymediklerini tespit eder³⁶. 1054 yılında Doğu ve Batı Kilisesi arasında meydana gelen ayrılık, durumu daha da zorlaştırmıştır³⁷. Bizans imparatorları Fırat'ın batısındaki arazileri, kesinlikle geri kazanmaya hak sahibi bulundukları, kaybedilmiş eyâletler olarak görüyorlardı. 10. yüzyılın ikinci yarısında onlar geçici olarak Suriye ve Küçük Asya'ya doğru egemenliklerini genişlettiler, fakat Filistin'i asla geri alamadılar. Süregelen sınır savaşları esnasında Bizanslılar, Müslümanlar'ı farklı bir dinde ama yüksek bir uygarlık düzeyinde, aynı şartlarda ilişki kurabilecekleri yabancı bir güç olarak gördüler. Haçlı seferleri sırasında Franklar bu tutumu anlayamadılar ve onları genellikle onları hain düşmanlar olarak algıladılar. Kendi dini siyasetleri ve ekonomik rekabetlerinden olduğu gibi, bu sebepten dolayı da Aleksius ve tebaasına hiçbir zaman adil bir yaklaşım sergileyememişlerdir.

Doğu'dan imrenilen ve değerli malları getiren ticaret yolları, ya İstanbul'a ya da Müslümanlar'ın ellerinde bulunan limanlara ulaşıyordu. Bu sebeple İtalya'nın büyük ticaret şehirlerinin tâcirleri, İstanbul tekeline kırabilmek için Haçlı seferini filolarıyla korumaya hazırdılar. *Gesta*'nın gösterdiği gibi, Ceneviz filoları Haçlı

36 Kremonalı Liutprand, *Konstantinopolis Misyonu*, Çev. Mehmet Coral, Yeditepe Üniversitesi yayınları, İstanbul 2003.

37 Papa IX. Leon tarafından 1054 yılında İstanbul'a gönderilen Kardinal Umberto başkanlığındaki heyet, İstanbul patriği tarafından kabul edilmiştir. Ancak Umberto, ortak bir nokta ve karşılıklı anlayış ortamı oluşturmaktan öte, patriğin huzurunda uyulması gereken kurallara bile uymamış, ona karşı emredici bir tavır takınmıştır. Bu yüzden patrik, onu bir daha huzuruna kabul etmemiştir. Patrikle görüşemeyen Umberto, 15 Temmuz 1054'te, patrik ve diğer ileri gelen din adamlarını aforoz ettiğini belirten bir belgeyi Ayasofya'da ilan etmiş ve İstanbul'dan ayrılmıştır. Bunun üzerine İstanbul patriği de bir sinod toplayarak Roma Kilisesi'ni aforoz etmiştir. Böylelikle, iki Kilise arasındaki anlaşmazlıklar, karşılıklı afarozaşmaya kadar varmıştır. Ahmet Hikmet Eroğlu, a. g. m., s. 318.

seferleri boyunca tarıfsız yardımlarda bulundular ve daha sonra Venedik ve Pisa gemileri diğer limanların zaptında yardımcı oldular. Bazı gemi kaptanları Haçlı seferine yardımcı idiler. 1097'de Balduin'i Kilikya sahilini yağmalarken destekleyen Guynemer von Boulogne ile Mart 1098'de filosuna St. Simeon limanına gitmeyi emreden Edgar Atheling bunların arasında bulunuyordu. Çok zor şartlar altında sıkışan Frank ordusuna paha biçilmez değerde erzak ve askeri malzeme getiren bu filolar, İtalyan şehirleriyle iyi bir ticaret yapıyorlardı ve daha sonraki yıllarda liman şehirlerinde önemli imtiyazlar elde ettiler.

11. yüzyılın ikinci yarısında, Sünni halifeliliğin batı eyâletleri ve 1076'da Kudüs de dahil olmak üzere Orta Asya'dan gelen göçebe Türkler tarafından ele geçirildi. Bu Türkler batıda yaygın olarak tanınmış hânedân adıyla Selçuklular diye bilinmekteydi, fakat Artuklular gibi diğer gruplar da onlara dahil idi. Bunlar Bağdâd'da Müslüman dini liderin yanında kendi hükümdârları olarak Sultan'ı da oturttular ve her iki aile arasında evlilikler yapıldı. Başlangıçta fakih misyonerler vasıtasıyla İslâm'a sokulan Türkler, Müslüman inançlarını tam bir coşku ile kabul ettiler, fakat Haçlı seferine kadar Araplarla anlaşamayacaklarını fark edemediler.

Peter Eremit'e'nin coşkusuyla Kudüs'e doğru zor ve tehlikeli bir hac ziyareti yapmak üzere Haçlı seferinde yer alan hacılar, Hristiyanlar'la karşılaşmaya alışık bulunan Araplar'dan daha az kozmopolit olan Türkler tarafından mağdur edildiler. Ayrıca ticareti taciz edip, ipek, mücevher ve baharat gibi en çok ilgi gören şark mallarının İtalyan tâcirleri tarafından temin edilmesini zorlaştırdılar. *Gesta*'da 11. yüzyılın sonunda, Batı Hristiyanlığı arasında sarsıcı "valida motio" iki önemli olaydan bahsediliyor: ayaklar altına alınmış dindarlık ve engellenmiş ticaret. İlâveten Fransa Krallığı ve Güney İtalya'da -İngiliz tahtından tevarüs yoluyla baypas edilen Robert von Normandia, Fransa kralının küçük kardeşi Hugo von Vermandois, Avrupa'daki toprakları rehin alınan Raimund von Toulouse, krallığın batı kısmında geniş mülklere sahip bir ailenin üçüncü oğlu Balduin ve Robert Guiscard'ın

zengin mirasını devralan Bohemund gibi- kendi topraklarından gayri memnun bulunan ve Doğu'da yeni bir prenslik kurma arayışında olan lordlar vardı.

Eğer Kudüs'ün 1076'daki alınışı ile İmparator IV. Henry'nin Papa VII. Gregory tarafından aforoz edilisinin³⁸ çakıştığını ve 1122'ye kadar hatta Kudüs'ün Mısırlılar tarafından geri alınışından yirmi üç yıl sonra bile “üniforma tartışması” formülünün henüz yerleşmemiş olduğunu hatırlarsak, bunu daha önceki papaların yapmamış olması bizi şaşırtmamalıdır.

Bohemund ve takipçilerinin Haçlı seferinde oynadıkları rolü açıklamak gerekmektedir. Norman askerleri 1019'da Güney İtalya'ya ayak basmaya başlamışlardı. Ülke, bazıları Grekçe konuşan diğerleri İtalyan ya da Lombard kökenli karışık bir nüfus tarafından iskan edilmişti ve İstanbul'daki imparatora ve patriğe sadakatle bağlılıkla yükümlüydüler ve bunlar batı imparatorunun ve Roma'daki papanın otoritesinin önceliğine pek de fazla ilgi duymamaktaydılar. Sicilya adası Araplar tarafından kontrol ediliyordu ama bastırılmış büyük bir Hristiyan nüfus vardı. Normanlar sıkıca örgütlenip, 1059 Melfi Antlaşması ile fethedebilmeleri halinde güney İtalya ve Sicilya üzerindeki egemenliklerini papalığa onaylattılar³⁹. Bohemund ve takipçilerinin bu münasebetle Grekler ve Araplarla bazı aşinalıkları vardı. Ayrıca Doğu İmparatorluğu'na rağmen topraklarını genişletmek için büyük bir hırsları bulunuyordu. Bizans orduları Malazgirt'te 1071 yılında Türkler tarafından büyük bir yenilgiye uğratıldı ve sonraki on yıl boyunca onların imparatorluğunun varlığı büyük oranda tehlike içine düştü ve Bohemund'un babası Robert Guiscard'ın

38 Leopold von Ranke, *Weltgeschichte*, VI, Gutenberg Verlag Christensen u. Co., Hamburg 1940, s. 61.

39 II. Nicolaus (1058-1061), 1059 yılındaki Melfi Konsili'nde Tankred'in oğullarından hayatta kalmış olanların en yaşlısı olan Robert Guiscard'ı “Apulia ve Calabria, Tanrı ve Aziz Petrus'un inayet ve yardımı ile Sicilya Dükü”olarak tanıdığını ilan etmiştir. Sevtap Gölgesiz Karaca, “XI. Yüzyılda Bizans-Norman İlişkilerine Bakış”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Temmuz 2012, Cilt XXVII, Sayı 1, s. 106.

entrikalarıyla durum daha da kötüleşti. 1081 yılında iki olay gerçekleşti: Guiscard Adriyatik'i geçerek, Durazzo'yu (bu müstahkem kale, düz İstanbul'a giden düz Roma yolu Via Egnatia'yı koruyordu) kuşatmaya başladı ve Aleksius Komnenos Doğu İmparatoru olarak ilan edildi. Çok yetenekli bir adam olan Aleksius, önce Robert Guiscard, sonra da oğlu Bohemund tarafından gerçekleştirilen Norman saldırılarını dört yıl sonra geri püskürtmeyi başardı ve o "Turkopol"⁴⁰larını yani Türk uzman askerlerini buna bir son vermeye hazırladı. Genel olarak o, Türkler'e diplomatik davrandı ve 1092 yılında Sultan Melikşah'ın ölümünden⁴¹ sonra, Türk tarafındaki nifak dalgasının doruğa çıkmasını bekleyerek, imparatorluğun Anadolu illerini kazanmak için geniş bir kampanya gerçekleştirdi. O, muhtemelen bayrağı altında savaşmaya istekli profesyonel askerlerin hazırlanmasını kabul ettirmek için Piacenza Batı Konsili'ne (1095) acil bir teklif sundu, fakat kızı ve biyografisinin yazarı Anna Komnena'nın yıkıcı bir barbar istilasına benzettiği Haçlılar gibi bir şeyi asla tasarlamadı. O Peter Eremit'e için çetesi için elinden geleni yaptı ve Haçlıların resmi liderleriyle karşı karşıya kaldığında, paralı askere iyi bir ücret ödemek ve zapt ettikleri ülkeleri tasarruf etmeleri hususunda yeterince duyarlı karar verdi⁴².

40 Tourkopouloi kelimesi Bizans ordusundaki Türklerden oluşan askerî birlik için kullanılmış ve bu birlik XI. yüzyılın sonlarından başlayarak özellikle XIII. ve XIV. yüzyıllarda Bizans ve Doğulu Frank kuvvetlerinde paralı askerlik yapan Turan kökenli ve Müslüman iken Hristiyanlaştırılmış Türklerden ve bunların Grek kadınlarla olan evliliklerinden doğan çocuklarından oluşmuştur. Selçuklu ve Türkmen kuvvetlerinin savaş taktiklerini uygulayan Türkopolilerin soydaşları gibi ok ve yay kullanma konusunda yetenekli olmaları onları Bizans ordusunda önemli bir unsur kılıyordu. Başka bir ifadeyle Türkopoliler, Bizans ordusunda ok, yay ve kargı gibi silahlar kullanan hafif süvari birlikleriydi. Yusuf Ayönü, "Bizans Ordusunda Ücretli Askerler (XI-XII. Yüzyıllar)", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Konya 2005, S. 25, s. 64.

41 Bk. İbrahim Kafesoğlu, *Sultan Melikşah Devrinde Büyük Selçuklu İmparatorluğu*, Osman Yalçın Matbaası, İstanbul 1953, s. 196-213.

42 Geniş bilgi için bk. Anna Komnena, *Alexiad*, Çev. Bilge Umar, İnkılâp Yayınevi, İstanbul 1996.

Sultan Melikşah'ın ölümü üzerine ardılları arasında bir taht kavgası başladı. Oğlu Barkıyaruk Bağdâd'da ona halef olurken, batı illeri Suriye ve Filistin'de güçlü kuvvetler muhafaza eden ve 1086 yılında Anadolu Selçuklu Sultanı Süleymanşâh'ı öldüren, kardeşi Tutuş'un eline geçmişti⁴³. Tutuş'un hükümranlılığı altında, örneğin Kudüs'de Türk, Şeyzer veya Trablus'da Arap hanedanları tarafından yönetilen ve ayrıca Kiliky ve Urfa'da Ermeni Hristiyanların egemenliği altında bulunan çok sayıda mahalli küçük idareler vardı⁴⁴. Nüfus genellikle dil, din ve ırk bakımından karışıktı ve Türk yöneticiler tarafından Türk ordularına çok sayıda yabancı köleler alınmak suretiyle bu karmaşa daha da arttırıldı. Bununla alakalı Hristiyanların çoğu ne Roma Katolik Kilisesi ne de Rum Ortodoks Kilisesi ile yakın temas içinde bulunuyordu. Bu nedenle Haçlıların şehirlerde nasıl karşılanacağını önceden bilmemeleri pek de sürpriz değildir ve *Gesta*'da Ermeniler ve Süryaniler'in nasıl hayatta kalacaklarına bağlı olarak oynadıkları muğlak rol, tam manasıyla açıklanmıştır.

Barkıyaruk ve Tutuş 1095 yılında Rey Savaşı'nda karşılaştılar ve Tutuş yenilerek öldürüldü⁴⁵. Bu savaş "Birinci Haçlı Seferi'nin sonucunu belirleyen savaş" idi. Barkıyaruk'un hâkimiyeti batı eyâletlerinde hiç bir zaman benimsenmedi ve belki de onun göndereceği her ordu, hatta Haçlılara yardım etme pahasına bile olsa büyük bir düşmanlıkla karşılanacaktı. Bu durum, Kürboğa'nın 1098 yılındaki güçlü seferinin altında yatan bütün zaafiyetin sebebini açıklamakta yardımcı olmaktadır. 1095 sonrasında ise, Batı eyâletleri ayrılma vaziyetine geldiler. Anadolu hükümdarı Kılıç Arslan, babasının ölümüne neden olan adamın oğullarıyla ittifak yapmayı reddetti ve dolayısıyla Eskişehir Muharebesi'nde mağlup edildi. Kuşatmanın başlamasından kısa bir süre önce Antakya'daki Yağısıyan onların desteğine güvendiği halde, Tutuş'un iki oğlu

43 Ali Sevim, A.g.c., s. 138-142.

44 Geniş bilgi için bk. Mehmet Ersan, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, TTK, Ankara 2007.

45 Azimî, *Azimî Tarihi*, Terc. Ali Sevim, TTK, Ankara 1988, s. 29.

Haleb'de Rıdvân ve Dimaşk'da Dukak, ayrılığa düştüler ve dolaşısıyla o, onlarla sağlam bir ittifak kuramadı. Dukak ve Rıdvân güçlerini birleştirmek yerine kuşatmayı kaldırabilmek için kişisel girişimlerde bulundular ve el-Bâre'deki Dukak'ın kuvvetleri ile Antakya sahillerindeki Rıdvân'ın kuvvetleri ayrı ayrı mağlup edildiler. Kudüs'ü yöneten Artuklu ailesinin Tutuş hânedânı içindeki kavgaların içine çekilmesi, Kudüs'ün Ağustos 1096'de kolayca Mısırlıların eline geçmesi sonucunu doğurdu⁴⁶. Küçük Arap emîrlikleri tamamen “sahte itaat ve suskunluk” siyasetini izlediler. Onların hükümdarları, Trablus dışında, 1099 baharında Haçlılar ile zahmetsizce bir anlaşmaya varmak için geldiler ve onlar, muhtemelen Frankları zaten çok acılar çekmiş bir ülkede açgözlü ve tahrip edici bir ordu olarak görüyorlardı.

Gesta'da Haçlı seferinin gerçek tarihi ayrıntılı olarak anlatılmıştır ki, bunun üzerine kısa bir yorum yeterlidir. “Halkın Haçlı Seferi” Peter Eremit ile alevlendi, bazı oldukça itibarsız şövalyeler, karışık çeteler ve daha ziyade Türklerle savaşmaya hazır olmayan kalabalık çapulcu gruplar bu sefere katıldı. Albertus Aquensis, bu gruba eşlik eden bir rahibenin hikâyesini anlatıyor, Anadolu'da esir edilmiş ve daha sonra Müslüman kocasından ayrılmamak için rezilce bir isteksizlik göstermiştir. Bu insanlar Avrupa yollarında muhtelif suçlar işledikten sonra 1096'da İstanbul'a vardılar. Hiç bir askeri disipline tabi değillerdi ve Aleksius onları Avrupa'da kalmaları hususunda uyarmasına rağmen, sonuçta Boğaz'dan geçirdi ama çoğu öldürüldü veya esir edildi. Peter Eremit kaçtı ve

46 Kudüs, Tâcüddevle Tutuş'un hâkimiyetinde olup burayı Türkmen emiri Artukoğlu Sökmen'e ikta etmişti. Haçlılar Antakya önünde Türkleri bozguna uğratarak bir kısmını da öldürünce, onlar güçsüz düşüp muhtelif yerlere dağıldılar, Fâtımîler de Türkler'in zayıfladığını görünce Kudüs üzerine yürüdüler. Fâtımî ordusunun başında el-Efdâl b. Bedrü'l-Cemâlî vardı. Fâtımî ordusu Kudüs'ü muhasara etti. Şehirde Artuk'un iki oğlu Emîr Sökmen ile İlğazi, bunların amcazadeleri Sevinç ve kardeşlerinin oğlu Yâkütî vardı. Fâtımî ordusu kırk küsur mancınık kurup şehri onlara karşı müdafaa etti. Savaş ve muharasa kırk küsur gün sürdü. Fâtımîler 489 yılı Şaban ayında (Temmuz-Ağustos 1096) emân ile Kudüs'ü zapt ettiler. İbnü'l-Esir, A.g.e., X, s. 235.

daha sonra Gottfried von Bouillon ile güçlerini birleştirdi. Clermont Konseyi tarafından başlatılan “Prenslerin Haçlı Seferi”, deneyimli rehberler ile birlikte seçkin liderler tarafından oluşturuldu, fakat hala birçok sivilin varlığı onları engelliyordu. Raimund von Toulouse ile Balduin, eşlerini yanlarına aldılar ve *Gesta Eskişehir Savaşı*’nda ve Antakya kuşatmasında kadınların varlığından söz etmektedir ki bu muhtemelen orduda kadınların ve hatta bebeklerin bulunduğu delaletir. Ayrıca pek çok ruhanî de vardı –teorik olarak silah taşıyanların dışında- ki, papalık legatı ve üst düzey temsilcisi Le Puy Piskoposu Adhémar da bunların arasında idi. İstanbul buluşma yeri olarak tespit edildi (görünüşte Aleksius’un rızası olmadan) ve Haçlılar üç farklı yoldan seyahat ettiler. Lorraine ve Rheinland kıtaları Avrupa’da Tuna ve Maritzatal yoluyla gidip, İstanbul’a kuzeyden girdiler. Raimund von Toulouse ve Piskopos Adhémar ordularıyla Güney Fransa’dan gelip Dalmaçya kıyıları boyunca uzanan (çoğunlukla dağlı kabilelerin saldırılarından muzdarip oldukları) Durazzo’da Via Egnatia’yı seçtiler. Fransız, Flaman ve Norman kıtaları yani Hugo von Vermandois, Stephan von Blois ve Chartre, Robert von Flandern, Robert von der Normandia, Bohemund ve Tankred, Güney İtalya’daki limanlar (Bari, Brindisi ve Otranto) üzerinden Durazzo’ya giden deniz yolunu kullandılar ve ardından farklı birliklerle Via Egnatia üzerinden İstanbul’a gittiler. Bütün kuvvetler Aralık 1096 ve Nisan sonu 1097’de İstanbul’a ulaşmışlardı.

İmparator Aleksius, tüm Haçlı liderlerinin yemin ederek kendi ücretli askerleri olması için gayret gösterdi. O, Raimund von Toulouse (ki o Prenses Anna tarafından, Haçlılar arasında imparatorla çekişen ve özel bir şekilde yemin eden en resmî lider olarak nitelendirilmiştir) ve Tankred (gizlice Boğaz’ı geçen) dışında bunu başardı da. Görünüşü ve diplomasisi ile prenses üzerinde hayranlık uyandırmış olan Bohemund, bir tür korkuyla karışık İmparatora karşı doğru ve samimi davranmaya son derece büyük gayret göstermişti. O yemin etmiş ve başarılı olup olamayacağı konusunda şüpheli olmasına rağmen ki *Gesta*’nın yazarı

başarılı olacağına inanıyordu, Suriye’de bir prenslik vaadi için Aleksius ile gizli bir anlaşma müzakere etmeye çalışmıştı. Bundan sonra, bütün ordu Boğaz’ın Asya yakasında yeniden birleşti ve imparatorluk kuvvetlerinin önemli bir yardımı olmadan İznik’i aldı. Kılıç Arslan şehri kurtarmaya muvaffak olamadı⁴⁷. 1 Temmuz 1097’de Haçlı ordusunun bir kısmına Eskişehir’de pusu kurdu. Franklar, iki günden beri ayrı kaldıkları ordunun geri kalan Norman kıtaları tarafından tam zamanında yapılan müdahalesiyle kurtarıldı ve Kılıç Arslan öyle bir yenilgiye uğratıldı ki, Haçlılar Anadolu’dan geçene kadar onlara artık müdahale edemedi. Bunlar ilk bakışta nüfusun çoğunluğu Ermeni ve Hristiyan olan alanlarda, ama çöl gibi kara yollarında mümkün olduğunca yiyecek ve su ihtiyaçlarını giderebilecekleri bir sefer yolu rotası izlediler. Hatta daha sonra, şartlar kötüleşti. Birçok yük beygiri öldü ve Fulcher von Cartres’in şefkat ve merhametle acıyarak zikrettiği gibi köpekler ve koyunlar da yük hayvanı olarak kullanıldılar⁴⁸. 20 Ekim’de Haçlıların Antakya’ya gelişinden kısa bir süre önce Anti-Toros Dağları’nın yüksek geçitleri, ağır silahlı şövalyeler ve muhtelif ağır yüklerle diğerleri için, hemen hemen son geçit gibi görünüyordu.

Eylül ayının ikinci haftasında, Tankred ve Balduin ana ordudan ayrıldılar ve Kilikya sahillerine doğru güneye yürüdüler. Balduin, Normanlar’ın tercihinin sebep olmuş görüldüğü Tankred’in faaliyetlerine karşı, iki eliyle fırsatı yakalamak için, daha sonra aile mensubu haline gelen Ermeni Bagrat adlı biri vasıtasıyla Ermenilerle bazı bağlantılar kurdu. Ermeniler’in Haçlılar’la ilk teması

47 Franklar, 490 (1096-1097) yılında İstanbul yakınındaki bir yerden boğazı geçerek Kılıç Arslan b. Süleyman b. Kutalmış’ın ülkesine, Konya ve diğer şehirlere vardılar. Franklar Kılıç Arslan’ın ülkesine varınca Kılıç Arslan askerleriyle onların karşısına çıkıp ülkesinden geçmelerine mani oldu. Franklar onunla savaşa girip 490 yılı recep ayında (Haziran-Temmuz 1097) onu mağlûp ettiler ve ülkesini geçerek Ermeni oğlunun topraklarına kadar gittiler, Ermeni topraklarına girdiler ve daha sonra oradan çıkıp Antakya’ya giderek muhasara ettiler. İbnü’l-Esîr, A.g.e., X, s. 228.

48 Fulcherius Carnotensis, A.g.e., s. 72.

Bizans zindanlarından kaçan bir Ermeni olan Bagrat vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Haçlı reislerinden olan ve daha sonra Urfa Haçlı Kontluğu'nu kuran Balduin zindandan kaçan ve Haçlı ordusuna sığınan bu Ermeni ile tanışıp onu maiyetine almıştır. Haçlı müelliflerinden Willermus Tyrensis, onun Kogh Vasil'in kardeşi olduğunu kaydetmiştir⁴⁹.

Balduin, Bagrat'la tanışmakla Ermenilere karşı ilgi duymaya başlamıştı. Bagrat, ailevi ilişkilerle bağlı bulunduğu ve Selçuklulara tâbi küçük prenslikler halinde her türlü dini ve idari faaliyetlerde tamamen bağımsız olan Fırat kıyılarındaki Ermeni devletçiklerine Balduin'in yardımını sağlamak arzusundaydı. Haçlı reislerinden Tankred, Konya Ereğlisi'nde⁵⁰ şansını Çukurova'da denemek üzere ana orduyu terk etmek niyetini ilan edince Balduin de aynı bölgeye gitmeye karar verdi. Çünkü o, kendisinden önce bir Haçlı reisinin Ermeniler'le temas kurup, onların güvenini ve işbirliğini kazanmasını engellemek istiyordu⁵¹.

Tarsus bir Türk garnizonu tarafından tutulmakta olup, halkı Hristiyan Rumlar ve Ermeniler'den müteşekkildi. Tankred, neredeyse Tarsus'u sahiplenmeyi başarmışken, Balduin'in büyük ordusu onu başka hedeflere yönlendirerek Kilikya'da bir prenslik kurma şansını engelledi. Sonra Balduin, doğuya doğru Fırat üzerinden esas itibariyle Ermeni ülkelerine giderek, Urfa'ya geldi. Burada Ermeni Prensi Thoros'un⁵² teveccühünü kazanmayı

49 Willermus Tyrensis, A.g.e., VII/1. Burada Bagrat Pankratius olarak geçmekte ve Kogh Vasil (metinde Kavasilius)'in kardeşi olarak tanıtılmaktadır; Baudouin Urfa'yı zapt ettikten sonra Râvendân kalesini Bagrat'a vermiştir. Bk. Işın Demirkent, "Haçlı Seferi Dönemi Kalelerinden Râvendân", *Belleten*, LVI, Ağustos 1992, Sayı 216'dan ayrı basım, s. 377.

50 Haçlıların Konya'ya gelişi hakkında bk. Willermus Tyrensis, III/18; Fulcherius Carnotensis, A.g.e., s. 71; İbnü'l-Esîr, A.g.e., X, s. 228; Işın Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi*, I, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1990, s. 7.

51 Bk. Ergin Ayan, "Ermeni-Haçlı İşbirlikleri", *Ermeni Araştırmaları Dergisi*, 2007, Sayı 26, s. 52.

52 Willermus Tyrensis (A.g.e., IV/2) Urfa hâkimi Thoros'un ismini vermeden Grek asıllı olduğunu, şehri Bizans adına idare ederken Türklere bağ-

başardı ve resmen onun halefi olarak kabul edildi. Bundan kısa bir süre sonra yerel bir ayaklanma sonucunda Thoros (muhtemelen Balduin'in onayı ile) öldürüldü ve Balduin, Haçlılar arasında ilk prensliği kurarak, Mart 1098 yılında Urfa'da bağımsız hükümdar oldu⁵³. Balduin, Urfa'da faaliyetlerine devam ederken Büyük Selçuklu Emîri Kürboğa, Sultan Barkıyaruk (1093-1104)'un emriyle Haçlılar üzerine gitti, fakat kendisine Arap, Türk bütün Suriye kuvvetlerinin katılmasıyla iyice güçlenen Kürboğa, doğrudan doğruya büyük Haçlı ordusu üzerine yürüyeceği yerde Urfa bölgesine girip, etrafı tahrip etmek ve uzunca bir zaman Urfa şehrini kuşatmak suretiyle önemli miktarda zaman kaybetti. Urfa kontluğu Ermenilerin de desteği ile Balduin tarafından savunuldu. Neticede Kürboğa Antakya'dan gelen haber üzerine kuşatmayı yarıda bırakıp Antakya'ya doğru ilerledi⁵⁴. O, şehri Kürboğa'ya karşı muvaffakiyetle müdafaa etti ve onun batıya intikal etmesini yaklaşık üç hafta geciktirmek suretiyle, Antakya önündeki Frank kuvvetlerini kurtarmış oldu.

Bu arada ana ordu Antakya'ya ulaştığında, doğrudan bir saldırı yapmak güç olduğu için biraz fasilalı olarak hareket etmeyi

landığını, çok yaşlı ve çocuksuz olduğunu, halkın ondan hiç hoşlanmadığını belirtiyor; Ermeni Thoros, bir Bizans kumandanı olup, aynı zamanda şehri Selçuklular adına idare ediyordu ve Grek Ortodoks mezhebine mensuptu; Karş. Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekâynamesi (952-1136)* ve *Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, Çev. Hrant D. Andreasyan, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1987, s. 193 vd.

53 Willermus Tyrensis, *A.g.e.*, IV Kitap/4, 5; Urfalı Mateos, *A.g.e.*, s. 194 vd.; İbnü'l Esir, *A.g.e.*, X, s. 267; Karş. Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, I, Çev. F. Işıltan, TTK, Ankara 1989, s. 158; I. Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi*, I, s. 36; H. Eberhard Mayer, *Geschichte der Kreuzzüge*, W. Kohlhammer Druckerei, Stuttgart 1989, s. 51.

54 Fulcher of Chartres, *A.g.e.*, s. 101. Kuşatma 4-23 Mayıs 1098 tarihleri arasında sürmüştür; Willermus Tyrensis (*A.g.e.*, VI, 14) Kürboğa'nın Urfa önlerinde üç hafta kaldığını ilâve etmektedir; Urfalı Mateos, *A.g.e.*, s. 196; İbnü'l-Esir (*A.g.e.*, X, s. 230) Kürboğa'nın büyük bir ordu toplayarak, doğrudan doğruya Antakya üzerine yürüdüğünü kaydetmekle beraber, Urfa kuşatmasından hiç söz etmemektedir; Kürboğa'nın başarısız Antakya kuşatması hakkında ayrıca bk. Anna Komnena, *A.g.e.*, s. 335 vd.

uygun gördüler. Liderler arasında daha kararlı ve baskın olan Bohemund'u, gelecek bahara kadar planlarını açıklamamasına rağmen arkalarında bırakmaktan çekindiler. Kısa bir süre önce Aralık 1084 tarihinde Kutalmışoğlu Süleymanşâh, Antakya'yı Bizans İmparatorluğu'na bağlı olarak yöneten Ermeni Philaretos'un⁵⁵ elinden almıştı⁵⁶ ve halkının büyük ekseriyeti, imparatorun paralı askerleri olarak savaştıklarını düşündükleri Haçlılara karşı simpatiyi duymaktaydı. Türk emîri Yağısıyan, teorik olarak Haleb'deki Rıdvân'a bağlıydı, fakat kısa süre önce Rıdvân'ın kardeşi ve rakibi Şam Meliki Dukak'ın tarafına geçtiği için oğlunu ona göndererek yardım istemişti. Ayrıca Musul (bu şehir Bağdâd ile batı eyâletleri arasındaki bağlantıyı sağladığı için sultan buraya kendisine sadık, güvenebileceği emîrleri atamaktaydı) Emîri Kürboğa'ya da haber göndermişti. Güçlü Atabegi⁵⁷ Tuğtegin'i takviye etmek için ilk olarak hareket geçen, Dukak oldu ve Aralık sonunda erzak tedariki için el-Bâre'ye giden Bohemund'un kuvvetleri tarafından püskürtüldü⁵⁸. Rıdvân'ın ordusu da Şubat ayında Antakya sahillerinde yapılan savaşta mağlup edildi. Yağısıyan her fırsatta çıkış yaparak, kendisine yardım için gelen ordulara destek olmaya çalıştı ve Mart ayında, en güçlü düşmanı Bohemund

55 Bizans tarihinde sıkça Philarete Brachamius olarak zikredilen Vahram, Vaspurakan'ın Varajnunik bölgesinden olup, aslen bir Ortodoks Ermeni idi. Philarete, "curopalate" rütbesine haiz olmuştu ve Romen Diyojen tarafından Büyük Domestikos (beylerbeyi) tayin edilmişti. Anna Komnena, *A.g.e.*, s. 194; Philaretos'un diğer bir adı da el-Firdûsü'r-Rumî'dir. İbnü'l-Esir, *A.g.e.*, X, s. 128; Karş. Urfalı Mateos, *A.g.e.*, s. 147 n. 90.

56 İbnü'l-Esir, *A.g.e.*, X, s. 128; Urfalı Mateos, s. 161; Abû'l-Farac, *Abû'l-Farac Tarihi*, I, Çev. Ö. Rıza Doğrul, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1987, s. 331; Anna Komnena, *A.g.e.*, s. 194; İbnü'l-Kalânîsî, *A.g.e.*, s. 117; Sıbt İbnü'l-Cevzî, *Mirâtü'z-zaman fî Tarihi'l-âyan*, neşr. A. Sevim, Türk Tarih Kurumu Ankara 1968, s. 229.

57 Atabek, bir hükümdârın oğlunun eğitilmesi görevine tayin ettiği bir tür askeri öğretmendi. O doğuştan yeteneksiz olsa bile genellikle olağanüstü bir asker olurdu ve genellikle de atabegin ailesinden biri ile evlenirdi. H. A. R. Gibb, *The Damascus Chronicle*, London 1932, s. 23-24.

58 Coşkun Alptekin, *Dimaşk Atabegliği (Tog-Teginliler)*, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1985, s. 12.

sahildeki filodan yardım stokları almaya gidince, bu müttefikin yokluğundan yararlanıp Haçlı ordusuna saldırmak üzere risk almaya karar verdi. Köprü üzerinde yapılan savaşta neredeyse kuşatmayı yarmayı başarıyordu.

Mayıs ayında, Frank ordugâhında Kürboğa'nın çekilmiş olduğu bilinmekteydi ve şehrin açlıktan dolayı teslim olmaya zorlanacağı da belli olmuştu. Durum kuşatılanlar için umutsuz hale gelirken, Bohemund diğer liderlerle görüşerek, şayet alındığı ve imparator da gelip itiraz etmediği takdirde, şehri kendi elinde tutması hususunda onları ikna etmeyi (Raimund von Toulouse dışında) başardı. Bohemund, kendisinin ve surların içindeki askerlerinin olağanüstü cesaretiyle iç kale hariç bütün Antakya'yı ele geçirmeye muvaffak oldu. *Gesta*'nın yazarı bu ekibin bir üyesiydi ve onun gece saldırısı hakkındaki haberleri yazdığı tarihin canlı anekdotudur. Kürboğa'nın ordusu şehri kurtarmak üzere iki gün sonra gelmiştir. Şimdi Haçlılar artık surların dışındaki Türkler'le, iç kalede bulunan Türk garnizonu arasında sıkışıp kalmışlardı ve sekiz ay süren şiddetli savaş ve yiyecek sıkıntısı yüzünden çok zor şartlar altına düşmüşlerdi. Onlar açlıktan acı çektiler ve onlardan bazılarının baskı altında bunalması şaşırtıcı değildir. Bohemund başlarının üzerindeki çatıları yakarak savaşmaya mecbur edene kadar, adamlar karanlıktan yararlanarak surların altına veya evlere gizlenmeye başlamışlardı. Anadolu'da bulunan imparatorluk ordusu, şehri rahatlatmak için girişimde bulunmaktan vazgeçti, çünkü Stephan von Chartres'in uyarmasıyla Aleksius müttefikleri kurtarmak için düşman topraklarına girerek kendini riske atmak istemedi.

Bu aşamada Haçlı ordusuna, açıkça Tanrı'nın onları koruduğuna ve Antakya'da Kutsal Mızrak gibi değerli bir kalıntının bulunduğuna dair motivasyonlarla yeni bir umut verildi. *Gesta* sadece iki tür vizyondan bahseder, birisi Peter adındaki bir rahip ve diğeri de "malum papaz"dır. Rainund von Agiles, olayı ayrıntılı olarak tekrar hikâye eder ve Peter'in vizyonunun önceki Ocak ayında başladığını belirtir. O, papazın adını Stephan olarak zikretmiştir.

Mızrak bir grup din adamı tarafından St. Peter Katedrali'nin zemininde gömülü olarak bulunmuştur ve Raimund, onun mızrağı henüz gömülürken öptüğü gerçeğini vurgulamıştır. Piskopos Adhémar, bu kalıntının hakiki olduğuna inanmış gibi görünmüyor ve Fulcher von Chartres (orada değildi) bunu sahtekarlık olarak kabul etmiştir. Bunun gerçek olduğunu kanıtlamak niyetiyle Peter, ertesine sene adeta Tanrı'nın hükmüyle ölmüştür. Ama ne olursa olsun mızrak bulunduktan sonra, moralsiz ordu üzerinde muazzam bir psikolojik tesir yaratmıştır. Haçlılar, Kürboğa'ya çekilmesini istedikleri hakaret içeren bir mesaj gönderdiler ve güven tazeleyerek, şehirden çıkıp Antakya'da Müslüman kuvvetlerine karşı 28 Haziran'da tam bir galibiyet elde ettiler. *Gesta* bu zaferi, geleneksel olarak büyük Regillus Gölü Savaşı'ndaki ikiz kardeşler veya Mons melekleri gibi, üç aziz askerin müdahalesine dayandırmıştır. Yazar bu savaşta bulundu ve onun verdiği haberlerden şüphelenmek için bir sebep yoktur ama Müslüman ordusunun Kürboğa ile Rıdvân ve Dukak'ın batı kuvvetleri arasında parçalanmış olduğu bir gerçektir. İç kale savaştan hemen sonra Bohemund'un kontrolüne geçmiştir.

Haçlılar Antakya'yı Nisan-Mayıs 1098'de işgal ettikleri zaman Ermeniler, gizlice işbirliğine giderek Müslüman Türk halkını kılıçtan geçirdiler. Antakya'da bulunan ve Hristiyanlıktan Müslümanlığa dönen Ermeni asıllı Firûz adlı biri Haçlılarla anlaşarak, ip atmak suretiyle Haçlıların burçlara çıkmasını sağladı⁵⁹. Hatta şehrin Türk valisi Yağısıyan da kaleyi terk ettikten sonra atından düşerek ağır bir şekilde yaralandı ve bir Ermeni tarafından boğazı kesilmek suretiyle öldürüldü. Bohemund komutasındaki Haçlılar tarafından Antakya Prinkepsliği kuruldu.

Antakya'daki büyük savaş, yazar kendisini açık olarak Kutsal Mezar'ı kurtarmak için ettiği yemini yerine getirmediği sürece

59 İbnü'l-Esir (A.g.e., X, s. 229 vd.) Ruzbe adını verdiği bu Ermeni'nin zırh ustası olduğunu ilâve ediyor; Azimî (A.g.e., s. 31) tarafından bu Ermeni Zerrâd Firûz olarak zikredilmektedir; Fulcherius Carnotensis, A.g.e., s. 82; İbnü'l-Kalânîsi, A.g.e., s. 135; Urfalı Mateos, A.g.e., s. 196; Keza Bizans müellifi Anna Komnena (A.g.e., XI/IV, 2) da Antakya'nın Haçlılar tarafından alınmasındaki Ermeni rolünü çok güzel aktarıyor.

bunu böyle görmese de, *Gesta* tarafından işaret edildiği gibi Haçlı tarihinin doruk noktası olarak görülebilir. Yaz sıcaklarında birkaç küçük baskın dışında Haçlılar Antakya'da kalmışlar ve İmparator Aleksius'a elçiler göndererek, gelip kayıplarını telafi etmesi hususunda ricacı olmuşlardır. O gelmeyince şehrin hâkimiyeti Bohemund (şehrin zaptı onun sayesinde olmuştu) ile Raimund von Toulouse (iç kaleye ilk olarak onun bayrağı dikilmişti) arasındaki tartışmanın neticesine bırakılmıştı. 1 Kasım'da Haçlı seferi devam etti ve ordu bir baskınla alınan Maaratunnumân'a gitti. Raimund von Agiles'e göre, liderin karasız davranışlarına karşı olanlar bir ayaklanma çıkardılar ve Bohemund'a itirazları olan Kont Raimund bu hareketin başına geçip, Haçlı seferini devam ettirdi. *Gesta*'nın yazarını hizmetine alması da bu sıralarda olmalıdır. Haçlılar, halkı Türkler'den ziyade Araplar'dan meskun olan Şeyzer, Hıms, Trablus, Beyrut, Akka ve Remle taraflarına doğru sefere devam ettiler. Onlar, Antakya'yı alamadığı için Trablus çevresinde bir prenslik kurma kararını alan Kont Rainund'un insiyatifiyle, Trablus yakınlarındaki Akka kuşatmasında bir süre kaldılar ama sonunda bu kuşatmayı kaldırdılar. Mayıs ayında, Haçlılara Kut-sal Mekanlar'a "kişisel rehberli turlar" teklif eden Kahire elçileri reddedildi ve neticede Antakya kuşatmasında yararlandıkları ve Ağustos 1096'da Artuklular'dan Kudüs'ü almış olan Mısırlılarla⁶⁰ savaşa girişildi.

Ordu, Haziran 1099'da Kudüs surları önüne geldi ve bir Ceneviz filosunun Yafa limanına gelmesiyle şehri bir ay boyunca kuşattı, fakat su sıkıntısı gittikçe artmaktaydı. 15 Temmuz'da şehir düştü ve Müslüman halk (Kont Raimund tarafından kurtarılan birkaç kişi dışında) aşırı bir zulüm ile katledildi. Frank ordusunda bulunan kilise mensuplarına Kudüs'de, ruhanîlerin savunucusu bir şahsiyet olan Gottfried von Bouillon tarafından korunan dini bir prenslik kurma hakkı tanındı. Bu sözleşme, sözü geçen savaşçı bir Frank liderin feodal-askerî teşkilatına bağımlı olan bir

60 Kudüs'ün Fâtımîler tarafından işgali hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Ali Sevim, *A.g.e.*, s. 168 vd.; Karş. Coşkun Alptekin, *A.g.e.*, s. 9.

ülkede yeterli değildi ve Gottfried'in kardeşi Balduin bu kararı iptal ettirip, 1101 yılında kendisini Kudüs kralı olarak taçlandırtmayı başardı. Vezîr el-Efdâl kumandasındaki Mısır kurtarma kuvvetleri Ağustos 1099'da Askalan'da tam olarak hezimete uğratıldı. *Gesta*'nın hikâyesi burada bitmekle beraber, eksiksiz olan bütün yazmalarda "Kutsal Yerlere Kılavuz" başlığıyla bir ek yer almaktadır ki bu yazarın hac görevini memnuniyetle tamamlamak için yaptığı bir iş gibi görünmektedir.

Böylece Kudüs'de belirsizlikle kurulan Latin Krallığı -ağırlıklı olarak düşmanlarının birleşmemeleri nedeniyle- 1187 yılında Selahaddin Eyyubi tarafından şehrin alınmasına kadar yaşamış ve birkaç Hristiyan üssü 1291 yılında Akka'nın düşüşüne kadar ayakta kalmıştır⁶¹. Haçlı liderleri Askalan Savaşı'ndan sonra dağıldılar onların diğer faaliyetlerinin kısa bir hikâyesi ilginç olabilir.

Gottfried von Bouillon Temmuz 1100'de ölene kadar Kutsal Mezar Kilisesi'nin koruyucusu olarak kaldı⁶² ve kardeşi Urfa Kontu Balduin onun yerine geçip, 1118 yılına kadar oldukça başarılı bir şekilde yönetti⁶³. Bohemund Kudüs'e hacca gitti ve daha sonra Tankred'in Antakya Prinkepsliği'ne destek olmak için geri döndü. Fakat Aleksius ile anlaşamadı ve Durazzo'ya yeni bir saldırı amacıyla 1105'de İtalya'ya geri gitti⁶⁴. Bunda başarılı olamadı, fakat Bohemund'un ölümünden⁶⁵ sonra Antakya'da Tankred 1112'ye

61 İbnü'l-esîr, *A.g.e.*, XI, s. 422-424; J. B. Chabot, *Chronique De Michel Le Syrien*, Ernest Leroux, Paris 1905, XXI VI, s. 403 Vd.; Sıbt İbnü'l-Cevzî, *Mirâtü'z-zamân*, VIII/I, Dairetu'l-Maarifü'l-Osinâniye, Haydarabad-Dekkan 1951, s. 392-394; İbn Vâsıl, *Müferricu'l-Kurûb fî Ahbâr-i Benî Eyyûb*, II, Neşr. Ceinâleddîn Şeyyâl, Vezâretü'l-maarifü'l-Misriyye, Kahire 1953, s. 184-195, S. 184-195; Ramazan Şeşen, "Selâhaddin-i Eyyûbî", *DİA*, Cilt 36, s. 339.

62 Fulcherius Carnotensis, *A.g.e.*, s. 119.

63 Fulcherius Carnotensis, *A.g.e.*, s. 199 vd.

64 Fulcherius Carnotensis, *A.g.e.*, s. 159 vd.

65 Bohemund'un ölüm tarihi kaynaklarda farklı olarak verilmiştir. Ancak araştırmacılar genel olarak 1111 yılını kabul ederler. Steven Runciman, *A.g.e.*, II, s. 42.

kadar ona halef oldu⁶⁶. O, hiçbir evlat bırakmadı ama bu devirde Suriye’de sıkı Hauteville sülalesi kuruldu ve onları dışarı atmak için bütün Bizans girişimlerine karşı direndi. Raimund von Toulouse, Aleksius’la uzlaşabilmek adına, Antakya’nın kaderini muhalefet ettiği Boheimund’un kuvvetine bırakmıştı ve Ceneviz filosu tarafından desteklenen taze kuvvetlerle Trablus kuşatmasını gerçekleştirdi. O kalesinin surlarının dışında Hacıdağı’nda 1105 yılında öldü ve halefleri Trablus’u ancak 1109’da aldılar⁶⁷ ve orada Kudüs krallarının hükümranlığı altında kont olarak hüküm sürdüler. Robert von Flandern ve Robert von Normandia, Kutsal Mezar’ı geri alına yeminini yerine getirmiş olduğuna inanan Haçlılarla birlikte ülkelerine geri döndüler.

66 Fulcherius Carnotensis, *A.g.e.*, s. 185.

67 Fulcherius Carnotensis, *A.g.e.*, s. 177.

GESTA'NIN ELYAZMALARI

Bu çalışmanın metni, bize kadar gelmiş bulunan çok dikkatlice ve on ikinci yüzyılın mükemmel bir el yazısıyla yazılmış olan en eski ve orijinal yedi yazmadan alınmıştır, Vatican Regiensis Lat. 572 (E olarak gösterilmiştir). *Gesta Francorum*'da, burada hepsi *Gesta*'nın metnine göre telif edilen, muhtemelen onun ilk yazımıyla bağlantılı olan, müteakiben kutsal mekânlara seyahati, Kutsal Mezar'a hürmeten bir takdisi ve Mezar'ın ölçülerini ihtiva eden bir form⁶⁸ kullanılmıştır. Cildin özgün içeriği böyle biter ama Bohemund'la ilgili bazı bilgiler karalanmıştır (Nunc reboat mundus quia fecit tot Boamundus) ki bunlar, onlara ilk ışıkların görüldüğü o bölgede, metin vasıtasıyla bizzat ilham veren, duygu güçlendiren sözlerdir; bunlar, 13. yüzyılın Ortaçağ alimi Köln'lü Oliver, (daha sonra Paderborn piskoposu ve kardinal) 1219 Damiette kuşatması hakkında yazdığı *Historia Damiantana* adlı eserine almıştır⁶⁹. Onun içinde kırmızı büyük harflerin dışında hiçbir süsleme yoktur; *Gesta*'nın her faslının başlığı için bir yer ayrılmıştır. Bu değerli bandın orijinal sahibi ne yazık ki bilinmemektedir; isim son sayfanın üst kısmında silinmiştir. Çağımızda bu eser, ünlü Fransız koleksiyoncu Paul Petau (1568-1614)'ya aittir ve onun kütüphanesinden diğer pek çok kitap ile İsveç Kraliçesi Christina'ya intikal etmiştir⁷⁰.

68 Seyahatname "Innominatus I" olarak T. Tobler (*Theodorici libellus de locis sanctis*, St. Gallen 1865, s. 113-118), tarafından yayınlandı ve *Palestine Pilgrims' Text Society* (vi, 1894, s.1-5) neşriyat tarafından tercüme edildi. R. Röhrich, *Bibliotheca geographica Palestinae* (Berlin 1890, s. 28-29, 49), içinde yazmaları neşretti.

69 Onun çalışmalarına bk. H. Hoogeweg, *Bibliothek des Literarischen Vereins in Stuttgart*, CCII, Tübingen 1894, s. Lix.

70 Bunun hikâyesi K. A. de Meyiers, *Paul en Alexandre Petau*, Leiden 1947'de anlatılmıştır.

Bununla yakından ilintili olarak belki de erken 14. yüzyıldan kalma abartısız bir tarzda küçük bir el yazması, Madrid Biblioteca Nacional E.e.103 (9783)'de bulunmaktadır. Nereden geldiği bilinmeden 18. yüzyılda 1772'de ölen Valleron Markizi Joseph-Louis-Dominique de Cambis'in elindedir⁷¹. Fasıl başlıkları Fasıl IV'e kadar E'deki gibidir; ve biz bunun E'nin benzeri bir görünümü olduğundan ve orijinalinin bir kopyası olmadığından emin olabilseydik, Madrid yazmasının E'den elde edildiğine hükmedebilirdik. Her hâlükârda bunlar birbiriyle yakından alakalıdır ve Madrid metinlerindeki birkaç bağımsız başlık tamamen bir hataya veya kasıtlı değişikliklere dayalı olabilirler; bu nedenle burada listelenmemişlerdir.

Diğer bir *Gesta*, Vatikan Reginensis lat. 641 (D ile gösterilmiştir)'de olup, yol kılavuzu ve kudas ayini net bir 12. yüzyıl el yazısı ihtiva etmektedir, fakat Ortaçağ'da beşinci faslı kaybolmuştur. Kitabın bölümleri kırmızı büyük harflerle başlık yazılmadan işaretlenmiştir. Sonunda 15. yüzyıla ait ilginç bir not vardır: *Iste liber est Reverendissimi D. Alani Cardinalis Auinionensis*, zira bu, Papa Nikolaus V.'ün 1456 yılında Fransa'da yeni bir Haçlı seferi çağrısı yapmakla görevlendirilen Avignon Piskoposu Kardinal Alain von Coëtivy'dir. Yukarıda zikredilen iki nüsha karşılaştırıldığında, birkaç ekleme ama birçok küçük değişikliklerin yapıldığı görülür: kelime yerleştirmede doksan değişiklik, yaklaşık yüz eksik (bunlardan bazıları kasıtsızdır) ve yüz de bir sözcüğün aynı anlamda başka bir sözcükle değiştirilmesi. Ayrıca bazı değişiklikler, Normandia Dükü Robert'i yüceltme arzusunun kanıtıdır.

Bu işlem, yazarın söz dizimini ve tarzını düzeltmek için, Dük Robert'e ilgi duyan bilinmeyen bir yazar tarafından, çok daha ileri götürülerek yapılmıştır (x ile gösterilmiştir). O, düzeltilmiş nüshanın (D) yol tasviri, kudas ayini ve toplantıyı ihtiva eden (bize kadar gelen Caius-Manuskript) bir kopyası ile çalışıyordu ve belki de *Itinerarium Hierosolimitanum* (veya -tanorum) adını taşıyan çalışmasından, hepsi İngilizce menşeli üç nüshaya sahibiz:

71 Bréhier, *Histoire Anonyme de la première Croisade*, Paris 1924, s. xxiii.

Escorial d.III.II, havarilerin yaşamı üzerine olan bir cildin bölümü olarak Lincolnshire'daki Barling'in premonstrat papazının metni: geç 12. yüzyıldan kalma olup, yolun tasvirini ihtiva ettiği söylenir.

Berlin lat.qu.503, Warwickshire'da Augustin Manastırı Kenilworth'dan 13. yüzyıldan kalma; bu 1895'de Londra'da satıldığında, A. C. Ranyard adındaki bir İngiliz koleksiyoncunun malı idi. Bir yaprağı (vr. xxvii-xxix) ağır hasarlı ve birkaç yaprağı da eksikti (Fasıl xxxiv'ün bir kısmı, devam etmesi gereken *Gesta*'nın sonu) ve cildin geri kalan kısmına Romalı tarihçi Eutrop'un tamamlanmamış olan metni alınmıştır.

Cambridge, Gonville und Caius College 162/83, menşei bilinmeyen on üçüncü veya on dördüncü yüzyıldan kalma bir İngiliz el yazması olup, *Gesta*'yı ihtiva eder ve oryantal tarih ve din çalışmaları koleksiyonu içinde üçü bir aradadır⁷².

Bu nüshanın bir kopyasından, ehemmiyetsiz değişikliklerle Normandia dükünün büyüklüğünü kanıtlamaya, adını Haçlı prenslerinin içinde birinci sıraya koymaya matuf, kısaltılmış bir metin türetilerek, *Cambridge, Corpus Christi College 281*'de muhafaza edilmiştir.

Bilinmeyen bir x şahsı tarafından yapılan yaygın değişiklikler, söz dizimi içerisinde (150, D'de bulunan 50'nin üzerinde değişiklik) ve kelime haznesinde yapılan tekrarlardan ibarettir (yaklaşık 260) -hepsi sadece Latince düzeyine yükseltmek için-; meselâ *nuntius*, *legatus*'a ve *capti erant*, *in uinculis tenebantur*'a ve *non diu morans furtim recessit*, *non diu moratus latenter aufugit*'e dönüşmüştür. Zamanda 55 değişiklik, söz diziminde 60 düzeltme, konuşma cümlelerinde 70 dönüşüm, 75 atlanmış kelime ve 80 ekleme. Özel olarak bir noktada müstesna bir titizlik vardır: müstensih tarihsel anlatının doğru telaffuzuna özel bir itina göstermiştir ve 170 yerde o, birbirine bağlı parçaların başındaki cümleleri, kulağına

72 Muhtemelen buna atfedilen çok benzeyen bir cild vardı ki, Mezar'ın boyutları (verilen aynı uzunluklar ile) Cambridge University Library Dd. 1.17'de verilenler ile örtüşmektedir.

hoş gelecek şekilde değiştirmiştir. Onun bütün çabalarına rağmen çıkardığımız sonuca göre, yaklaşık bin notla yüklenen *Gesta*'nın en kısa metnini bütün yazmalarla mukayese ettiğimiz takdirde, onlardan hiç biri (görüldüğü gibi) orijinal bilgimize katkıda bulunmaz⁷³. Meraklı bir okuyucunun, Bréhier'in metin açıklamaları veya Miss Lee'nin Caius-Yazmaları'na ait raporuna bizzat müracaat edip bir fikir sahibi olmaları tavsiye olunur ve bu çeviriye esas olan metinde, D ile X'in örtüşükleri E'den farklı olan yorumlar resmedilmiştir ve E'de en azından teorik olarak hataların bulunmuş olması mümkündür.

Gesta Francorum'un ilk baskısı J. Bongars'ın *Gesta Dei per Francos* (Cild I, Hanau 1611, s. 1-29) adlı eserinde yapılmıştır. O, kendisine Paul Petau tarafından sunulan ve bizim yazmamızın başka bir kopyası olan, büyük bir İngiliz koleksiyoncusu William Camden (1551-1653)'e ait E yazmasını kullanmıştır. Sunuçta o, Explicit uia bona kolofonu ile bize bilgi vermektedir ve yapılan eklemelere göre, kopyanın asıl *Gesta*'dan değil, başka bir Haçlı Seferi kroniğinden teşkil edildiğine karar vermiştir. E'nin yanlış tasnifi yüzünden metni sadece dört bölüme ayırmış, bunlardan son bölüm diğerlerinden oldukça uzun olmuştur; ve ayrıca o, bizim yazmada bulunmayan otuz dokuz fasıl ihdas etmiştir.

İki buçuk yüzyıl sonra bu muhteşem eser Phillipe Le Bas tarafından *Gesta Francorum, et aliorum Hierosolymitanorum seu Tudebodus abhreviatus* (Paris 1866, Cild III, Paris, 1866, s. 123-163) içinde yayınlanmıştır. *Gesta* burada ikincil bir kaynak olarak kullanılmış, Tudebod'un tarihi birincil elden kaynak olarak görülmüştür⁷⁴. Le Bas, E ve Bongars'ın metni üzerine yazdıklarında Corpus-Christi kopyasına destek çıktığını açıkça belirtir; asıl yazma üzerine yazdığı raporunda ayrıca, sahip olduğunun E

73 Bu baskı için her iki nüsha, kısmen orijinaldir ve tamamen mikrofilm ile karşılaştırılmıştır. Diğer yazmalardan Madrid ve Berlin yazmaları Cambridge orijinal mikrofilm ile mukayese edilmiştir ve yazma dökümleri Hagenmeyer tarafından tedkik edilmiştir.

74 Hagenmeyer, A.g.e., s. 96.

ile değil D ile metin mukayesesi olduğunu ifade eder. Yeni bir ölçüt Heinrich Hagenmeyer'in (Heidelberg 1890) çalışmasında yayınlanmıştır. Onun değerli giriş ve açıklaması bütün yazmalara dayanan bir metin olarak ilave edilmiştir -aslında Comte Paul Riant'ın tedkikleri ona malum idi; fakat ne yazık ki o her iki Vatikan kopyasını karıştırmış, metnin bölüm başlıklarını yanlış anlamış ve Bongars gibi Madrid yazması ilkelerine yaklaşmıştır. Oxford'da bir öğrenci olan Miss B. A. Lees⁷⁵ ise çalışmasında, artık Bongars'inkinden başka bir metin yapmama, Caius-yazmalarını yeniden tedkik etme gibi (üç yüz yıl önceki bütün ilaveler gibi) mütevazı bir hedef koymuştur. Aynı yıl, Louis Bréhier'in zikredilen *Classiques de l'Histoire de France au Moyen Age*'in dördüncü fasikülü olarak notlarla birlikte Fransızca tercümesi ortaya çıktı. Burada da maalesef D yazmasının okumasından sıkça E'ye atıf yapıldığı tesbit edilmektedir, saygın ve çok yönlü müdekkikler bakış açılarıyla, ana yazmalar arasındaki münasebetleri yanlış yöne sevk etmişlerdir. İngilizce bir çalışma, notlarla birlikte A. C. Krey tarafından *The First Crusade* (Princeton 1921) adıyla yayınlanmıştır, fakat Somerset de Chair'in yaptığı ilk özgün bağımsız çeviri 1945'de İngiltere'de Golden Cockerel Press tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın yabancı bilgilerin karışmadığı en eski ve en iyi yazmadan yapıldığı rahatlıkla iddia edilebilir⁷⁶.

R. A. B. MYNORS⁷⁷

75 Beatrice A. Lees, *Anonymi Gesta Francorum*, Oxford 1924.

76 Hagenmeyer, A.g.e., s. 92-96.

77 "Sunuş" bölümü *Gesta Francorum*'un Rosalind Hill tarafından yapılan İngilizce çevirisinin editörü Mynors tarafından yapılmıştır. Notlar tarafımızdan ilâve edilmiştir.

HAÇLILAR VE DİĞER KUDÜS HACILARININ TARİHİ⁷⁸

Fasıl I

(Papa Urban'ın Galya'daki çağrısı)

Rabbimiz İsa gelip de, günlerce takipçilerini uyarmadan önce özellikle *İncil*'de söylediği: “Kim benimle gelmek isterse, kendisini inkâr etsin ve haçı yüklenerek ardınca yürüsün”⁷⁹, sözleri uyarınca bir duygu dalgası meydana geldi ve böylece tüm kalbiyle ve kuvvetiyle gerçekten onu izlemek ve haçını yüklenmek isteyenler, Frank ülkesi yoluyla mümkün olduğu kadar hızla Kutsal Mezar'a doğru yol almaya başladı. Çünkü bizzat Papa⁸⁰, elinden geldiğince hızlı bir şekilde başpiskoposları, piskoposları,

78 Bu başlık eserin orijinal ismine göre konulmuştur: *Gesta Francorum Et Aliorum Hierosolymitanorum*.

79 *Kitab-ı Mukaddes*, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul 1993, Matta, 16, 24.

80 Papa II. Urban (1088-1099). Papa'nın Clermont Konsilinde yaptığı konuşma için bk. *Urban And The Crusaders*, Ed. by D. C. Munro, The Department of the History of Pennsylvania, Philadelphia 1901, s. 2-5; Fulcherius Carnotensis (A.g.c., s. 50-52), O'nun vaaz yoluyla Haçlı seferini teşvik etmeye, Frank kontlarını ayırım gözetmeksizin Rabbin barış yoluna çağırmaaya çalıştığını ortaya koymuştur. ; *Gesta*'da kast edilen vaaz, 1095'de Clermont Konsili'nde yapılmıştır; Willermus Tyrensis (A.g.c., I/XV)'e göre papa vaazına şöyle başlamıştır: “Sevgili kardeşlerim, insanlığın kurtarıcısının, mukaddes insan suretini aldığı ve insanlar arasında bir insan olarak bulunduğu, uzun zaman önce vaat ettiği ve varlığıyla birçok mucizeler gösterdiği toprakları kutsadığını bilmenizde yarar vardır. Bunu bize Eski ve Yeni Ahit her yönüyle açıklamaktadır. Mesih'in bu ülke için olan sevgisi bilinmektedir, dünyanın tamamı ona ait olmasına karşın o, dünyanın bu küçük kısmını kendi mirası olarak belirtmiştir. İşaya 19/24; 5/7)'da şöyle demektedir: “Mirasım İsrail mübarek olsun” ve devamla: “Çünkü ordular Rabbinin bağı, İsrail'in evidir”.

papazları ve rahipleriyle birlikte Alpler üzerinden harekete geçerken, heyecan yaratan vaazlar ve nasihatlar da bulundu: “Kim ruhunu kurtarmak istiyorsa Rabbin yolunu seçmekten geri durmasın ve kim ödül istiyorsa, ona ilâhi lütuf yeterli olacaktır.”. Papa ayrıca şunları söyledi: “Kardeşler, sizler Mesih adına çok şeylere katlanacaksınız: sefalet, eksiklik, çaresizlik, zulüm, yoksulluk, hastalık, açlık, susuzluk ve benzeri acılar, zira Rab, havarilerine şöyle dedi: Sizler benim adıma çok acılar çekeceksiniz⁸¹ ve insanlarla konuşmaktan utanmayın, çünkü söylemeniz gereken şeyleri ben size sunacağım⁸² ve bunun üzerine: krallık sizin ödülünüz olacaktır”⁸³. Ve bu sözler adeta bir yangın gibi Frank ülkesindeki bütün düklükler ve kontluklar üzerinde gittikçe yayılmaya başlayıp da, Franklar bunları işitince, haç işaretlerini elbiselerinin sağ omuzları üzerine dikip, hep birlikte Mesih’in ayak izlerini takip ederek, cehennem ateşinden kurtulmak istediler. Böylece Franklar anavatanlarından hemen yola çıktılar.

81 Apostel Tarihi, 9, 16. Anonim yazar burada ve müteakip birçok yerde *İncil* ayetlerinden alıntılar yapmakla beraber, bunlar kelimesi kelimesine birbirine uymamaktadır. Dindar bir amatör olarak muhtemelen işitip hatırladıklarını yazmakta, ancak bunları *Vulgata* ile karşılaştırmamaktadır.

82 2.Timotheus 1, 8 ve Lukas 21,15.

83 Matta, 5, 12.

Fasıl II

(Peter Eremit'e'in seferi ve ordusunun yenilgisi)

Franklar üç orduya ayrıldılar⁸⁴. Macaristan'a⁸⁵ giden bir ordu Peter Eremit'e⁸⁶, Dük Gottfried⁸⁷, kardeşi Balduin⁸⁸ ve Balduin von Hainault⁸⁹ tarafından yönetildi. Bu çok cesur şövalyeler ve isimlerini bilmediğim daha niceleri⁹⁰, Franklar'ın kahraman kralı Büyük Şarلمان'ın yaptırdığı İstanbul'a⁹¹ giden yoldan seyahat ettiler.

-
- 84 Bu üç ana ordu şöyledir: Birincisi Peter Eremit'e ve Gottfried von Buillon komutasında Macaristan'a, ikincisi Raimund von Toulouse komutasında Slavonya'ya, üçüncüsü Roma ve Güney İtalya üzerinden Bohemund, her iki Robert ve Hugo komutasında. Bu üç orduyu birleşik addetmek doğru değildir, ancak bunlar batıdan doğuya birbirini takip etmişlerdir. Hagenmeyer, A.g.e., s. 106 n. 3.
- 85 O zamanki Macaristan'ın sınırları yaklaşık olarak bugünkü gibidir ve genellikle Panonia diye adlandırılır. Birinci Haçlı Seferi sırasında Macaristan Kralı Aziz I. Ladislaus'un 20 Temmuz 1095'de yerine geçen yegâne oğlu Koloman idi. Hagenmeyer, A.g.e., s. 106 n. 4.
- 86 Örgütsüz gönüllü Haçlıların lideri olan Peter, Amiens'li idi. Hagenmeyer, A.g.e., s. 106 n. 5.
- 87 Aşağı Lorraine Dükü Gottfried von Bouillon, 1099 yılında Kutsal Mezar muhafızlığı yaptı. O, müthiş bir fiziksel cesaret ve derin bir dindarlığa sahip olup, devlet adamlığında ondan daha olağanüstü yeteneklere sahip birisi görülmemiştir. Gottfried, Eustac von Boulougne'nun ve Dük Gozoles'in kızkardeşi İda'nın oğlu idi. 1089'da bütün Lothringen düklüğünü almıştı. Hagenmeyer, A.g.e., s. 106 n. 6.
- 88 Gottfried'in küçük kardeşi olan Balduin, din adamlığı için eğitilmişti. Batıda, buna eş bir düzeyde tahsil edebilecek, hiç kimse yok gibiydi. Birinci Haçlı Seferi sırasında onun eylemleri ona önce Urfa kontluğu sonra da Kudüs krallığını kazandırmıştır. O, kardeşinden çok daha zeki ve acımasız idi. Daha sonra Urfa'da I. Ruben'in torunu olan Arda adındaki bir Ermeni kadın ile evlenmiştir. Hagenmeyer, A.g.e., s. 106 n. 7.
- 89 Hennegau Kontu Balduin von Mons. Karş. Willermus Tyrensis, A.g.e., II/1.
- 90 Kont Hugo von Saint Pol ve oğlu Ingelram, Kont Werner von Gray, Kont Reinhard von Toul kardeşi Peter, Balduin von Bourg, Heinrich von Esch ve kardeşi Gottfried Dudo von Conti, Kuno von Montaigu bunlardan bazıları idi. Willermus Tyrensis, A.g.e., II/1.
- 91 Bu, geleneksel Moravya ve Moritz'a'nın Tuna Vadisi yolu idi. Büyük Şarلمان'ın bu yoldan dönüşü menkıbevidir. Bu kralın zamanında İstanbul'dan Avar ülkesinden Almanya'ya bir ticaret yolu uzanıyordu ve Elbe'nin ağzından

Yukarıda zikredilen Peter⁹², yanındaki birçok Almanla beraber 1 Ağustos'ta İstanbul'a ulaşan ilk kişidir. Kuzey ve Güney İtalya'dan gelenler, diğer birçoklarıyla birlikte orada toplandılar⁹³. İmparator⁹⁴, onların şehirde barınabilmeleri için mümkün olan en iyi düzenlemeleri yaptı ve onlara şöyle söyledi: "Büyük Haçlı ordusu gelmeden Boğaz'ı geçmeyin, çünkü siz Türkler'le savaşılabilecek kadar yeterli sayıda değilsiniz". Bu Hristiyanlar, iğrenç bir şekilde davranarak, şehrin saraylarını yağmalayıp, yaktılar, kiliselerin çatılarındaki kurşunları da çalıp, Rumlara sattılar⁹⁵; bunlara hiddetlenen imparator, Boğaz'ı geçmelerini emretti. Haçlılar Boğaz'ı geçtikten⁹⁶ sonra da kötü işlerini bırakmayıp, Kiliseler gibi evleri de tahrip ettiler. Nihayet Nikomedia⁹⁷ (İzmit)'ya ulaştılar ve orada İtalyanlar ve Almanlar, Franklardan⁹⁸ ayrıldılar, özellikle Franklar çok kibirliydiler. İtalyanlar kendilerine lider ola-

Tuna'ya bir bağlantı yolu mevcuttu. Oradan bir yol Karadeniz'e bir yol da Adriyatik'e açılıyordu. Hagenmeyer, A.g.e., s. 109 n. 11.

92 Peter, Clermont Konsili'nden sonra Berry bölgesine girmiş ve Mart'ın ortalarında Lorraine'den çıkmıştır. Hagenmeyer, A.g.e., s. 110 n. 14.

93 İstanbul, Kudüs hacılarının toplanma yeri idi. Oradan hep birlikte Asya'ya geçiyorlardı. Hagenmeyer, A.g.e., s. 110 n. 13.

94 Aleksiüs Komnenos (1 Nisan 1081-15 Ağustos 1118). O, her iki Sicilyalı Bohemund'un ve Normanlar'ın en tehlikeli düşmanı oldu ve Bohemund'un hizmetinde olan *Gesta*'nın meçhul yazarı makul bir şekilde ona haksızlık etmiştir. Daha sonra 1204'te sonra yazılmış olan *Gesta* el yazması onu tavsif ederken fazla iltifatlı cümleler kullanmaz. Ama o büyük bir imparatoru ve bu konumu kızı Anna Komnena tarafından *Alexiade* adlı eserde yazılmıştır ve bu eser modern tarihçilerden Chalandon ve Runciman tarafından tercüme edilmiştir. Türkçe'ye de Bilge Umar tarafından çevrilmiştir.

95 Bununla şehrin önündeki binalar kasdediliyor. Zira bu Haçlılar şehir içine alınmamışlardır. Hagenmeyer, A.g.e., s. 113 n. 24.

96 Haçlılar, İstanbul'a gelişlerinden 5 gün sonra yani 6-7 Ağustos'ta Boğaz'ı geçmişlerdir. Hagenmeyer, A.g.e., s. 114 n. 26.

97 Haçlılar, İzmit'e direkt gemilerle değil de körfez kıyısı boyunca gitmişlerdir. İzmit, İstanbul'dan 12 saat uzaklıktaydı. İlkçağlarda muhteşem görünümü ile tanınmıştı. M.Ö. 187'de Hannibal ve M.S. 337'de Büyük Konstantinus burada ölmüşlerdir. Fakat Haçlılar zamanında hiçbir yazar burayı tasvire değer görmemiştir. Hagenmeyer, A.g.e., s. 115 n. 29.

98 Burada özel anlamında Philip I. Capet'in (ö. 1108) uyuğu kast edilmiştir.

rak Rainald'ı⁹⁹ seçtiler. Alınanlar da bir lider seçtiler ve hep beraber Run'a¹⁰⁰ doğru İzmit'ten 4 günlük mesafeye ilerlediler ve metruk bir kale olan Kserigordon'a¹⁰¹ rastlayıp burayı işgal ettiler ve orada bol miktarda tahıl, şarap, et ve iyi şeyler buldular. Türkler¹⁰²Hıristiyanların burada olduğunu öğrenince, kaleyi kuşattılar. Kapı önünde bir çeşme vardı ve Rainald, Türkler'e pusu kurmak için duvarların altındaki kaynağa gitti. St. Mikail'in son günleri¹⁰³ geldiğinde Rainald ve adamları onları yakalayıp, birçoklarını öldürdüler. Kurtulanlar, bu olay üzerine Türkler'in derhal kuşatmış ve sularını kesmiş olduğu kaleye kaçtılar. Adamlarımız öyle korkunç bir susuzluğun içine düştüler ki, atlarının ve eşeklerinin damarlarını kesip, kanlarını içtiler; bir kısmı kemerlerini ve elbiselerini kanalizasyonun içine atıp, sonra bastırarak elde ettikleri sıvıyı ağızlarına götürdüler; bir kısmı da nemli zeminin üzerine yatarak susuzluklarını gidermeye çalıştılar. Piskoposlar ve papazlar insanlarımıza umutsuzluğa düşmemelerini telkin ettiler. Bu sefalet sekiz gün sürdü. Sonra Alman lider, çıkış yapmak için Türkler'le mücadele etmeye karar verdiğini adamlarına açıklayınca, birçoğu onunla beraber gitti. Buna uymayan geriye kalanlardan bir kısmı öldürüldü; Türkler'in canlı olarak yakaladıkları diğerleri koyun gibi boğazlandılar; bazıları hedef tahtası gibi oklarla vuruldular; bazıları da esir olarak satıldılar ve vahşi hayvanlar gibi uzaklara götürüldüler. Bazı Türkler, esirlerini daima yaşadıkları Horasan¹⁰⁴, Antakya ve Haleb'e götür-

99 Bu ismin yazılışında yazma esas alınmıştır.

100 Roma ülkesi, bugünkü Küçük Asya (Anadolu). *Gesta* (XXI) Ön Asya'yı üç bölüme ayırır: Rum, Suriye ve Horasan.

101 Bu kalenin (Exorogorgo) yeri tespit edilememiştir. *Gesta* bu kalenin metruk olduğunu yazıyorsa da bizzat kendi ifadesiyle orada ihtiyaçları olan her şeyi bulduklarına göre, kalenin boş olmadığı, bilâkis bunun bir Selçuklu tuzağı olduğu anlaşılmaktadır.

102 *Gesta* (IX, XI, XXXIII)Türkleri, Sarazenlerden (Müslümanlar) ayırmaktadır. Sarazen kavramıyla daha ziyade Mısır Müslümanları kastedilmiştir. Anadolu'ya hükmeden Türkler Selçuklular olarak tanınmıştır.

103 29 Eylül 1096. Hagenmeyer, *A.g.e.*, s. 119 n. 44

104 Yazarın bazan genel olarak bütün İran için kullandığı bu adla bugünkü İran'ın kuzeydoğu bölgesi anlatılmak istenmiştir.

düler. Bunlar, Rabbimiz adına mukaddes şehitlik acısını vermiş olan ilk adamlardır.

Daha sonra, Türkler, Peter Eremit ve Walter Habenichts'in¹⁰⁵, İznik'in (Nikea) ardındaki Kibotos'ta olduklarını duyunca,, onları ve adamlarını öldürmek niyetiyle neşeyle oraya gittiler ve Walter ve adamlarıyla karşılaşp hemen onları öldürdüler. Bu olanlardan kısa bir süre önce Peter Eremit İstanbul'a doğru yola çıkmış, orada kendisini dinlemeyen, itaatsiz ve dizginleyemeyeceği karışık insanlar toplamıştı. Türkler bunlara saldırıp, çoğunu öldürdüler; kimisini uykuda, kimisini çıplak, hepsini kestiler. Geriye kalanların arasında buldukları bir rahibi de ayin yaparken öldürdüler. Kurtulabilenler Kibotos'a kaçtı. Kimi denize atladı, kimi dağlara ve ormanlara gizlendi. Türkler bizimkilerden bazılarını kalede yakaladılar ve onları kale ile birlikte yakabilmek için odun yığdılar, fakat içerideki Hristiyanlar, odun yığınlarını ateşe verdiler ve alevler Türkler'in üzerine geri döndü ve onlardan bir kaçı yandı. Böylece Allah, bizimkileri bu ateşten kurtardı. Neticede Türkler onları canlı olarak ele geçirdiler ve diğerlerine yaptıkları gibi ayırıp, kimini komşu ülkeler olan Horasan'a kimini İran'a gönderdiler. Bütün bu olaylar Kasım'da cereyan etti. İmparator, Türkler'in bizimkileri böyle bir yenilgiye uğrattığını öğrenince, sevindi ve kurtulanların Boğaz üzerinden geri getirilmesi için talimat verdi. Onlar geçerken tamamen silahsızlandırıldı.

105 Walter von Poissi (Gualterius Sinehabere), Peter Eremit tarafından takip edilen isyancı askerlerin lideri olan bir şövalyedir. Hagenmeyer, A.g.e., s. 123 n. 64.

Fasıl III

(Saint-Gilles Kontu Raimund'un Slav ülkelerine girmesi. Bohemund, Flandern Kontu Robert, Norman Robert ve Büyük Hugo'nun eski Roma yolundan devam etmesi. Dük Gottfried'in, İmparator Aleksius'la bir anlaşma yapması)

Saint-Gilles Kontu Raimund¹⁰⁶ ve Le Puy piskoposu¹⁰⁷ tarafından kumanda edilen bizim ikinci ordu Dalmaçya ülkeleri¹⁰⁸ üzerinden geldi. Üçüncü ordu eski Roma yolundan¹⁰⁹ devam etti. Bu orduda prenslikten Bohemund¹¹⁰ ve Richard¹¹¹, Flandern Kontu Robert¹¹², Normanlar'dan Robert¹¹³, Büyük Hugo¹¹⁴, Eberhard von Puiset¹¹⁵, Achard von Montmerle¹¹⁶, Isard von Mouzon¹¹⁷ ve

106 Toulouse Kontu Raimund von Saint-Gilles. 50 yaşının üzerinde bir adam olup, Haçlı liderlerinin en yaşlısı idi. O, doğuda yerleşmiş olmak için adımlar atmaya kararlı görünüyordu. Onun papazı Raimund von Aguilers Haçlı Seferleri Tarihi'ni onun bakış açısından yazmıştır. Hagenmeyer, *A.g.e.*, s. 131 n. 3.

107 Le Puy piskoposu Adhémar, Papa II. Urban'ın papalık legatlığına tayin edilmiştir. *Gesta* adını vermemektedir. 1086-1087'de Filistin'de bulunmuş olmalıdır. Hagenmeyer, *A.g.e.*, s. 132 n. 4.

108 Bugünkü Yugoslavya. Roma ile Yunanistan'ı birleştiren ve İstanbul'a giden yol buradan geçiyordu. Hagenmeyer, *A.g.e.*, s. 133 n. 6.

109 Die Via Egnatia, Dyrrhachium'dan İstanbul'a uzanan en eski Roma ordusu yoludur. Bu yolda Skumbi (Cenusus) nehri vadisi bulunmaktadır. Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi*, Çev. İ. Bihter Barlas, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2009, s. 62 n. 43.

110 Robert Guiscard'ın ilk eşi Aubree'den olan oğludur, o çocuklarının bakımı için ikinci defa evlenmiştir. O, yüksek cesaret ve üstün yeteneklere sahip, acımasız biriydi. Anna Komnena onu sevmemekle beraber, son derece akıllı ve çekici biri olarak tavsif eder (*Alexiade*, X, 11).

111 Bohemund'un kuzeni, Salerno kontu. Hagenmeyer, *A.g.e.*, s. 133 n. 8.

112 Papa Urban Şubat 1095'de ona ve tebasına bir mektup yazarak, Haçlı seferini haber vermiştir. Hagenmeyer, *A.g.e.*, s. 134 n. 9.

113 Fatih Wilhelm'in en büyük oğlu. Hagenmeyer, *A.g.e.*, s. 134 n. 10.

114 Hugo von Vermandois, Fransa Kralı I. Heinrich'in (1027-1059) ikinci oğlu. Annesi, Kiev prensi I. Yaroslav'ın kızıydı. Hagenmeyer, *A.g.e.*, s. 136 n. 11.

115 Hugo'nun genç ekibine dâhil olup, Kürboğa'ya karşı cesurca savaşmıştır. Hagenmeyer, *A.g.e.*, s. 136 n. 12.

116 Raimund von Toulouse'nin ordusunda idi. Hagenmeyer, *A.g.e.*, s. 137 n. 13.

117 Fransızca baron. Bu şövalye muhtemelen Reims cüâlet ordusundandı. Hagenmeyer, *A.g.e.*, s. 137 n. 14.

birçok diğerleri bulunuyordu. Bazıları Brindisi, bazıları Bari veya Otranto limanlarına¹¹⁸ geldiler. Büyük Hugo ve kontun oğlu Wilhelm¹¹⁹, Bari'den gemilerle denize açıldılar¹²⁰ ve Dyrrhachium'a¹²¹ doğru yol aldılar, fakat buramın valisi haince bir plan kurdu ve o savaşçıların böyle bir amaç için geldiklerini öğrenince, onları tutukladı ve muhafızlar eşliğinde İstanbul'da imparatora gönderdi, böylece ona bağlılık yemini yapacaklardı.

Bunlardan sonra büyük bir orduyla İstanbul'a ulaşan Dük Gottfried¹²² bizim liderlerimizin önde geleni oldu ve o, Noel'den iki gün önce¹²³ geldi ve imparatorun, şehir önlerinde bulunması gerektiğine dair talimat alana kadar, şehir dışında ordugâh kurdu¹²⁴. Böylece Dük yerleştikten sonra, masumane bir şekilde adamlarını göndererek, atlar için gerekli olan saman ve diğer gerekli şeyleri istetti. Onlar, istedikleri yere serbestçe gitmeyi düşünürken, bu kötü İmparator Aleksius, Turkopoller'e¹²⁵ ve Peçenekler'e¹²⁶, onlara

118 O devirde Brindisi, Bari ve Otranto, insanları Yunanistan'a ve doğuya ulaştıran en önemli limanlardı. Hagenmeyer, A.g.e., s. 137 n. 16.

119 Tankred'in kardeşi olup Eskişehir savaşında öldürülmüştür. *Gesta*, IX.

120 Karş. Anna Komnena (A.g.e., X, 7).

121 Eski Epidamus, şimdiki Durazzo. O zamanki şehrin tasvirini Anna Komnena (A.g.e., XII, 1107-olayları) yapmaktadır.

122 Anna Komnena (A.g.e., X)'ya göre, Gottfried'in ordusu 10.000 atlı ve 70.000 yaya askerden müteşekkildi. Bu ordunun sayısı hakkında diğer kaynaklarda bilgi mevcut değildir.

123 23 Aralık 1096, Albertus Aquensis, *Recueil des Historiens des Croisades, Historiens Occidentaux, Historia Hierosolymitana*, IV, Neşr. Academie des Inscriptions et Belles-Lettres, Paris 1841-1906, Kitap II/Bab 10. Gottfried'in İstanbul'a kadar yaptığı sefer yolculuğu hakkında sadece Albertus Aquensis (A.g.e., II/1-7) ayrıntılı bilgi vermektedir.

124 Albertus (A.g.e., II/9-10) ayrıca, Gottfried'in süphesiz önce şehrin güney-doğusunda, Silivri'ye doğru deniz kıyısında ordugâh kurduğunu belirtiyor ki, Anna Komnena'nın onun bu ilk konuşlanmasından haberi yoktur.

125 Turkopoller, hemen hemen bütün ciddi Haçlı Seferi tarihçileri tarafından zikredilmiştir. İmparator Aleksius tarafından toplanan Türkler'den teşkil edilen yardımcı Bizans kuvvetleridir. Hagenmeyer, A.g.e., s. 142 n. 36.

126 Dinyeper ve Don arasında oturan Türk kabilelerinden oluşan paralı askeri birlikler. Peçenekler Turkopollerle beraber Bizans ordusunun önemli bir bölümünü teşkil ediyorlardı ve batıda en tanınmışlarıydı. Hagenmeyer, A.g.e., s. 142 n. 37.

saldırıp katletmelerini emretti¹²⁷. Bunu öğrenen Dük'ün kardeşi Balduin, bu nedenle bir pusu kurdu ve düşmanı gafil avlayarak, kendi adamlarını öldürmelerine mukabil, onlara cesurca saldırarak, Allah'ın yardımıyla galip geldi. O, altmış esir elde edip, çoğunu öldürdü ve geri kalanları kardeşi Dük'e gönderdi. Bunu duyunca imparatorun çok öfkelenildiğini sezinleyen Dük, adamlarını şehir dışına çıkarıp, karargâh kurdu. O akşam geç vakitte, imparator adamlarına Dük'e ve Hristiyan ordusuna saldırmalarını emretti, fakat bizim namağlup liderimiz Haçlı şövalyeleriyle birlikte imparatorluk birliklerini geri püskürterek, bunlardan yedisini öldürüp, geriye kalanları şehrin kapılarının¹²⁸ önüne kadar sürdü. Bundan sonra karargâhına geri döndü ve imparator ona, Boğaz'ı¹²⁹ geçtikten sonra İstanbul'daki gibi iyi ağırlayacağına dair söz verip de aralarında bir anlaşma sağlanıncaya kadar beş gün boyunca orada kaldı¹³⁰. Ayrıca imparator, fakirlere yaşamlarını temin edecek kadar sadaka dağıtacağına dair söz verdi.

127 İmparatorun emriyle Haçlılara yapılan saldırıyı Albertus Aquensis (A.g.e., II/11-12) da anlatmaktadır. Gottfried bu saldırıyı haber alınca ordusunu silah başına geçirtti, karargâhını şehir dışına kurdu ama daha önce oturduğu sarayı tahrip ederek, şehre büyük zararlar verdi. Kardeşi Balduin, onu 500 zırhlı adamıyla köprüyü işgal altında tutmaları için gönderdi. Bunu gören Turkopoller, sağa sola gemilerine kaçtılar ve oklançılar. Balduin, sabahtan akşama kadar, imparatorun askerlerine karşı direndi ve onları şehre kaçmaya mecbur etti; Karş. Urfalı Mateos, A.g.e., s. 189.

128 Burada adı geçen kapı (porta civitatis) Romanos Kapısı (Top Kapı)'dır. Hagenmeyer, A.g.e., s. 145 n. 47.

129 *Gesta*, İstanbul Boğazı yerine "St. Georg Boğazı" tabirini kullanmıştır. St. Georg, 23 Nisan 303'de Nikomedia (İzmit)'da şehit olduğu için o bölgenin koruyucu azizi olarak kabul edilmekte idi ve adına efsaneler düzenlenmiştir. Bu nedenle batıda bilinmekte olup, Birinci Haçlı Seferi tarihlerinde adı geçmektedir. İmparator, Gottfried'i Asya yakasına özellikle, kendisinden sonra gelecek olan Haçlıların İstanbul'da beklemelerini önlemek için istemiştir. Hagenmeyer, A.g.e., s. 147 n. 50.

130 Anna Komnena'ya göre (A.g.e., X/9) bu savaş 2-3 Nisan 1097'ye kadar sürmüş, Kont Hugo, Gottfried'in karagâhına giderek, onun imparatorla barış yapmasını sağlamaya çalışmıştır. Latinlerle Bizanslılar arasında kalan Gottfried, barış yapmayı kabul etmiştir. Albertus Aquensis ve *Gesta* iki taraf arasındaki elçilik heyetlerinden bahsetmemektedirler; Albertus Aquensis (A.g.e., II/14) Ocak 1097'nin ortalarına kadar sürdüğünü ifade etmiştir.

Fasıl IV

(Bohemund'un Bulgaristan'da Vardar nehrini aşması,
Türkopoller ve Peçenekler'le savaşıması)

Bohemund'la ilgili olarak; Amalfi'yi¹³¹ kuşatmış olan bu büyük savaşçı, kalabalık bir Frank Haçlı ordusunun geldiğini ve Kutsal Mezar yolunda olduğunu¹³² öğrendi ve kâfirlerle savaşmaya hazırlandı. O dikkatle, onların silahları, Mesih'in hangi işaretini taşıdıkları, savaşta hangi sloganları kullandıkları hususlarında tahkikat yaptırdı. Ona şu rapor verildi: "İyi silahlanmışlardır, Mesih'in Haçı'nı sağ kollarında veya iki omuzlarının arasında taşırlar ve savaş sloganları şöyledir: Allah isterse! Allah isterse! Allah isterse!"¹³³. Bundan sonra Bohemund giydiği Kutsal Ruh ile doldurulmuş olan değerli paltosunu, derhal parçalar halinde kesilip, haçlar yapılması için gönderdi ve kuşatma sırasında mevcut olan ekseri şövalyeler ona bağlanmaya başladılar, böylece coşkuyla doldular, fakat Kont Roger¹³⁴ yalnız başına bırakıldı ve Sicilya'ya döndüğünde acı ve ızdırap içindeydi, çünkü ordusunu kaybetmişti. Efendim Bohemund kendi topraklarına¹³⁵ döndü ve Kutsal Mezar'a gitmek üzere ciddi hazırlıklar yaptı. Buradan sonra o, ordusuyla denizi geçti¹³⁶ ve onunla birlikte şunlar da vardı: Kont'un kardeşi Tankred¹³⁷, Richard von Prinzipad ve

131 Salerno Körfezi'nde Amalfi.

132 1096 Yazı ve Sonbaharı'nda Güney İtalya tarafından gelen birlikler Hugo von Vermondois, Robert von Flandern ve Robert von Normania'nın birlikleriydi. Hagenmeyer, A.g.e., s. 150 n. 4.

133 Görgü şahitlerinin ifadelerine göre, bu savaş çağrısı ilk defa Clermont Konsili'nde ortaya çıkmıştır. Hagenmeyer, A.g.e., s. 151 n. 10.

134 Roger Borsa, Robert Guiscard'ın küçük kardeşi ve dolayısıyla Bohemund'un amcası olup, 22 Haziran 1101'de ölmüştür. Hagenmeyer, A.g.e., s. 152 n. 13.

135 Bohemund, Oria, Gallipoli, Tarent, Otranto ve diğer birkaç kaleye sahipti. Hagenmeyer, A.g.e., s. 152 n. 15.

136 Bohemund'un harekete geçmesinin tarihi tam olarak tespit edilemiyor, ancak Ekim 1096 sonlarında olduğunda şüphe yoktur, zira 1 Kasım 1096 Bütün Azizler Bayramı'nda o henüz diğerlerinin de kendisine katıldığı Aulon'da idi. Hagenmeyer, A.g.e., s. 152 n. 17.

137 Tankred, Bohemund'un yeğeni, Robert Guiscard'ın torunu idi. Hagenmeyer, A.g.e., s. 153 n. Hagenmeyer, A.g.e., s. 152 n. 19.

kardeşi Ranulf, Robert von Anse, Hermann von Cannes, Robert von Sourdeval, Robert Fitz-Toustan, Humfried Fitz-Ralph, Kont Ranulf'un oğlu Richard ve Russingolo, kardeşleri Boel von Chartres, Aubré von Cagnano ve Humfried von Monte Scaglioso¹³⁸. Bütün bunların maliyeti Bohemund tarafından karşılandı ve bol miktarda tahıl, şarap ve diğer yiyecek maddelerinin bulunduğu Batı Makedonya'ya ulaşılar. Buradan Andronopolis¹³⁹ vadisinin içine inip, hepsi bir araya toplanıncaya kadar birbirlerini bekle-diler. Sonra Bohemund adamlarını teşvik etmek için, bir konsey topladı ve kendilerine yaraşır şekilde davranmalarını, Hıristiyan ülkeleri yağmalamaktan geri durmalarını istedi ve kendilerine ye-tecek kadar yiyecek maddesinden fazla almamalarını söyledi¹⁴⁰.

Sonra ayrıldık ve zengin bir ülkeden geçtik, bir yerden bir yere, bir şehirden diğerine, bir kaleden bir sonrakine nihayet Kastoria'ya geldik ve orada birkaç gün kalıp, Noel'i kutladık ve kendimize satın almak için erzak aradık. Halk bizden korktuğu için hiçbir şey satmak istemedi. Onlar bizi, hacı olarak değil, ülkelerini tahrip etmeye ve kendilerini öldürmeye gelen yağmacılar olarak görüyorlardı. Bu nedenle, öküz, at ve eşek olmak üzere ele geçirdiğimiz her şeyi aldık ve Kastoria'dan ayrıldıktan sonra, Palagona'ya¹⁴¹ geldik ki burada heretiklerin¹⁴² (kâfirler) bir kalesi bulunuyordu. Burayı her tarafından kuşatıp ateşe verdik ve kale sakinleriyle beraber yandıktan sonra ele geçirdik. Sonra Vardar nehrine ulaştık ve Efendim Bohemund bazı adamlarıyla beraber

138 Güney İtalya'dan mülk elde eden Norman ve Fransız şövalye ve baron-ları.

139 Muhtemelen Drino veya Drim nehri.

140 Bohemund zaten 1083'de İmparator Aleksius'a karşı savaşırken bu bölge-leri tanımişti. O şimdi, imparatorluk topraklarında bir prenslik elde etmek umuduyla, iyi bir izlenim vermeye çalışıyor gibi görünüyor. Anna Kom-nena, A.g.e., X/11.

141 Manastır şehri.

142 Muhtemelen Balkanlar'da çok sayıda olan Manihaistler. Bk. Runciman, *The Medieval Manichee*, Cambridge 1955. *Gesta*'nın yazarı Ortodoks Kato-lik olarak heretikleri vahşi kabul eder ve Bizans birliklerinin Vardar nehri üzerindeki saldırısı dolayısıyla onlara kızgındır.

nehirden karşıya geçti, ama hepsiyle beraber değil, çünkü Rus-signolo kontu ile kardeşi geride kalmışlardı. İmparatorun ordusu derhal gelerek kontu ve kardeşlerini adamlarıyla beraber yakaladı. Bunu gören Tankred geri dönüp nehre daldı ve kendisini takip eden iki bin kişi ile beraber diğerlerine doğru yüzmeye başladı. Onlar, Turkopollar'la Peçenekler'i bizimkilerle savaşta birbirine girmiş bulunca, hemen cesurca üzerlerine saldırdılar ve engin tecrübeleri ile düşmanları yenip, birçoğunu esir aldıktan sonra Bohemund'a götürdüler. Onlara şöyle dedi: "Siz alçaklar, neden benim Hıristiyan halkımı öldürüyorsunuz? Sizin imparatorunuzla bir düşmanlığım yoktur". Onlar cevap verdi: "Biz başka türlü davranamayız. Biz imparatora tabiyiz ve o ne emrederse biz onu yapmakla mükellefiz". Bohemund onları öldürmeden bıraktı. Bu savaş bir Çarşamba Karnavalı¹⁴³ haftasının dördüncü gününde cereyan etti. Bütün işleri için Allah'a hamdolsun. Amin!

Fasıl V

(Bohemund'un Vardar'dan sonra ordusuyla İstanbul'un solundaki Rusa'ya gelmesi)

Sefil imparator, kendisine sadık olan ve kpriopalatios¹⁴⁴ adı verilen bir adamına, bizi emniyetle İstanbul'a kadar götürebilmeleri için öncülerimize kılavuzluk etmesini emretti. Ne zaman bir şehirden geçsek, bu adam halka, mutad olarak yaptıkları gibi bize erzak getirmelerini söyledi. Onların, efendim Bohemund'un ordusundan büyük bir korku duydukları, bizden birinin dahi, şehirlerinin içinde ikamet etmesine izin vermek istememelerinden açıkça anlaşılıyordu. Bizimkiler, her çeşit malzemeyle donanımlı olan bir kaleye saldırıp, almak istediler, fakat yürekli Bohemund buna izin vermedi, çünkü bu ülkede adil davranmak ve imparatora verdiği sözü tutmak istiyordu. Bu nedenle o, Tankred ve diğerlerine kızgındı. Bu olay bir gece oldu ve ertesi sabah kalenin halkı tören alayıyla dışarı çıktı, ellerinde taşıdıkları haçlarla Bohemund'un huzuruna geldiler ve o onları dostça kabul edip, uğurladı. Sonra Serres¹⁴⁵ adındaki şehre varıp, orada ordugâh kurduk ve bütün Paskalya öncesi perhizde yetecek kadar yiyecek stokumuz vardı. Burada kaldığımız sürede Bohemund, kpriopalatiosların her ikisiyle de dostluk temelinde anlaştı ve ülkede adaletli olmak arzusuyla, adamlarımızın çalıp, sakladıkları hayvanları geri vermelerini emretti¹⁴⁶. Sonra Rusa¹⁴⁷ şehrine geldik.

144 Kuropalates veya Kurator Palatii "Sarayın efendisi" demektir, imparatorun saray hizmetinde yüksek görevli bir memurdur. Yazar daha sonra iki kpriopalatiostan söz edecektir. İmparatorluk saray muhafız kumandanı demektir. 7. Yüzyıla kadar hiyerarşide imparatorun hemen sonra geliyor iken daha sonraları önemini kısmen kaybetmiş ve yüksek devlet ricâline, hanedan azasından olanlara ve hatta veliahlara unvân olarak verilmiştir.

145 Doğu Makedonya'da Serez.

146 Tankred ile diğerlerinin Bohemund ile aynı kanaatte olmadıkları anlaşılıyor, ancak *Gesta* bu konuda ayrıntıya girmemektedir.

147 Bu yer tam olarak tespit edilemedi. Maritza'nın batısında olabilir ve belki de Xanti veya Komotine'dir. Bu isim "Rusça" gibi görünüyor.

Yunan halkı dışarı çıkıp, efendim Bohemund'a sevgiyle yaklaştılar, bize bir miktar iâşe getirdiler ve biz Kutsal Hafta'da¹⁴⁸ çadırlarımızı orada kurduk. Burada kaldığımız süre içinde Bohemund orduyu terk edip, az sayıda şövalye ile birlikte, imparatorla görüşmek üzere İstanbul'a gitti. Tankred Hristiyan ordusuyla geride kaldı ve hacıların gıda maddeleri satın aldıklarını görünce, yolu terk edip, insanları bolluk içinde yaşayabilecekleri bir yere götürme fikrine kapıldı. O, tek kelimeyle akla gelebilecek her çeşit yiyecek maddesinin bulunduğu, bilinen bir vadiye çekildi ve orada mütevazı bir şekilde Paskalya'yı¹⁴⁹ geçirdik.

148 1 Nisan 1097.

149 5 Nisan 1097. Bu Tankred'in ilk bağımsız teşebbüsüydü. O, daha sonraki Tarsus ve Kudüs saldırılarında, bir Haçlı seferinin yönetilmesinde ne kadar yetenekli olduğunu göstermiştir.

Fasıl VI

(Haçlı liderlerinin Aleksius'a yemin etmesi¹⁵⁰)

İmparator, Bohemund gibi çok ünlü bir adamın geldiğini öğrenince, onu nezaketle karşıladı ve şehrin dışına yerleştirilmesini sağladı¹⁵¹. Bohemund orada kendi evi imiş gibi yerleşince, imparator onu gizli bir görüşme için toplantıya davet etti. Dük Gottfried ve kardeşi de orada hazır bulundular ve Saint-Gilles Kontu (Raimund)¹⁵² şehre yakın bulunuyordu. Sıkıntılı olan ve öfkesinden kaynaklanan imparator, o zaman bu Hristiyan şövalyeyi hile ve kurnazlıkla nasıl tuzağa düşürebileceğini düşündü, fakat Tanrı'nın lütfuyla onlara zarar vermesinin yeri ve zamanı değildi. Sonunda ülkelerini kaybetmekten korkan İstanbul'un¹⁵³ bütün

150 Haçlılar, önceden Bizans'a ait olan bütün eyaletleri Türklerin ve Arapların elinden aldıktan sonra imparatora vereceklerine, Türkler ve Araplara ait olan memleketler ise alındıktan sonra Haçlılara kalacağına dair, haç ve İncil üzerine yemin ettiler. Urfalı Mateos, A.g.e., s. 189.

151 Bohemund'un ağırlanışını Anna Komnena (A.g.e., X/11) şöyle anlatıyor: "Bohemund, imparatorla görüştüktan sonra, kendisinin ağırlanması için hazırlanan Kosmidion Manastırı'na (Eyüp semti) geçti. Ona zengin bir sofa sunuldu".

152 Raimund muhtemelen Nisan'ın ikinci yarısında başkente yaklaşmış ve orada Bohemund'la karşılaşmıştır. Hagenmeyer, A.g.e., s. 169 n. 4; Anna Komnena (A.g.e., X/10), Raimund'un 15.000 atlı ve piyade askeriyle geldiğini, askerlerini İstinye'ye kadar kıyı boyunca konuşlandırıldığını ifade etmektedir.

153 O zamanki İstanbul şehrinin tasviri, Hagenmeyer'in metninde yer almakla beraber (muhtemelen sonradan eklendiğini düşünmüştür), Bongars'ın metninde (*Recueil des Historiens Croisades, Occidentaux*, III, V) yer almaktadır: "Ne kadar asil ve harika bir şehir; kiliselerle ve ustalıklı yapılmış binalarla dolu. Şehrin içindeki manzaralar ile mermerden ve pirinçten yapılmış gravürler ne kadar da harika. Şehrin bir tarafında deniz ve sınırlarını belirleyen zaptedilemez surları, diğer tarafında hendek ve hisarlarla çevrelenmiş güçlü surlar bulunmakta. Sık sık yapılan deniz yolculukları şehir halkının ihtiyaçlarının her zaman temin edilmesini sağlıyor. Kıbrıs, Rodos, Mytilene, Korinth ve diğer tüm adalar bu şehre hizmet ediyorlar. Achaia, Bulgaria ve bütün Grekler bu şehre hizmet edip, en kaliteli ürünlerini gönderiyorlar. Ayrıca, Asya ve Afrika'daki Roma şehirleri İstanbul'dan bağışlarını esirgemiyorlar. Rumlar, Bulgarlar, Alanlar, Kumanlar, Peçenekler, İtal-

ileri gelenleri birlikte tartıştılar ve dükler, kontlar gibi ordumuzun bütün liderlerinin imparatora bağlılık yemini¹⁵⁴ etmesi hususunda kurnazca bir plan ürettiler. Bunu yapmayı bizim liderlerimiz reddetti ve dediler: “Bizim ona yemin etmemiz hem onurlu hem de adil görünmüyor”¹⁵⁵.

Bizim kaderimiz belki de liderlerimiz tarafından sonunda yanlış yola saptırılmaya mahkûmdur. O, iğrenç imparatorun istediğini yaparak, iyi ya da kötü kendilerini aşağılatmaya mecbur olduklarını söyleyeceklerdir.

Şimdi imparator, kendisini sıkça savaş alanından kaçırta cesur Bohemund’dan öyle çok korkuyordu ki, özgürce bir kararla yemin edip, yeminini bozmaz ve sadık kalırsa, Bohemund’a Antakya’nın gerisindeki on beş günlük uzunlukta ve sekiz günlük genişlikte ülkeler vereceğine söz verdi¹⁵⁶. Fakat böyle cesur ve kararlı bir şö-

yanlar, Venedikliler, Romanlar, Dacianlar, Amalfililer, İngilizler, Türkler, ayrıca putperestler, Museviler, dönmeler, Giritliler, Araplar ve diğer milletlerden tüm insanlar bu muhteşem şehre geliyorlar”.

- 154 Selefleri bütün Filistin, Suriye ve Romanya üzerinde yasal hak iddia eden Aleksius, Haçlı liderlerinden bu ülkeleri ele geçirdikten sonra göndereceği yüksek rütbeli subaylara teslim etmelerini istiyordu. Anna Komnena, *A.g.e.*, X/9.
- 155 Frankların (yani Batı Avrupa), 750 yılından beri zorunlu olan hibe meslesinden dolayı, Bizans imparatoruna karşı tutumları gittikçe sertleşmiştir. 1054’den beri, Batı-Katolik Kilisesi, Grek-Ortodoks kilisesini bölücü olarak görüyordu. Robert Guiscard’ın 1085’de püskürtülen Dyrrhachium (Draç) saldırısı, Doğu İmparatorluğu’nun ele geçirilmesinin ilk adımı olarak görülür. Guiscard’ın ve oğlu Boheimund’un seferi hakkında bk. Anna Komnena, *A.g.e.*, VI.
- 156 Anna Komnena (*A.g.e.*, X/11) Bohemund’un imparatorluk sarayında özel bir konum talep ettiği gerçeğini teyit eder, Aleksius’un ona kesin cevaplar vermediğini de yazar. Anonim’den yapılan alıntılar gibi bu hikâye de, muhtemelen Bohemund’un Antakya üzerindeki isteklerini haklı çıkarmak için propaganda amaçlı olarak orijinal metinden alınmıştır. Bohemund’un bu anlaşmayı yaparken Antakya üzerindeki kendi isteklerini kuvvetlendirmek noktasında iddialı olmadığı zikredilmeye değer, ancak Haçlı liderlerinin 1098 Yazında Aleksius hakkındaki kötü intibaları gizli bir anlaşmanın yapıldığına kanıt olabilir.

valye neden bunu yaptı? Çünkü, onlar umutsuz bir durumdaydılar ve ihtiyaçları yüzünden buna zorlanmışlardı¹⁵⁷.

İmparator insanlarımızın tüm güvenliğini sağlamaya garanti verirken, bizimle gelmeye, bir ordu ve filo tahsisine, karada ve denizde erzakımızı temine, kaybettiğimiz bütün eşyaları telafiye yemin ediyordu. Ayrıca hacılarımızı Kutsal Mezar yolunda hiç kimsenin taciz etmesine izin vermeyeceğine söz verdi.

Saint-Gilles kontu, surların dışındaki banliyölerinde kamp kurmuş ve ordusu geride kalmış olduğundan; imparator diğerleri gibi onun da kendisine bağlılık yemini etmesini istedi. Ancak, imparator ona bu mesajı gönderdiğinde o, imparatorluk ordusundan nasıl intikam alabileceğini düşünüyordu. Dük Gottfried ve Kont Robert von Flandern diğer prensler gibi ona Hristiyanlara karşı savaşılmaya çalışmamasını tavsiye ettiler ve cesur Bohemund, eğer Kont Raimund imparatora karşı herhangi bir haksızlık yaptığı ve yemin etmeyi reddettiği takdirde, imparatorun tarafında yer alacağını söyledi. Bunun üzerine kont arkadaşlarının tavsiyesini tuttu ve Aleksius'un hayatına ve onuruna saygı duyacağına, başka birisinin de aksi davranışına izin vermeyeceğine yemin etti, fakat imparatora saygı duası yapmaya gelince hayatı pahasına bile olsa bunu yerine getirmeyeceğini söyledi¹⁵⁸. Bundan sonra Bohemund'un ordusu İstanbul'a yaklaştı.

157 Yazar konseyde bulunmamıştı ve doğal olarak efendisinin ikiyüzlülük yeteneğine sahip olduğuna inanmak eğiliminde olmadığını gösteriyor. O'nun 1098 yılı Sonbaharında hayal kırıklığı içinde olduğu görünüyor, ancak Bohemund'un kararlarını kınayan bir açıklama asla yapmıyor. Bu, bir vassalın efendisine karşı olan samimi ve doğru davranışını ihtiva ediyor. Ancak, eğer Bohemund *Gesta*'yı Antakya üzerindeki iddialarına dayanak olarak kullandıysa, yeminini bu bölümden çıkartmamış olması gariptir, çünkü bunu yapsaydı şehir işgal altında tutmaya iyi bir bahanesi olurdu.

158 Kont Raimund'un imparatorluk topraklarındaki seferi oldukça fırtınalı geçmişti ve onun kronisti Raimund von Aguilers yolda geçen pek çok savaşları tasvir etmektedir. Yine de Haçlı liderleri arasında yeminini ciddiye alan sadece odur. Raimundi de Aguilers (*A.g.e.*, III, XIV). *Gesta*'nın yazarının ilk dokuz bölümünde Bohemund için sıkça kullandığı "vir sapiens" sıfatını çıkartmıştır.

Fasıl VII

(Haçlıların İzmit'ten sonra İznik'e gitmesi)

Tankred ve Richard vom Prinzipat gizlice Boğaz'ı geçtiler, çünkü imparatora biat etmek istemiyorlardı ve Bohemund'un bütün savaş kuvvetleri de onlarla birleşti. Kısa süre sonra Saint-Gilles kontu İstanbul'a yaklaştı ve uzun bir süre kendi güçleri ile burada kaldı. Bohemund İznik üzerine gidenlerin erzak ihtiyacının teminini görüşmek üzere imparatorla kaldı. Bundan sonra Tankred'i ve bütün diğerlerini yanına alan Dük Gottfried İzmit'e ilk gidendi. Onlar üç gün boyunca¹⁵⁹ orada kaldılar ve Dük orada, bu insanları İznik'e götürebileceği hiçbir yol bulunmadığını anlayınca -çok kalabalık oldukları için diğer Haçlıların izlediği yoldan başaramayacağını- ilerleyebilmek için baltaları ve kılıçlarıyla mücehhez üç bin kişiyi önden gönderdi ve bunlar bizim hacılar için İznik şehrine kadar serbest bir yol temin ettiler. Bu yol dik ve oldukça yüksek bir dağ¹⁶⁰ üzerinden geçiyordu; ondan sonra izciler metalden ve tahtadan haçlar yaptılar ve onları hacılarımızın görebileceği yerlere diktiler. Nihayet 6 Mayıs Çarşamba günü Anadolu'nun başkenti olan İznik'e geldik ve orada ordugâh kurduk. Bohemund bize katıldığında¹⁶¹ yiyecek kıtlı; bir somun etmek 20-30 Dinar fiyatındaydı, fakat şimdi o geldiği yerden deniz yoluyla bize bol miktarda erzak getirilmesini sağladı ve bütün Hristiyan ordusunda büyük bolluk husule geldi.

159 Gottfried ve Tankred, 6 Mayıs 1097 Çarşamba günü İznik önlerine geldiler. İzmit'ten İznik'e yol, en az iki günlük mesafedir. Hagenmeyer, A.g.e., s. 176 n. 8.

160 Buradaki dağlar Arganthonius Mons, şimdiki Katırlı Dağları'dır. Hagenmeyer, A.g.e., s. 177 n. 13.

161 Bohemund, 6 Mayıs'tan birkaç gün sonra İznik'e gelmiş, fakat hangi gün geldiği tam olarak belirtilmemiştir. Hagenmeyer, A.g.e., s. 178 n. 19.

Fasıl VIII

(İznik'in kuşatılması ve alınması)

Göge Yükseliş Günü¹⁶² kuşatma araçları ve duvarlara yaslayacağımız ahşap merdivenler inşa ederek, şehri kuşatmaya başladık. Kuşatmayı cesaret ve azimle iki gün boyunca sürdürdük ve duvarlara zarar vermeyi başardık. Ama şehirde bulunan Türkler¹⁶³, kendilerine yardıma gelmiş olanlara¹⁶⁴ haber gönderip, Güney Kapısı'ndan korkusuzca ve tehlikesizce gelebileceklerini, zira orada kendilerine yolu engelleyecek ya da saldıracak kimse bulunmadığını söylediler. Fakat bu kapı tam olarak aynı gün -Göge Yükseliş'ten sonraki Cumartesi- Saint-Gilles Kontu ve Le Puy piskoposu tarafından kapatıldı. Tanrı'nın korumasına güvenen kont, şehrin diğer tarafından oldukça güçlü bir Türk ordusunun bizimkilere kapıya doğru yaklaştığını gördü. Haç işaretiyle korunmuş olarak her taraftan şiddetle düşmanların üzerine

162 14 Mayıs 1097. İznik kuşatmasının tarihlendirilmesi hakkında detaylı bir araştırma için bk. Philipp Endmann, "Die Schlacht vor Nikaia am 17. Mai 1097 in Militärgeschichtlicher Perspektive", *Concilium medii aevi*, 2001, S. 4, s. 142.

163 İznik, Selçuklular tarafından 1075'de fethedilmiştir. Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1993, s. 55; İznik'in Süleymanşah tarafından 1080'den önce fethedildiğine dair ayrıca bk. Mükrimin Halil Yınanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, Burhaneddin Matbaası, İstanbul 1944, s. 109.

164 Yardıma ilk gelenlerin Selçuklu ordusu olduğu bilinmekle beraber, başlarında Sultan Kılıçarslan'ın bulunup bulunmadığı soru işareti olarak kalmaktadır. Urfalı Mateos (A.g.e., s. 187) bu konuda Kılıçarslan'ın 1097 Şubat ayında Malatya'yı kuşatmakta olduğu haberini vermektedir. Kılıçarslan'ın Malatya kuşatmasını kaldırıp, İznik'in yardımına gelmesi uzun bir süre almış olabilir. Nitekim Anna Komnena (A.g.e., XI/1/2) da Kılıçarslan'ın bir hayli geçiktiğini belirtmektedir. Fulcherius Carnotensis (A.g.e., s. 67)'in ifadesine göre Haçlılar beş haftalık bir kuşatmadan sonra şehrin direncini kırabilmişlerdir. Kılıçarslan, İznik'e geldiğinde şehrin tamamen sarılmış olduğuna bakılırsa (O. Turan, A.g.e., s. 100), onun Temmuz başlarında Haçlılarla temas ettiği anlaşılıyor. Fulcherius, Kılıçarslan'ın yardımına 30 günlük mesafeden Emir Karaca, Emir Atsız gibi Türk kumandanlarının geldiğini de ilave ediyor.

saldırdı ve onları kaçırmaya zorlayarak, onlardan pek çoğunu öldürdü. Kurtulanlar diğer Türkler'in yardımıyla tekrar toplandılar ve zafer kazanacaklarından emin bir şekilde ve bizi esir alıp Horasan'a götürmek hayaliyle ipler getirdiler. Onlar fırtına gibi geldiler ve dağın tepesindeki yolun bir kısmından aşağı doğru inmeye başladılar, fakat aşağı inenlerin çoğunun kafası adamlarımız tarafından kesildi ve Türk garnizonunda dehşet yaratmak için şehre fırlatıldı.

Sonra Saint-Gilles kontu ile Le Puy piskoposu, tam karşılarında duran bir kuleyi nasıl tahrip edebilecekleri hususunda bir görüşme yaptılar. Böylece sapanlarla ve oklarla korunan adamları, bunları baltalamakla görevlendirdiler. İstihkâm grupları duvarların temellerine doğru giderek, getirip yığdıkları direkleri ve odunları ateşe verdiler. Fakat, bu akşam yapıldığından kule çöktüğünde zaten gece olmuştu ve hava karardığından bizimkiler müdafilerle savaşımadılar. O gece Türkler duvarları öyle çabuk tamir ettiler ki, sabahleyin o bölgede onları mağlup etmek mümkün olmadı.

Bir müddet sonra Kont Robert von Normandia ve Kont Stephan¹⁶⁵ diğer pek çoklarıyla birlikte geldiler ve Roger von Barneville¹⁶⁶ onları izledi. Sonra Bohemund¹⁶⁷ şehir önünde yer aldı, yanında Tankred, sonra Dük Gottfried ve Flandern kontu, yanında Robert von Normandia, sonra Saint-Gilles kontu ve Le Puy piskoposu. Şehir öyle kuşatılmıştı ki, hiç kimse içeri girmeye ya da dışarı çıkmaya cesaret edemiyordu. Halkımız ilk kez bu yerde

165 Blois ve Chartres kontu. İlk defa bu bölümde daha sonra XXVII. Bölümde zikredilmiştir. Kont II. Theobald von Blois'in oğlu idi. O, Fatih Wilhelm'in kızı Adele ile evlendi ve dolayısıyla Robert von Normandia'nın kayınbiraderi oldu. Hagenmeyer, A.g.e., s. 185 n. 30.

166 Barneville-sur-mer (Manche), Dinand'ın güneyindedir.

167 Yazar, bütün haçlı ordusu İznik önünde toplandıktan sonra, liderlerin birlikleriyle tuttukları safları sıralamaktadır. Bohemund kuşatmanın başlangıcında şehrin kuzey tarafını tutmuştur. Doğu tarafında Gottfried ve Robert von Flandern, güney tarafında ise Kont Raimund yer almıştır. Hagenmeyer, A.g.e., s. 186 n. 32.

böyle toplanmıştı ve böyle büyük bir Hristiyan ordusunu kim sayabilirdi? Ben, böyle çok sayıda cesur şövalyeyi hiç kimsenin görmüş olduğunu veya olacağını sanmıyorum¹⁶⁸.

Şehrin bir tarafında, üzerinde oraya buraya gidip, erzak, odun vesaire taşıyan Türkler'in kayıklarının yüzdüğü bir göl vardı. Bunun üzerine liderlerimiz görüştüler ve İstanbul'a haber yollayıp imparatorundan, bir limanın bulunduğu Kivotos'a¹⁶⁹ kayıklar ve bunları dağlardan ve ormanların içinden göle kadar çekecek öküzler göndermesini rica ettiler. İmparator bu isteklerini derhal yerine getirdi ve Turkopollarını onlara gönderdi. Adamları geldikleri kayıkları ilk gün suya indirmek istemediler, fakat iyi hazırlanmış Turkopoller geceleyin kayıkları gizlice suya indirdiler. Şafakla beraber kayıklar en müsait şartlarda göl üzerinden şehre doğru yelken açtı¹⁷⁰. Türkler bunu görünce hayrete düştüler ve kendi filoları mı yoksa imparatorunkiler mi olduğunu kestiremediler, fakat imparatora ait olduklarından emin olunca ölüm derecesinde korktular ve Franklar sevinip Tanrı'ya şükrederken, onlar feryat kopardılar. Bunun üzerine Türkler, ordularının artık kendilerine yardım edemeyecek durumda olmadığını anlayınca, imparatora haber gönderip, kadınları, çocukları ve bütün mallarıyla birlikte gitmelerine izin verdiği takdirde, şehri teslim edeceklerini bildirdiler¹⁷¹. Bir aptal ve düzenbaz olan imparator,

168 Fulcherius (A.g.e., s. 66), Haçlı ordusunun 600.000, Kılıçarslan'ın ise 360.000 olduğunu tahmin etmektedir. Urfalı Mateos (A.g.e., s. 191) ise Haçlıların 100.000 süvari ve 100.000 piyade olduklarını yazmaktadır. Şüphesiz bu rakamlar abartılıdır. Bu konuda yapılan çağdaş bir araştırmada çıkarılan sayılar ise gerçeği yansıtmamaktadır (Philipp Endmann, A. g. m., s. 137): "Bohemund, 500 atlı 3.500 yaya; Kont Raimund, 1.200 atlı 10.000 yaya; Robert von Flandern, 600 atlı 4.200 piyade; Robert von Normandia, Stephan von Blois ile birlikte 1.000 atlı ve 7.000 yaya olmak üzere toplam Haçlı ordusu 3.300 atlı ve 25.000 yayadan oluşuyordu". Neticede iki tarafın sayısal kuvvetleri soru işareti olarak kalmaktadır.

169 İzmit Körfezi'nin güneyinde Hersek köyüne yakın bir iskele yerleşimi.

170 Bu kayıkların İzmit'e varışı 17 Haziran'da olmalıdır. Hagenmeyer, A.g.e., s. 188 n. 41.

171 Bu konuda ayrıntılı haberi Anna Komnena (A.g.e., XI/I, 2) vermektedir: "Türkler, Keltler'in eline düşmektense, imparatora teslim olmayı tercih et-

onların sağ salim İstanbul'a getirtileceklerine dair güvence verdi ve onları Franklar'ın ve Haçlıların vereceği zararlardan korumak üzere gözaltında nakletti¹⁷².

Biz bu şehri yedi hafta üç gün boyunca kuşattık ve bizimkilerden pek çoğu şehit oldu ve ruhlarını mutlulukla Tanrı'ya teslim ettiler ve pek çok yoksul da Mesih adına açlıktan öldü. Hepsi gökte cennete girdi ve şehitlik gömleğini giydiler ve hep bir ağızdan dediler: "Senin için aktı kanımız Rabbimiz, zira sen mübareksin ve sonsuz övgüye layıksın. Amin".

tiler. Bunun üzerine Bütimides'i çağırdılar, çünkü o, daha önce onlara sık sık mektuplar göndererek, teslim oldukları takdirde imparatorun onlara lütuflar ihsan edeceğine dair vaadlerde bulunmuştu. Bu kez karşı taraftan kendisine müracaat vukubulunca, vaadler hususunda imparatorun yazılılarını gösterdi. Türkler böylece Bütimides'i, sevinç gösterileri içinde hisarın içine aldılar, zira kalabalık Haçlı ordusuna karşı direnişten umudu kesmişlerdi".

172 Fulcherius Carnotensis (*A.g.e.*, s. 67) şehrin 19 Haziran'da teslim olduğunu yazmaktadır.

Fasıl IX

(Haçlıların Anadolu'da Türkler'e karşı zafer kazanması)

Şehir teslim edilip, Türkler İstanbul'a getirildiğinde, şehir onun hâkimiyetine girdiğinden dolayı imparator çok memnun oldu ve fakirlere sadaka dağıttı. Şehri terk ettikten sonraki birinci gün bir köprüye¹⁷³ geldik ve orada iki gün kaldık. Üçüncü gün¹⁷⁴ şafaktan önce kalktılar ve karanlık olduğu için bir araya toplanamayıp, iki gruba ayrılarak iki gün boyunca böyle gittiler. Bir grupta cesur Bohemund, Norman Robert, çalımı Tankred ve pek çokları; diğer grupta Saint-Gilles kontu, Dük Gottfried, Le Puy piskoposu, Büyük Hugo ve daha pek çoklarıyla birlikte Flandern kontu bulunuyordu.

Üçüncü gün Türkler¹⁷⁵, Bohemund ve arkadaşları üzerine sürpriz bir şekilde şiddetle saldırdılar¹⁷⁶. Bu Türkler'in hepsi aynı anda çılgılık atmaya başladılar ve bizim anlamadığımız bazı şeytani sözcükleri kendi dillerinde haykırdılar¹⁷⁷. Kahraman Bohemund, bazı mesafelerde şeytanlar gibi haykıran sayısız Türkler'in bulunduğunu görünce şövalyelerine derhal inmelerini ve kamp kurmalarını emretti. Ordugâh kurulmadan önce toplanan şövalyelere şöyle konuştu "Kumandanlar, İsa'nın cesur askerleri!

173 İznik'ten yaklaşık 7 saat uzaklıkta Sakarya nehrine yakın Göksu üzerindeki köprü. Hagenmeyer, A.g.e., s. 196 n. 6; Bu köprü'nün yakınında Haçlıların İznik'ten çıktuktan sonra ilk ordugâh kurdukları Lefke/Osmaneli kasabası vardır. Burada öncülük görevi Bohemund'a verilmiştir. Bohemund daha hızlı yol aldığı için, onu Eskişehir ovasında gören Türkler, onun ordusunu hafife alarak hemen savaşa girişmişlerdir. Bohemund Türklerin çok şiddetli savaştığını görünce, arkadan gelmekte olan Haçlı ordusunun yardımını sağlamak için haberciler göndermiştir. Anna Komnena, A.g.e., XI/III, 4.

174 29 Haziran 1097, Hagenmeyer, A.g.e., s. 196 n. 8.

175 Sultan Kılıçarslan kumandasında.

176 Anna Komnena bu savaşın yerinin bugünkü Eskişehir yakınlarında olduğunu belirtir (Anna Komnena, A.g.e., XI/III, 5).

177 Radulph von Caen (*Patrologia Latina*, CLV, Ed. J-P Migne, Paris 1844-1855, s. 521) bunun "Allahüekber" nidaları olduğunu yazıyor.

Gördüğünüz gibi, biz kuşatılmış durumdayız ve bu zorlu bir savaş olacak. Yaya askerler ordugâhı hazırlayana kadar şövalyeler cesurca savaşa girsin”.

Biz kendi aramızda görüşürken Türkler her cepheden bize doğru saldırıp, akıl almaz uzaklıklardan mızraklar ve oklar fırlatırlar. Onlara karşı durmak veya üstünlük kurmak için hiçbir şansımız bulunmadığı halde kapalı bir şekilde ilerledik. O gün, ordugâhtaki kadınlar, kendilerini savunan ve onlar için savaşan erkeklere büyük bir cesaretle yardım edip, içmek için su taşıdılar. Yiğit Bohemund, derhal diğerlerine -Dük Gottfried, Büyük Hugo, Le Puy piskoposu ve öbür Hristiyan şövalyelere- haber gönderip, acilen savaş alanına gelmelerini bildiren şöyle bir mektup yazdı: “Her kim ki sizden bu gün savaşmak isterse, gelsin”. Ve ilk olarak cesur Dük Gottfried ve Büyük Hugo gelip kuvvetlerini birleştirdiler ve onları adamlarıyla birlikte Le Puy piskoposu takip etti; ve sonra büyük kuvvetleriyle Saint-Gilles kontu ulaştı.

Bizimkiler, Türkler, Araplar ve adını bilmediğim diğer Müslüman kavimlerden böyle kalabalık insanların nereden gelebildiklerini anlayamamışlardı, zira bu iğrenç halk, oradan buradan gelip, yakınlardaki bütün dağlar, tepeler, vadilere yayılmıştı¹⁷⁸. Saflarımızdan bizi ilgilendiren şöyle bir mesaj ulaştı: “Hep birlikte sıkı durun, Mesih’e ve Kutsal Haç’ın zaferine güvenin. Tanrı bu gün bize zengin ganimetler bahşedecek”¹⁷⁹.

Savaş hattımız hemen kuruldu. Sol kanatta kahraman Bohemund; Norman Robert, soylu Tankred, Robert von Anse ve Ric-

178 Anna Komnena (A.g.e., XI/III, 5), Haçlıların Eskişehir ovasından başlayarak taburlar halinde dizildiklerini, Eber Gölü yöresinde Danişmend beyi ve Hasan ile karşılaştıklarını, yalnız Hasan’ın ordusunda 80.000 yaya askerinin bulunduğunu yazıyor. Burada adı geçen Danişmend beyi, Melik Gâzi Gümüştegin olmalıdır.

179 Bu Haçlıların, bir işaretle dünyevî menfaatler arasında kurdukları içten bağlantıya ilişkin bir örnektir.

hard von Principate duruyordu¹⁸⁰. Le Puy piskoposu, inançsız Türkler'in arkadan sarkabilecekleri bir sonraki dağı çevirdi ve Saint-Gilles kontu Raimund ile birlikte çok soylu bir şövalye aynı şekilde sol kanata katıldılar. Sağ kanatta Dük Gottfried ve Büyük Hugo gibi savaş arzusuyla tutuşan Flandern kontu ile adını bilmediğim pek çokları bulunuyordu.

Bizim şövalyeler saldırdığı gibi, Türkler, Araplar, Agulanlar¹⁸¹ ve bütün barbarlar dağ geçitleri yoluyla uzak yerlere kaçtılar. Türkler, İranlılar, Pavlikiyanlar¹⁸², Müslüman'lar, Agulanlar ve diğer inançsızlar 360.000 kişi idiler ki, -ne kadar kalabalık olduklarını ancak Allah bilir- Araplar buna dahil edilmemiştir. Burada daha fazla kalmak istemeyerek, son hızla kamplarına kaçtılar. Biz onları gün boyu takip edip, öldürdük ve çok miktarda ganimet elde ettik: altın, gümüş, at, eşek, deve, öküz, koyun ve bilmediğimiz daha pek çok şeyler. Bu savaşta Tanrı bizimle olmasaydı ve öbür orduyu acilen göndermeseydi, hiç birimiz kurtulamazdık, çünkü muharebe saat üçten dokuza kadar¹⁸³ sürmüştü. Ancak, bağışlayıcı ve merhametli Tanrı, şövalyelerini ölümden ve düşmanın eline geçmekten kurtararak, hızla bize yardım göndermişti. Yine de iki soylu şövalye Gottfried von Monte Scabisio¹⁸⁴ ve kontun oğlu yani Tankred'in kardeşi William, isimlerini bilmediğim şövalyelerle ve piyadelerle birlikte öldürüldüler.

Yaylarının tehdidi Araplar, Süryaniler, Grekler ve Ermeniler arasında bilinen Türkler'in atılganlık, cesaret ve becerisini, Franklar arasında korku yaratmaya sebep olsa da hangi tecrübeli ve bilgili

180 Yazar, sol kanatta savaşıyordu.

181 Bu kavimin adı açıklanamıyor, fakat muhtemelen Kafkasyalı Albanlar'dır (Aghovanlar). Bk. Runciman, *The Medieval Manichee*, s. 59-60.

182 Samosatlı Paul'un takipçileridir. Hakkında bk. Runciman, *The Medieval Manichee*, s. 26-62. *Gesta*'nın yazarının sapkınlık hakkında özel bir bilgisi yoktur ve bu adı genel olarak inançsızlar için kullanmıştır.

183 Fulcherius (A.g.e., s. 70) da sabahın ilk saatlerinde Türklerin kaçmalarını sağladıklarını yazıyor ki, bu bilgi *Gesta* ile örtüşmektedir

184 Muhtemelen Humfried von Monte Scabioso.

kimse tasvir edebilir. Tanrı onları asla bizimkiler kadar iyi olmak-
tan sakınsın. Onlarda, Franklarla aynı kökenden geldiklerine ve
Franklarla kendilerinden başka hiçbir insanın doğuştan şövalye
olmadığına dair bir deyiş vardır. Bu doğrudur ve şayet Hristiyan-
lık inancında olsalardı, teslisi kabul etselerdi ve Tanrı'nın oğlu-
nun Bakire Meryem'den doğduğuna, göğe yükselip, oradan dün-
yayı yönettiğine inansalardı, yeryüzünde onlardan daha güçlü
askerler olmayacağını ve bizim tarafımızdan yenilmeyeceklerini
hiç kimse inkâr edemez¹⁸⁵. Bu savaş 1 Temmuz'da oldu.

185 Karş. Işın Demirkent, *Türkiye Selçuklu Hükümdarı I. Kılıç Arslan*, TTK, Ankara 1996, s. 30.

Fasıl X

(Haçlıların kaçan Kılıç Arslan'ın peşinden Ereğli'ye gitmeleri. Balduin ve Tankred'in ordudan ayrıldıktan sonra Tarsus'da anlaşmazlığa düşmeleri)

Tanrı'nın ve bütün Hristiyanların düşmanı olan Türkler tamamen mağlup olduktan¹⁸⁶ sonra dört gün gece gündüz kaçtılar. Öyle oldu ki, onların lideri Süleyman'ın oğlu Süleyman¹⁸⁷, İznik'ten kaçtıktan sonra on bin Arapla karşılaşınca¹⁸⁸ şöyle selamlaştılar: "Talihsiz adam biz hepimiz senin gibi üzgünüz, neden dehşet içinde kaçıyorsun?". Süleyman onlara ağlayarak, şu yanıtı verdi: "Geçmişe baktığımda Frankları yenerek, onlardan pek çoğunu zincire vurduğum gibi -şimdi de gerçekten onların çoğunu yine esir etmeyi- düşünüyordum ve fakat onlardan sayısız kalabalıkta bir ordunun dağlar, tepeler, vadiler ve her yeri doldurduğunu gördüm. Onları görünce dehşete kapıldık ve sadece ellerinden kaçıp, kurtulmaya çalıştık ve hala korku içinde olmamızın sebebi budur. Bana inanmak ve sözlerime güvenmek isterseniz, çekip gidin, zira burada olduğunuzu öğrenirlerse hiç birinizi sağ bırakmazlar"¹⁸⁹. Bu hikâyeyi dinleyen Araplar, geri döndüler ve gruplar halinde Anadolu'ya dağıldılar. Bu arada günlerce

186 İbnü'l-Kalânîsî (A.g.e., s. 134) bu hususta şöyle yazmaktadır: "Franklar Türk ordusunu paramparça ettiler, öldürdüler, yağmaladılar ve köle olarak satukları pek çok esir aldılar".

187 Doğrusu 1086'da Melikşah'ın kardeşi Tutuş tarafından savaşta öldürülen Süleymanşah'ın oğlu Anadolu Sultanı I. Kılıçarslan.

188 Olaya kronolojik açıdan bakılacak olursa, bu karşılaşma 4 Temmuz'da olmalıdır.

189 Karş. Guibert von Nogent, *Recueil des Historiens des Croisades, Historiens Occidentaux, Gesta Dei Per Francos*, Paris 1841-1906, s. 163; O. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 102 vd.; Ayrıca bk. Aydın Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2008, s. 50. Kılıçarslan bu konuşmasının başka bir versiyonunda, *Gesta* 'nın da yukarıda ifade ettiği gibi 360.000 kişilik bir orduya sahip olduğunu söylüyorsa da bu sayının gerçeği yansıtıp yansıtmadığı şüphelidir.

önümüzden kaçan bu Türkleri takip ettik, bunlar gittikleri kale ve şehirlerde mutad şekilde halkı, şunları anlatarak kandırıyordı: “Hristiyanların hepsini öyle mağlup ettik ki, onlardan hiç biri bize bir daha mukavemet edecek gücü gösteremez, bizi içeriye alın”. Fakat, bir kez içeriye girince kiliseleri, evleri ve diğer yerleri yağmalayıp, at, eşek, katır, altın, gümüş ne varsa götürdüler. Ayrıca, Hristiyan çocuklarını kaçırp¹⁹⁰, bize faydalı olan her ne varsa ya tahrip ettiler ya da yaktılar, aynen gelişimizle beraber dehşet içinde kaçtıkları gibi. Onları susuz ve yaşanmaz bir çölde¹⁹¹ takip ettik, bu nedenle yiyecek hiçbir şey bulamadığımız için büyük bir açlık ve susuzluk çektik, sadece topladığımız ve ellerimizin arasında ezerek yediğimiz dikenler dışında yiyecek bulamadık. Böyle bir beslenme dolayısıyla yeterince sefalet yaşadık, fakat atlarımızın çoğunu kaybettik ve şövalyelerimizden pek çoğu yaya devam ederken, atların eksikliği yüzünden öküzleri binek hayvanı, koyun, keçi ve köpekleri de yük hayvanı olarak kullanmak zorunda kaldık.

Gide gide sonunda iyi ve lezzetli yiyeceklerin bulunduğu daha verimli topraklara İkonium’a¹⁹² (Konya) geldik ve o ülkenin insanları bize iyi tavsiyelerde bulunarak, şehirden bir günlük mesafede su nadir bulunduğu için yanımıza su tulumları almamızı salık verdiler. Bunu yaptık ve sonunda bir nehre vararak, orada iki gün kamp kurduk ve kılavuzlarımız Herakleia’ya¹⁹³ kadar önümüzde yol aldılar ki orada büyük bir Türk garnizonu, Hristiyan

190 Mutad bir Türk usulü. Daha sonraki yeniçeri devşirmesi ile karşılaştırmınız.

191 Anadolu bozkırı.

192 Haçlılar, Akşehir’e 1097 yılının Temmuz ayının sonlarında, Konya’ya ise Ağustos ayının ortalarında varmışlardır. Fulcherius Carnotensis (A.g.e., s. 71; Willermus Tyrensis (A.g.e., III/XVIII) Türklerin başkent Konya’yı kaddın ve çocuklarıyla terk edip, dağlara kaçtıkları için Haçlıların şehri tamamen boş bulduklarını ve erzak sıkıntısı çektiklerini yazmaktadır. Ancak, Willermus’un verdiği bu bilgi başka hiçbir kaynakta yoktur, zaten o zamanlar Konya Selçukluların başkenti de değildi. Konya İznik’in Haçlıların eline geçmesinden sonra Selçukluların başkenti olmuştur.

193 Ereğli.

şövalyelerine baskın yapmak için pusuda bekliyordu. Yüce Tanrı'ya güvenen şövalyelerimiz bu Türkler'e korkusuzca saldırdılar. Böylece düşmanlarımız o gün mağlup edildiler ve kuvvetli bir elle yayın kirişinden fırlatılan bir ok hızıyla kaçtılar. Bizimkiler hemen şehre döndüler ve burada dört gün kaldık.

Burada kaldığımız sürede kontun oğlu Tankred ve Dük Gottfried'in kardeşi Balduin birlikte oradan kalkıp, Botrenthrot¹⁹⁴ vadisine yerleştiler. Tankred¹⁹⁵ ve şövalyeleri kendilerini biraz bağımsız olarak görüp, Türkler'in bir saldırıda bulunduğu ve Hristiyanlar'la savaşmak üzere kalabalık şekilde hazırlandıkları Tarsus'a¹⁹⁶ geldiler¹⁹⁷. Sonra bizimkiler onlara saldırıp savaşarak, kaçmaya mecbur ettiler ve onlar en hızlı bir şekilde şehre geri döndüler. Mesih'in şövalyesi Tankred¹⁹⁸, şehir kapısı önünde yerleşti. Soylu Kont Balduin, ordusuyla diğer taraftan yaklaştı ve şehri paylaşmak için Tankred'e dostça bir görüşme yapmayı teklif etti. Fakat Tankred "Sizinle anlaşma yapmayı kesinlikle reddediyorum" dedi. Gece

194 Bothrenthrot vadisi Albertus Aquensis'de (A.g.e., III/5) "vallis Buentrenton", Radulphus Cadomensis'de (*Recueil des Historiens des Croisades, Historiens Occidentaux, Gesta Tankredi in Expeditione Hierosolymitana*, XXXIV) "Butroti valles" olarak geçen bu yer bugünkü Pozantı antik Podantus'dur. Haçlılar buranın içinden direkt güneye Kilikya'ya doğru indiler.

195 Burada buhtemelen Pozantı'yı arkada bıraktıktan sonra Tankred Balduin'den ayrıldı. Gesta'nın bilmediği bu ayrılığın nedenini Albertus Aquensis (A.g.e., IV, III/3) "karmaşık yollar" bahanesi ile dile getirmek istemiştir. Muhtemelen Balduin başka bir yoldan gitmeyi teklif etmiş ama Tankred kabul etmemiştir.

196 Kilikya'daki Tarsus Aziz Paulus'un doğum yeridir. 1097'de burada Rum ve Ermeni halkı birlikte oturmaktaydı. Willermus Tyrensis (A.g.e., III/19)'e göre Türkler bu Hristiyan halkın kaleyi savunmasına yani askerî faaliyete katılmasına asla izin vermiyordu. Hristiyanların ancak zanaat, ticaret ve ziraatla uğraşmasına müsaade ediyorlardı.

197 Tankred'in buraya gelişi 25 Eylül olmalıdır. Karş. Hagenmeyer, A.g.e., s. 218 n. 47.

198 Radulphus Cadomensis (A.g.e., XXX) Tankred'in kuvvetlerini 100 atlı ve 200 yaya, Balduin'in kuvvetlerini de 500 atlı ve 2.000 yaya olarak veriyor. Fakat Albertus Aquensis (A.g.e., IV, III/15) Tankred'in birliğinin 500 zırhlıdan ibaret olduğunu belirtiyor. Bunların hangisinin daha doğru olduğunu söylemek ise güçtür.

olunca Türkler kaçtılar ve onlardan çok korkan şehir sakinleri dışarı çıkıp, çılgınlıklarla “Haydi, yenilmez Franklar haydi! Sizlerden çok korkan Türkler’in hepsi gitti” dediler. Alacakaranlıkta şehrin büyükleri şehri teslim etmek üzere gelip, tartışmakta olan Tankred ile Balduin’e “Efendiler, bizler bizim için Türklerle cesurca savaşan şövalyeyi istiyor ve arıyoruz” dediler. Kont Balduin, bu değerli insan -onun sıfatı için daha ne söylenebilir- daha başka teklifler ortaya koydu ve Tankred ile şöyle münakaşa etti “Şehre beraber girelim ve yağmalayalım, kim daha çok alırsa alsın fark etmez, ganimet yapsın”. Soylu Tankred cevapladı “Benim soru-num yok. Hristiyanları soymaya niyetli değilim. Bu şehrin halkı beni seçti ve benim onların efendisi olmamı arzu ediyorlar”. Sonuçta yürekli olmasına rağmen Balduin’in kuvvetlerine karşı çı-kamazdı ve bu nedenden dolayı şehri terk etti ve adamlarıyla uzaklaştı. İki güzel şehir Adana ve Mamistra¹⁹⁹, pek çok kalele-riyle birlikte ona teslim oldular.

199 Bugünkü Misis.

Fasıl XI

(Büyük Haçlı ordusunun Kapadokya ve Ermenistan'dan sonra Antakya vadisine girmesi)

Türkler'in kanı hararetili bir şekilde akıtıldıktan sonra, Saint-Gilles Kontu Raimund, mükemmel Bohemund, Dük Gottfried ve diğerleri tarafından kumanda edilen ana ordu²⁰⁰ Ermenilerin topraklarına²⁰¹ girdi. Son olarak öyle müstahkem bir kaleye vardılar ki bir türlü üstünlük kazanamadılar. Aralarında, o ülkede doğmuş olan Simon²⁰²adında bir adam vardı ve Türkler'den korumak için orayı onlardan istedi. Liderlerimiz, ona izin verdiler ve o adamlarıyla beraber orada kaldı. Bizler devam ettik ve Kapadokya'daki Caesarea'ya²⁰³ kadar keyifli bir yolculuk yaptık. Kapadokya'dan çıktuktan sonra, gelişimizden önce Türkler'in üç hafta boyunca kuşattığı, fakat henüz ele geçiremediği zengin ve görkemli bir şehre²⁰⁴ geldik. Geldiğimizde şehir bizi büyük bir sevinçle karşıladı. Peter d'Aups²⁰⁵ adındaki bir şövalye, Tanrı'ya ve

200 *Gesta*'nın anonim yazarı burada ana orduyu anlatmaya geri dönmekte ve Ereğli'den Antakya'ya kadar olan seferi diğer bütün görgü şahitlerinden daha ayrıntılı bir şekilde tasvir etmektedir.

201 Yazar Kapadokya'nın güney kısımlarını, o devirde Küçük ve Büyük Ermenistan olarak adlandırılan bölgeye dahil etmiştir. Ancak, Ereğli'den kuzeydoğuya Kayseri'ye giden yolun Ermenistan'dan geçtiği doğru değildir. Hagenmeyer, *A.g.e.*, s. 227 n. 3; 1069-1085 yılları arasında Anadolu'nun güney bölgesinde Antakya'nın güneyine kadar, Filaretos tarafından yönetilen bir Ermeni Prensliği vardı.

202 Bu adam şüphesiz küçük bir ermeni prensidir. Hagenmeyer, *A.g.e.*, s. 228 n. 6.

203 Kayseri.

204 Muhtemelen Plestencia (Komana). Burayı kuşatanların Eskişehir savaşından kalan Türkler mi olduğub hususunu tespit etmek mümkün olmuyor, çünkü hiçbir kaynak bunların Kılıçarslan'ın askerleri olduğuna dair bir bilgi vermemektedir. Ancak, şehrin kuşatılmasının Ekim 1097'ye kadar sürdüğü ve Haçlıların gelişinden kısa bir süre önce kaldırıldığı kesindir. Haçlılar Ekim'in ikinci haftasında oraya ulaşmışlardır. Hagenmeyer, *A.g.e.*, s. 229 n. 11.

205 Önce Robert Guiscard'ın sonra Aleksius Komnenus'un hizmetinde bulunan bir eyâlet şövalyesi. Haçlılar buraya gelince, Bizans kumandanı Tatikios'dan

Kutsal Mezar'a sadakatle, imparatora güvenmemizi istedi. Bunu iyi niyet ve hoşgörüyü cömertçe yaptılar. Ertesi gece Bohemund, şehri kuşatan kalabalık Türkler'in tam önümüzde olduğunu öğrendi. Kısa bir süre sonra, o ve onun şövalyeleri onlara saldırma için her zamanki gibi hazırlandılar, ama onları bulamadılar. Bundan sonra ihtiyacımız olan yiyecek malzemelerinin bolca bulunduğu Coxon²⁰⁶ adındaki bir şehre geldik.

Bu şehirde yaşayan Hristiyanlar, hemen teslim oldular ve orada en iyi şekilde dinlenip, çok hoş dört gün geçirdik. Kont Raimund, Türk Garnizonunun Antakya'yı terk ettiğini öğrenince, bir toplantı yapıp, şövalyelerinden bir kısmını, orayı kontrol altına almaları için gönderdi. Bunun için görevlendirilenler Peter von Castillon, Wilhelm von Montpelier, Peter von Roaix, Peter Raimund von Hautpoul ve beş yüz şövalye idiler. Bunlar Antakya yakınlarında bir vadiye girip, Pavlikianlar'a ait bir kaleye ulaştılar ve orada Türkler'in şehirde bulunduklarını ve savunma hazırlıkları yaptıklarını öğrendiler. Peter von Roaix diğerlerinden ayrılarak ertesi akşam Rugio vadisine girmek suretiyle Antakya'ya yaklaştı ve orada Türkler ve Araplar'dan pek çoğunu öldürüp, diğerlerini kaçırmaya mecbur etti. Bu ülkede sakin olan Ermeniler, onun savaşındaki cesaretini görünce ona katıldılar ve o, Rusa ile pek çok hisarı ele geçirdi.

Göksun'da kalan bizler oradan ayrıldıktan sonra öyle sarp ve yüksek lanetli bir dağ²⁰⁷ geçmeye çalıştık ki, bizlerden hiç kimse dağ yolundan gitmeye cesaret edemedi. Atlar uçuşuma ve yük hayvanları birbirleri üzerine düştüler. Şövalyeler, korkularından ve talihsizliklerinden dolayı derin bir üzüntü ve ümitsizliğe kapıldılar ve kalkan, zırh, miğfer gibi değerli teçhizatlarını üç-beş dinara satmaya çalıştılar²⁰⁸. Silahları için alıcı bulamayanlar ise,

burayı idare etmek üzere bir vali tayin etmesini istediler. Tatikios da Peter d'Aups'u buraya vali olarak tayin etti. Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, I, s. 146.

206 Göksun.

207 Antitoros.

208 Demir zırhları hem sıcak, hem de ağır idi.

silahlarını fırlatıp öyle devam ettiler. Biz bu lanetli dağı geçerken Maraş adında bir şehre geldik. Halk, bizi tanımak üzere şehirden çıkıp geldiklerinde çok sevinip, bir miktar yiyeceklerle bazı mallar getirdiler ve biz orada Efendim Bohemund'u²⁰⁹ bekledik. Sonunda bizim şövalyeler, havarilerin prensi Aziz Petrus'a, teslisle yaşayan ve kıyamete kadar dünyayı idare eden Mesih İsa tarafından kutsal inanca geri dönmesinin söylendiği Suriye'nin başkenti, kraliyet şehri Antakya'nın²¹⁰ bulunduğu vadiye girdi. Amin.

209 Bohemund Türkler'i takibe gittiği için, ana ordu Maraş'a ulaştığında henüz onlarla birleşmemiştir. Fulcherius Carnotensis (A.g.e., s. 73) ana ordunun Maraş'ta üç gün kaldığını (13-16 Ekim), yani Antakya'ya üç günlük mesafede, Balduin'in ordudan ayrılıp, Tell Bâşir'e döndüğünü kaydetmektedir. Bohemund'un ordudan ayrı bulunduğu süre içerisinde *Gesta*'nın yazarının ana orduyla birlikte bulunduğu anlaşıyor. Bu arada zaten Kilikya'da kalma konusunda görüşlerini değiştirmiş olan Balduin, karısı Godvere'nin ölmek üzere olduğu haberini alınca; tekrar Maraş'ta bulunan ana ordu ile birleşmek üzere hemen yola çıkmıştı. Anlaşıldığına göre karısının çocukları da hastaydılar ve bundan sonra fazla yaşamadılar. Willermus Tyrensis (A.g.e., XI) Balduin'in soylu bir İngiliz kadın olan eşinin adını Gertrud olarak veriyor ve Maraş'ta öldüğünü zikrediyor. Diğer taraftan Albertus Aquensis (A.g.e., III/27) Udelradus von Wizan adındaki şövalyenin de öldüğünü zikrediyor.

210 Bu şehir, Asi nehrinin sol kıyısında olup çok müstahkemdir. Selçuklu Türkleri burayı 1085'te fethettiler, fakat şehirde hâlâ çok sayıda Hristiyan halk bulunuyordu.

Fasıl XII

(Antakya'nın kuşatılması)

Orontes²¹¹(Asi) nehri üzerindeki köprüyü geçerken, önümüzde gitmekte olan kılavuzlarımız, çok miktarda Türkün yolu kestiğini ve Antakya'yı güçlendirmek için yardıma koştuklarını söylediler²¹². Bunun üzerine hep birlikte cesaretle Türkler'in üzerine saldırıp, onları yendiler. Barbarlar arasında öyle büyük bir kargaşa oldu ki, savaş alanında çok miktarda ölülerini bırakıp, kaçmaya koyuldular. Tanrı'nın lütfuna sığınan bizimkiler zengin ganimetler elde ettiler: atlar, develer, katırlar, tahıl ve şarap yüklü eşekler. Daha sonra ana ordumuz gelince nehrin kıyısında karargâh kuruldu. Kahraman Bohemund dört bin şövalyesiyle derhal gelip, geceleri dahi hiç kimsenin gizlice içeriye girmemesi için kapıyı tuttu. Ertesi gün yani 21 Ekim Çarşamba günü, öğleye doğru ana ordu Antakya'ya vardı ve biz şehrin üç kapısını sıkı bir abluka altına aldık, çünkü diğer tarafta yüksek ve oldukça dik bir dağ²¹³ bulunuyordu. Şehirde bulunan düşmanlarımız Türkler, öyle çok korkmuşlardı ki, on beş gün boyunca²¹⁴ onlardan hiç biri bizimkilere saldırmaya teşebbüs edemedi. Bu arada biz Antakya'nın çevresini tanıdık ve bol miktarda erzak, hububat, verimli bağlar,

211 Pontem Farreum.

212 Albertus Aquensis'e göre (A.g.e., IV, III/33) 20 Ekim 1097'de Haçlılar Antakya önlerinde iken 100 kadar Türk köprüyü tutmuş, fakat daha sonra Antakya'dan 700 kişi kadar gelerek onlara destek vermiştir. Burada Adhemar, Haçlı ordusunu savaşa teşvik eden etkili konuşmalar yapmış ve Bohemund, Gottfried, Raimund, Robert ve Rogers Türkler'i kaçmaya mecbur ederek surların önüne kadar kovalamışlardır; Raimundi de Aguilers (A.g.e., III, V) şunları anlatıyor: "Antakya'ya yaklaştığımızda Antakya'yı kuşatıp, kuşatmama konusunda farklı görüşler vardı. Prenslerden birçoğu, Kış yaklaştığı ve ordunun tamamı toplanmadığı için imparatorun yardımcı kuvvetlerinin ve Fransa'dan gelecek ordunun beklenmesi ve ilkbaharda kuşatmaya başlanması fikrindeydiler. Fakat diğer tarafta başta Kont Raimund olmak üzere kuşatmaya hemen başlanması fikrinde olanlar vardı".

213 Silpius Dağı.

214 Yani 14 Kasım 1097'ye kadar. Benzer haberler için bk. Raimundi de Aguilers, A.g.e., III, V; Albertus Aquensis, A.g.e., IV, III/27.

meyve dolu elma ağaçları ve diğer iyi yiyecekler bulduk. Şehirde yaşamakta olan Ermeniler ve Süryaniler²¹⁵, dışarı gelerek bize katılmak istediklerini söylediler ve her gün ordugâhımızdaydılar; kadınları ise şehirde kalmıştı. Bu adamlar, bize casusluk edip, kuşatılanlara bizim kuvvetlerimiz hakkında bizim istediklerimizi söylemekteydiler. Türkler, hakkımızda bazı malumat edinince, her yerde yaptıkları gibi dışarı çıkıp, hacılarımıza saldırmaya başladılar ve sadece bir cepheden değil, mümkün olduğunca, dağ veya deniz taraflarında pusuya yattılar²¹⁶.

Yakınlarda içerisinde sürekli bizimkilere saldıran en cesur Türkler'in bulunduğu Aregh²¹⁷ adında bir kale vardı. Liderlerimiz bunu öğrendikleri zaman çok endişelendiler ve şövalyelerimizden bir miktarını, Türkler'in bulunduğu yeri keşif için gönderdiler. Şövalyelerimiz, normal olarak Türkler'in gizlendikleri yeri gözetlerken, düşmana saldırdılar, fakat Bohemund'un ordusuyla kamp yaptığı yere kadar geri çekilmek zorunda kaldılar. İlk saldırıda adamlarımızdan ikisi öldüler. Bohemund bunu görünce, adamlarının önünde Mesih'in en kahraman savaşçısı gibi ilerledi. Çok kalabalık olan barbarlar, adamlarımızın üstüne düştüler. Ama, bunlar savaş için uygun şekilde hazırlandılar ve düşmanlarımızdan pek çoğu öldürüldü. Esir aldığımız diğerleri, sürük-

215 Haçlılar bu Hristiyan yerlileri sadece giysilerinden ve dillerinden dolayı ayırt edebilmekteydiler. Diğer kaynaklar tarafından da adları zikredilen Süryaniler Antakya'nın esas yerli halkı, Ermeniler ise dışarıdan göç edenler olarak açıklanmıştır. Antakya 1084'den önce sadece bir süreliğine Ermeni hâkimiyetinde kaldığı için, Haçlılar geldiğinde onların Antakya'da sayısal olarak fazla bir nüfus teşkil ettikleri söylenemez. Hagenmeyer, *A.g.e.*, s. 244 n. 19.

216 Hristiyan ordusunun Türkler tarafından tacizi sadece Asi nehrinin sağ tarafından değil, beklenildiği gibi kuzey tarafından da yapılıyordu, çünkü Türkler Köprü Kapısı'ndan serbest geçiş imkânına sahipti ve ayrıca bu kapının karşısında bulunan iki caminin arasındaki tepe ve mezarlık sağlam bir savunma hattı oluştuyordu. Karş. Raimundi de Aguilers, *A.g.e.*, III, V.

217 Antakya'nın doğusunda olup Asi köprüsünü koruyordu. Raimundi 'ye (*A.g.e.*, III, VII) göre Antakya Gölü'nden on mil uzaklıkta bulunuyordu.

lenerek şehir kapısı²¹⁸ önüne getirilip, şehirde bulunan Türkler'e ibret olsun diye idam edildiler.

Şehirden gelip, bir kapının üzerine çıkarak, ok atanlar da vardı ve bu oklardan biri Bohemund'un karargâhına düşünce, aldığı yaradan dolayı bir kadın öldü²¹⁹.

218 Burası Bohemund'un ordusunun bulunduğu Paul Kapısı'dır. Hagenmeyer, *A.g.e.*, s. 247 n. 37.

219 İlk kuşatmada zar oynadığı esnada genç bir Kont Adelbero von Lützelburg, Türkler tarafından esir alınmış ve bir kadınla birlikte başları kesilerek şehirden Haçlı ordugâhına fırlatılmışlardır. Albertus Aquensis, *A.g.e.*, IV, III/46.

Fasıl XIII

(Haçlıların Malregar kalesini inşa etmeleri ve
Müslümanlara karşı zafer kazanmaları)

Ondan sonra liderlerimiz bir toplantı yaptılar²²⁰. Dediler ki: “Malregar²²¹ Dağının tepesinde bir hisar yapalım ve orada Türk korkusu olmadan sağ, salim kalalım”.

Böylece hisar sağlam bir şekilde yapıldı²²² ve liderlerimiz hep beraber nöbetleşe onu korudular. Ordugâhtan yeteri kadar uzaklaşmaya cesaret edemediğimizden, Noel’e doğru²²³ yiyecek maddeleri ve diğer şeyler günden güne çok pahalılaşmaya başladı ve biz Hıristiyan bölgesinde daha fazla yiyecek bulamamaya başladık. Ayrıca, çok güçlü olmayan hiç kimse de Müslüman arazisine girmeye cesaret edemiyordu. Nihayet liderlerimiz böyle kalabalık bir halkı nasıl besleyecekleri konusunda bir karara varmak için toplandılar ve ordunun bir kısmını erzak temini için göndermeye ve bunlar geri gelene kadar, kuvvetlerimizin kanatlarını savaşçı olmayanları emniyete almak için tutmaya karar verdiler²²⁴. Bohemund dedi ki: “Beyler ve cesur şövalyeler, eğer siz de münasip görürseniz, ben Flandern kontu ile birlikte bu sefere gideceğim.”²²⁵. Büyük bir törenle Noel festivaline başladık-tan sonra, haftanın ikinci günü Pazartesi²²⁶, bu ikisi yanlarında

220 Bu toplantı muhtemelen Kasım 1097’nin sonlarında yapılmış olmalıdır. Hagenmeyer, A.g.e., s. 248 n. 1.

221 Bu kale şehrin kuzeydoğusunda St. Pauli kapısına karşıydı. Malregar adı Haçlılar tarafından verilmiş olup, “kötü bakış” anlamına gelmektedir. Anonim, *Gesta Francorum*, Ed. by Rosalind Hill, Thomas Nelson And Sons Ltd, London 1962, s. 30 n. 1.

222 Bu hisarın inşasına muhtemelen Kasım 1097’de başlanmış ve 1097 Noeli’nden önce bitirilmiştir. Hagenmeyer, A.g.e., s. 248 n. 4.

223 25 Aralık 1097. Buna göre Raimundi’nin (A.g.e., III, V) verdiği bilgi doğrudur.

224 Bizzat yazar Antakya ordugâhında kalmıştır.

225 O sırada büyük liderlerden Gottfried ağır hasta idi ve Robert von Normandia Laodicea’ya gitmişti. Raimundi’ye (A.g.e., III, VI).

226 1097 yılbaşı bir Cuma gününe geldiğine göre bir önceki Pazartesi 28 Aralık 1097’dir.

yirmi bin askerle beraber sağ, salim Müslüman arazisine doğru yola koyuldular. Şimdi, pek çok Türk, Arap Müslümanlar Kudüs, Dimaşk, Haleb ve diğer yerlerden toplanıp Antakya'yı rahatlatmak için yaklaştılar²²⁷. Yani Hristiyan ordusunun kendi ülkelere doğru ilerlediğini duyunca, derhal savaşa hazırlanmışlar ve şafakla beraber bizimkilerin toplandığı yere gelmişlerdi²²⁸. Barbarlar, bizi her taraftan kuşatmak için biri önde diğeri arkada olmak üzere kuvvetlerini ikiye ayırmışlardı²²⁹. Her bakımdan haç imanı ve işaretleriyle -onları her gün giyerdi- donanmış bulunan soylu Flandern kontu, düşmanla Bohemund ile birlikte aynı tarafta karşılaştı ve bizimkiler bir cephede saldırdılar. Düşmanlar doğrudan doğruya kaçmaya koyuldular²³⁰. Onlardan pek çoğu öldürüldü ve bizimkiler atlar ve başka ganimetler ele geçirdiler. Hayatta kalan diğerleri hızla kaçtılar ve hiddetten kudurdular. Bizler büyük bir zaferle geri döndük²³¹ ve ezelden ebede yaşayan ve hüküm süren Tanrı'yı yücelttik. Amin.

-
- 227 Dimaşk Emîri Dukak, Atabeg Tuğtegin ve Hıms Emîri Cenâhüddeve. O sırada Antakya Emîri Yağısıyan, oğulları Şemsüddeve ile Muhammed Esfer'i Müslüman emirlere göndererek yardım istemişti. Haleb Emîri Rıdvân ile Sökmen b. Artuk'un bunların içinde yer aldıklarına dair kaynaklarda bilgi yoktur. Hagenmeyer, *A.g.e.*, s. 251 n. 15; Karş. Ali Sevim, *A.g.e.*, s. 184.
- 228 Benzer kayıtlara Albertus Aquensis'ta (*A.g.e.*, IV, III/52) da rastlanmaktadır. Üç gün boyunca hayvan ve silah tedariki yapmışlar, dördüncü günün sabahında 31 Aralık 1097'de Türklerin saldırısı başlamıştır.
- 229 Raimundi Aguilers (*A.g.e.*, III, VI) Türklerin Haçlıları kuşatmak istediğini vurgulamaktadır. Ancak Robert von Flandern ilk olarak Türkler'e karşı savaşa durdu ve Bohemund ihtiyatta kaldı. Türkler kaçmaya başladıktan sonra Robert Bohemund'a geri döndü. Fakat çok geçmeden çok daha büyük başka bir Türk birliğini fark ettiler. Bir Türk birliği Robert'n gelmiş olduğu yerde çekilirken, diğer bir Türk birliği de Bohemund'un solundaki bir tepenin üzerine yerleşmişti.
- 230 Asıl Haçlı kuvvetlerinin kendilerinden çok fazla olmaları nedeniyle, Türk kuvvetleri el-Bâre yörelerinden çekilmek zorunda kalmışlardır. Ali Sevim, *A.g.e.*, s. 248.
- 231 Anonim yazar, bu akına katılan bir görgü tanığı idi. Geri dönüp, ordugâha ulaşmaları 1 Ocak 1098'de olmuştur. Albertus Aquensis'a (*A.g.e.*, IV, III/52) göre, 200 atlı ile birlikte parlak bir zafer kazanan ve pek çok ganimet elde eden Bohemund, Robert'ten 1 gün önce geri dönmüş ve Haçlılar cesaret kazanmıştır.

Fasıl XIV

(Türkler'in çıkış hareketi yapması, falât çoğunun öldürülmesi.

Orduda gıda kıtlığı)

Bu hadiseler cereyan ederken, Tanrı'nın ve Kutsal Hristiyanlığın düşmanı olan ve Antakya'yı ellerinde bulunduran Türkler, Bohemund'un ve Flandern kontunun kuşatma ordusunda kalmadıklarını duydular²³². Bu nedenle, bizimkilerle boy ölçüşmek üzere şehirden dışarı bir çıkış yapıp, kuşatanların en zayıf yerlerini tespit etmeye çalıştılar, çünkü en güçlü şövalyelerin orada bulunmadığını bildiklerinden, gelecek Salı günü²³³ bizi def edebileceklerini zannediyorlardı. Bu sefil Barbarlar hile ile geldiler ve beklenmedik bir şekilde bize saldırarak, tetikte bulunmayan pek çok şövalyeyi ve yaya askeri öldürdüler²³⁴. Bu elim günde Le Puy piskoposu, bayrağını taşıyan kâhyasını kaybetti ve durum onu gösterdi ki bizimle düşmanlar arasında nehir olmasaydı, bize daha sık saldıracaklar ve halkımıza daha çok zarar verebileceklerdi.

Tam o sırada Bohemund ordusuyla Müslümanlar'ın arazisinden geri döndü ve Tankred'in dağı²³⁵ üzerinden yaklaştı, çünkü bizimkiler bütün bölgeyi yağmaladıkları için biraz daha bir şeyler bulabileceğini ümit ediyordu. Adamlarından bir kısmı ganimetle bir kısmı da elleri boş geri döndüler. Bunun üzerine soylu Bohemund ordumuzdan kaçanlara şöyle bağırdı: "Siz sefil ve zavallı yaratıklar! Bütün Hristiyanlığın yüz karaları! Niçin böyle çabuk pes ediyorsunuz? Direnin! Bütün kuvvetlerimiz birleşinceye

232 Türkler, Bohemund'un ordugâhtan ayrıldığı ilk günden, yani 28 Aralık'tan itibaren, bunu haber almışlardır. Raimundi Aguilers, A.g.e., III, V.

233 29 Aralık 1097 Salı.

234 Öldürülen askerlerin sayısını Raimundi Aguilers (A.g.e., III, VI) ve Willermus Tyrensis (A.g.e., IV/18) 15 atlı ve 20 yaya olarak vermektedirler. Kuşatılanların saldırısı Köprü Kapısı'nın taşları üzerinde başlamıştır.

235 Tankred'in gelecek Nisan gönüllü olarak üzerindeki bir hisarı muhafaza etmeyi istediği şehrin güneybatısındaki dağ.

kadar dayanın ve çobansız koyunlar gibi durmayın! Eğer düşmanlarımız sizi dağınık görürseler, öldüreceklerdir, çünkü gece gündüz sizi başsız ve yalnız yakalayarak öldürmek veya tutsak almak için bekliyorlar". O, bunları söyledikten sonra adamlarıyla beraber ordugâha geri döndü, arkasından gelenlerden elleri boş olanlar ganimetle dönenlerden çoktu.

Ermeniler ve Süryaniler, adamlarımızın hemen hemen hiç erzak getirmeden döndüklerini görünce kendi aralarında görüştüler ve bildikleri dağ yollarından gidip, dikkatle soruşturarak, hububat ve erzak satın aldılar ve korkunç bir kıtlığın hüküm sürdüğü²³⁶ ordugâha getirdiler; ve bir eşek yükü satış yaptılar ki, yaklaşık sekiz Hiperper²³⁷ yani bizim paramızla yüz yirmi Dinar tutuyordu. Halkımızın çoğu böyle pahalı şeyleri satın almaya gücü yetmediği için orada öldü²³⁸.

236 Ocak 1098'in ilk haftasında açlık korkunç bir dereceye varmıştır. Bununla ilgili bir tasvir Fulcherius Carnotensis (*A.g.e.*, s. 79) tarafından yapılmıştır: "Açlıktan ölmek üzere olan insanlar, henüz büyümekte olan fasülye saplarını olgunlaşmamış otları tuzlayarak yiyor ve hatta odun olmadığından deve dikenlerini çiğ çiğ yutmaya çalışarak dillerinin parçalanmasına neden oluyorlardı. Ayrıca atları, eşekleri, develeri, köpekleri hatta fareleri bile yiyenler vardı. Yoksullar ise hayvan derilerini ve hububat tohumu olarak kullanılan gübreleri de yiyorlardı".

237 Purouratus adı, altın para olarak Yperperus, Perperus veya Perpre olarak da kullanılmaktadır.

238 Bu açlık nedeniyle 7 kişi ölmüştür. Hagenmeyer, *A.g.e.*, s. 258 n. 22.

Fasıl XV

(Keşiş Peter ile Marangoz Wilhelm'in hırsızlıkları)

Bu büyük acı ve sefalet nedeniyle Marangoz Wilhelm Carpentarius²³⁹ ve Keşiş Peter Eremit²⁴⁰ gizlice bunlardan çaldılar. Tankred bu ikisini takip edip yakalayarak utanç içinde geri getirdi. Onlar, ona teminat verip, ordugâha geri döneceklerine ve prense karşı sorumluluklarını yerine getireceklerine dair söz verdiler. Wilhelm bütün geceyi Bohemund'un çadırında geçirdi ve zeminde adeta bir çöp yığını gibi yattı. Ertesi sabah şafakla beraber kaldırılıp, yüzü utançtan kıpkırmızı olarak efendim Bohemund'a götürüldü. Bohemund ona şöyle dedi: "Sen tüm Frank ordusu içindeki acınası rezil! Sen tüm Galyalıları lekeleyen namussuz! Sen dünyaya gelecek olan tüm insanlar içindeki iğrenç yaratık! Neden böyle rezilce bir terbiyesizlik yaptın? Sanıyorum, sen bu şövalyelere ve Hristiyan ordusuna ihanet etmek istedin, tıpkı bir zamanlar İspanya'da²⁴¹ yaptığın gibi". Wilhelm sakın kaldı ve dudaklarından bir kelime dahi çıkmadı. Hemen hemen bütün Franklar²⁴² toplandılar ve ona ağır bir ceza verilmemesini Bohemund'dan rica ettiler. O, öfkelenmeden onların ricasını kabul edip dedi: "Bu adam bütün kalbiyle yemin ettiği için ve iyi ya da kötü onun asla Kudüs yolundan dönmeyeceğine dair hasıl olan kanaatten ve size karşı beslediğim büyük sevgiden dolayı söz vermek istiyorum, ancak Tankred'in kendisi veya adamlarının ona

239 Wilhelm, Büyük Hugo'nun akrabasıydı. Emich ile beraber Macaristan seferine katılmış, Wieselburg yenilgisinden sonra muhtemelen Grekler tarafından İstanbul'a getirilmiş ve orada Haçlılara katılmıştır. Hagenmeyer, A.g.e., s. 258 n. 1.

240 Keşiş Peter, Civitot yenilgisinden sonra, İstanbul civarında kışlamış ve 1097 ilkbaharında oradan iznik'e doğru giden Haçlılara katılmıştı. Gottfried'in ordusuna mı, Normanlara mı yoksa eyalet askerlerine mi katıldığı belirsizdir. Hagenmeyer, A.g.e., s. 258 n. 2.

241 O, İspanya'da Mağribiler'e karşı yapılan bir seferde yer almış ve kaçmıştı. Anonim, *Gesta Francorum*, Ed. by Rosalind Hill, s. 34 n. 1.

242 Kuzey Fransa'dan Wilhelm'in hemşehrileri. Anonim, *Gesta Francorum*, Ed. by Rosalind Hill, s. 34 n. 3; Hagenmeyer, A.g.e., s. 258 n. 11.

kötü bir şey yapmayacaklarına dair yemin etmesi lazım". Tankred bu sözleri duyunca kabul etti ve bunun üzerine çok utanan Zimmermann'ı dışarı çıkarıp gönderdi²⁴³.

Tanrı, günahkâr arzularımızın bu yoksulluk ve sefaletimize tahammülü için sabır versin! Bütün ordugâhta, atlarını iyi durumda tutabilmeyi başaran bin şövalye bile bulunmuyordu.

243 Carpentarius, 10/11 Haziran 1098'de Türkler Haçlıları Antakya'da kuşattınca, Stephan von Blois'in bulunduğu İskenderun'a kaçmıştır. Hagenmeyer, *A.g.c.*, s. 258 n. 17.

Fasıl XVI

(Tatikios'un Antakya ordusuna ihaneti)

Daha önce bütün bunlar yaşanırken düşmanımız Tatikios²⁴⁴, Türk ordusunun bize saldırdığını ve bizimkilerin düşmanın eline düşüp, hepsinin öldürüldüğünü işittiğini itiraf etti. Böylece o, her türlü yalan hikâyeler anlatıp şöyle dedi: “Efendiler ve soylu şövalyeler, görüyorsunuz ki, burada büyük bir acı içinde bulunuyoruz ve herhangi bir yönden herhangi bir takviye alamayız. İzin verin ülkeye geri döneyim ve size deniz yoluyla ihtiyacımız olan her türlü erzak, şarap, sert bira, et, un, peynir dolu olan çok sayıda gemi gönderilmesini sağlayayım. Buraya satın almanız için atlar gönderteceğim ve bütün malzemelerin imparatorun güvencesi altında karayoluyla sevkini sağlayacağım. Görüyorsunuz bütün bunları yapacağımı ve bizzat ilgileneceğimi yeminle garanti ediyorum. Bu arada benim karargâhım ve eşyalarım, ben en kısa zamanda geri gelene kadar rehin olarak ordugâhta kalsın”²⁴⁵.

Bizim bu düşmanımız sözlerini böyle bitirdi. O, bütün her şeyini kampta bıraktı; fakat o bir yalancıydı ve hep öyle kalacaktır.

244 Tatikios, Aleksius'un resmi vekilidir. Adı Raimundi Aguilers'de (A.g.e., III, VI) Tatic, Albertus Aquensis'de (A.g.e., IV, II/22) Tatinus olarak geçmektedir; Anna Komnena (A.g.e., IV/IV, 3) Tatikios'un Ohri Gölü bölgesindeki Türklere kumanda ettiğini, babasının Müslüman olup, kendisinin köle olarak sarayda yetiştiğini ifade ediyor; hakkında yapılan bir araştırma için bk. John France, “The Departure of Tatikios from the Crusader Army”, *Bulletin of the Institute of Historical Research*, November 1971, Vol. XLIV, No. 110, s. 137-147.

245 Tatikios'un Antakya'dan çekip gitmesi Anna Komnena'da (XI/IV, 2) çok farklı bir şekilde aktarılmaktadır: “Haçlılar Antakya'yı kuşatırken, adamın biri gelip, Kürboğa'nın kalabalık bir orduyla gelmekte olduğunu söyledi. Ele geçirildiği takdirde, ettiği yemin uyarınca Antakya'yı imparatora teslim etmek istemeyen Bohemund, Tatikios'u oradan uzaklaşmaya zorlayacak rezilce bir yalan düzenledi. İmparatorun Selçuklu sultanıyla anlaşmış bulunduğunu, Horasan'dan gelen orduyu üzerlerine saldırtacağını ve konların da Tatikios'u öldürmek için planlar yaptığını söyleyerek onu geri dönmeye ikna etti. Tatikios'un da zaten kıtlık dolayısıyla sıkıntıları olduğundan geri döndü”.

Türkler her taraftan bize acı çektirdikleri için, öyle kötü bir durumda kaldık ki, bizden hiç birimiz ordugâhı terk etmeye cesaret gösteremedi. Bizleri bir yandan Türkler tehdit ederken, diğer yandan kıtlık hüküm sürüyordu ve bize yardım edebilecek veya koruyabilecek hiç kimse yoktu. Tombullar ve şişmanlar çok fakirlerle beraber, Kıbrıs'a²⁴⁶, Anadolu'ya veya dağlara kaçtılar. Biz, bu canavar Türkler'den korktuğumuz için denize inemedik ve bizi herhangi bir yere götürecek açık bir yol yoktu.

246 Kıbrıs, o devirde Bizans imparatoruna aitti. Oraya bir askeri vali atanmış, adayı savunabilmek üzere emrine savaş gemileri ve atlı birlikler verilmiştir. Anna Komnena, *A.g.c.*, IX/II, 1.

Fasıl XVII

(Bohemund Asi nehri ile Antakya arasında. Şubat'ta Türklerin Asi Köprüsü'nü geride bırakmaları)

Efendim Bohemund, kalabalık bir Türk birliğinin²⁴⁷ bize saldırı için gelmekte olduğuna dair söylentileri duyunca, her şeyi düşündü ve diğer prenslere giderek şöyle dedi: “Efendiler ve cesur şövalyeler, ne yapmalıyız²⁴⁸? İki cephede savaşmak için sayıca yetersiziz. Ne yapmamız gerektiğini belki biliyorsunuzdur? Kuvvetlerimizi ikiye ayırabiliriz: yaya halk, çadırları korumak ve şehirdekileri kontrol altında tutmak için burada bir arada kalsın. Şövalyeler ikinci bir kuvvet olarak, buradan fazla uzakta olmayan Asi köprüsünün arkasındaki Aregh hisarında konuşlanan düşmanlarımıza karşı gitsin”.

O akşam²⁴⁹ kahraman Bohemund diğer seçkin şövalyelerle²⁵⁰ beraber ordugâhı terk etti ve deniz ile nehir arasına yerleşti²⁵¹. Gece karanlığında izcilerine Türkler'in sayılarını, nerede olduklarını

247 Söz konusu Türkler, Haleb Emîri Rıdvân ve Sökmen b. Artuk tarafından idare ediliyordu. Anonim, *Gesta Francorum*, Ed. by Rosalind Hill, s. 35 n. 1; 31 Aralık 1097'de el-Bâre'deki savaştan sonra Yağısıyan'ın oğlu Şemsüddeve Haleb'e gidip, Rıdvân'dan Antakya'ya yardıma gelmesini rica etmişti. Sökmen b. Artuk da onunla birlikteydi. Bohemund'un yanında, Romanya'da esir aldığı ve Antakya'da Hristiyan olmuş bulunan bir Türk vardı. Bu adam Haçlı ordusundan kaçarak Haleb emîrinin yanına gitmiş ve Haçlı ordusunun durumunu tasvir etmiş, altınlar ve gümüşlerden bahsetmişti. Emîr böyle bir haberi alınca derhal ordusunu hazırlamış, civar emîrlerden de destek istemişti. Hagenmeyer, A.g.e., s. 266 n. 1; Raimundi Aguilers'e (A.g.e., III, VII) göre toplam Türk ordusu 28.000 kişi idi.

248 Görüşme için karş. Raimundi Aguilers, A.g.e., III, VII.

249 8 Şubat 1098 akşamı. Karş. Raimundi Aguilers, A.g.e., III, VII; Hagenmeyer, A.g.e., s. 267 n. 7.

250 Bütün atlı şövalyelerin miktarı 700 kişidir. Hagenmeyer, A.g.e., s. 267 n. Hagenmeyer, A.g.e., s. 267 n. 8; Raimundi Aguilers (A.g.e., III, VII) ve Albertus Aquensis (A.g.e., IV, III/61) atlıların 200 kişi olduklarını, diğerlerinin katır ve eşekler üzerinde gittiklerini kaydeder.

251 Bohemund, düşmanlarını nehir ile Antakya'nın kuzeydoğusunda bulunan bataklık gölü arasındaki dar bir kara şeridine sıkıştırdı ki orada avantajlarını kaybettiler. Anonim, *Gesta Francorum*, Ed. by Rosalind Hill, s.36 n. 3.

ve ne yaptıklarını öğrenmeleri için emir verdi. İzçiler dikkatlice Türkler'in saklandıkları yeri keşfetmek için ilerlediler ve kalabalık iki birliğin nehir kıyısında bulunduğunu ve onları ana ordunun izlemekte olduğunu öğrendiler. Bu nedenle izçiler hızla geri döndüler ve rapor verdiler: "Bakın, bakın, geliyorlar! Hazır olun, çünkü neredeyse üzerimizdeler". Bohemund diğer prenslere şöyle söyledi: "Efendiler ve yenilmez şövalyeler, savaş için saf kurun!". Cevap verdiler: "Sen cesur, tecrübeli, ünlü kumandansın ve nasıl galip gelineceğini, nasıl hareket etmemiz gerektiğini bilirsin; kumandayı al ve sorumluluk senin ellerinde olsun, bizim için iyi ve güzel olanı yap". Bunun üzerine Bohemund, her kumandanın kendi kuvvetlerini savaş düzenine nasıl sokması gerektiği hususunda talimatlar verdi. Bunlar yapıldı ve altı saf²⁵² oldular. Onlardan beşi düşmanın üzerine saldırırken, Bohemund kendi kuvvetleriyle ihtiyatta kaldı. Ordumuz savaşa başarıyla başladı ve sıra sıra savaştı; savaşın gürültüsü göklere kadar çıktı, çünkü hepsi aynı anda savaştı ve atılan oklar semayı kararttı. Sonra ihtiyatta olan Türkler'in ana ordusu saldırdı ama bizimkiler öyle inatla direndiler ki, onlar biraz sarsıntı içine düştüler. Çok tecrübeli biri olan Bohemund bunu görünce, mırıldanarak konnetablı Fitz-Gerard'a²⁵³ şu emirleri verdi: "Derhal bir kahraman gibi saldırın ve Tanrı ve Kutsal Mezar için cesurca savaşın, çünkü bunun et için değil ruh için bir savaş olduğunu biliyorsunuz. Öyleyse ne kadar cesur olursanız, o kadar Mesih'in kahramanları olursunuz. Huzur içinde gidin ve Tanrı sizi korusun!". Böylece Bohemund, haç işaretlerinin koruması altında, adeta üç dört gündür aç duran ve kan içmek için kükreyerek mağaradan çıkan bir kaplan gibi, susuz kalmış sığırlar ve emniyetini düşünmeyen koyun sürüsü

252 Karş. Raimundi Aguilers, A.g.e., III, VII: "Dispositis itaque militibus in 6 turmis..."

253 Fitz-Gerard aynı zamanda Bohemund'un ve Tankred'in akrabası idi. Albertus Aquensis (A.g.e., IV, VII/30) Kudüs'ün zaptından ve Gottfried'in ölümünden sonra onu, Urfa'ya Balduin'e gönderilen elçi heyeti arasında zikretmektedir. Haçlı seferinde Bohemund'un maiyetinde olarak, cesur bir şövalye olduğunu kanıtlaması, bu bilgiyi doğrulamaktadır. Bir keresinde savaşın ortasında bir Türk'ü keserek, gövdesinin yarısını Antakya'ya getirmiştir. Hagenmeyer, A.g.e., s. 270 n. 25.

gibi oradan oraya kaçan Türk birliklerine her taraftan saldırdı. Saldırısı o kadar şiddetli oldu ki, bayraklarının uçları Türkler'in başlarının üzerinde vızıldıyordu.

Kalan askerler Bohemund'un bayrağının²⁵⁴ görkemle ileri taşındığını görünce, aniden geri çekilmeyi durdurdular ve bütün adamlarımız hep birlikte şaşırان ve kaçmaya başlayan Türkler'e saldırdılar. Bizinkiler onları izleyerek, Asi köprüsüne kadar katletmeye devam ettiler. Türkler, kalelerine geri dönüp, bulabildikleri her şeyi toplayıp kaleyi boşalttıktan sonra ateşe verip kaçmaya koyuldular. Ermeniler ve Süryaniler, Türkler'in yenildiğini öğrenince, ortaya çıktılar ve geçitlere pusu kurarak, onları ya öldürdüler ya da tutsak ettiler²⁵⁵.

Böylece düşmanlarımız Tanrı'nın izniyle o gün yenilgiye uğratıldı. Halkımız pek çok at ve ihtiyaçları olan diğer şeylerden elde etti ve ölü Türkler'den yüz tanesinin başını Babylon (Kahire)²⁵⁶ emîrinin bizim prenslere gönderdiği elçinin de bulunduğu şehir kapısı önüne getirdiler. Ordugâhta kalmış olan diğerleri, bütün gün şehrin üç kapısında²⁵⁷ savaşla meşgul olmuşlardı. Bu savaş 9 Şubat, Büyük Perhiz'in başlangıcı olan Salı günü, Baba ve Kutsal Ruh ile birlikte biricik Tanrı olarak Dünya'nın sonuna kadar yaşayan ve hüküm süren Efendimiz Mesih'in kudretiyle vuku buldu. Amin.

254 Bohemund'un bayrağı kırmızı renkte idi. Bu bayrağın üzerinde bir de yılan resmi bulnuyordu. Hagenmeyer, A.g.e., s. 272 n. 32.

255 Müslümanlar Harim'e kaçmış, fakat kısa süre sonra Haçlılar da oraya ulaşınca Haleb'e gitmişlerdir. Bunun üzerine Harim'deki Ermeniler kaleyi ele geçirmişlerdir. Bu olaylardan Haçlıların takibi sonucunda Türkler'in kaleyi terk ettikleri ve kalenin Ermeni ve Süryanilerin eline geçtiği anlaşılıyor. Hagenmeyer, A.g.e., s. 273 n. 38.

256 Kahire (Mısır) Fâtûmîleri, Sünnî hanedana (Selçuklular'ın hükmü altındaydı) karşı olan Şii Araplar'dı ve Türkler'le Sünnî Müslümanlar'a karşı Franklar'la ittifak etmeyi deniyorlardı. Anonim, *Gesta Francorum*, Ed. by Rosalind Hill, s. 37 n. 1.

257 Antakya'da beş kapı vardı. Üç önemli kapı, Kuzetbatıdaki Köprü Kapısı, Kuzeydoğudaki St. Pauli Kapısı ve Güneybatıdaki St. Georg Kapısı. Anonim, *Gesta Francorum*, Ed. by Rosalind Hill, s. 38 n. 1.

Fasıl XVIII

(Antakya önünde ve kale köprüsü üzerindeki büyük savaş)

Tanrı öyle istediği için bizimkiler, o gün kazandıkları zaferden dolayı tezahüratla ve muzaffer olarak geri döndüler. Tamamen yenilen düşmanlar, kimi Horasan'a kimi başka İslâm ülkelerine doğru oraya buraya kaçmaya devam ettiler. Prenslerimiz, şehirdeki düşmanların sürekli taciz edip bize zarar verdiklerini görünce toplanıp²⁵⁸ dediler: "Halkımızın hepsini kaybetmeden köprünün bulunduğu yerde, şehir kapısının önündeki caminin yanında bir hisar yapalım. Ancak bu suretle düşmanları kuşatabiliriz". Bunun iyi bir plan olduğunu herkes kabul etti. İlk olarak Saint-Gilles kontu söz aldı ve dedi ki: "Bana bu hisarın yapımı için yardım edin ve ben onu güçlendirip, başarıyla savunacağım". "Eğer isterseniz" dedi Bohemund, "ve diğer prenslerin rızası olursa sizinle St. Simeon²⁵⁹ limanına gidelim ve orada bulunan adamlara bu inşaatı yapmaları hususunda güvence verelim²⁶⁰. Burada kalanlar her taraftan gözcülük yaparak kendilerini korusunlar".

Böylece Kont ve Bohemund limana gittiler. Türkler şehir dışından bize saldırı hazırlığı yaparken, burada kalan bizler toplanıp, hisarı inşaya başladık. Onlar üzerimize akın edince bizimkiler kaçmaya başladı ve çoğu öldürüldü, bu bizi kedere boğdu.

Türkler liderlerimizin bir kaçının önceki gün²⁶¹ limana gittiğini fark ettikleri için ertesi gün limandan geri gelenlere saldırmaya hazırlandılar²⁶². Onlar, Kont ve Bohemund ile birlikte ustaların

258 Bu toplantının tarihi 5 Mart 1098 Cuma günüdür. Hagenmeyer, A.g.e., s. 276 n. 6.

259 Asi nehrinin ağzında Antakya'ya yaklaşık 14 mil uzaklıkta. Anonim, *Gesta Francorum*, Ed. by Rosalind Hill, s. 39 n. 1.

260 Limanda hisarı yapabilecek adamların ve malzemenin Antakya'ya taşınmasını sağlayan Ceneviz ve İngiliz gemileri vardı. Anonim, *Gesta Francorum*, Ed. by Rosalind Hill, s. 39 n. 2.

261 6 Mart 1098 Cumartesi. Hagenmeyer, A.g.e., s. 279 n. 19.

262 Albertus Aquensis'e (A.g.e., IV, III/63) göre bu Türkler 4.000 kadar seçkin askerlerden oluşuyordu.

gelmekte olduğunu görünce, dişlerini gıcırdatmaya, naralar atıp, bizimkileri öldürmek veya yaralamak için mızraklar ve oklar fırlatmaya başladılar. Her yerde o kadar şiddetliyidiler ki, bizimkiler bulabildikleri yollardan dağlara kaçmaya başladılar. Yeterince hızla yol bulanlar hayatta kaldı ve diğerleri öldürüldü. O gün binden fazla şövalye ve yaya askeri öldü²⁶³ ve biz onların göğe erdiklerine, beyaz giysiler kuşandıklarına ve şehitlerin²⁶⁴ zafer palmyesini aldıklarına inanıyoruz.

Bohemund onların izlediği yoldan gitmemiş, az sayıdaki şövalyeyle birlikte en çabuk şekilde toplandığımız yere gelmişti²⁶⁵ ve biz arkadaşlarımızın kaybindan dolayı üzgün olarak Mesih adına hac yolculuğu ve Kutsal Mezar için tevekkül ediyor ve kalplerimize ve maneviyatımıza saldıran düşmanlarla savaşmaya gidiyorduk. Tanrı'nın ve bizim düşmanlarımız, bizi yenebileceklerini düşündükleri için korkusuz ve kendilerinden emindiler, fakat Yüce Tanrı buna izin vermedi. Gerçek Tanrı'nın haç işaretleri ile donatılmış şövalyeleri, şiddetle onlara saldırdılar ve korkusuzca üzerlerine atıldılar ve sonunda çarçabuk dar köprünün ortasındaki kendi kapılarına kaçtılar. Köprüye canlı olarak ulaşamayanlar, insan ve at izdihamından dolayı, acı içinde şeytanla ve ona bakan ruhlarla beraber ebedi ölüme koştular. Sonra biz onları hızla nehre doğru sürdük, öyle ki bu azgın nehrin suyu Türk kanından kıpkırmızı oldu; ve fırsatını bulanlar köprü ayaklarına tırmandılar veya nehri yüzerek geçmeye çalıştılar, fakat bütün nehir boyunca tutmuş olan bizimkiler tarafından öldürüldüler. Bizimkilerin ve düşmanların haykırılarıyla çığlıkları göklere yükseldi ve gökyüzüne fırlatılan mızraklar ve oklar, gün ışığını gizledi. Şehirde bulunan Hristiyan kadınlar, surların pencerelerine gelerek,

263 Raimundi Aguilers (A.g.e., III, VIII), Frankların 300 adam kaybettiğini, Albertus Aquensis (A.g.e., IV, III/63) Türklerin 500 Haçlının başını kestiğini yazmaktadır. Verilen bu farklı sayılar, herhalde Antakya kapılarının çokluğundan ileri gelmektedir. Şüphesiz Bohemund'un kayıpları kaynaklarda verilenlerden daha fazla olmuştur.

264 Burada yazar tarafından martyr (şehit) kavramı kullanılmaktadır.

265 Bu ifadeden, anonim yazarın o zaman Antakya ordugâhında kaldığı anlaşıyor.

Türkler'in anlatılamaz kaderini görünce, gizlice ellerini çırpıyorlar. Türk kumandanların emrinde bulunan Ermeniler ve Süryaniler, istemeyerek de olsa bize oklar fırlatıyorlardı. Türk emirlerinden on ikisi ve onlarla beraber şehri savunmakta olanlardan en cesur ve en iyi beş yüz asker bu savaşta öldü²⁶⁶. Hayatta kalanlar cesaretlerini kaybedip, gece gündüz feryad-ü figan etmeye mecbur kaldılar. İki taraf sadece akşamları ayrılıyorlar ve geceleyin ok ve mızrak atışları son buluyordu²⁶⁷. Böylece Tanrı'nın ve Kutsal Mezar'ın gücüyle düşmanlar yenildi, öyle ki, hem sözlerinde hem de yaptıklarında eskisinden daha az cesaret gösteriyorlardı. O gün²⁶⁸, pek çok şeyi daha zararsız atlattık, eksikliğini duyduğumuz atlar gibi.

Ertesi gün²⁶⁹ şafakla beraber diğer Türkler şehirden dışarı çıkıp, nehir yatağındakiler hariç olmak üzere nehir kıyısında bulabildikleri kokmuş ölülerini topladılar ve onları şehir kapısının arkasında bulunan camiye, giysileri, altın bezemeleri, okları yayları ve adını bilmediğimiz diğer eşyaları ile birlikte gömdüler. Bizimkiler, Türkler'in ölülerini gömdüklerini duyunca, kalkıp aceleyle şeytanın o mabedine gidip, mezarları açarak, ölüleri çıkardılar. Bütün ölüleri bir çukura atıp, tam olarak sayılarını tespit edebilmek için kafalarını keserek çadırlarımıza getirdiler, fakat Mısır emirinin elçilerine ait olan dört ata asarak, deniz kıyısına gönderdiklerinin dışında²⁷⁰. Türkler bunu görünce, üzülp ölesiye ağladılar,

266 Türklerin 12 emir ve 1500 savaşçı kaybettiğini Albertus Aquensis (A.g.e., IV, III/66) ve Raimundi Aguilers (A.g.e., III, IX) yazmaktadır, fakat şehir içinde ölenler ve nehirde boğulanlar buna dahil edilmemiştir. Diğer kaynaklarda verilen farklı sayılar için ayrıca bk. Hagenmeyer, A.g.e., s. 284 n. 50.

267 Köprü kapısının üzerindeki bu çarpışmalardan şehrin 3 Haziran'da Haçlılar tarafından alınışına kadar, kuşatanlarla kuşatılanlar arasında, en azından görgü tanıklarının kaydettiği önemli bir çarpışma olmamıştır. Hagenmeyer, A.g.e., s. 285 n. 55.

268 6 Mart 1098.

269 Yani 7 Mart Pazar günü

270 Karş. Albertus Aquensis, A.g.e., IV, III/63. Bunlar St. Simeon limanından Kahire'ye gönderilmek üzere Bohemund ve Raimund tarafından Antakya'dan sevk edilmiştir.

fakat her gün hıçkırıp ağıt yakmaktan başka yapabilecekleri bir şey yoktu. Üçüncü gün büyük bir şevkle hep birlikte, Türkler'in mezarlarından topladığımız taşlarla yukarıda zikrettiğimiz hisarı yapmaya başladık²⁷¹. Kale bittiğinde her taraftan, direnci kırılmış olan düşmanların içine girmeye başladık. Bizler ancak serbestçe kapıya²⁷², dağlara nereye istersek gidebildik ve ebediyete kadar parlayacak Rabbimiz Tanrı'yı överek yücelttik. Amin.

271 Karş. Albertus Aquensis, *A.g.e.*, IV, III/66.

272 Caminin yanındaki hisar, köprüye ve köprü kapısına hâkimdi.

Fasıl XIX

(Tankred'in bütün yolları kontrol altında tutması)

Bu zaman zarfında nehir üzerinde bir hisar ve manastır²⁷³ bulunan her yer ve nehir dışındaki bütün yollar Türkler'e kapatılmıştı. Şayet bu hisarı güçlendirmede muvaffak olsaydık, hiçbir düşman bu kapıdan²⁷⁴ çıkmaya cesaret edemezdi. Böylece bizimkiler toplam²⁷⁵, hep birlikte şöyle bir karar aldılar: "Aramızdan hisarı koruyabilecek, düşmanlarımızı dağlardan ve ovalardan uzak tutacak, şehre giriş ve çıkışlarını engelleyecek birini seçelim. Diğerlerinin arasından ilk öne çıkan Tankred oldu ve dedi: "Eğer bana tahsis edilecek ücreti bilirsem, hisarı adamlarımla beraber en iyi şekilde korurum ve düşmanlarımızın sık sık şiddetle saldırdıkları yolları²⁷⁶ kapatırım". Konsey ona dört yüz gümüş Mark²⁷⁷ teklif etti. Bunun üzerine fazla durmayıp, derhal en iyi şövalyeleri ve maiyetiyle harekete geçti ve yolları Türkler'e öyle bir kapattı ki, korkularından hiç biri, gıda maddesi ya da odun getirmek için şehir kapılarından çıkamadılar. Tankred adamlarıyla beraber orada kaldı ve şehri sert bir abluka altına almaya başladı. Aynı gün sayısız Ermeni ve Süryani, şehirde kuşatılmakta olan Türkler için gıda maddesi yardımı getirmek üzere, dağları

273 Şehrin batısında Asi nehrinin solundaki yamacın üstündeki St. Georg Manastırı. Tankred önceleri burada sürekli olarak bir gözcü bulunduruyordu. Bu manastır *Gesta*'dan alıntı yapan Raimundus Aguilers ve Radulphus Cadomensis gibi yazarlar dışında zikredilmemiştir. Hagenmeyer, A.g.e., s. 289 n. 2.

274 Paul Kapısı'nın karşısında batı surlarındaki St. Georg kapısı. Karş. Albertus Aquensis, A.g.e., IV, III/45; Raimundi Aguilers, A.g.e., III, VIII.

275 Bu toplantı hisarın yapılmasından yani 20 Mart 1098'den sonraki bir tarihe tekabül etmektedir. Karş. Raimundi Aguilers, A.g.e., III, VIII.

276 Şehrin batı kısmındaki yollar.

277 Bu para Tankred'e derhal ödenmiştir. Albertus Aquensis (A.g.e., IV, III/45) Tankred'e aylık 40 Mark ödendiğini, Raimundi Aguilers (A.g.e., III, VIII) ise Raimund von Toulouse'un ona 100 Mark verdiğini yazmakla *Gesta*'yı teyit etmektedir. Willernus Tyrensis (A.g.e., V/8) Kont Raimund'un Tankred'e 100 Mark, prenslerine de aylık 40 Mark verildiğini söyleyerek konuya açıklık getirmektedir.

aşarak geldi. Tankred²⁷⁸ onları yakalayıp, getirdikleri mısır, şarap, yağ, arpa ne varsa aldı. O, çok atılgandı ve Antakya alınana kadar Türkler'in bütün yollarını kapatmak ve engellemek şansına sahip oldu.

Ben sizlere şehir alınana kadar yaptıklarımızın hepsini anlattım, zira bu ülkede bütün bu tarihi yazabilecek veya gerçekten neler olup bittiğini tasvir edebilecek dünyevi ya da ruhani insanlar vardır. Yine de bunlardan birazını anlatmak istiyorum.

278 Tankred'in 500 şövalyesi bulunuyordu. Hagenmeyer, *A.g.e.*, s. 291 n. 15.

Fasıl XX

(*Firûz'un Bohemund ile dostluk kurması. Kalenin Haçlılar tarafından alınması*)

Orada, Bohemund ile yakın bir dostluk kurmuş olan Firûz²⁷⁹ adında tanınmış bir Türk emîri vardı. Bohemund ona sık sık elçi gönderip, kendilerini dostluk adına şehre bırakmak isteyip istemediğini öğrenmeyi arzu etti, buna karşılık Firûz'a, onu Hristiyanlığa döndürmek, ayrıca büyük zenginlik ve onur kazanmasına yardım için söz verdi. Firûz kabul etti ve şunları söz verdi: "Ben üç kulenin gözcüsüyüm, Bohemund'a mutlak olarak taahhüt ediyorum ve ne zaman isterse onu bırakacağım". Nihayet Bohemund, şehre girebileceğinden emin olunca, prenslerin toplantısına mutlu bir şekilde gelerek, samimiyetle şunları söyledi: "Kahraman şövalyeler! Görüyorsunuz ki, küçük büyük hepimiz büyük yoksulluk ve sefalet içindeyiz ve ne zaman iyi olacağımızı bilmiyoruz. Eğer içinizden birinin, bu şartlar altında kendi kuvvetiyle veya

279 Raimundi Aguilers (A.g.e., III, VIII) onu Turcatus olarak zikretmekte ve Hristiyanlıktan dönme olduğunu belirtmektedir. Bu onun şehre ihane-tini biraz açıklamaktadır. Anna Komnena (A.g.e., XI/IV, 2) Firûz'u ayrıntısıyla anlatmaktadır: "Bohemund'a üstten bakan burçta bir Ermeni vardı. Bu kişi ikide bir surun üzerindeki yan duvardan aşağıya doğru eğilip baktığı ve aşağıdaki Franklarla konuştuğu için Bohemund onu bir sürü çekici vaadde, kentin düşmesini sağlayacak bir düzenin yürütücüsü olmaya razı etti"; Bununla ilgili Fulcherius Carnotensis (A.g.e., s. 82) şöyle bir hikâye anlatmaktadır: "Mesih bir gün şehirdeki Ermeni dönmesi sözde bir Müslüman'a görüldü ve dedi ki "Kalk, hey sen uyuyan! Sana Hristiyanlara şehri geri vermeni emrediyorum." Adam sesi merak ettiği halde bunu sır olarak sakladı. Mesih tekrar ona görüldü. "Hristiyanlara şehri geri ver!" dedi. Ne yapacağını şaşırان adam efendisine (Antakya emiri) gitti ve bu hadiseyi ona anlattı. O da "Ey aptal, bir hayaletle mi inanmak istiyorsun" dedi. Adam da döndü ve sessiz kalmayı yeğledi. Antakya emirine gitti ve bu hadiseyi ona anlattı. O da "Ey aptal, bir hayaletle mi inanmak istiyorsun" dedi. Adam da döndü ve sessiz kalmayı yeğledi. Mesih ona tekrar görüldü ve "Emrimi niye yerine getirmedin? Durmak senin için değil, bunu sana emreden her şeyin sahibi, benim içindir." dedi. Bütün şüpheleri içinden atan Ermeni, şehri ele geçirecek adamlarımızla bir komplo hazırladı."

diğerlerini yönetmek suretiyle şehri almak için iyi ve doğru bir planı varsa, hepimiz şehri ona vermeyi kabul etmeliyiz". Diğer prensler bunu hep birlikte reddettiler ve şöyle dediler: "Bu şehir tek bir kişiye verilmemeli, bilâkis biz onu aramızda bölüşeceğiz; madem ki aynı çabayı gösterdik, aynı konumda olmalıyız". Bohemund bu cevabı alınca, memnuniyetsizce oradan çekip gitti.

Bundan çok geçmeden, Türkler, Pavlikıyanlar, Agulanlar, Azymitler²⁸⁰ ve daha pek çok diğer kavimlerin oluşturduğu düşman ordusunun toplandığı haberini aldık. Prenslerimizin hepsi derhal toplanıp²⁸¹ istişare ederek dediler: "Şayet Bohemund bu şehri alabilirse, bizzat kendisi mi yoksa diğerlerinin yardımıyla mı alacağı fark etmez, bize acil yardımlar yapan ve söz verdiği yükümlülükleri yerine getiren imparatora teslim etmek şartıyla, şehri rızamızla ona verelim. Aksi takdirde şehri zorla hâkimiyeti altına alır". Böylece Bohemund her gün arkadaşlarına ısrarla bol ve cazip vaatler içeren ricalarda bulunmaya başladı: "Düşünün şimdi dostum Firûz dolayısıyla yararlı her şeyi başarmaya fırsatımız var, her zaman olduğu gibi, şimdi bana yardım edin". Firûz bu habere sevinip, Bohemund'a, yapması gereken her türlü akla gelen yardımı yapacağını söyledi ve kendisine güvenerek şehre girmesi için ertesi gece oğlunu gizlice rehin olarak gönderdi. O, bütün Frank ordusunun ertesi gün sefere hazır olmasını ve çıkıp, bütün İslâm arazisini yağmalayarak, sonra batıdaki dağlar üzerinden geri dönmesi gerektiğini bildirdi²⁸². "Ve ben" dedi "bu birliklerden sonra çok dikkatli bakacağım ve size benim gözetim ve denetimimde olan kulelere girişi sağlayacağım". Sonra Bohemund, kendi maiyetinden takma adı "Male Couronne" olan bir adamını hemen

280 Komünlerinde mayasız ekmek kullanan bir kavmi karakterize eden Grekçe bir kelime. Burada Ermeniler kastedilmektedir. Anonim, *Gesta Francorum*, Ed. by Rosalind Hill, s. 45 n. 1.

281 Prenslerin bu toplantısı hiç şüphesiz Mayıs'ın ikinci haftasında ve bu ayın 28'inden evvel yapılmıştır. Raimundi Aguilers, *A.g.e.*, III, VIII.

282 Firûz tarafından gözetlenen kuleler, St. Georg Kapısı'nın yakınında olup, Haçlı karargâhından bakıldığına şehrin sağ tarafındaydı. Anonim, *Gesta Francorum*, Ed. by Rosalind Hill, s. 45 n. 2.

gönderdi ve ona çığırkanlık yapmasını, Franklardan büyük bir kuvvetin itinayla hazırlanıp, Müslüman arazisine gitmesini bildirmesini emretti²⁸³ ve Male Couronne bunu yaptı. Bohemund planını Dük Gottfried'e, Flandern kontuna, Saint-Gilles kontuna ve Le Puy piskoposuna anlattı ve onlara şöyle dedi: "Tanrı'nın izniyle, Antakya bu gece ihanete uğrayacak".

Böylece tüm tedbirler alınmış oldu. Atlılar düz araziye, yaya askerler de dağlar üzerine yayıldılar²⁸⁴ ve bütün gecenin karanlığı boyunca²⁸⁵ Firûz'un gözetlediği kulelere yaklaştılar. Bohemund indi ve adamlarına şöyle seslendi: "Cesaretle gidin ve Antakya'ya merdiven dayayın, zira Tanrı'nın izniyle onu ele geçireceğiz ve hâkimiyetimize alacağız". Askerler, zaten surların mazgalları arasındaki siperlere kurulmuş olan merdivenlere geldiler ve onlardan altmış çıkıp, Firûz'un kulelerini işgal ettiler. Firûz, gelen adamlarımızın ne kadar az olduğunu görünce endişelenip, Türkler'in eline düşmekten korktu ve Rumca dedi: "Micro Francos echome (Siz çok az Franksınız). Kahraman Bohemund nerede? Nerede o yenilmez savaşçı"? Bu arada tanınmış bir Güney Lombardia'lı vassal merdivenlerden aşağı inip, hızla koşarak gelip, Bohemund'a bağardı: "Efendim hala akıllı başında iseniz niçin burada duruyorsunuz? Neye sahip olmak için geldiniz? Bakın ama! Biz üç kuleyi almış durumdayız!". Bunun üzerine Bohemund ve diğerleri aceleyle ve sevinerek merdivenlerin üzerine geldiler. Kulenin içinde bulunanlar onları görünce neşeyle haykırmaya başladılar: "Tanrı'nın izniyle!", ve biz de aynı kelimeleri tekrarladık. Şimdi hayret verici sayıda asker, tırmanarak yukarı çıktı ve diğer kulelere doğru koşmaya başladı. Orada karşılarına kim çıktıysa öldürdüler, bu arada Firûz'un kardeşini de. Bu sırada nasıl olduysa üzerine tırmandığımız merdiven kırılınca, endişeli

283 Bu emir 2 Haziran akşamı ordugâha bildirilmiştir. Hagenmeyer, *A.g.c.*, s. 300 n. 34.

284 Gottfried ve Robert von Flandern kumandasında 700 seçkin şövalye. Albertus Aquensis, *A.g.c.*, IV, IV/16.

285 Muhtemelen 2/3 Haziran gece boyunca. Hagenmeyer, *A.g.c.*, s. 301 n. 37.

bir vaziyetin içine düştük. Ancak, merdivenin kırılmasına rağmen, sol tarafımızda fazla uzak olmayan bir kapı vardı; fakat kapalıydı ve henüz karanlık olduğu için içimizden bir kısmı nerede olduğunu bilmiyorlardı. Bununla birlikte biz onu el yordamıyla arayıp bulduk; ve hepimiz oraya doğru yürüdük ve onu tahrip edip içeriye girdik²⁸⁶.

O anda sayısız insanların çılgınlıkları bütün şehirde yankılanmaya başladı. Bunun üzerine Bohemund hiç vakit kaybetmeyip, şanlı bayrağını kalenin karşısındaki bir tepe üzerine çekti. Şehirde bulunanların hepsi aynı anda çılgılığı kopardılar. Şafakla beraber, dışarıda çadırlarda olan bizimkiler şehirdeki kargaşayı duyunca, hızla dışarı çıktıklarında tepenin üzerindeki Bohemund'un bayrağını gördüler. Onlar mümkün olduğunca çabuk gelip şehir kapısına yüklendiler ve iç kaleye kaçanların dışında rastladıkları bütün Müslümanlar'ı ve Türkler'i öldürdüler. Türkler'den bir kaç kapılardan kaçmak suretiyle hayatlarını kurtardılar. Franklardan çok korkan onların lideri Yağısıyan²⁸⁷, pek çok adamıyla birlikte apar topar kaçarken, Tankred'in bölgesine girdi. Atları bitkin vaziyette, bir köye girip, bir evde saklandılar. Burada yaşayan Ermeni ve Süryaniler, kaçanların kim olduğunu anlayınca, onu esir edip, başını kestiler ve kendilerine hürriyetlerini kazandıran Efen-dim Bohemund'a getirdiler²⁸⁸.

286 Yazar bu gruptaydı ve bu nedenle ilk saldırı hakkındaki olaylarda görgü şahididir.

287 Yağısıyan 1090'da Tutuş tarafından Antakya valiliğine atandı. Tutuş'un 1095'te Rey savaşında ölümünden sonra, Tutuş'un oğulları Haleb Meliki Rıdvân ile Dimâşk Meliki Dukak arasında denge kurmaya çalıştı. Bu durum, bunlardan hiçbirinin neden Antakya kuşatmasını kaldırmak için ciddi bir girişimde bulunmadıklarını açıklamaktadır. Aslında Rıdvân aynı zamanda Yağısıyan'ın kızı Çiçek Hatun ile evliydi. Bk. İbnü'l-Adim, *Biyografilerle Selçuklu Tarihi*, Terc. Ali Sevim, TTK, Ankara 1989, s. 89.

288 Bu olayı İbnü'l-Esîr (A.g.e., X, s. 229 vd.) şöyle anlatmaktadır: "Yağısıyan'a gelince sabah olunca aklı başına geldi. Üzüntüden aklını kaybetmiş gibiydi. Kendine geldiğinde bir kaç fersah yol almış bulunuyordu. Yanındakilere: «Ben neredeyim?» diye sordu. Antakya'dan dört fersah uzakta olduğunu söylediler. Kaçıp kurtulduğuna ve onları şehirden uzaklaştırmaya veya öldürülünceye kadar savaşmadığına pişman oldu; ah-vah etmeye; ai-

Onun kemeri ve kılıfı altmış Bizans altını değerindeydi. Bunlar 3 Haziran Perşembe günü oldu. Şehrin sokaklarının her iki tarafı tamamen kokmuş cesetlerle doluydu, dar sokaklarda cesetleri çiğnemedен ilerlemek mümkün değildi.

lesini, çocuklarını ve Müslümanları bırakıp kaçtığı için dövünmeye başladı. Başına gelen bu felâketin şiddeti sebebiyle kederinden bayılıp atından düştü. Adamları onu tekrar ata bindirmek istediler, fakat ayakta duracak ve ata binecek takati kalmadığını, ölmek üzere olduğunu görünce orada bırakıp gittiler. Oralarda odun kesmekte olan bir Ermeni, Yağısıyan'ın yanından geçerken son nefesini vermekte olduğunu gördü ve onu öldürdü, sonra da başını kesip Antakya'daki Haçlılara götürdü".

Fasıl XXI

(Selçuklu sultanının emîri Kürboğa'nın Antakya'ya gelmesi ve şehirdeki Haçlıları kuşatması)

Büyük Selçuklu sultanının²⁸⁹ başkumandanı olan Kürboğa²⁹⁰ Horasan'da bulunduğu sıralarda, Antakya emîri Yağısıyan ona bir elçi gönderdi²⁹¹ ve Antakya'yı kuşatmış bulunan Haçlılara karşı yardım istedi ve yardım ettiği takdirde ona bizzat Antakya'yı veya büyük bir servet vermeyi vaad etti. Kürboğa, geniş bir alandan büyük bir ordu topladı ve Türkler'in papası olan halifeden²⁹² Hıristiyanları öldürmek için izin aldıktan sonra, Antakya'ya doğru uzun bir sefere çıktı. Kudüs emîri²⁹³ bir orduyla yardıma geldi ve Dimaşk meliki²⁹⁴ de kalabalık kuvvetlerle yola çıktı. Böylece Kürboğa, kâfirlerden²⁹⁵, Türkler'den, Araplar'dan, Müslümanlar'dan, Pavlikiyanlar'dan, Azymitler'den, Kürtler'den, Agulanlar'dan ve diğer bir çok kavimlerden sayısız kalabalıkta bir ordu topladı²⁹⁶.

289 Melikşâh'ın oğlu Barkıyaruk.

290 Musul emîri. O, sultanın yerel Müslüman emîrler arasındaki çekişmeleri ve Haçlıları önlemek için gönderdiği en önemli kumandandı. Onun müdahalesi, Haçlıların şimdiye kadar yaşadıklarının hepsinden daha tehlikeli idi, çünkü o, bütün Türk ordularının desteklediği resmi kumandandı. Bu adın Latin kaynaklarında farklı versiyonları vardır. Mesela Raimundi Aguilers'de (A.g.e., III, IX) Corbaga, Corbaras, Corbagaz.

291 Bu elçilik faaliyeti Şubat 1098'in ortalarında gerçekleşmiştir. Hagenmeyer, A.g.e., s. 312 n. 4

292 Abbâsî halifesi, Sünnî Müslüman'lar'ın dini başkanı olarak kabul ediliyordu.

293 Yazarın Kudüs Emîri olarak kasdettiği sabık Kudüs Emîri Sökmen b. Artuk'tur.

294 Dukak.

295 Yazar tam olarak Kürboğa'nın ordusunu bilmediğinden, Frank ordusunda dolaşan söylentilere göre istediği her kavramı serbestçe kullanmıştır. Bununla birlikte, çağdaş kaynaklar, Kürboğa hakkında daha ayrıntılı ve doğru bilgiler vermektedirler.

296 Kıvâmüldevle Kürboğa Haçlıların durumunu ve Antakya'yı işgal ettiklerini duyunca asker toplayıp Suriye'ye hareket etti. Mercidabık'da bir süre kaldı, Haleb kuvvetleri hariç Arabıyla, Türküyle bütün Suriye askerleri de burada ona katıldı. Tutuş'un oğlu Dukak, Atabeğ Tuğtegin Hınıs hâkimi

Agulanlar üç bin kişi olup, bunlar ne mızraktan ne oktan ne de diğer silahlardan korkuyorlardı, zira atları tamamen demir zırhlarla donatılmıştı. Onlar savaşırken kılıç dışında başka bir silahı tercih etmiyorlardı.

Hepsi Frank ordusunu paramparça edip, Antakya kuşatmasını kaldırmak için geldiler ve şehre yaklaştıklarında Antakya Emîri Yağısıyan'ın oğlu Şemsüddeve'ye rastladılar; ve o hıçkırık hıçkırık Kürboğa'nın yanına koştu ve yalvararak dedi: "Ey bütün emîrlerin en muzafferî, ben yardım isteyen mütevazî bir dilenciyim, çünkü Franklar beni Antakya'nın iç kalesinde her yandan kuşattılar ve şehri ele geçirdiler ve bizi Anadolu'dan, Suriye'den ve hatta Horasan'dan atmak istiyorlar. İstedikleri her şeyi gerçekleştirdiler ve babamı öldürdüler ve sonra da beni, seni ve bütün halkımızı öldürmek isteyecekler. Uzun zamandır, bu tehlike nedeniyle belki bana yardım edersin diye bekledim". Kürboğa cevap verdi: "Eğer benim yardımımı gerçekten istiyorsan, sana bu tehlike içinde yardım edeceğim, fakat önce iç kaleyi bana teslim etmelisin ve ben has adamlarımla sizi korumak için oraya gideceğim. O zaman sana nasıl yardım edebileceğimi göreceksin". Bunun üzerine Şemsüddeve dedi: "Şayet bütün Frankları öldürüp, kellelerini bana göndereceksen, iç kaleyi sana teslim ederim ve sana itaat eder, onu şenin vassalın olarak yönetirim". "Bu hiçbir şekilde yeterli değil" diye cevap verdi Kürboğa "Sen iç kaleyi bana şimdi teslim etmelisin". Böylece Şemsüddeve iç kaleyi ister istemez ona devretti.

Şehri aldığımızın üçüncü gününde²⁹⁷ Kürboğa'nın öncü kuvvetleri surlara kadar geldiler, zira onun ana ordusu, üzerinde kulelerin bulunduğu ve içindekilerin de tamamen öldürüldüğü Asi köprüsü etrafında ordugâh kurmuştu. Birbirine demir zincirlerle bağlı bulunduğumuz o büyük savaşı kazandığımızda lider dışında bizlerden orada bulunanlardan hiçbiri, sağ kalmamıştı.

Cenâhüddeve, Sincar hâkimi Arslantaş, Süleyman b. Artuk ve diğer büyük emîrler de Kürboğa'ya iltihak ettiler. İbnü'l-Esir, A.g.e., X, s.230.

297 5 Haziran 1098 Cumartesi. Hagenmeyer, A.g.e., 316 n. 28.

Ertesi gün kâfirlerin ana ordusu şehrin arka tarafından dolanarak, her iki nehrin²⁹⁸ arasında karargâh kurup iki gün kaldı. İç kale Kürboğa'ya teslim edildiğinde o, emîrlerinden adil, hayırsever ve barışsever olarak tanıdığı birini yanına çağırarak şöyle dedi: "Senin bu iç kaleyi, bana bağlı olarak kontrol etmeni istiyorum, çünkü uzun zamandır senin sadakatinden eminim. Bu nedenle büyük bir dikkatle davranmanızı rica ederim". Emîr yanıtladı: "Ben, senin şiddetli bir şekilde yenilmen halinde, iç kaleyi Franklara teslim etmek gibi bir durumla karşılaşmamayı tercih ederim". Kürboğa da ona dedi: "Senin böylesine onurlu ve cesur bir adam olduğumu biliyorum, her konuda, en gerekli ve doğru olanı yapacağından eminim".

Sonra Kürboğa karargâhına geri döndü ve hemen Türkler ona, fakir hacılardan ele geçirdikleri, Frank şövalyelerinin alay ettiği oldukça değersiz tamamen pas tutmuş bir kılıçla aynı şekilde kötü bir yay, kullanılamaz bir mızrak ve başka şeyler getirdiler ve dediler: "Franklar'ın bizimle savaşmak istedikleri silahlara bakın". Sonra Kürboğa gülmeye başlayarak, orada hazır bulunanlara şöyle söyledi: "Hristiyanların bize karşı Asya'ya getirdikleri parlak savaş silahları bunlar mı ve bunlarla bizi Horasan'ın ötesine ve adımızı Amazonlar'ın arkasına atacaklarına ciddi inanıyorlar mı? Bizi Anadolu'dan ve bütün Suriye'nin başşehri olan Antakya'dan kovacak olan insanlar bunlar mı?". Sonra kâtibini çağırdı ve dedi: "Horasan'a şunları muhtevî bazı mektuplar yaz: Halifemize, kudretli sultanımıza, en güçlü muhariplere ve diğer kudretli Horasan emîrllerine selâm ve saygılarımla! Mutluluk, neşe ve afiyette olun ve herkese keyif ve zevkle kurban kesmeleri ve Hristiyanlara karşı cesurca savaşacak ve onları yenecek evlatlar yapmaları için, ceza tehdidi altında tüm ülkeye emirler gönderilsin. Ve Franklar'dan ele geçirdiğimiz şu silahları kabul edin, böylece Franklar'ın bize karşı hangi teçhizatlarla geldiğini öğrenirsiniz, en iyi dileklerle. Ayrıca, bütün Franklar'ı Antakya'da kuşattığımı ve onlar şehirde iken iç kalenin benim elime geçtiğini de bilin.

298 Asi ve Karasu nehirleri.

Hepsi elimdedir ve onları ya infaz ya da esir edip, Horasan'a getireceğim, çünkü bizi tehdit ediyorlar ve silahlarıyla vuruyorlar ve Anadolu ile Suriye'de yaptıkları gibi bütün ülkeyi tahrip ediyorlar. Ayrıca Muhammed ve Tanrılar²⁹⁹ adına yemin ederim ki, sağ kolumun gücüyle Antakya'yı, bütün Suriye'yi, Anadolu'yu, Bulgaristan'ı³⁰⁰ ve bizzat Apulia'yı³⁰¹ fethetmeden gözlerinize görünmeyeceğim". Mektup böyle bitiyordu.

299 Yazar hâlâ Müslüman'lar'ın çok tanrılı (politeist) olduklarını yinelemektedir.

300 Burada genel olarak, on üçüncü yüzyıl Fransası'nda Maniheizt inançsızları ifade etmek için olduğu gibi, Balkan kavramı yerine kullanılmış gibi görünüyor.

301 Bohemund'un maiyetinde olan yazar, muhtemelen Güney İtalya doğumlu idi. Bu yüzden Apulia'nın fethini Müslüman liderin palavrası olarak zikretmektedir.

Fasıl XXII

(Annesinin Kürboğa'yı Haçlılara karşı savaşmaktan vazgeçirmeye çalışması)

O sırada Haleb'de oturmakta olan Kürboğa'nın annesi³⁰² derhal onun yanına geldi şöyle söyledi: "Oğlum, işittiklerim doğru mu?" "Ne" dedi ve annesi cevap verdi: "Duydum ki Frank kavmiyle bir savaş yapmak istiyormuşsun". "Bu tamamen doğrudur" dedi. Annesi dedi: "Senin büyüklüğün ve Tanrılar adına sana yalvarıyorum oğlum, Franklarla savaş arama, çünkü sen yenilmez bir muharipsin ve şimdiye kadar savaş meydanından kaçtığın hiç görülmemiştir. Kahramanlığın ünlüdür ve bizzat cesur askerler nerede olursa olsun senin adını duyunca titrerler. Oğlum, bizler senin kesinlikle güçlü bir savaşçı ve cesur bir adam olduğunu biliyoruz, öyle ki Hristiyan veya kâfir hiçbir kavim senin nazarında cesaret gösteremez. Erkekler senin adını duyunca, adeta vahşi bir arslanın önünden kaçan koyunlar gibi kaçarlar. Bu nedenle sana yemin ederim oğlum, öğüdümü tut ve Hristiyanlar'la savaşmak senin hedeflerin arasında yer almasın". Kürboğa annesinin uyarılarını dinledikten sonra öfkeyle cevap verdi: "Bana ne masallar anlatıyorsun, anne? Niçin çıldırdınız? Benim maiyetimde, küçük veya büyük Hristiyanlar'dan daha fazla emîr var". "Ey sevgili oğlum" diye tekrarladı annesi, "Hristiyanlar tek başına sana karşı savaşamazlar -onların sana karşı savaşmaya layık olmadıklarını gerçekten biliyorum- fakat onların Tanrı'sı gece gündüz onlar için savaşıyor ve bir koyun çobanının sürüsünü koruduğu gibi onları koruyor ve hiçbir kavmin onları incitmesine izin vermiyor; ve birisi onlara karşı savaşmak istediğinde onların Tanrı'sı tarafından vuruluyor Davud Peygamber'in dediği gibi: Savaş tavrı olan kavmi helak et³⁰³ ve devamla: Gazabını, sana inan-

302 Kürboğa'nın annesi hakkında İslâm kaynaklarında herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır.

303 Psalm, 68:31.

mayanların ve senin adını anmayan krallıkların üzerine boşalt³⁰⁴. Eğer siz savaşa giderseniz, onların savaşta güçlü ve kudretli olan Tanrı'sı, bütün düşmanlarını azizler ile birlikte vuracak ve peki onun en azgın düşmanları olan bütün gücünüzle ona karşı koymaya çalışan sizlere ne yapacak? Sevgili oğlum şunu bil ki, bunlara Mesih'in oğulları³⁰⁵ deniyor ve peygamberin ağzından söz verilmiş ve kabul edilmiş oğulları³⁰⁶ ve Havari onların Mesih'in mirasçıları³⁰⁷ olduğunu söylüyor: Güneşin doğuşundan batışına kadar sizin sınırlarınız olsun ve hiç kimse size karşı duramasın³⁰⁸. Bu sözlere kim direnebilir ve onlara karşı çıkabilir? Ben sana gerçeği söylüyorum, bu savaşa başlarsan büyük kayıplara ve rezalete uğrayacaksın, askerlerini kaybedecek, şimdiye kadar kazandığın ganimetleri bırakacak, panik içerisinde kaçacaksın. Sen bu sene hemen bu savaşta ölmeyeceksin³⁰⁹, zira Tanrı öfkesi tahrik edildiğinde faili hemen cezalandırmaz, bilâkis onu istediği zaman belirgin bir intikamla cezalandırır ve bu yüzden ben, senin hakkında sert bir hüküm vermesinden korkarım. Dediğim gibi, sen hemen ölmeyeceksin, fakat buna mukabil şimdi sahip olduğun her şeyi kaybedeceksin”.

Annesinin sözlerini dinleyen Kürboğa'nın içini büyük bir hüznün kapladı ve şöyle cevap verdi: “Sevgili annem, sana Hristiyan halkı hakkında bu şeyleri; Allah'ın onları ne kadar sevdiğini ve savaşta gücünü onlardan yana kullandığını ve bu Hristiyanların Antakya'yı nasıl alacaklarını ve zafer kazanarak elimizdeki ganimetleri alacaklarını ve bizi kovalayacaklarını kim anlattı ve benim hemen bu sene öldürüleceğimi nereden çıkardınız?”. Annesi

304 Psalm, 78:6.

305 Teolojik olarak doğru değil.

306 Romalılar, 9:8 ve Galatyalılar, 4:5'den oldukça çelişkili bir ifade.

307 Romalılar, 8:17. Doğru aktarılmamış.

308 Musa 11:24-25 veya Yuşa 1:4-5'den alınmış oldukça karışık bir ifade kullanılmıştır. Metinlerin kullanılmasından yazarın, kutsal yazılara güvenen dindar bir rahip olduğu ama hafızasının pek kuvvetli olmadığı anlaşılmaktadır.

309 Kürboğa 26 Ekim 1101-14 Ekim 1102 tarihleri arasında ölmüştür.

endişeli bir şekilde şöyle cevap verdi: “Sevgili oğlum, yüz yıldan fazla bir zamandır Kuran’da ve kâfirlerin kitabında keşfedildi ki, Hristiyanlar bizi yenip, her yerde üzerimize hâkim olacaklardır, fakat bunun şimdi mi yoksa gelecekte mi gerçekleşeceğini bilmiyorum. Ben şehirlerin en güzeli Haleb’den seni, gökyüzünü, yıldızları, on iki takımyıldızını ve gezegenleri dikkatle izleyen zavallı bir kadını. Bunlardan tahmin ettiğim sonuca göre, Hristiyanların her tarafta galip gelecekleri önceden belirlenmiştir ve bu yüzden acı ve kederle senin için kötü şeyler olmasından korkuyorum”.

Kürboğa ona dedi: “Sevgili annem, bana kalbimin inanmama mani olduğu bazı gerçek şeyleri söyle”. “Memnuniyetle” dedi, “Eğer bana neyi anlamadığını söylersen”. O, yanıtladı: “Bohemund ve Tankred Franklar’ın Tanrıları değil mi ve onları düşmanlarından kurtarmıyorlar mı? Ve bir öğünde iki bin inek ve dört bin domuz yemiyorlar mı?”. “Sevgili oğlum” dedi annesi, “Bohemund ve Tankred herkes gibi ölümlüdür ama Tanrı onları bütün diğerlerinden daha çok seviyor ve bu yüzden onları savaşta olağanüstü cesaret veriyor. Çünkü onların Tanrı’sı, göğü, yeri ve denizlerin üzerinde ne varsa³¹⁰ yaratan, sonsuza kadar tahtı cennette olan, her yerde kudretinden korkulması gerekendir”. “Öyle olsa bile” dedi oğlu “Onlarla savaştan yüz çevirmeyeceğim”. Annesi öğütlerine kulak asmadığını görünce, son derecede üzülüp Haleb’e geri döndü ve bulabildiği her şeyi beraberine aldı.

310 Çıkış, 20:11. Yanlış alıntı.

Fasıl XXIII

(Kürboğa'nın kuşatması karşısında şehirden bir kısmının kaçması)

Antakya'ya gelişinden üç gün sonra³¹¹ Kürboğa savaşa hazırlandı ve büyük bir Türk savaş kuvveti de ona katıldıktan sonra iç kale istikametinden şehre yaklaştı³¹². Onlara karşılık verebileceğimizi düşünen bizler, savaşa giriştik, fakat öyle güçlüydüler ki, şehre geri döndük. Kapı çok kısa ve dar olduğundan, izdihamda çokları ezilerek öldü. Bir Perşembe günü³¹³ bizimkilerin bir kısmı akşama kadar surların dışında, bir kısmı da içinde savaştılar. Bunlar cereyan ederken, bir önceki gün akşama kadar süren savaşta yaralanan Wilhelm von Grandmesnil³¹⁴, kardeşi Albericus, Wido Trursellus ve Yoksul Lambertus Pauper³¹⁵, gece gizlice duvarlardan aşağı inerek denize doğru koştular ve ellerini ayaklarını ovuşturdular. Adını bilmediğim birçokları da onunla birlikteydi. Bunlar St. Simeon limanında bulunan gemiye ulaştıklarında denizcilere şöyle söylediler: “Ey zavallı adamlar, niçin burada duruyorsunuz? Bizimkilerin hepsi öldü ve bizler ölümden zor kurtulduk, zira Türk ordusu şehirdeki diğerlerimizi kuşatmaktadır”. Denizciler bunu duyunca korktular ve dehşet içerisinde derhal gemileriyle denize yelken açtılar. O anda Türkler geldiler ve yakalayabildikleri herkesi öldürdüler. Henüz nehrin ağzında bulunan gemileri yakıp, yüklerine el koydular. Antakya'da

311 8 Haziran 1098 Salı günü.

312 Şehrin güneyindeki surların en yüksek noktası.

313 10 Haziran 1098 Perşembe günü.

314 Grandmesnil, Normandia'da Lisieux'un yakınındadır. Raimundi Aguilers'de (A.g.e., III, XI) Granduna ve Grandis Mainil.

315 Clermont kontu. Bu adam kaçtıktan sonra er veya geç yeniden Haçlılara katılmış ve Birinci Haçlı Seferi'nin bitiminden sonra yeniden batıya dönerek Peter Eremit ile beraber Huy Manastırı'nı inşa etmiştir. Hagenmeyer, A.g.e., s. 333 n. 13; Fakat bu bilgiler şüphelidir. Albertus Aquensis (A.g.e., IV, III/47) onun 28 Haziran'da Kürboğa ile yapılan savaşa katıldığını yazar ve kaçtığından söz etmez.

kalmış olan bizler, saldırılara karşı iç kaleyi savunabilmek için bununla kendi aramızda gece ve gündüz nöbet tuttuğumuz bir duvar inşa etmiştik. Bu arada erzakımız o kadar kıtlaştı ki, atlarımızı ve eşeklerimizi yedik.

Fasıl XXIV

(Haçlıların şehri savunmak için and içmeleri)

Bir gün³¹⁶, prenslerimiz iç kalenin üstünde sıkıntılı ve endişeli bir şekilde dururken, tanınmış bir papaz³¹⁷ onlara doğru geldi ve şöyle söyledi: “Efendilerim, bana ayan olan bir görüntüden haberdar olmaktan mutlu olacaksınız. Bir gece Mesih’in annesi Kutsal Maria kilisesinde ibadet ederken, kainatın kurtarıcısı annesi ve havarilerin prensi St. Petrus ile birlikte geldi, önümde durdu bana dedi ‘Beni tanıyor musun?’, ‘Hayır’ dedim. Ben bunu dediğimde, O’nun başının arkasında ayrılmamış bir haçın bulunduğunu gördüm ve Rab bana ikinci defa dedi: ‘Beni tanıyor musun?’ Yanıtladım: ‘Tıpkı kurtarıcımız gibi başının etrafındaki haç dışında, seni nasıl tanıyabilirim?’. O dedi: ‘Ben O’yum’. Böylece ayaklarına kapanarak, başımıza gelen işlerden dolayı yardım istedim. Rab cevap verdi: “Size büyük bir yardım ihsan ettim ve gelecekte de yardım edeceğim. Ben size İznik şehrini ve her savaşa zafer bahsettım ve Antakya’yı kuşatmanız için her türlü ihtiyacınızı karşılayarak sizi buralara getirdim. Bakınız, size tam zamanında yardım ederek, sağ salım Antakya’ya ulaştırdım; Fakat siz, Hristiyanlar olarak, sefih putperest kadınlarla, kokusu göklere çıkan günâhkâr arzularınızı tatmin ettiniz”. Sonra Bakire Meryem ile Aziz Petrus ayaklarına kapandılar, dua edip, bu acil durumda halkına yardım etmesi için yalvardılar ve Aziz Petrus dedi: “Rab, kâfirler benim evimi³¹⁸ uzun süre işgal ettiler ve pek çok tarifsiz kötü cürümler işlediler. Ya Rab, düşmanlarımız helâk edilirse bu gökteki melekler arasında müjde olacaktır”. Ve Rab bana dedi: “Git ve ümmetimin bana geri dönmesi gerektiğini söyle ve ben ona dönecek ve size beş gün içinde önemli bir

316 11 Haziran sabahı.

317 Adı Stephan’dı ve bir Türk saldırısı sırasında, Tanrı’nın ölümüne şahit olmasını arzu ettiği için kiliseye sığınmıştı. Raimundi Aguilers (A.g.e., III, X).

318 Antakya Katedrali St. Petrus’a ithaf edilmiştir.

yardım göndereceğim. Her gün ilâhilerle beraber cevap ayetleri söylemelisiniz: ‘Bakın, krallar beraber gelmişlerdi’³¹⁹, Efendiler bunun doğruluğuna inanmıyorsanız, şu kuleye tırmanıp aşağıya atlamama izin verin, şayet yaralanmazsam gerçeği söylediğime inanınız, fakat eğer herhangi bir zarar görürsem, ya boynumu vurdurun ya da beni ateşe atın”.

Bunun üzerine Le Puy piskoposu, adamın anlattığı hikâyenin gerçekliği üzerine yemin edebilmesi için bir İncil ve bir haç getirilmesini emretti; ve bütün liderlerimiz, o saatte bir toplantı yaptılar ve içlerinden hiç birinin yaşadığı müddetçe ölüm korkusundan veya hayatını kurtarmak için kaçmayacağına dair yemin etmesi hususunu görüştüler. Denmiştir ki, önce Bohemund yemin etti sonra Saint-Gilles Kontu, Robert von Normandie, Dük Gottfried ve Flandern kontu. Tankred de yemin etti ve bu savaştan sonra kırk şövalye ile birlikte Kudüs’e gitmek istedi.

319 Psalm 47:5.

Fasıl XXV

(Kutsal Mızrak efsanesi)

Hristiyanlar bu yemini yaptıktan sonra büyük ölçüde cesaretlendiler. Ordumuzda Peter³²⁰ adında tanınmış bir hacı vardı. Biz Antakya şehrini almadan önce Havari Aziz Andreas ona göründü ve dedi: “Dostum ne yapıyorsun?”. O yanıtladı: “Sen kim-sin?”. Havari cevap verdi: “Ben Havari Andreas. Sen oğlum bil ki, şehre girdiğinde eğer St. Petrus kilisesine gidersen, orada kurtarıcımız İsa Mesih’i çarmıhta asılı iken delmiş olan mızrağı bulacaksın”. Bunu söyleyince havari kayboldu.

O, hacılarımızı yanıltmak istemediğinden, havarinin sözlerini açığa vurmaktan korkmuştu, çünkü hayal gördüğünü düşünmüştü ve mukaddeslere şöyle dedi: “Efendim, bunları söylersem bana kim inanır?”. Aynı saatte, Aziz Andreas onu aldı ve mızrağın toprakta gizlenmiş olduğu yere götürdü.

Daha sonra, tasvir ettiğim yola geldiğimizde, Aziz Andreas tekrar göründü ve Peter’e dedi: “Neden sana söylediğim mızrağı yerden almıyorsun? Bilin ki, kim bu mızrağı savaşta taşırsa, düşman tarafından mağlup edilemez”. Bunun üzerine Peter, kendisine Andreas tarafından verilmiş olan sırrı izhar etti. Fakat, onlar ona inanmadılar ve iterek dediler: “Böyle bir şeye nasıl inanabiliriz?”, zira hepsi korkmuşlardı ve ölümün eşliğinde olduklarını düşünüyorlardı; ve Peter böylece oraya gitti ve bütün hikâyenin doğru olduğuna yemin etti, ilâveten Aziz Andreas’ın ona iki kez görüldüğünü ve şöyle dediğini söyledi: “Kalk, oraya git ve Rabbin

320 Peter Bartholomeus Provans ordusundan yoksul bir hacı idi. Raimundi Aguilers’e (A.g.e., III, XIII) göre, Aziz Andreas’tan beş sanrısı vardı ve kutsal mızrağın tam olarak nerede gömülü olduğunu bulan oydu. Bizzat Raimund, kalıntının topraktan çıkarılmasına yardım etmişti; Fulcherius Carnotensis’e (A.g.e., s. 84) göre (Antakya’da aralarında yoktu) o, mızrağın gerçek olduğunu kanıtlamaya çalışan tam bir sahtekârdı ve Tanrı’nın hükmüyle 1099’da öldü. Kalıntı orijinal olsa da olmasa da neticede Frank ordusunun ruhunun alevlenmesine bir işaret olmuştur.

ümmetine korkmamalarını, bütün yürekleriyle Tanrı'nın gücüne güvenmelerini söyle ve her tarafta muzaffer olacaklar ve beş gün içinde Tanrı onlara cesaret ve güven telkin edecek olan işaretlerini gönderecek ve düşmanlarınız savaşta hayret edip, hiçbirisi mukavemet gösteremeyecek". Halkımız, düşmanlarına karşı gelip geleceklerinin önceden belirlenmiş olduğunu duyunca, bir kez daha cesaretlendiler ve karşılıklı olarak birbirlerini teşvik ederek şunları söylediler: "Bırakın kalkıp cesur ve güçlü olalım, zira Tanrı yakında bize yardıma koşacak ve ziyareti sırasında secdede görüldüğü halkına iyi bir sığınak olacaktır".

Fasıl XXVI

(Hugo Berseker'in kuleyi Türklere karşı cesurca savunması. Şehrin güney kısmının yangınla harap olması. Büyük bir kıtlık)

Bu arada yukarıda iç kalede olan Türkler bizi her taraftan öyle kuvvetli bastırdılar ki, bir gün³²¹ kulenin üzerinde bulunan şövalyelerimizden üçü kayaların üzerine düştüler; zira kâfirler öyle şiddetli bir hücum düzenlediler ki, onların kuvvetine karşı direnecek gücümüz olamazdı. Şövalyelerden ikisi yaralanıp, kuleden dışarı çıktılar, fakat üçüncüsü gün boyunca Türk hücumlarına karşı öyle kahramanca savaştı ki, Türkler'den ikisi duvarlara yaklaşınca vurarak onları kesince mızrağı kırıldı. O gün elinde üç kargı kırıldı ama iki Türkü de öldürdü. Onun adı Hugo Berserker³²² idi ve Gottfried³²³ von Monte Scabioso'nun birliğindendi.

Saygıdeğer Bohemund, maiyetinin iç kaleden gelip savaşmak için hareket edemediğini görünce –çünkü bazıları aklıktan bazıları da Türkler'den korkusundan evlerinde kalmışlardı- çok hidetlendi ve Yağsıyan'ın sarayında kalanlara derhal şehrin bir bölümünü yakmaları emrini verdi. Şehirdeki halk bunu görünce, evlerini ve mallarını terk edip, bir kısmı iç kaleye bir kısmı Saint Gilles kontunun³²⁴, bir kısmı Kont Gottfried'in³²⁵ diğerleri de onun tuttukları kapılara kaçtılar. O anda öyle şiddetli bir fırtına çıktı ki, hiç kimse yolunu seçemiyordu. Bu durumda, St. Petrus, Kutsal Maria ve diğer kiliseler için Bohemund çok endişeli ve

321 Bu gün tam olarak tespit edilemiyor. Muhtemelen 12 veya 13 Haziran, yani mızrağın bulunmasından öncedir. Hagenmeyer, A.g.e., s. 345 n. 3.

322 Ya da 'Çılgın Hugo'. Normanlar arasında güçlü birlikler Vikingler'di ve Hugo, kendi İskandinav geleneği tarzı içinde savaşta kör bir öfkenin içine düşmüş görünüyor. Anonim, *Gesta Francorum*, Ed. by Rosalind Hill, s. 61 n. 1.

323 Veya Hunfried.

324 Raimund von Toulouse, şehir ele geçene kadar müstahkem camiinin karışındaki köprü kapısını tutuyordu. Robert von Flandern de aynı şekilde 500 adamla burayı koruyordu. Albertus Aquensis, A.g.e., IV, IV/33.

325 Bu kapı köprü kapısının doğusunda bulunuyordu.

üzüntülüydü. Tehlike saat üçten gece yarısına kadar devam etti³²⁶ ve yaklaşık iki bin kilise ve ev yandı³²⁷; gece yarısı yangın aniden kuvvetlendi.

Böylece iç kaleyi savunan Türkler, şehirde bizimkilere karşı gece gündüz savaştılar ve ordumuzun gücü sayesinde ölümden kurtulmayı başardık. Bizimkiler bunu daha fazla sürdürmeyeceklerini görünce -zira ekme alan biri bunu yemeye ve su alan da içmeye fırsat bulamıyordu- kendileri ile Türkler arasına taş-tan ve kireçten bir duvar ördüler ve bir kule yaparak mancınık ile bunu korumaya çalıştılar.

O gece gökyüzünde batıdan gelen bir ateş görünüp, yaklaşarak Türk ordusunun içine düşünce, halkımız kadar Türkler de bu sürprize şaşırdılar³²⁸. Sabahleyin yangından korkmuş olan bütün Türkler panik içinde kaçmaya başlayıp, efendim Bohemund'un kapısına doğru gittilerse de o, orada onları kıldı; fakat iç kalede bulunanlar gece gündüz bizimkilerle savaştılar, ok attılar ve onları yaraladılar veya öldürdüler. Türkler'in geri kalanları şehri her taraftan kuşattılar, öyle ki hiç birisi içeri veya dışarı girip çıkamıyordu, sadece geceleri gizlice bunu yapabiliyorlardı. Böylece biz, sayısız kalabalık olan bu kâfirler tarafından kuşatıldık ve baskı altında tutulduk. Allah'ın bu kâfir düşmanları Antakya şehrinde bizi öyle sıkı çevirdiler ki, bizden çoğu açlıktan öldü, çünkü bir somun bir Bizans altını tutuyordu ve şarabın fiyatını tarif edemem. Bizimkiler atların ve eşeklerin etini yiyip, birbirlerine de sattılar; bir tavuk on beş Solidus, bir yumurta iki ve bir ceviz bir Dinardı. Her şey çok pahalıydı³²⁹. Öylesine feci bir kıtlık vardı ki,

326 Fırına sabah 9'dan gece yarısına kadar devam etti. Hagenmeyer, A.g.e., s. 348 n. 19.

327 Bu sayı biraz abartılı gibi görünüyor. Hagenmeyer, A.g.e., s. 348 n. 20.

328 Bu bilgi Raimundi Aguilers (A.g.e., III, XII) tarafından da verilmektedir (14-24 Haziran arası).

329 Fiyatlar hakkında bir fikir edinmek bakımından, İngiltere'de 1136'da kralın ev halkından bir kişinin günlük istihkakının bir buçuk Peni tuttuğunu nazarı itibara almak lazımdır. Anonim, *Gesta Francorum*, Ed. by Rosalind Hill, s. 62 n. 1.

insanlar incir, üzüm, diken ve her çeşit ağaçların yapraklarını pişirip yediler. Diğerleri de atların, develerin, eşeklerin, öküzlerin veya ineklerin kurutulmuş derilerini pişirdiler ve yediler. Bunlar ve tarif edemeyeceğim daha pek çok zorluklara Mesih adına Kutsal Mezar yolunu kurtarmak için katlandık; ve biz bu acıları, açlık ve sefaleti yirmi altı gün³³⁰ çektik.

330 3-28 Haziran arası. Hagenmeyer, *A.g.e.*, s. 353 n. 41.

Fasıl XXVII

(Kont Stephan'ın ordusuyla birlikte kaçması. Bohemund'un üvey kardeşi Guido'nun onu nefretle karşılaması)

Şimdi, Antakya alınmadan önce şöyle bir olay oldu; prenslerimizin oy birliğiyle kumandan olarak seçtikleri korkak Kont Stephan von Chartres, çok hasta olduğunu belirtti ve alçakça ayrılarak Aleksandretta (İskenderun) adındaki başka bir kaleye çekildi. Biz şehir içinde sıkıştırıldığımızda, herhangi bir yardımdan yoksunken her gün onun bize yardım getirmesini bekliyorduk. Halbuki o, Türkler'in bizi kuşatmış olduğunu duyunca gizlice Antakya yakınlarındaki bir dağa gitmiş³³¹, ancak çok sayıda çadır görünce dehşet içinde ordusuyla beraber hızla geri dönmüştü. Karargâhına ulaştığında, her şeyini topladı ve aynı yoldan en seri bir şekilde geri gitti³³². Daha sonra imparatorla Philomelium'da³³³ karşılaştığında, onunla şahsi bir görüşme talep etti ve şunları söyledi: "Size gerçekleri aktaracağım, Antakya alındı, fakat iç kale düşürülemedi ve adamlarımızın hepsi sıkışıp kaldılar ve şimdi onların Türkler tarafından öldürülmüş olduklarını sanıyorum. Bu durumda, siz ve sizi izleyen adamlarınız, mümkün olduğu kadar çabuk geri dönün". Bunun üzerine imparator büyük bir korkuya kapıldı ve Bohemund'un kardeşi Guido³³⁴ ve diğerleriyle beraber gizli bir toplantı yaparak şunları dedi: "Beyler, ne yapalım? Bütün müttefiklerimiz kısaç altına alınmıştır ve rezil bir durumda kaçmış olan bu sefil kontun bildirdiğine göre belki de ya ölmüş-

331 Muhtemelen Amanos Dağları.

332 Albertus Aquensis'e (A.g.e., IV, IV/40) göre, yanında 4.000 kişi bulunan Kont Stephan, İskenderun'dan gemiye binerek oradan önce bir Bizans adasına ve Alekisius'un ordusuyla Finiminis'te olduğunu öğrenince onun yanına gitmiştir; Willermus Tyrensis, A.g.e., VI/10.

333 Konya yakınlarındaki Akşehir. İmparator burada Antakya'ya yardım edip, rahatlatmak için hazırlanmaktaydı. (Anna Komnena, A.g.e., XI/VI, 1).

334 Gerçekte üvey kardeşi olup, paralı asker olarak Alekisius'un hizmetine girmişti. Anonim, *Gesta Francorum*, Ed. by Rosalind Hill, s. 63 n. 2.

ler ya da Türkler'in eline esir düşmüşlerdir. Eğer kabul ederseniz, bizler de ölümden kurtulmak için hızla geri çekilelim"³³⁵.

Çok onurlu bir şövalye olan Guido, bu yalanı duyunca, o ve diğerleri gözyaşları dökmeye ve feryat etmeye başladılar: "Ey gerçek Tanrı, neden buna izin verdin? Niçin senin izinde giden halkının, düşmanların eline geçmesine müsaade ettin ve Kutsal Mezar yollarını kurtarmaya gidenleri unuttun? Eğer bu alçaktan duyduklarımız doğruysa, inancımıza göre bizler ve diğer Hristiyanlar seni unutacağız ve artık bir daha asla hatırlamayacağız, ayrıca bizden biri seni çağırmakta bile küstahlık edecek". Bu bütün orduya öyle elem verdi ki, günlerce onlardan hiç biri, ne pis-kopos ne de papaz yani ruhaniler veya diğerleri, Mesih'in adını anmaya cesaret edemediler. Hiç kimse Guido'yu teskin edemedi, o ellerini göğsüne vurarak inliyor ve ellerini sıkarken şöyle bağırdı³³⁶: "Vah başıma gelenler, bütün dünyanın sevip, saydığı onurlu Efendim Bohemund! Vah başıma gelenler, böyle keder dolu ben! Daha fazlasını istemediğim halde ben, sizin saygıdeğer yüzünüzü görememe talihsizliğine layık değilim. Değerli dostum ve efendim, şimdi sizin için ölme fırsatını bana kim verecek. Niçin anamdan doğduğumda hemen ölmedim? Bu lanet günü görmek için neden yaşadım? Niçin denizde boğulmadım veya atımdan düşüp, ayağımı kırarak hemen oracıkta ölmedim? Sizinle birlikte ölseydim mutlu sayılırdım, zira sizin şanlı ölümünüze tanık olabilecektim". Ağıtlarına son vermesi için herkes onu teselli etmeye hazırlanırken, onları bir araya toplayıp dedi: "Muhtemelen bu yaşlı sahtekâr ve rezil şövalyeye inaniyorsunuzdur? Sizlere

335 Albertus Aquensis'e (A.g.e., IV, IV/40) göre Aleksius'un Turkopol, Peçenek, Kuman ve Bulgarlar'dan müteşekkil 40.000 kişilik ordusu bulunuyordu; fakat Antakya'dan kaçanların getirdikleri haberlere, Danişmenli İsmail'in harekete geçtiği de eklenince Aleksius, İstanbul'u da kaybedebileceği korkusuyla, her tarafa "Türkler geliyor!" haberini iletmış ve geri dönmüştür. Anna Komnena, A.g.e., XI/VI, 2, 4.

336 Efendisini veya arkadaşını kaybetmiş olan bir şövalyeye tamamen uyan bir davranıştır. Tankred de bir komutanının ölüm haberini aldığı zaman (onu sevmediği halde) acı ve keder içinde ağlamaya başlamış, orada bulunanlar da aynı şeyi yapmışlardı (*Patrologia Latina*, CLV, s. 875).

derim ki, ben onun yaptığı gibi bir şövalyelik hareketini hiç işitmedim. Eğer bir sahtekâr, bir hain ve bir sefil, rezil ve onursuzca geri çekilmişse, ya da her neyse, bu nedenle bunun yalan olduğundan emin olabilirsiniz”.

Bu arada imparator ordusuna şu talimatları verdi: “Gidin ve bu insanlara bu ülkeden Bulgaristan’a³³⁷ kadar kılavuzluk edin, bakın ve ülkeyi öylesine tahrip edin ki, Türkler geldikleri takdirde burada hiçbir şey bulamasınlar”. Böylece bizim dostlarımız ister istemez geri çekildiler, acı içinde üzüldüler ve pek çok hasta hacı öldü, çünkü orduyu takip etmeye güçleri yoktu; bu yüzden ölümü beklemek üzere yol kenarlarına uzandılar. Diğerlerinin hepsi İstanbul’a geri döndüler³³⁸.

337 Genel olarak imparatorluğun Avrupa’daki toprakları için kullanılan ifadedir.

338 Karş. Anna Komnena, *A.g.e.*, XI/VI, 5. İmparator Aleksius, o bölgenin gö-nüllü Hristiyanları, hacılar ve tutsak Türkler’le beraber İstanbul’a geri döndü. Aleksius’un geri dönüş haberi Antakya’daki Haçlılara ulaştığında, imparatora karşı olan nefret daha fazla arttı; davranışı hacılar arasında hiç hoş karşılanmadı.

Fasıl XXVIII

(Mesih'in Haç'ının bulunması)

Bu arada, Mesih'ten, onun havarisi vasıtasıyla haber getiren birinin³³⁹ sözlerini işitince, derhal St. Peter Kilisesi'nde onun tarif ettiği bir yere gittik ve on üç kişi orada sabahtan akşama kadar kazdık. Ve böylece o adam daha önce söylediği gibi mızrağı³⁴⁰ bulunca, her kes bunu sevinçle ama aynı zamanda korku ile karşıladı ve bütün şehirde sınırsız bir neşe hâkim oldu³⁴¹. O andan itibaren bir saldırıya karar verdik³⁴² ve bütün kuvvetlerimiz hemen hazırlandılar ve Mesih'in düşmanları olan Türkler'e bir elçi heyeti göndererek, güvenilir bir tercüman vasıtasıyla, Hristiyanların arazisine girmeye, neden bu kadar ısrarcı olduklarını ve orada

339 Köy papazı Peter Bartholomeus. Bunu Peter Ermeite ile karıştırmamalıdır.

340 Raimundi Aguilers (A.g.e., III, XI) şu gerçeği de ekler ki, o mızrağı henüz toprağa gömülürken öpmüştür. Fulcherius Carnotensis (A.g.e., s. 84) de mızrağın oraya önceden yerleştirilmiş olduğunu iddia eder.

341 Mızrak hakkında söylenenler -dönemin entelektüel kilise mensupları bunun sahte bir kalıntı olduğuna dair konuya hep şüpheyle yaklaşmışlardır- daima ordunun moralini yükseltmekte çok büyük etki yapmıştır. Henüz birkaç gün önce Bohemund tarafından dışarı çıkmaya zorlanana kadar Antakya evlerinde yuvalanmış olan Haçlılar, şimdi cesurca meydan okuyarak Kürboğa'yı mağlup ettikleri bir savaşa giriştiler. Mızrak hikâyesi İbnü'l-Esir (A.g.e., X, s. 231) tarafından da zikredilmektedir: "Haçlıların yanında Kral Balduin, Saint Gilles kontu, Godefroi, Urfa kontu, ve Antakya prinkepsi Bohemund ile emrine itaat ettikleri bir rahip vardı. Rahip ileri görüşlü bir adamdı: «Antakya'daki bir kilisede Hz. İsa'ya ait bir mızrak vardır. Fakat kilise muazzam bir binadır; eğer mızrağı bulursanız zafer kazanacaksınız, bulamazsanız, mutlaka helak olacaksınız» dedi. Halbu ki daha önce mızrağı bulunduğu yere kendisi gömmüş ve izini kaybetmişti. Rahip, Haçlılara oruç tutup tevbe etmelerini emretti. Onlar da üç gün oruç tutup tevbe ettiler. Dördüncü gün hepsini o yere götürdü, halk ve zanaat erbabı da yanındaydı, her tarafı kazıp rahibin söylediği yerde mızrağı buldular. Bunun üzerine onlara: «Zaferle sevininiz!» dedi. Onlar da beşinci gün şehrin kapısından beşer-altışar kişilik gruplar halinde dışarı çıktılar".

342 Bu karar prenslerin yaptıkları bir toplantıda alınmıştır. Raimundi Aguilers, A.g.e., III, XII; Albertus Aquensis, A.g.e., IV, IV/44.

bir ordugâh kurup, Mesih'in hizmetkârlarını niçin öldürdüklerini ve zulmettiklerini sormayı kararlaştırdık. İstişareleri bitince, güvenilir adamlarından Peter Eremit ile Herliun'a³⁴³ şöyle dediler: "Türkler'in melun ordusuna gidin ve onlara tam olarak tüm şu mesajı ileterek, neden çılgınca ve kibirle Hristiyanlara ve bize ait olan toprakları işgal ettiklerini sorun". Onlara bu mesaj teslim edildikten sonra, elçilerimiz uzaklaştılar ve Kürboğa ve diğerlerinin bulunduğu kâfir topluluğa aşağıdaki haberi getirdiler: "Prenslerimiz ve kumandanlarımız, sizin Hristiyanlara ait olan bu ülkeyi işgal etmedeki cesaretiniz ve kendini beğenmişliğinizi görerek hayret içinde kalıyorlar. Yoksa siz -bizim inandığımız ve umduğumuz gibi- buraya vaftiz olmak için mi geldiniz? Veya Hristiyanlara akla gelebilecek olan her türlü sıkıntıyı yaşatmaya mı geldiniz? Her halükârda liderlerimiz oy birliğiyle sizden, Tanrı'ya ve Hristiyanlara ait olan bu araziden hızla çıkıp gitmenizi talep etmektedirler, çünkü burayı çok uzun zaman önce Aziz Petrus, vaazlarıyla Mesih'in imanına döndürmüştür. Bununla birlikte size, mallarınız, atlarınız, eşekleriniz, develeriniz ve katırlarınızı getirmenize, koyunlarınızı ve öküzlerinizi ve diğer eşyalarınızı nereye giderseniz birlikte götürmenize izin veriyorlar".

Bunun üzerine, Selçuklu sultanının en büyük emîri Kürboğa, danışmanlarıyla görüşerek gurur dolu ve öfkeli bir şekilde cevap verdi: "Ne sizin Tanrı'nızı ne de Hristiyanlığı seviyoruz ve size ve onlara tükürüyoruz. Bizim buraya gelmemizin sebebi bahsettiğiniz o liderler ve kumandanların, kadınsı bir halktan fethettiğimiz bu ülke üzerinde hak iddia etmeleridir. Cevabımızı bilmek ister misiniz? Öyleyse mümkün olan en kısa sürede geri dönün ve liderlerinize deyin ki, şayet hepsi Türk olmak³⁴⁴ isterler ve Allah'a dizlerini büküp secde ederler ve onun şeriatına tabi olurlarsa biz onlara şehirler ve kalelerle beraber bu arazileri ve daha fazlasını vereceğiz, böylece piyade olmaktan kurtulup, hepsi bizler gibi şövalye olacaklar; ve onlara deyin ki, onları daima en

343 Herliun, Arapça bilen bir papazdı. Hagenmeyer, A. ge., s. 364 n. 10.

344 Müslüman olmak anlamındadır.

yakın dostlarımız olarak kabul edeceğiz. Aksi takdirde, öldürüleceklerini veya zincire vurularak Horasana götürülüp, sonsuza kadar çocuklarımıza köle olarak hizmet edeceklerini bilmelidirler”. Elçilerimiz hemen geri geldiler ve bu çok zalim insanların söylediklerini aktardılar. Herluin’in her iki dile de hâkim olduğu ve Peter Eremit’in tercümanlığını yaptığı söylenir³⁴⁵.

Bütün bu hadiseler cereyan ederken³⁴⁶, bizimkiler ne yapacaklarını bilmiyorlardı, zira açlık ızdırabı ile Türk korkusu arasında kalmış olup, ikisi arasında bir seçim yapamıyorlardı.

345 İbnü'l-Esîr (A.g.e., X, s. 230) bu elçilik olayını şöyle anlatmaktadır: “Haçlılar Antakya'yı işgal ettikten sonra orada on iki gün kaldılar. Yiyecekleri kalmamıştı; kuvvetliler hayvanlarını yiyerek karınlarını doyururken zayıf ve güçsüzler leş ve ağaç yaprağı yiyorlardı. Bu perişan hallerini görünce, Kürboğa'ya haber gönderdiler ve şehri terk edip gitmek için emân istedikler. Fakat Kürboğa onlara istedikleri emânı vermedi ve: «Siz ancak kılıç zoruyla çıkarılacaksınız.» dedi”.

346 Yazarın kronolojisi bu noktada belirsizdir. Mızrak 14 Haziran'da bulundu ve Antakya'daki büyük savaş 28 Haziran'da oldu. Kürboğa'nın ordusu Antakya duvarları dışında konuşlandığından diplomatik trafik bir günden fazla sürmüş olamaz. Anonim, *Gesta Francorum*, Ed. by Rosalind Hill, s. 67 n. 2.

Fasıl XXIX

(Haçlıların Kürboğa'yı mağlup etmeleri)

Perhiz Günleri ve töreniyle bir kiliseden diğerine üç gün geçirdikten sonra bizimkiler günah çıkartıp, günahlarını bağışlattılar ve komünyon ayininde iman kuvvetiyle Mesih'in vücudu ve kanını kabul ettiler ve sadaka dağıtarak, kuddas ayini yaptılar. Bundan sonra şehirde bulunanlar, altı savaş hattı teşkil ettiler. İlk safta öncü olarak Fransız birlikleriyle Büyük Hugo ve Flandern kontu; ikinci safta Dük Gottfried ve adamları; üçüncü sırada şövalyeleriyle Norman Robert; dördüncüde kurtarıcımızın mızrağını taşıyan Le Puy piskoposu ve Türkler'den korkularından şehirden dışarı çıkıp da iç kaleyi korumak için dağlara çıkan Kont Raimund von Saint-Gilles'in yanında götürdüğü kendi adamları; beşincide adamlarıyla Tankred³⁴⁷; altıncıda ordusuyla Bohemund bulunmaktaydılar³⁴⁸. Bizim piskoposlar ve rahipler, din adamları ve keşişler kutsal cüppeler giyip, haçlar taşıyarak geldiler ve haçları ellerinde olduğu halde haç çıkardıkları ve bizi kutsadıkları sürece, bütün fenalıklardan koruyup, uzak tutması ve bize yardım etmesi için Tanrı'ya yalvarıp dua ettiler. Böylece saflarımızı kurduk ve haç çıkarıp, caminin karşısında bulunan kapıya doğru yürüdük.

Kürboğa, Frank birliklerinin böyle birbiri ardınca muntazam şekilde sıralandığını görünce, şöyle dedi: "Ne kadar gelirlerse gelsinler, onları mutlaka yeneceğiz"³⁴⁹. Fakat, bütün hepsi şehirden çıktığında, Frank ordusunun ne kadar büyük olduğunu görünce,

347 Gaston von Bearn ile Poitou kontu da bu birliğe dahildi. Hagenmeyer, *A.g.e.*, s. 371 n. 8.

348 Orduların dizilişi ve sayıları hakkında kaynaklar farklı rakamlar vermektedirler. Fulcherius Carnotensis (*A.g.e.*, s. 88) 4 birlikten bahsetmektedir. Willermus Tyrensis (*A.g.e.*, VI/17) şehirden 12 birlik halinde çıktıklarını, Kont Raimund'un ihtiyat kuvveti olarak şehirde kaldığını ve Bohemund'un sonuncu sırada olduğunu yazmaktadır.

349 Fulcherius Carnotensis (*A.g.e.*, s. 88) Frankların yerleştiğinde Kürboğa'nın satranç oynadığına dair bir hikâye anlatmaktadır.

büyük bir korkuya kapıldı³⁵⁰. Bunun üzerine o, ordunun sorumluluğunu taşıyan emîre, şayet önde bir yangın görürse, bütün orduyu derhal geri çekmesini, çünkü Türkler'in savaşı kaybettiğini bilmesi gerektiğini bildirdi.

Kürboğa parça parça hatlarıyla dağ yoluna doğru³⁵¹ biraz çekildi ve bizimkiler onu takip etti. Sonra Türk ordusu ayrıldı: bir kanat denize doğru³⁵² hareket ederken bir bölümü bizimkileri kuşatmak umuduyla yerlerinde kaldılar. Liderlerimiz bunu görünce, aynı şeyi yaptılar ve Dük Gottfried ile Normandia kontunun birliklerinden yedinci bir saf teşkil ettiler. Deniz tarafından gelen Türkleri karşılayacak olan bu birliğin kumandasına Kont Rainald tayin edildi. Türkler onlarla savaşa tutuştular ve bizlerden pek çoğunu oklarıyla öldürdüler. Bu arada, nehir ile iki mil uzaklıktaki dağ arasındaki diğer Türk kuvvetleri yaklaştılar ve bizimkileri çevirmiş olan her bir kanat kendini göstermeye, oklar atmaya ve onları yaralamaya başladılar. Sonra dağdan aşağıya doğru beyaz atların üzerinde bütün sancakları da beyaz olan sayısız kalabalık birlikler görüldü.

Bizimkiler bunu görünce ne olduğunu ve bunların kimler olduğunun farkına varamadılar, ta ki bunların Mesih'in yardım için gönderdiği liderler St. Georg, St. Mercurius ve St. Demetrius olduklarını anlayana kadar³⁵³. Bu gerçekten doğrudu, zira bizimkilerden çoğu buna tanıklık etmişlerdi. Deniz istikametinde yerleşmiş olan kanattaki Türkler bize karşı uzun süre direnemeceklerini görünce, ordugâhtakilerin tehlikeyi mümkün mertebe

350 Sultanın nâibi olarak o, Suriye ve Dimaşk kuvvetlerinin sebepsiz yere çekilmeleri üzerine Müslüman kuvvetlerin bağlılığından şüphelenmiş gibi görünüyordu.

351 Şehrin Kuzeydoğusu.

352 Güneybatı.

353 Bunlar extrem durumlarda askerlerin yardım umdukları üç azizdir. St. Makarius ve St. Demetrius Grek kilisesinde Kastor ve Polluks'un Hristiyan versiyonunu temsil ederken, St. Georg hususen şövalyelerin koruyucu azizi olarak zikredilir, her halükârda menkıbeler açık değildir. Anonim, *Gesta Francorum*, Ed. by Rosalind Hill, s. 69 n. 4.

sezmesi ve kaçabilmesi için otları ateşe verdiler³⁵⁴. Onlar, işareti alınca, değerli mallarını toplayıp kaçmaya başladılar. Bizimkiler, kademeli olarak Türkler'in ordugâhının³⁵⁵ önüne doğru ilerlediler. Dük Gottfried, Flandern kontu ve Büyük Hugo, Türkler'in kümелendiği nehir boyunca at sürdüler ve ilk olarak haç işaretlerinin koruması altında düşmana bir karşı saldırıda bulundular. Geri kalan askerlerimiz, bunu gördükleri gibi onlar da saldırıya katıldılar ve Persler'le Türkler feryada başladı. Böylece gerçek ve ebedi Tanrı'yı çağırdık ve Mesih'in ve Kutsal Mezar'ın adıyla onların üzerine yürüyüp, savaşa başladık ve Tanrı'nın yardımıyla onları yendik³⁵⁶.

354 Raimundus (A.g.e., s. 260) da bu olayı bildiriyor, ancak Türk ordusunun kaçmaya niyetlenen geri kalan bölümünden haberi yoktur; Raimundus, şehrin kuzeybatı bölümünde çok miktarda kuru ot bulunduğunu da ilave ediyor; Urfalı Mateos'un (A.g.e., s. 198) verdiği çok abartılı rakama göre buradaki yangından dolayı 300.000 Türk ölmüştür.

355 Türklerin ordugâhı şehrin kuzeydoğusunda Asi nehri tarafındaydı. Bu tarafta Gottfried, Robert ve Hugo hücumu geçmişlerdi; bunlar önce Köprü Kapısı'nı ele geçirmişler ve Haçlı ordusunun sağ kanadını teşkil etmişlerdi. Hagenmeyer, A.g.e., s. 377 n. 34.

356 İbnü'l-Esîr (A.g.e., X, 231) bu yenilgiyi şöyle anlatmaktadır: "Zikredilen mızrağın bulunması üzerine beşinci gün şehrin kapısından beşer-altışar kişilik gruplar halinde dışarı çıktılar. Müslümanlar Kürboğaya: «Kapının önünde durup her çıkkanı öldürmen gerektir; çünkü onlar şu anda dağıtık oldukları için haklarından gelmek kolaydır.» dediler. Fakat Kürboğa: «Öyle yapmayınız, hepsi çıkıncaya kadar onlara zaman tanıyın, sonra öldürsünüz» dedi. Ne var ki, Haçlıların sür'atle hareket etmeleri onlara bu imkânı vermedi. Müslümanlardan bir grup çıkan bir grubu öldürdüler. Kürboğa bizzat gelip onlara mani oldu ve Haçlıların hepsi dışarı çıkmadan önce öldürülmelerini yasakladı. Haçlıların hepsi çıkıp Antakya'da onlardan hiç kimse kalmayınca büyük bir savaşa tutuştular. Müslümanlar iki sebepten dolayı bozgun halinde geri kaçtılar. Birincisi Kürboğa'nın başlangıçta onları küçümsemesi ve değer vermemesi, ikinci olarak da dışarı çıkan Haçlıları öldürmelerine mani olmasıydı. Böylece Müslümanlar tam anlamıyla bozguna uğradılar. Hiç bir Müslüman ne kılıç çekti, ne mızrak ve ne de bir ok attı. En son geri çekilenler Artukoğlu Sökmen ile Cenâhüdevle idi; çünkü bu ikisi pusuda bekliyordu. Kürboğa da onlarla beraber geri çekildi. Haçlılar bu durumu görünce bunu bir hile zannettiler; çünkü savaş olmadı ki böylesine bir mağlûbiyet görülsün. Müslümanları takip etmekten korktular. Mucâhidlerden bir grup kaçmadan Al-

Türkler dehşet içinde kaçtı ve biz onları karagâhlarına kadar takip ettik, zira Mesih'in şövalyeleri onları avlamaya, başka hiçbir ganimete nazar atfetmeyecek kadar çok istekliydiler ve takip, bir taraftan Asi köprüsüne diğer istikamette de Tankred'in hisarına kadar devam etti. Düşman altın, gümüş ve pek çok mobilya dolu büyük çadırlarının yanı sıra koyun, sığır, at, katır, deve, eşek, tahıl, şarap, un ve bizim umutsuzca ihtiyaç duyduğumuz diğer maddeler bıraktı³⁵⁷.

Bizim Türkleri mağlup ettiğimizi duyar duymaz, bu civarlarda yaşamakta olan Ermeniler ve Süryaniler, onların geri dönüş yollarını kesmek üzere dağlara çekildiler ve onlardan yakaladıklarını öldürdüler. Biz büyük bir sevinçle şehre geri dönüp, kavmine böyle büyük bir zaferi bahşeden Tanrı'yı zikrederek, övdük.

İç kaleyi korumakta olan emîr, Kürboğa ve diğerlerinin Frank ordusu karşısında savaş alanından kaçtığını görünce, büyük bir korkuya kapıldı ve aceleyle dışarı gelerek, bir Frank sancağı istedi. İç kalenin dışında nöbet tutan Saint-Gilles kontu³⁵⁸, kendi sancağının teslim edilmesini emrettikten sonra, bu emîr sancağı kendi kulesine dikti. Orada duran bazı Langobardlar hemen şöyle dediler: "Bu Bohemund'un sancağı değil". Emîr, onlara sorup dedi: "O halde kimindir?" ve dediler: "Bu Saint-Gilles kontuna aittir". Emîr, gelip, sancağı alarak konta geri verdi ve o esnada asil Bohemund gelerek, ona kendi sancağını teslim etti, o

lah rızası ve şehitlik için savaştılar. Haçlılar binlerce mücâhidi öldürdüler; karargâhtaki erzakı, malları, eşyaları, hayvan ve silâhlan ganimet aldılar, böylece durumları düzeldi ve tekrar eski kuvvetlerine kavuştular."; Karş. İbnü'l-Kalânîsî, A.g.e., s. 134 vd.; Urfalı Mateos, A.g.e., s. 192-196; Azimî, A.g.e., s. 31.

357 Anna Komnena (A.g.e., XI/VI, 9) Haçlıların elde ettikleri ganimeti 30 günde ancak kaleye taşıyabildiklerini yazmaktadır; Raimundi Aguilers, A.g.e., III, XII; Fulcherius Carnotensis (A.g.e., s. 90), Haçlıların, Müslüman çadırlarında kalan kadınların karınlarına mızraklarını sapladıklarını ilave etmektedir.

358 Kont Raymond, ölüm derecesinde hasta olduğundan 200 kadar adamıyla beraber, kalede kalmıştı. Raimundi Aguilers, A.g.e., III, XII; Albertus Aquensis, A.g.e., IV, IV/48.

da bunu büyük bir sevinçle kabul etti. O, efendim Bohemund'a, kâfirlerin vaftiz olmak ve onların grubuna katılmak arzusunda bulunduklarını bildirdi ve gitmek isteyenlerin sağ salim gitmesine izin vermesini rica etti. Bohemund emîrin şartlarını kabul edip, adamlarıyla beraber derhal iç kaleyi işgal etti. Sadece birkaç gün sonra, emîr Hıristiyanlığı kabul etmeyi seçenlerle birlikte vaftiz oldu ve efendim Bohemund, kendi şeriatlarında kalmak isteyenleri, Müslüman arazisine gitmeleri için serbest bıraktı.

Bu savaş 28 Haziran'da ebedi ve yüce rabbimiz Mesih'in saltanatı arifesinde Havari Petrus ve Paulus günlerinde oldu. Amin.

Fasıl XXX

(Muzaffer Haçlı ordusunun şehre dönmesi. Haçlı liderlerinin başka şehir ve bölgelere gitmesi. Le Puy piskoposunun ölmesi)

Düşmanlarımız son ferdine kadar mağlup edildikten sonra –övgüler yüce Tanrı'nın üzerine olsun- kimisi yarı ölü, kimisi yaralı oraya buraya kaçtılar ve vadilerde, ormanlarda, ovalarda ve yol kenarlarında öldüler. Düşmanlar mağlup edildikten sonra, Hristiyan halk, muzaffer hacılar, muvaffakiyetle şehre geri döndüler. Derhal bütün liderlerimiz Dük Gottfried, Kont Raimund von Saint-Gilles, Bohemund, Normandia kontu, Flandern kontu ve diğerleri, Büyük Hugo'yu İstanbul'daki imparatora gönderip, gelerek şehri teslim almasını ve söz verdiği gibi yükümlülüklerini yerine getirmesini istediler. Hugo gitti ve bir daha asla geri dönmedi³⁵⁹.

Bütün bunlar yapıldıktan sonra, liderlerimiz toplanıp, halkı Kutsal Mezar'a kadar en iyi şekilde yönetmenin ve şimdiye kadar yaşamış oldukları tehlikelere son vermenin yollarını görüştüler. Bu mecliste, yazın çok sıcak ve susuz olduğu için henüz kâfirlerin arazisinde sefere devam edemeyeceklerine ve bu nedenle Kasım ayı başlarına³⁶⁰ kadar beklemeleri gerektiğine karar

359 Şüphesiz Temmuz 1098'in başlarında. Albertus Aquensis, A.g.e., IV, V/3; Kaynaklar bu elçilik heyetinin İznik yakınlarında Türkler tarafından pusuya düşürüldükten sonra öldürüldüğünü ya da esir alındığını yazmaktadırlar. Fakat Hugo bu tehlikeyi atlatmıştır. O, 12 Temmuz'da İstanbul'a gitmeyi ve Kürboğa'nın mağlup edildiği haberini Aleksius'a ulaştırmayı başarmıştır. 21 Temmuz'da diğerleri gelmiş ve 100 Türk'ün de kellesini getirmişlerdir. Hugo oradan Fransa'ya yolculuğuna devam etmiş, fakat 1101 seferine katılarak, Tarsus'da ölmüştür. Karş. Fulcherius Carnotensis, A.g.e., s. 91; Willernus Tyrensis, A.g.e., VII/1; Hagenmeyer, A.g.e., s. 383 n. 7.

360 1 Kasım 1098. Hemen hemen bütün prenslerin Antakya'nın uzak, yakkın bütün yörelerine adamlarını sevk etmelerine rağmen, burada dört aylık oyalanmaları aslında gariptir. Raimundi Aguilers (A.g.e., III, XII) de açıkça bu süre içerisinde seferin devamını zikretmez. Raimund'un ifadesinden, Haçlıların Antakya'da beklemelerinin sebebinin, Kürboğa'ya karşı kazanmış oldukları parlak zaferi riske atmamak, kuvvetlerini yeniden to-

verdiler. Böylece liderlerimizin her biri kendi bölgesine çekilerek, yeniden sefere başlama zamanını beklemeye başladı³⁶¹. Şehrin her tarafına haber salınarak, altın ve gümüşe ihtiyacı olan her fakirin, hizmet etmek istedikleri takdirde memnuniyetle askere alınacakları bildirildi.

Saint-Gilles kontunun ordusunda Raimund Pilet³⁶² adında tanınmış bir şövalye vardı. O, pek çok atlı ve yaya askeri hizmetine aldı ve etrafına topladığı orduyla cesaretle Müslüman arazisine doğru yola çıktı. İki şehri geride bırakarak, Tell-Mannas adındaki bir kaleye geldi. Burada oturmakta olan Süryaniler derhal kaleyi ona teslim ettiler ve burada bulunduğu sekiz gün içinde elçiler geldi ve şöyle dediler: “Buraya çok yakın bir yerde içi Müslüman dolu bir kale var”. Mesih’in şövalyeleri ve hacıları, derhal oraya giderek her taraftan kuşatıldılar ve Mesih’in yardımıyla aldılar. Çevredeki bütün çiftçileri esir ettiler ve vaftiz olmak istemeyenleri öldürdüler; fakat Mesih’i tanımayı tercih edenleri bağışladılar. Bunlar cereyan ederken bizim Franklar büyük bir sevinçle ilk kaleye geri döndüler. Üçüncü gün yola çıktılar ve fazla uzakta olmayan, içinde Haleb’den ve diğer bütün şehir ve kalelerden Türkler’in ve Müslümanlar’ın toplanmış bulunduğu Maarratunnumân³⁶³ adındaki şehre geldiler. Barbarlar, bizimkilerle savaşmak ve yenmek için dışarı çıktılarsa da hezimete uğradılar. Bununla birlikte düşmanlar yeniden toplanarak gün boyunca bizimkilere saldırdılar

parlamak olduğu anlaşılıyor; Aynı şekilde Anna Komnena, (A.g.c., XI/VI, 9) Haçlıların savaş yaralarını sarmak için bir süre Antakya’da kaldıklarını belirtmektedir.

361 Bohemund ve Gottfried’in Antakya’dan çıkmaları 1 Ağustos’tan sonradır. Raimundi Aguilers, A.g.c., III, XII; Şayet Fulcherius Carnotensis’in (A.g.c., s. 91) 11 Eylül’de Papa II. Urbanus’a gönderilen garip mektuba dair vermiş olduğu bilgi doğru ise, bu prensler aynı tarihte Antakya’da bulunmuş olmalı, ya da bu tarihten sonra ayrılmış olmalıdırlar.

362 Limousin’den. Metinden anlaşıldığına göre, ilk tecrübesinde Kont Raimund’un ordusundan bir adamın hizmetinde bulunan yazar ona bu seferde eşlik etmiştir. Ancak, onunla beraber güney seferine ve Kudüs kuşatmasına katılmamıştır. Anonim, *Gesta Francorum*, Ed. by Rosalind Hill, s. 73 n. 1.

363 Hama-Haleb yolu üzerindedir.

ve onların akınları akşama kadar sürdü. Tarifsiz bir sıcak vardı ve bizimkiler içecek bir şey bulamadıkları için böyle korkunç bir susuzluğa tahammül edemeyince; güvenli bir şekilde kaleye dönmek istediler. Süryaniler ve zavallı hacılar, bu felaketin günahlarından dolayı mı meydana geldiğini düşünüp, dehşet ve panik içerisinde süratle geri çekilmeye karar verdiler. Tanrı'ya olan sevgileri uğruna buraya gelen bizimkilerin çoğu akıllarını kaybederken, onların zayıflığını gören Türkler, onları takip etmeye başladılar ve zafer onların gücünü artırdı. Bu katliam 5 Temmuz günü oldu. Sağ kalan Franklar kaleye geri döndüler ve Raimund adamlarıyla birkaç gün orada kaldı.

Antakya'da bulunan diğer Haçlılar, efendileri ve rahipleri Le Puy Piskoposu olduğu için orada büyük bir neşe ve mutluluk içerisinde kaldılar. Fakat Tanrı'nın takdiriyle o, ağır hastalandı ve dünyayı terk edip, St. Petrus Bayramı'nda barış içinde ebedi istirahatgâhına çekildi³⁶⁴. Bu nedenle Hristiyan ordusunda büyük bir üzüntü ve keder hâkimdi, çünkü piskopos fakirlerin yardımcısı ve zenginlerin avukatıydı ve o, ruhban sınıfını ıslah eder ve şövalyelere vaaz ederken şöyle uyarırdı: "Sizlerden fakirlere yardım etmeyen ve onların yanında olmayan hiç biriniz kurtarılmayacaktır; bunları yapmadan kurtarılmayacaksınız ve sizler olmadan onlar hayatta kalamazlar. Onu her gün gücendirdiğinizden dolayı, Tanrı'nın günahlarınızı bağışlaması için her gün dua etmelisiniz ve bu yüzden sizden Tanrı aşkına onlara karşı iyi davranmanızı ve mümkün mertebe yardım etmenizi rica ediyorum".

364 Adhemar, 1 Ağustos 1098'de ölmüştür. Fulcherius Carnotensis, *A.g.c.*, s. 91.

Fasıl XXXI

(Haçlı liderlerinin Antakya'da toplanması ve aralarında münakaşa etmeleri)

Çok geçmeden soylu Kont Raimund von Saint-Gilles Müslüman arazisine girerek, ordusuyla el-Bâre³⁶⁵adındaki şehre saldırdı ve hemen zapt etti. O, orada rastladığı bütün Müslümanları kadın, erkek, küçük, büyük demeden öldürdü ve orada düzeni sağladıktan sonra, şehri tekrar Hristiyanlığa döndürdü ve şehre özverili bir piskopos tayin edip, bunun Mesih'e saygıyı hatırlatması ve şeytanın evinin³⁶⁶ gerçek ve ebedi Tanrı'nın mabedine çevrilmesi ve mukaddes kilise olarak hizmet etmesi hususunda sadık adamlarıyla görüştü. En nihayet, saygın ve donanımlı bir adam seçip³⁶⁷, onu kutsanması için Antakya'ya gönderdiler ve böyle oldu. Antakya'da bulunan ordunun bakiyesi, sevinç ve neşe içinde kaldı.

Belirlenen gün yaklaşınca -Bütün Azizler Bayramı³⁶⁸- liderlerimiz hep beraber Antakya'ya döndüler ve Kutsal Mezar'a nasıl gidebilecekleri konusunu görüştüler, zira diyorlardı ki: "O gün yakındır ve münakaşa ile geçirilecek vakit yoktur", özellikle Bohemund, bütün savaşçıların söz verdikleri gibi, şehrin kendisine teslim edilmesi hususunda ittifakın sağlanması için her gün dua ediyordu³⁶⁹. Fakat Saint-Gilles kontu, oyunu Bohemund lehine

365 Cebelü'l-erbâin'in güney kısmındadır.

366 Burada kastedilen camiidir.

367 Raimundi Aguilers, A.g.e., III, XIII; Burada pikoposluğa tayin edilen Pierre von Narbonne'dur. O, Antakya'nın Grek patriği Ioannes tarafından takdis olundu. Runciman, A.g.e., I, s. 199; Karş. Ali Sevim, A.g.e., s. 190.

368 1 Kasım 1098. Raimundi Aguilers'in verdiği bilgiden (A.g.e., III, XIV) çıkan sonuca göre, Kont Raimund Ekim ayının sonuna kadar el-Bâre'de kalmıştır.

369 Gesta'nın XX. Bölümde zikrettiği gibi Haçlı prensleri, Bohemund'a teslim edilmesi hususunda şehrin zaptedilmesinden önce bazı şartlar ileri sürmüşlerdi. Aleksius Haçlılar'a yardıma gelmemiş olduğundan, bu hususta Bohemund kendini tam manasıyla haklı görüyordu.

kullanmak istemiyordu, çünkü imparatora yapmış olduğu yemini bozmaktan korkuyordu³⁷⁰. Bir çok toplantılar, doğru bir sonuca varabilmek için St. Peter Kilisesi'nde gerçekleştirilmiştir. Bohemund onlara anlaşmayı şifahen söyledi ve giderlerinin bir listesini gösterdi. Saint-Gilles kontu da, Bohemund'un tavsiyesiyle, imparatora yapmış olduğu yeminin sözlerini tekrarladı. Piskoposlar, Dük Gottfried, Flandern kontu, Norinandia kontu ve diğer savaşçılarla beraber uzaklaşıp gittiler ve St. Petrus'un sandalyesinin bulunduğu kilisenin öbür tarafına girdiler, böylece her iki taraf arasında arabuluculuk yapabileceklerdi. Ancak daha sonra, Kutsal Mezar'a yolculuk kesintiye uğrayabilir endişesiyle, açıkça bir hüküm vermek istemediler. Bunun üzerine Saint-Gilles kontu dedi ki: "Ben, Kutsal Mezar'a gitmekten vazgeçmektense, Dük Gottfried, Flandern kontu, Norman Robert ve diğer savaşçılara uygun gelecek olan samimi söz vermeyi ve yapmayı tercih ederim ki, Bohemund bizimle gelsin, böylece imparatora olan sadakat borcumu yerine getireyim"³⁷¹. Bohemund her şeyi kabul etti ve her ikisi ellerini piskoposların ellerine koyarak, Kutsal Mezar'a yolculuğu akamete uğratınayacaklarına dair söz verdiler. Bundan sonra Bohemund adamlarıyla görüşerek, dağın tepesindeki iç kaleyi korumak için bir garnizon yerleştirilmesine ve erzak tedarik edilmesine karar verdi. Nasıl ki o, Emîr Yağısıyan'ın sarayını bir garnizon ile koruyup donatabildiyse, benzer şekilde şehrin St. Simeon limanına en yakın olan tarafındaki köprü kapısından yüksek olan kuleyi de burada uzun süre dayanabilecek olan Saint-Gilles kontunun tutmasını tavsiye etti.

370 Kont Raimund'un, Aleksius'a vermiş olduğu sözden ziyade aslında kendi şahsi tasarılarını gerçekleştirmek için itiraz ettiği anlaşılıyor.

371 Öyle görünüyor ki, yazar yaklaşık bu sıralarda Bohemund'un maiyetinden Raimund von Toulouse'un maiyetine transfer olmuştur.

Fasıl XXXII

(Antakya şehrinin tasviri)

Antakya çok güzel ve tanınmış bir yerdir. Surların içerisinde son derece yüksek dört büyük dağ bulunmaktadır. Olağanüstü sağlam ve muhteşem bir yapı olan iç kale bunların en yükseğindedir. Eteklerinde etkileyici bir biçimde tasarlanmış olan şehir, muhteşem binalar ile süslenmiştir, zira pek çok kilise ve üç yüz altmış manastır vardır. Patrikleri, yüz elli üç piskopos üzerinde metropolittir. Bu şehir iki surla çevrilidir, bunlardan büyük olanı şaşırtıcı derecede yüksek ve geniş olup, üzerinde dört yüz elli kule bulunmaktadır. Şehrin çevresi muhteşemdir. Doğudan yüksek dağlarla çevrilidir, batıda şehrin surlarının dışında Asi adı verilen nehir akar.

Bu şehir büyük bir güç merkezidir, zira yetmiş beş kral tarafından inşa edilmiştir ve şehir Antiochien adını bunların en önemlisi olan Antiochus'dan almıştır³⁷². Franklar bu şehri sekiz ay bir gün kuşattılar, sonra kendileri çok sayıda Türkler ve diğer kâfirler tarafından üç hafta kuşatıldılar. Nihayet Allah'ın ve Kutsal Mezar'ın yardımıyla Hristiyanlar galip geldi ve biz³⁷³ neşe ve sevinç içinde Antakya'da beş ay sekiz gün kaldık.

372 Yazar Antakya'yı iyi tanımakla birlikte elinde bir harita yoktu. Yetmiş beş kral şüphelidir, ayrıca şehir Selevkos kralı Antiochus'un başkenti idi (M. Ö. 280). Aziz Paulus orada vaaz vermişti ve şehir beş patrikten birinin ikamet ettiği yerd. Anonim, *Gesta Francorum*, Ed. by Rosalind Hill, s. 7 n. 2.

373 Burası bölüm yazarlığının kişisel bir kanıtı gibi görünüyor.

*Fasıl XXXIII**(Maarratunnumân'nın Haçlılar tarafından alınması³⁷⁴)*

Bu süre sona erdiğinde, Kont Raimund von Saint-Gilles Kasım ayında ordusuyla Antakya'dan çıkıp, Rugia³⁷⁵adındaki şehre oradan da el-Bâre'ye³⁷⁶ geldi. 28 Kasım'da, çok sayıda Türkler, Araplar ve diğer Müslümanlar'ın ve inançsızların toplandığı Marra'ya ulaştı ve ertesi gün onlara saldırdı. Bohemund ordusuyla diğer kontları biraz geç takip etti ve bir Pazar günü kuvvetlerini onlarla birleştirdi. Pazartesi³⁷⁷, cesurca her taraftan şehre saldırdılar ve şevk ve kudretle duvarlara konulmuş merdivenlere tırmandılar, fakat o gün imansızlar çok güçlü oldukları için, onlara darbe vurmak veya bir şeyler yapmak mümkün olmadı. Liderlerimiz, bir şey yapamayacaklarını ve boşuna çaba harcadıklarını görünce, Kont Raimund von Saint-Gilles sağlam ve yüksek olan ahşaptan dört tekerlekli bir kuşatma kulesi yaptırdı. En üst bölümünde şiddetli darbeler vuran Avcı Everard gibi birçok şövalye duruyordu ve onların altında kuleyi, surlara karşı iten silahlı şövalyeler vardı. Kâfirler bunu görünce, hemen bir makine yaparak, bununla bizim kuşatma kulemizin üzerine büyük taşlar fırlattılar ve şövalyelerimizi öldürdüler. Ayrıca, kuşatma kulesini yakıp, tahrip etmek maksadıyla Grek ateşi kullandılar. Ama Yüce Tanrı bu defa hakikaten şehrin surlarından daha yüksek olan kuşatma kulesinin yanmasını istemedi. Üst katta bulunan şövalyeler- Wilhelm von Montpellier ve diğer pek çokları- şehir surlarının üzerinde bulunanlara büyük taşlar fırlattılar ve bunlar onların kalkanlarına

374 Maarratunnumân, Hama-Haleb yolu üzerindedir. Haçlılar burayı 11 Aralık 1098'de işgal ettiler. Azimî, A.g.e., s. 32; İbnü'l-Esîr (A.g.e., X, s. 232) Haçlıların burada 100.000'den fazla insan öldürdüklerini, pek çok kadın ve çocuk esir ettiklerini ve kırk günden fazla kaldıklarını ilave ediyorsa da bu rakamın abartmalı olduğu kuşkusuzdur; Karş. Ali sevim, A.g.e., s. 191.

375 Antakya'dan 50 kilometre kadar uzaklıkta, Asi nehri kenarındadır.

376 Burası Eylül 1098 ortalarında yağmalanmıştı.

377 6 Aralık 1098 Pazartesi. Hagenmeyer, A.g.e., s. 403 n. 11.

isabet ederek, şehre geri düşen adamlar öldürüldü. Onlar bunları yaparken, diğerleri flamalar takılı mızraklarla ve demir kancalarla düşmanları kendilerine çekmeye çalıştılar. Böylece akşama kadar savaştılar. Kuşatma kulesinin arkasında mukaddes cüppeler giyinmiş olan ve halkını koruması, Hristiyanlığı yüceltmesi, putperestleri³⁷⁸ kahretmesi için Tanrı'ya dua eden rahipler ve din adamları duruyordu.

Şehrin diğer tarafında merdivenleri surlara dayayan bizim şövalyeler her gün savaşıyordu, fakat kâfirler öyle güçlüydüler ki, bizimkiler hiç bir avantaj elde edemiyorlardı. Nihayet, merdivenin üzerinden duvara tırmanan ilk kişi Gottfried von Lastours³⁷⁹ oldu; aniden merdiven onu takip eden kalabalığın altında bir defa kırıldı, fakat yine de o ve diğer birkaç kişi surun en yüksek noktasına ulaşmayı başardılar. Yukarıya çıkabilenler, surların üzerinde kendilerine boş bir alan yarattılar. Diğerleri yeni bir merdiven bulup, yerleştirdiler ve pek çok şövalye ve yaya asker hemen üzerine çıktılar, fakat Müslüman'lar onlara duvarlardan ve yerden şiddetle saldırıp oklar fırlatınca ve göğüs göğüse mızraklarla mücadele edince, bizimkiler surlardan aşağıya atlamak için büyük bir korkuya kapıldılar. Düşmanın saldırılarına direnen bu çok cesur adamlar surların üzerinde kalabildikleri sürece, kuşatma kulesi vasıtasıyla şehrin savunma araçlarını tahrip ettiler. Müslümanlar, bizimkilerin duvarları yıktığını görünce, korkunç bir panik içerisinde şehre kaçtılar. Bütün bunlar bir Cumartesi günü akşam saatlerinde güneş batarken vuku buldu. 11 Aralık³⁸⁰ idi.

Böylece Bohemund, Müslüman liderlerine bir müzakereci göndererek, şayet kadınları, çocukları ve mallarıyla sığınmak isterlerse, kapının yukarısında bulunan saraya gitmelerini ve onların canlarını bağışlayacağını bildirdi. Şimdi bizimkilerin hepsi

378 Müslüman'lar elbette ki putperest değil idiler, fakat yazar öyle sanıyordu. Yazar sık sık Müslümanlar için putperest, imansız, Tanrı tanımaz, kâfir gibi sıfatlar kullanmaktadır ki, bu onun Hristiyan olmayanlara yakıştırdığı bir sıfattır.

379 Haute-Vienne yakınlarında Lastours.

380 11 Aralık 1098 Cumartesi.

şehre girdiler ve her biri evlerde ve bodrumlarda bulduğu her şeyi kendi payına aldı ve şafakla birlikte kadın, erkek demeden orada rastladıkları herkesi öldürdüler. Şehrin hiçbir köşesinde Müslüman kalmadı ve sokaklardan Müslüman cesedine basmadan yürümek mümkün değildi. Nihayet Bohemund saraya gitmelerini emrettiği kişileri yakaladı ve altın, gümüş ve diğer tüm eşyalarına el koydu, bazılarını öldürdü, bazılarını da Antakya'ya getirerek köle olarak sattı.

Franklar bir ay dört gün bu şehirde kaldılar; bu arada Orange piskoposu öldü. Orada kaldığımız süre içerisinde, belki uzun süre kaldığımız belki de surların dışında ganimet bulamadıkları için bizlerden bazıları ihtiyaçlarını karşılayamadılar ve aç kaldılar. Bazıları barsaklarında Bizans altını bulacaklarını umarak, ölüle- rin vücutlarını yarıdılar ve bazıları da ölü etini kesip, parçalaya- rak yemek için pişirdiler³⁸¹.

381 Bunu Raimundi Aguilers (A.g.e., III, XIV) de zikretmektedir.

Fasıl XXXIV

(Rugia şehrinde prensler arasında anlaşmazlık. Raimund'un Suriye içlerine kadar ilerlemesi)

Saint-Gilles kontunun iddiaları dolayısıyla Bohemund onunla anlaşamadı³⁸² ve bu yüzden kızarak Antakya'ya geri döndü³⁸³. Kont Raimund, Antalya'ya elçiler gönderip³⁸⁴, Dük Gottfried, Flandern kontu, Normandia kontu ve Bohemund'dan Rugia'ya gelmelerini³⁸⁵ ve kendisiyle görüşmelerini rica etti. Prenslerin hepsi oraya geldiler ve yola çıktıkları Kutsal Mezar'a doğru yolculuklarının bu noktadan sonra nasıl devam edeceğine dair görüştüler³⁸⁶, Bohemund'la barışık olmayan Kont Raimund, imparatora ettiği yeminden dolayı Antakya'yı Bohemund'a vermeye yanaşmıyordu. Neticede diğer kontlar ve Dük, Bohemund'la birlikte Antakya'ya, Kont Raimund da zavallı hacıların³⁸⁷ bulunduğu Marra'ya geri döndüler ve o, şövalyelerine sarayı ve şehir köprüsünün üzerindeki burcu tahkim etmelerini emretti.

Raimund, diğer liderlerden hiç birinin Kutsal Mezar'a doğru yola çıkmak istemediklerini görünce, 13 Ocak'ta yalınayak Marra'ya

382 Maaratunnumân kuşatması boyunca Boehmund ile Raimund'un adamları arasında anlaşmazlık sürmüştür. Şehir alındıktan sonra daha fazla kule ve evi ele geçiren ve ganimet kapalı Boehmund'un adamları Raimund'un adamlarıyla alay ediyorlardı. Raimund, şehrin el-Bâre piskoposuna verilmesini istiyordu. Bohemund ise, burada ele geçirdiği kuleleri, Raimund'un Antakya'da ele geçirdiklerine karşılık teslim etmeyi teklif ediyordu. Raimundi Aguilers, A.g.e., III, XIV.

383 31 Aralık 1098. Hagenmeyer, A.g.e., s. 411 n. 2.

384 Kuşkusuz 1099 Ocak ayının ilk haftasında. Hagenmeyer, A.g.e., s. 411 n. 3.

385 Bu bilgiden adı geçen prenslerin hepsinin o sırada Antakya'da bulundukları anlaşılıyor.

386 Bu toplantıda Raimund, diğer prensleri kendi tarafına çekebilmek için, onlara yüklü paralar teklif etmiş, fakat bu anlaşmalar gizli kalmıştır. Buna mukabil bu toplantıda Boehmund ile Raimund arasındaki münakaşalar hikâye edilmemiştir. Hagenmeyer, A.g.e., s. 411 n. 6.

387 Eli silah tutamayan hacıların büyük bir kısmı "populus pauperum" Raimund ile birleştiler. Kont Raimund kendisini önderlerinin kötü davranışlarından memnun olmayan "fakir hacıların" lideri olarak görüyordu, Raimundi Aguilers, A.g.e., III, XIV.

doğru gitti³⁸⁸ ve üç gün Kefertâb'da kaldı³⁸⁹ ve orada Normandia kontu ona katıldı³⁹⁰. Şeyzer emîri³⁹¹, Kont Raimund'a Marra ve Kefertâb'da bulunduğu süre içerisinde çok sayıda elçi gönderdi, çünkü barış antlaşması yapmak istiyor, bir tazminat ödemeye ve kendi bölgesinde bulundukları sürece, herhangi bir ihlale yol açmadıkları takdirde Hristiyan hacıların dostu olacağına söz veriyor; onlara at ve yitecek satmaktan memnurluk duyacağını söylüyordu³⁹². Böylece bizimkiler yola koyuldular ve Şeyzer yakınlarında Asi nehrinin kenarında kamp yaptılar. Şeyzer emîri, Frank ordugâhının şehre çok yakın olduğunu görünce endişelenmekle beraber, şehir sınırlarından uzaklaşmadan onlarla ticarete girişilmesini emretti. Ertesi gün onlara elçi olarak, av ve ganimet bulabilmeleri için kılavuzluk edecek ve nehrin geçit yerlerini gösterecek iki Türk gönderdi. Böylelikle bir kale tarafından korunan bir vadiye geldiler ve orada beş bin hayvan ve bütün Hristiyan ordusuna büyük bir ziyafet sağlayacak kadar tahıl ve diğer erzak elde ettiler. Kalenin hâkimi, konta teslim oldu ve hacılara hiçbir zarar vermeyeceklerine dair *Kuran*'ın üzerine yemin etti. Biz orada beş gün kaldık³⁹³ ve ayrıldıktan sonra, Araplar'a ait bir kaleye geldik ve orada konakladık; kale hâkimi dışarı geldi ve kontla bir anlaşma yaptı. Burayı terk ettikten sonra çok güzel ve her türlü

388 13 Ocak 1099 Perşembe günü.

389 16 Ocak 1099 Pazar gününe kadar.

390 Normandia Kontu Robert ile Tankred, Kont Raimund'a katılarak Kudüs'e doğru sefere devam ettiler. Kont Raimund, kendisine katılması için Tankred'e 5.000 Solidus ve 2 çok iyi Arap atı vermiştir. Raimundi Aguilers, A.g.e., III, XVI; Ayrıca Kont Robert'e de 10.000 Solidus verilmiştir. Hagenmeyer, A.g.e., s. 414 n. 16; Gottfried ile Robert von Flandern ise umumi efkâr kendilerini zorlayıncaya kadar sefere katılmak için bir ay tereddüt ettiler. Runciman, A.g.e., I, s. 201.

391 Şeyzer bu esnada Hristiyanlarla iyi ilişkiler içerisinde bulunan bağımsız bir Arap emîri Ali b. Munkız tarafından yönetilmekteydi. Onun torunu Usâme, 12. Yüzyılın ilk yarısındaki Haçlı-Arap ilişkileri hakkında çok enteresan bir kitap yazmıştır. Usâme b. Munkız, *İbn Munkız Haçlılara Karşı*, Çev. Selahattin Hacıoğlu, Bordo Siyah Klasik Yayınlar, İstanbul 2006.

392 Şeyzer emîrinin Haçlılarla anlaşığına dair ayrıca bk. İbnü'l-Esir, A.g.e., X, s. 232.

393 Muhtemelen 22 Ocak 1099'a kadar.

iyi şeylerle dolu bir şehre geldik; Kephalia³⁹⁴ adı veriliyordu ve bir vadide bulunuyordu. Şehir sakinleri Franklar'ın yaklaştığını öğrendiklerinde sebze dolu olan bahçelerini ve yiyecek maddesi dolu olan evlerini terk edip kaçtılar. Üç gün sonra³⁹⁵ bu şehirden ayrılıp, çok uzun ve yüksek bir dağa rastladık ve çok verimli olan Sem³⁹⁶ vadisine girdik ve orada yaklaşık on beş gün kaldık³⁹⁷. Buradan çok uzakta olmayan içinde çok sayıda kâfirin toplandıkları bir kale vardı³⁹⁸. Bizimkiler onlara saldırdı ve Müslüman'lar çok sayıda sığırı kapılardan dışarı getirmedikleri takdirde onları baskı altına aldılar ve böylece adamlarımız ganimet olarak aldıkları pek çok mallarla ordugâha geri döndüler. Sabahın alacakaranlığında bizimkiler kamp kurmayı düşündükleri kaleyi kuşatmak üzere aceleyle çadırlarını kaldırdılar, fakat kâfirler kaçmış ve kaleyi boş bırakmışlardı. Adamlarımız içeri girip, her türlü tahıl, şarap, yağ, sebze ve diğer ihtiyaç duydukları maddelerden buldular. Bu münasebetle orada büyük bir coşkuyla Hazreti Meryem Yortusu'nu³⁹⁹ kutladık. Burada kaldığımız süre içinde La Camelle⁴⁰⁰ şehrinin emîri konta atlar ve altınlar gönderdi ve onunla, Hristiyanlara hiçbir zarar vermeyeceğine, bilâkis onlara dostça davranacağına ve saygı göstereceğine dair bir anlaşma yaptı. Tripolis⁴⁰¹ emîri de aynı şekilde konta on at ve dört katır göndererek, eğer kabul ederse onunla bir dostluk antlaşması yapmayı teklif etti⁴⁰²; fakat kont, vaftiz olmadığı takdirde asla onunla herhangi bir anlaşma yapmayacağını söyledi.

394 Eski Efâmiye-Trablus yolu üzerindeki Rafeniye.

395 25 Ocak 1099 Salı günü.

396 Bu yerin adı on ikinci yüzyılda açıkça bir karışıklık göstermektedir. Burası genellikle Bukayye olarak adlandırılır. Hagenmeyer, *A.g.e.*, s. 419 n. 34.

397 Muhtemelen 9 Şubat 1099'a kadar.

398 Ovaya hâkim bulunan muazzam Hüsnulekrâd Kalesi.

399 2 Şubat 1099.

400 Hıms şehri, Haleb hâkimi Rıdvân'ın atabegi Cenâhüddeve tarafından yönetiliyordu. Franklar bilinmeyen sebeplerden "She-Camel" olarak adlandırmışlardı. Anonim, *Gesta Francorum*, Ed. by Rosalind Hill, s. 83 n. 1.

401 Trablus Fahrülmülk İbn Ammâr'ın yönetiminde bağımsız bir Arap emirliği idi. Anonim, *Gesta Francorum*, Ed. by Rosalind Hill, s. 83 n. 2.

402 Bu emirlerin neden elçiler gönderdiklerinin açıklaması için bk. Raimundi Aguilers, *A.g.e.*, III, XV.

Biz, bu çok iyi bir yer olan vadiyi terk ettiğimizde Şubat'ın ikinci haftası Pazartesi günü⁴⁰³ Arka⁴⁰⁴ adındaki bir kaleye geldik ve çadırlarımızı onun etrafında kurduk. Bu kale Müslüman Türkler'den, Araplar'dan, Pavlikiyanlar'dan oluşan kalabalık bir kâfir ordusu tarafından tahkim edilerek güçlendirilmişti ve çok cesurca savunuldu⁴⁰⁵. Biz orada kalırken, bizden on dört şövalye çok yakında bulunan Trablus şehrine doğru at sürerek, bin beş yüz insan ve hayvan getirmekte olan, yaklaşık altmış Türk'le karşılaştılar. Bizimkiler istavroz çıkararak onlara saldırdı ve altı adamı öldürüp, altı atı da yakalayarak, Tanrı'nın yardımıyla inanılmaz bir zafer kazandılar.

Raimund Pilet ve Baron Raimund von Turenne, Kont Raimund'un ana ordusundan ayrılıp, pek çok kâfirin bulunduğu Tortosa⁴⁰⁶ şehrine ulaştılar ve buraya cesurca saldırdılar. Gece yaklaşıncı, bir gizlenme yerine çekildiler ve orada o kadar çok ateş tutuşturdular ki, büyük bir ordunun bulunduğu izlenimini vermeye çalıştılar. Kâfirler korkularından, geceleyin aynı zamanda muhteşem bir liman olan şehri, bütün mallarını geride bırakarak terk ettiler. Ertesi gün bizimkiler gelip saldırdı, fakat her yeri boş buldular; müteakiben içeri girip, Arka kuşatmasına kadar⁴⁰⁷ orada kaldılar. Buradan çok uzak olmayan Maraklea⁴⁰⁸ adında bir şehir vardı; Emîr bizimkilerle bir antlaşma yapıp, onları şehre soktu ve bizim sancaklar orada dalgalandı.

403 14 Şubat 1099.

404 Burası Trablus'un kuzeydoğusundaki kıyıya yakın bulunmaktadır.

405 Haçlılar burayı dört ay kuşatmalarına, surlarını birkaç yerinden delmelelerine rağmen alamamışlardır. Nihayet Şeyzer emîri onlarla anlaşmaya varmıştır. İbnü'l-Esîr, *A.g.c.*, X, s. 232; Fulcherius Carnotensis, *A.g.c.*, s. 97; Karş. Ali Sevim, *A.g.c.*, s. 192.

406 Antartus, Trablus'un kuzeyinde bir liman.

407 13 Mayıs 1099.

408 Markiye, Antartus'un 16 kilometre kadar kuzeyinde bulunmaktadır.

Fasıl XXXV

(Haçlıların Arka kuşatması)

Bu arada Dük Gottfried, Bohemund ve Flandern kontu Laodikea⁴⁰⁹ şehrine geldiler, Bohemund çekilip Antakya'ya geri döndü. Diğerleri kalıp, Gibellun⁴¹⁰ adındaki bir kasabayı kuşattılar. Fakat, Kont Raimund von Saint-Gilles Müslümanlar'ın kuvvetli bir ordusunun bizimle savaşıma hazır olarak beklediğini görünce, adamlarıyla görüştü ve Cebele'yi kuşatmakta olan bizim liderlerin, yardımına gelmelerine karar verdi⁴¹¹. Bunlar bu haberi alınca, derhal emirle⁴¹² bir anlaşma yapıp, kendilerine at ve altın vergi ödenmesi karşılığındaki şartları kabul ettiler. Böylece onlar şehirden ayrıлып, bize yardıma geldiler; fakat tehlikeli saldırıları sonuç vermemiş oldu. Bu nedenle zikredilen kontlar nehrin diğer tarafındaki karargâhlarını kaldırıp, Arka kuşatmasında yer aldılar.

Bunun üzerinden çok geçmeden, bizimkiler Trablus üzerine yürüdüler ve şehir dışında Türk ve Arap Müslümanlar'la karşılaştılar. Bizimkiler onları korkutup, şehrin ileri gelenlerinden birçoğunu öldürerek kaçmaya zorladılar. Bu katliamda kâfirlerin akan kanından, şehrin içinden geçen nehir kızıla döndü ve kuyulardaki suları kirletmiş olan keder ve ağıt içindeki halktan hiç birisi korkudan şehir kapısından dışarı çıkmaya cesaret edemiyordu.

Güzel bir günde, bizimkiler Sem üzerine indiler ve sığır, koyun, eşek ve daha pek çok hayvan buldular; ve ilâveten yaklaşık üç bin deve götürdüler. Arka kuşatmasını üç ay boyunca son güne kadar sürdürdük ve 10 Nisan Paskalya bayramını orada

409 Lâzikiyye, Haçlılar tarafından "La Riche" adı veriliyor. Bu saldırı sahil boyunca yapılmıştır.

410 Cebele, Lâzikiyye ile Antartus arasındadır. Sözde Trablus'a bağlıydı.

411 Cebele'ye, Kont Raimund'un maiyetinde bulunan el-Bâre piskoposu gönderilmiştir. Hagenmeyer, *A.g.e.*, s. 430 n. 6; Karş. Runciman, *A.g.e.*, I, s. 208.

412 Cebele kadısının tam adı Ebû Muhammed Ubeydullah b. Mansûr olup "İbn Süleyha" diye meşhurdur. İbnü'l-Esîr, *A.g.e.*, XI, s. 256.

kutladık. Kuşatma devam ederken, gemilerimiz⁴¹³ yakındaki bir limana vardı ve bunlar her çeşit erzakla doluydular; bütün ordunun ihtiyacını en iyi şekilde karşılayan mısır, şarap, et, peynir, bira ve yağ. Bizimkilerden Anselm von Ribemont⁴¹⁴, Wilhelm von Picardier de dahil olmak üzere adını bilmediğim pek çokları bu kuşatma devam ederken öldüler. Trablus emîri, kuşatmayı kaldırmaları ve kendisiyle bir antlaşma yapmalarını teklif etmek üzere, liderlerimize acilen elçi gönderdi. Dük Gottfried ve Kont Raimund, Saint Gilles, Robert von Normandia ve Flandern kontu bunu müzakere edince ve hasat zamanı olduğunu düşününce -zira biz yeni yıl fasüyesini Mart'ın ortalarında ve mısırı Nisan'ın ortalarında yedik- Kudüs'e gidilirse gerçekten iyi bir iş yapılmış olacağına karar verdiler.

413 Daha önce St. Simeon limanına demirlemiş olan Ceneviz filosu.

414 St. Quentin yakınındaki Ribemont senyörü.

Fasıl XXXVI

(Haçlı ordusunun Arka'dan Remle'ye gelmesi)

Sonuç olarak biz, o kaleyi terk edip, 13 Mayıs Cuma günü Trablus'a geldik ve orada üç gün kaldık⁴¹⁵. Trablus emîri, bizim orada esir bulunan üç yüzden fazla hacımızı⁴¹⁶ serbest bırakmayı, bin beş yüz Bizans altını ödemeyi ve on beş at vermeyi teklif etti. O, bize atlar, eşekler ve Hristiyan ordusunu doyuracak kadar erzak sattı⁴¹⁷. Anlaşmada ayrıca, şayet Kahire emîrinin⁴¹⁸ bize karşı hazırladığı orduyu yenmemiz ve Kudüs'ü almayı başardığımız takdirde, Trablus emîrinin vaftiz olacağı ve ülkesini, bizim ellerimize teslim edeceği de ifade edilmekteydi⁴¹⁹. Bu yasal bir antlaşmaydı.

Şehirden Mayıs ayında bir Pazartesi günü⁴²⁰ ayrıldık ve bir gün bir gece dar ve dik bir yoldan yolculuk yapıp Bethelon⁴²¹ adındaki kaleye, oradan da sahildeki Gibelet'e⁴²² geldik ki, Brayn⁴²³ nehrine ulaşıncaya kadar susuzluktan ve yorgunluktan neredeyse kayıplar verecektik. Sonra geçidin çok dar olduğu bir yerde uçurumu geçmeye çalışırken geceyi ve ilâveten müteakip Göge Yükseliş Günü'nü⁴²⁴ geçirdik ve bununla birlikte düşmanlarımızın arkadan bir pusu kurabileceklerini de hesap ettik; fakat Tanrı'nın yardımıyla

415 16 Mayıs Pazartesi'ye kadar.

416 Bunlar muhtemelen Trablus'da esir düşmüşlerdi. Hagenmeyer, *A.g.e.*, s. 438 n. 3.

417 Raimundi Aguilers, *A.g.e.*, III, XVIII; Albertus Aquensis, *A.g.e.*, IV, V/37.

418 El-Efdâl, Fâtımîler'in Mısır'daki kuvvetlerinin kumandanı.

419 Onun hâkimiyeti, Haçlı prenslerine bağlı olmak kaydıyla tanınacaktı. Hagenmeyer, *A.g.e.*, s. 439 n. 7.

420 16 Mayıs 1099.

421 Botrun.

422 Cebayl

423 Nehrü'l-İbrahim. Bunun güneybatısında dar bir yolun geçtiği Haçlılar arasında Nehrü'l-Kelb (Köpek Irmağı) olarak bilinen tehlikeli bir yer vardı. Güneye doğru uzanan bu yolda bir ordu arkadan kolayca pusuya düşürülebilirdi, 1100 yılında I. Balduin gibi. *Patrologia Latina*, CLV s. 862-864.

424 19 Mayıs 1099.

bize yaklaşmaya teşebbüse kimse cesaret edemedi. Sonra şövalyeler önümüze geçip, kendilerine yol açtılar ve Beyrut adındaki sahil şehrine ulaştık. Oradan Sagitta⁴²⁵ adındaki bir şehre, oradan da Sur'a⁴²⁶ ve Sur'dan Akkona⁴²⁷ geldik. Akka'dan Hayfa kalesine ulaştık ve 30 Mayıs'ta Beyaz Pazar'ı kutladığımız Caeserea yakınlarında ordugâh kurduk. Oradan, Müslümanlar'ın Franklar'dan korkularından dolayı bıraktıkları Remle⁴²⁸ şehrine geldik. Remle yakınlarında, bulunan bir kilise çok saygındır, çünkü orada Mesih adına, kâfirler tarafından öldürülen Aziz Georg'ın bedeni yatmaktadır. Orada bulunduğumuz müddet içerisinde liderlerimiz, bu kiliseyi koruması ve onarması için kimi piskopos⁴²⁹ olarak seçeceklerini düşündüler; ve ona vergi tahsis edip, kiliseyi, men-suplarının yaşayabileceği şekilde ihtiyaç maddeleri, altın, gümüş, atlar ve diğer hayvanlar ile donattılar.

425 Grekçe'de Sidon, bugünkü Sayda.

426 Grekçe Tyrus. Haçlılar 23 Mayıs'ta buradan ayrılmışlardır. Hagenmeyer, *A.g.c.*, s. 443 n. 18.

427 Akka.

428 Yafa ile Kudüs arasında, Mısır'a giden ana yoldaki bir noktada bulunmaktadır. Daha sonra Kudüs'ün Frank kralları, Mısırlılara karşı defalarca savaşmak zorunda kalıp, zaferler kazanmışlardır.

429 Robert von Rouen.

Fasıl XXXVII

(Haçlıların Kudüs'e ulaşması. Raimund Pilet'in Araplarla karşılaşması. Çekilen su sıkıntısı)

O, orada kalmaktan mutlu oldu; fakat biz sevinçle ve muzafferane bir şekilde 6 Haziran Salı günü⁴³⁰ Kudüs'e geldik ve başarılı bir kuşatmaya başladık. Norman Robert, Mesih aşkına St. Stephan'ın taşlanarak öldürüldüğü kilise tarafına kuzeye çekilirken, Kont Robert von Flandern onun yanında yer aldı⁴³¹. Dük Gottfried ve Tankred ise şehri batıdan kuşattılar. Saint-Gilles kontu güneyde idi, yani Mesih'in havarileriyle son akşam yemeğini yediği Meryem Ana Kilisesi'nin⁴³² yakınındaki Sion Dağı'nda.

Üçüncü gün⁴³³ bizimkilerden bazıları -Raimund Pilet, Raimund von Turenne ve diğer - savaşmak üzere gittiler ve iki yüz Arab'a rastladılar. Hristiyan şövalyeleri bu imansızlara karşı savaştılar ve Tanrı'nın yardımıyla onları mağlup ettiler, çoğunu öldürüp, otuz at ele geçirdiler. Pazartesi günü⁴³⁴ şehre öyle şiddetli bir saldırıda bulunduk ki, şayet merdivenlerimiz hazır olsaydı, şehri alabilirdik de. Ayrıca, dış surları yıkmaya da muvaffak olduk ve duvarlara, şövalyelerimizin üzerine çıkıp, şehri savunmakta olan Müslüman'larla göğüs göğüse kılıç ve mızraklarla dövüşükleri bir merdiven yerleştirdik. Çok zayıat vermemize rağmen düşman bizden daha çok kayıplara uğradı. Gemilerimizden bir

430 Bu yılda Salı günü gerçekte 7 Haziran'a rastlamaktadır. Hagenmeyer, A.g.e., s. 448 n. 1; Fulcherius Carnotensis (A.g.e., s. 99) de 7 Haziran tarihini vermiştir; Haçlılar Remle'den ayrılmadan evvel bir savaş meclisi toplamışlar, burada içinde önce Kudüs'ü değil de İskenderiye ve Kahire'yi halifenin elinden almayı teklif eden bir savaş kararı almışlardı. Fakat, yeterli savaş malzemesi ve asker sayısı olmadığından Kudüs'e yönelmişlerdir. Raimundus Aguilers, A.g.e., III, XIX.

431 Karş. Raimundus Aguilers, A.g.e., III, XIX.

432 O zamanlar Meryem Ana Kilisesi bu tepenin üzerinde, Sion Kapısı'ndan güneye bir ok atımı uzaklığında, şehir dışındaki tek kilise idi. Hagenmeyer, A.g.e., s. 452 n. 5.

433 9 Haziran 1099 Perşembe günü.

434 13 Haziran 1099.

elçi gelene kadar kuşatma boyunca yaklaşık on gün⁴³⁵ ekmek satın alamadık; ve yollarda korkudan ve dehşetten titrerken⁴³⁶, atlarımızı ve diğer hayvanlarımızı su için on mil uzağa götürmek zorunda bulunduğumuzdan dolayı, susuzluktan kıvrandık. Sion Dağı'nın etegindeki Siloa Havuzu⁴³⁷ bizi ayakta tuttu; ordumuza su çok pahalıya satılıyordu.

Gemilerimizden elçiler geldikten sonra, prenslerimiz görüşüp, Yafa limanında bulunan gemilere⁴³⁸ güvenilir şövalyeler göndermeye karar verdiler. Şafakla birlikte⁴³⁹ Kont Raimund von Saint-Gilles'in ordusundan yüz şövalye yola çıktı. Bunların arasında Raimund Pilet, Achard von Montmerle ve Wilhelm von Sabran da bulunmaktaydı; ve bunlar emniyetle limana girdiler. Neticede bizden otuz şövalye diğerlerinden ayrıldılar ve emîrin⁴⁴⁰ ordusundan yedi yüz Arap ve Türk⁴⁴¹ Müslüman'la karşılaştılar. Hristiyan şövalyeler onlara cesaretle saldırdı, fakat bizimkilere kıyasla öyle güçlüydüler ki, bizimkilerin etrafını sardılar ve Achard von Montmerle ile zavallı birkaç yaya askeri öldürdüler. Bizimkiler böyle kuşatılmış durumda ve ölüm burunlarının dibindeyken, diğerlerinin gönderdiği bir elçi Rainund von Pilet'e şöyle dedi: "Şövalyelerinizle niçin burada duruyorsunuz? Bakın! Bizimkilerin hepsi Araplarla Türkler tarafından çevrildi ve belki de şu anda hepsi öldüler, bize yardım edin!". Bizimkiler bunu duyunca, olabildiğince hızla at sürüp, diğerlerinin savaştığı yere ulaştılar. Paganlar Hristiyan şövalyeleri görünce iki gruba ayrıldılar, fakat bizimkiler

435 Kuşkusuz, Haçlıların Kudüs'e gelişlerinden sonraki onuncu gün 17 Haziran'a tekabül etmektedir.

436 Müslümanlar'dan korkularına dair Bk. Raimundus Aguilers, A.g.e., III, XX: "At ubi Saraceni cognoverunt nostros inermes...".

437 Raimundus Aguilers, A.g.e., III, XX.

438 Yafa limanına gelen bu Ceneviz filosunda Wilhelm Embriacus ve kardeşi Primus ile kalabalık sayıda adamları vardı. Hagenmeyer, A.g.e., s. 456 n. 21.

439 18 Haziran sabahı.

440 el-Efdâl.

441 Muhtemelen yazarın "düşman" için vurguladığı kelime. 1099'da Mısır ordusunda Türklerin bulunması ihtimal dahilinde değildir.

Mesih'in adını çağırdılar ve imansızlara öyle şiddetli saldırdılar ki, her şövalye rakibi yere fırlattı. Düşmanlar, Franklar'ın şiddetli hücumunun önünde durmayacaklarını fark edince, dehşetli bir paniğe kapılarak kaçtılar ve bizimkiler onları dört mil kadar kovaladılar ve pek çoğunu öldürdüler; fakat bazılarının canını, onlardan bilgi alabilmek maksadıyla bağışladılar. Ayrıca yüz üç at ele geçirdiler.

Bu kuşatma sırasında öyle korkunç bir susuzluk çektik ki, öküz ve manda derilerini birbirine diktik; ve onları yaklaşık altı mil uzaklıktan su taşımak için kullandık⁴⁴². İçmek zorunda kaldığımız pis ve kokmuş su ile arpa ekmeği nedeniyle büyük bir acı ve ızdırap içinde kaldık, zira Müslümanlar her kaynak ve pınarın⁴⁴³ arkasında bizimkileri öldürmek için pusu kurmuşlardı. Ayrıca hayvanlarını da mağaralara veya kayaların arasındaki gizli yerlere sürüklüyorlardı⁴⁴⁴.

442 Çekilen su sıkıntısını karş. Fulcherius Carnotensis, *A.g.e.*, s. 102.

443 Burada Kudüs ile Ürdün vadisi arasında eskiden adı "Havari Kaynağı" adı verilen Hod el-Aziziye kuyusu bulunmaktaydı. Ayrıca kuzeydoğu tarafında 6 saatlik mesafede de Sultan kuyusu vardı. Hagenmeyer, *A.g.e.*, s. 460 n. 41.

444 Karş. Raimundus Aguilers, *A.g.e.*, III, XX.

Fasıl XXXVIII

(Haçlıların Kudüs'ü ele geçirmesi)

Prenslerimiz şehre makinelerle⁴⁴⁵ saldırmaya karar verdiler, böylece içeri girebilecek ve kurtarıcımızın mezarında dua edebilecektik. İki tane ahşap kuşatma kulesi ve farklı mekanik aletler inşa ettiler⁴⁴⁶. Dük Gottfried kendi kulesini makinelerle donattı ve Kont Raimund da aynı şekilde yaptı, fakat keresteleri uzaklardan getirtmek zorunda kaldılar. Müslümanlar, bizimkilerin bu makineleri inşa ettiğini görünce, geceleyin şehir surlarını ve kulelerini güçlendirmek amacıyla yükselttiler. Prenslerimiz ise şehrin savunma araçlarının en zayıf noktasını keşfedince, bir Cumartesi⁴⁴⁷ akşamı bir mancınıkla bir kuleyi şehrin doğu tarafına getirdiler. Bu makineleri şafakla birlikte yerleştirdiler ve Pazar, Pazartesi ve Salı günlerini kuşatma kulesini ve aksesuarlarını hazırlamakla geçirdiler, bu arada Saint-Gilles kontu kendi mancınığını güney tarafında tamamladı. Bütün bu süre içerisinde susuzluktan öyle çok acı çektik ki, bir insan bunu gidermek için bir dinara bile yeteri kadar su satın alamıyordu.

Çarşamba ve Perşembe günleri⁴⁴⁸ şehrin girişine hem gece hem gündüz her taraftan takdire şayan bir saldırı düzenledik; fakat biz saldırmadan önce piskoposlarımız ve rahiplerimiz vaazlar verdiler ve Tanrı'ya ibadet için Kudüs etrafında dini bir ayin düzenleyip, dua ederek sadaka vermeye ve müminlere layık bir perhiz

445 Kuşatma kuleleri, koçbaşları, mancınık ve tuzaklar.

446 Kulenin yapımında kısa kerestelerin kullanılması bölgenin fiziki yapısından kaynaklanmaktaydı. Emrin verildiği gece kule parçalar halinde şehrin köşesine taşındı. Sabah olunca da kule inşa edilip, aletler hazır hale getirildi. Postlarla kaplanan bu kule surlara doğru taşındı. Fulcherius Carnotensis, A.g.e., s. 103; Kuşatma kuleleri "turres ligneae" hakkında Raimundus Aguilers (A.g.e., III, XX) bunları yapan ustaların adlarını da vermektedir. Mesela Gasto von Beardo bunlardan biridir.

447 9 Temmuz 1099.

448 13-14 Temmuz. Raimundus Aguilers'e (A.g.e., III, XX) göre 14 Temmuz'da sabahtan akşama kadar savaşılmıştır.

yapmaya çağırdılar⁴⁴⁹. Cuma günü şafakla birlikte şehre her yandan saldırdık, fakat şaşırılmış ve korkmuş olduğumuz için bir şey yapamadık. Şimdiye, yani saat yaklaşana kadar, İsa Mesih'in bizim için çarmıhta acı çektiği o yerde, Dük Gottfried ve kardeşi Kont Eustach öncülüğündeki şövalyeler kuşatma kulesi üzerine cesurca savaştılar⁴⁵⁰. O esnada Lethold⁴⁵¹ adındaki şövalyelerimizden biri, surların üzerine çıkmaya muvaffak oldu. O bunu başardığı gibi bütün savunmadakiler surların uzağına ve şehre kaçtılar ve bizimkiler de onların arkasından gittiler ve bileklerine kadar düşman kanı içinde yüzdükleri bir katliamın yapıldığı Süleyman Mâbedi'ne⁴⁵² kadar onları kestiler⁴⁵³.

Kont Raimund ordusunu ve bir kuşatma kulesini güneydeki surların yakınına getirdi, fakat surlarla kule arasında derin bir hendek vardı. Prenslerimiz, bu hendeği nasıl dolduracaklarını tartıştılar ve bu çukura üç taş atana bir dinar verileceğini ilan ettiler. Bu hendeği doldurmak üç gün üç gece sürdü⁴⁵⁴ ve doldurulduğunda kuşatma kulesini surlara dayadılar. Şehirdekiler bizimkilere karşı şayanı hayret bir direniş gösterip, taş ve ateş fırlattılar⁴⁵⁵. Kont Franklar'ın zaten şehirde olduklarını duyduğunda,

449 Bu ayın 8 Temmuz Cuma günü başlamıştır. Raimundus Aguilers, *A.g.c.*, III, XX: "sexta feria, quae in proximo erat". Piskopos Adhemar, Rahip Dersiderius'a bu ayini düzenletmiş ve bundan 9 gün sonra şehir zapt edilmiştir.

450 Karş. Albertus Aquensis, *A.g.c.*, IV, VI/11.

451 Kaynaklarda onun Falndern'den Tournai'li olduğunu anlıyoruz ve adı sadece Kudüs kuşatmasında geçmekte, ayrıca kardeşi Engelbert ile birlikte surlardan şehre ilk girenler olduğu da kaydedilmektedir. Hagenmeyer, *A.g.c.*, s. 466 n. 18.

452 Ömer Camii.

453 Haçlıların Kudüs'de döktükleri kanı görgü tanığı olarak Raimundus Aguilers de (*A.g.c.*, III, XX) anlatmaktadır: "Gottfried inanılmaz derecede çok kan akıttı".

454 12 Temmuz Salı'dan 15 Temmuz Cuma gününe kadar.

455 Şehirde eli silah tutan halkın sayısını görgü tanığı olan Raimundus Aguilers (*A.g.c.*, III, XX) 60.000 olarak vermektedir, buna karşılık müsella Haçlıların sayısının 12.000'i geçmediğini, çünkü hacıların çoğunun zayıf ve muhtaç bulunduklarını zikrediyor. Fakat verdiği bu rakamlarda yanlışlığı aşikardır, zira şehirde bu kadar kuvvet bulunmuş olsaydı, daha çe-

adamlarına şöyle dedi: “Neden böyle geç kalıyorsunuz? Bakın diğer Franklar şehirdeler”. Bunun üzerine Davud Kapısı’nda komuta eden emîr⁴⁵⁶ teslim olup, hacıların vergilerini ödemek için kullandıkları kapıyı konta açtı. Böylece bizimkiler şehre girince, bütün gün inatla direnip savaşıyan Müslümanları avlayarak, sığınmaya çalıştıkları Süleyman Mâbedi’ne kadar onları öyle katlettiler ki, mabedin her yerinden kan damlıyordu. Müslümanlar’ın mağlup edilmesinin sonunda, bizimkiler mabedde pek çok kadın ve erkek insanı esir aldılar. Gördüklerini öldürürken, göremedikleri ancak hayatta kalabildi. Tapınağın çatısı, Tankred’in ve Gaston von Bearn’ın sancağına sığınan her iki cinste sayısız imansızla doluydu.

Bundan sonra bizimkiler bütün şehrin içine akıp, altın, gümüş, at, katır, her türlü donanmış ev ne varsa ele geçirdiler; ve hepsi kurtarıcımız Mesih’in mezarında dua etmek için mutluluktan ağlayarak geldiler ve sözlerini yerine getirdiler. Ertesi sabah tapınağın çatısına çıktılar ve kadın erkek Müslümanlar’a saldırarak, çıplak kılıçlarla başlarını kestiler⁴⁵⁷. Bazı Müslümanlar pal-

tin bir mukavemet edilmesi gerekirdi; Buna karşılık Willermus Tyrensis (A.g.e., VIII/V) 40.000 Müslüman ve 15.000 şövalyeden söz etmektedir.

456 Fâtımîler Kudüs’e “İftihâruddevle” adında birini naib tayin ettiler, İftihâruddevle Haçlılar işgal edinceye kadar orada kaldı. İbnü’l-Esîr, A.g.e., X, s. 235; Bu emîr şehir halkının öldürüldüğünü duyunca 15 Temmuz’da teslim olmuştur. Hagenmeyer, A.g.e., s. 477 n. 8.

457 Haçlılar şehre kuzey tarafından girdi ve 23 Şaban (15 Temmuz 1099) Cuma günü kuşluk vaktinde işgal ettiler. Halk kılıçtan geçirildi. Haçlılar Kudüs’de bir hafta kalıp şehirdeki Müslümanları öldürdüler, Müslümanlardan bir kısmı Mihrâb-ı Davud’a sığındılar. Haçlılar onlarla üç gün savaştılar, sonunda buradakilere emân vaat ettiler, Müslümanlar da Mihrâb-ı Davud’u onlara teslim ettiler. Haçlılar sözlerinde durup emân verdiler, Müslümanlar da geceleyin çıkıp Askalân’a gittiler ve oraya yerleştiler. Haçlılar Mescid-i Aksâ’da yetmiş binden fazla Müslümanı öldürdüler. Bunların arasında çok sayıda din adamı, âlim, âbid ve zâhid vardı. Bunlar yurtlarını terk edip bu kutsal yere komşu olmuşlardı. Haçlılar, Kubbetü’s-sahra’nın kırk küsur gümüş kandilini de aldılar. Her bir kandilin ağırlığı üç bin altı yüz dirhemdi. Ayrıca ağırlığı kırk Şam rıtlı gelen gümüş bir ocağı da aldılar. Yine yüz elli tane küçük kandil ile yirmi küsur altın kandile de el koydular. Sayısız ganimet ele geçirdiler. İbnü’l-Esîr, A.g.e., X, s. 236.

dır küldür baş aşağı tapınaktan aşağı düştüler. Tankred bunu görüncce çok öfkelendi⁴⁵⁸.

458 Yazar bu bölümdeki saçmalıklara görgü şahidi değildir. ·

Fasıl XXXIX

(Haçlıların *Gottfried*'i lider seçmeleri; *Askalan* zaferi)

Ardından prenslerimiz görüştüler ve Tanrı'nın daima kendilerini diğerleri üzerine hükmetmeye ve şehri yönetmeye seçmesi ve arzu etmesi için herkesin sadaka dağıtmasını ve dua etmesini emrettiler. Bundan başka çok kötü kokan bütün Müslüman cesetlerinin şehirden çıkarılmasını istediler, zira bütün şehir tamamen onların ölü bedenleriyle kaplanmıştı. Böylece hayatta kalmış olan Müslümanlar cesetleri kapıların önüne sürüklediler ve evler yüksekliğinde birbiri üzerine yığdılar. Böyle bir imansız katliamı şimdiye kadar ne görülmüş ve ne de işitilmişti, zira odun yığınları üzerinde yanan piramitlere benziyorlardı ve ne kadar çok olduklarını yalnız Tanrı bilir. Kont Raimund, sadece o emir ile yanında bulunanların sağ salim Askalan'a gitmelerine izin verdi⁴⁵⁹.

Şehir düştükten sonraki sekizinci günde, imansızlara karşı savaşması ve Hristiyanları koruması için idareci olarak Dük *Gottfried*'i seçtiler⁴⁶⁰. Aynı şekilde St. Peter bayramında çok deneyimli ve

459 Raimund'un o emir ile adamlarının Askalan'a gitmelerine izin verdiği doğru olmasa gerektir. Askalan, Kudüs'e 15.5 saatlik uzaklıkta deniz kenarında güneybatıdadır. Şehrin kuruluşu antik çağlara kadar uzanır ve en parlak devri Romalılar zamanıdır ve o zamandan beri kaderi pek çok defa değişmiştir. Birinci ve İkinci Haçlı seferleri sırasında Mısır Müslümanlarının hâkimiyetindeydi ve Kudüs Krallığı'na karşı çok muhkem bir çıkış kapısı idi. Bu nedenle Mısırlılar tarafından sıkıca savunulmuş ve 1099'da iyi bir fırsat yakalamalarına rağmen Haçlıların eline ancak 1154'te geçmiştir. Ancak, 1187'de Selâhaddin Eyyübî tarafından yeniden fethedilmiştir. Hagenmeyer, A.g.e., s. 477 vd. n. 10.

460 Seçime itiraz edildi; kilise önce bir patriğin sonra dünyevi bir yöneticinin seçilmesini istedi. *Gottfried* "Kutsal Mezar'ın muhafızı" unvanını aldı, bununla o, Latin İmparatorluğu'nun bir teokrasi olduğunu göstermek istiyordu. Halefi ve kardeşi Balduin daha az dindar ve daha ziyade pratik düşünceyle, krallığı almak için askeri bir hükümdarın idaresi altındaki bir feodal sistemin tek şans olduğunu anlamış ve kendisini kral olarak taçlandırmıştır. Fulcherius Carnotensis, A.g.e., s. 106 vd.; Raimundus Aguilers, A.g.e., III, XX; Albertus Aquensis, A.g.e., IV, VI/33; Willermus Tyrensis, A.g.e., IX/1.

seçkin bir adam olan Arnulf⁴⁶¹ patrikliğe seçildi. Bu şehir Hristiyanlar tarafından 15 Temmuz Cuma günü alındı.

Bütün bunlar yaşanırken, Kont Eustach ile Tankred'e bir haberci geldi⁴⁶² ve onlara Nablus⁴⁶³ şehrini teslim almaları için hazırlanmalarını teklif etti. Bunun üzerine pek çok süvari ve yaya askerini yanlarına alarak yola koyuldular ve halkın derhal teslim olduğu o şehre geldiler. Sonra Dük Gottfried onları derhal gelmeleri için geri çağırdı, zira Kahire emîri, bizimle savaşmak üzere Askalan'da⁴⁶⁴ hazırlanmaktaydı. Bu nedenle hızla dağlara çıkıp, savaş hazırlığındaki Müslümanlar'ı gözetleyerek Caesarea'ya oradan da kıyı boyunca Remle'ye geldiler ve orada Araplar'ın ana ordudan keşif için gönderdikleri öncülerle karşılaştılar. Bizimkiler onları püskürttü ve onlardan bazılarını yakalayıp, ordularının nerede bulunduğu, kuvvetleri ve Hristiyanlar'la nerede savaşmayı düşündükleri konusunda önemli bilgiler aldılar⁴⁶⁵. Tankred

461 Normandia Dükü Robert'in rahibi. Ondan hoşlanmayan Raimund von Aguilers (A.g.e., III, XX), onun henüz subdiaconus rütbesine bile sahip bulunmayan bir papaz oğlu olduğunu, Haçlı seferi sırasında skandal davranışları dolayısıyla üzerine kaba ilahilerin yazıldığını söyler. Karş. Albertus Aquensis, A.g.e., IV, VI/33; Arnulf patrikliğe seçilen ilk kişidir (1 Ağustos 1099). Ancak o, birkaç ay sonra alaşağı edilmiştir. Aynı yılın sonbaharında gelen, Bohemund'un görevlendirdiği büyük bir Pisa filosunun desteğiyle Pisa başpiskoposu Daimbert onun yerine tayin edilmiştir. Buna göre Kudüs kralının ve patriğinin seçilmesinde Daimbert'in gönderilmesi rol oynamıştır. Bk. J. G. Rowe, "Pascal II and the Relation between the Spiritual and Temporal Powers in the Kingdom of Jerusalem", *Speculum*, 1957, s. 32, s. 470–501; Bohemund'un niyeti, Kudüs piskoposu sayesinde Antakya üzerinde tasarruf hakkını sağlamak ve sağlamlaştırmaktır. Arnulf ise konumunun zayıflığı nedeniyle bir kenara çekilmiştir. Bk. FulcheriusCarnotensis, A.g.e., s. 114 vd.

462 Habercilerin gönderilmesi 4 Ağustos tarihinde olup, Nablus ile Kudüs arası 11,5 saat tutuyordu. Hagenmeyer, A.g.e., s. 483 n. 17.

463 İncil'de Sichem.

464 Bu el-Efdâl'in kumandasındaki Mısır ordusu idi.

465 el-Efdâl'in Arap ordusu hakkında kaynaklarda verilen bilgiler hemen hemen birbirinin aynı veya benzeridir. el-Efdâl, kalabalık bir orduyla Askalan'da, Kudüs'ü geri almak, Antakya ve Dimaşk'a da hâkim olmak için bekliyordu. Raimundus Aguilers, A.g.e., III, XX. Bu haberle doğru veya yanlış Frank-

bunları öğrenince, Kudüs'e Dük Gottfried'e ve diğer bütün vatan-sever liderlere haberci gönderip şöyle dedi: "Askalan'da bir savaş olacak, bu nedenle hazırlayabildiğiniz kadar bütün kuvvetlerinizle mümkün olan en kısa zamanda geliniz!". Bunun üzerine Dük, her birini, düşmanlarla Askalan önünde çarpışmak üzere en iyi şekilde hazırlanmaya davet etti. Bizatihi kendisi de Kont Robert von Flandern ve Martirano⁴⁶⁶ piskoposuyla, Salı günü⁴⁶⁷ hareket etti; bununla birlikte Saint-Gilles kontu ve Norman Robert, gerçekten bir savaş olacağını kanıksamadan gitmeyeceklerini söylediler. Bu nedenle süvarilerine, oraya gidip gerçekten bir savaş olup olmayacağına bakmalarını ve mümkün mertebe hızla derhal geri gelmelerini emrettiler, zira kendileri de bizzat harekete hazır durumda idiler. Süvariler oraya gittiler, savaş hazırlıklarını gördüler ve gözleriyle gördüklerini rapor etmek üzere hemen geri geldiler. Dük, derhal Martirano piskoposunu getirtti ve ondan Kudüs'e giderek oradaki şövalyelere savaş alanına gelmelerini söylemesini rica etti.

Çarşamba günü⁴⁶⁸ bunlar oraya gidip, savaşa girdiler. Martirano piskoposu, Dük ve Patrik için mesajları iletmek amacıyla Kudüs'den geri dönerken karşılaştığı Müslümanlar onu yakalayıp, sürükleyerek götürdüler⁴⁶⁹. Peter Eremit, bütün Grek ve Latin rahip ve din adamlarını yüreklendirmek, Tanrı'nın halkına zafer bahşetmesi için dua etmelerini ve sadaka vermelerini sağlamak maksadıyla, bir ayin düzenlemek üzere Kudüs'de kaldı. Din adamları ve rahipler kutsal cüppelerini giydiler ve efendimizin inabedine⁴⁷⁰ yönelerek, orada ilahiler söyleyip, Tanrı'nın halkını koruması için dualar ettiler.

ların kulağına gitmiş, Ancak Tankred bütün Haçlı liderlerine haber göndererek, yardım istediğinden önemli bir tehlike teşkil etmemiştir.

466 Güney İtalya'daki Martirano Piskoposu Arnulf.

467 9 Ağustos 1099.

468 10 Ağustos 1099.

469 Akıbeti bilinmemektedir.

470 Kutsal Mezar Kilisesi.

Bu arada patrik ve piskopos, diğer önderler gibi, Askalan'ın bu tarafında akan nehir kenarında toplandılar. Oradan sığır, deve, koyun gibi pek çok hayvan ve diğer şeyler elde ettiler. Orada yaklaşık üç yüz Arap ortaya çıktı ve bizimkiler onlara saldırıp, diğerlerini ordularına geri püskürtürken, ikisini esir aldılar. Akşam olunca patrik her tarafa haber göndererek, sabahın ilk ışıklarıyla birlikte herkesin savaşa hazır olmasını ve her kim savaş bitmeden yağmalamaya kalkışursa aforoz edileceğini, fakat savaş bittikten sonra neşe ve sevinç içinde daima Rabbin verdiğini alabileceğini duyurdu.

Cuma günü⁴⁷¹ sabahı ordumuz kıyıya yakın muhteşem bir vadiye rastladı ve savaş düzenini kurdu. Dük, Normandia kontu, Saint-Gilles kontu, Flandern kontu, Kont Eustach, Tankred ve Gaston, her biri adamlarını yerleştirdi; ve aralarında okçuların da bulunduğu yaya savaşçılara, süvarilere ilerlemeleri emredildi. Her şey bu şekilde düzenlendi ve İsa Mesih adına savaşa başlandı. Dük Gottfried, askerleriyle sol kanatta, Saint-Gilles kontu sağ tarafta denize yakın yerde, Normandia kontu, Flandern kontu ve Tankred birlikte ortada; bizimkiler böylece savaşa doğru yavaş yavaş ilerlediler. Müslümanlar kendi cephelerinde savaş düzeni aldılar. Onlardan her birinin boynunda, bizi izlerken içebileceği bir şişe asılıydı; fakat Allah'ın lütfuyla böyle bir şey gerçekleşmedi.

Emîrin bayrağının gümüş kaplı sapının ucunda altın bir elma gören Normandia kontu, onu taşıyanın üzerine saldırdı ve onu öldürücü bir şekilde yaraladı. Flandern kontu diğer taraftan azimli bir hücum gerçekleştirirken, Tankred de düşman ordusuna dimdik saldırdı. Müslümanlar bunu görünce hemen kaçmaya başladılar. Orada ne kadar kalabalık olduklarını Allah'tan başka kimse bilemez. Savaş korkunçtu, fakat savaşı bize kazandıran Tanrı bütün kuvveti ve gücüyle bizimleydi. Tanrı'nın düşmanları, körleşmiş ve şaşırmış duruyorlardı; gözleri açık olduğu halde Mesih'in şövalyelerini görmüyorlardı ve inatla direnmiyorlardı, zira Tanrı'nın gücünden dehşete kapılmışlardı. Bazıları,

gözlerden kaçmak umuduyla ağaçlara tırmandılar, fakat askerlerimiz onları oklarla, mızraklarla ya da kılıçlarla öldürüp yere düşürdüler. Bazıları da savaşmaya cesaret edemediğinden kendini yere attı. Böylece bizimkiler onları mezbahanedeki hayvanlar gibi boğazladılar. Denize yakın bulunan Saint-Gilles kontu onlardan bir kısmını öldürdü. Bir kısmı da denize atladı ve diğerleri oraya buraya kaçtılar.

Böylece emîr, üzgün ve kederli bir şekilde şehre⁴⁷² ulaştı ve ağlamaklı bir tonla şöyle dedi: “Ey Tanrım, böyle bir şeyi kim görmüş ve işitmiştir? Böylesine bir güç ve cesaretle, böyle lanet küçük bir kalabalık Hıristiyan birliğinin galip geldiği görülmemiştir! Yazıklar olsun benim gibi sefil ve zavallı yaratığa! Daha ne söyleyebilirim? Ben omzunda bir heybesinden başka hiçbir şeyi olmayan yoksul ve silahsız dilencilerin gücüyle mağlup edildim. Ve şimdi bu ordu, ülkemize gelip yalvardıklarında, Mısırlıların sık sık sadaka vermeye alışık oldukları ordudur. Savaşa iki yüz bin asker getirdim ve şimdi görüyorum ki hepsi Kahire yolunda doludizgin kaçıyorlar ve Franklara karşı bir araya gelmeye cesaretleri yoktur. Allah’a ve Muhammed’e yemin ederim ki, bir daha bir ordu toplamayacağım, çünkü yabancı bir kavim tarafından mağlup edildim. Ben, bu adamları Kudüs’de kuşatmak için her türlü silah ve aleti temin etmiştim, fakat bana şehre iki günlük mesafede saldırdılar. Yazıklar olsun bana! Daha ne diyebilirim? Ben şimdi Kahire memleketinde sürekli alay konusu olacağım”.

Bizimkiler, Normandia kontunun yirmi gümüş marka kurtarıp, patrikliğin Mesih’e hürmeten Kutsal Mezar’a çektiği emîrin bayrağını ganimet olarak ele geçirmişlerdi. Emîrin kılıcı da almış Bizans altınına satın alındı. Böylece düşmanlarımız Tanrı’nın izniyle mağlup edildi. Orada bulunan Müslüman gemilerindeki mürettebat emîrin ordusuyla birlikte kaçtığını gördüklerinde onlar da derhal denize yelken açtılar. Bizimkiler düşman ordugâhına geri döndüler ve altın, gümüş, emîrliğe ait her türlü zenginlik,

472 Askalan.

hayvan alet ve teçhizat gibi sayısız ganimet elde ettiler. Aradıkları her şeyi buldular ve kalanları da yaktılar.

Bundan sonra mutluluk saçarak Kudüs'e geri döndüler⁴⁷³ ve ihtiyaç duydukları her şeyi temin ettiler. Bu savaş 12 Ağustos'ta oldu, ebedi Rabbimiz İsa Mesih'in lütfu ve keremiyle. "Amin"⁴⁷⁴.

473 el-Efdâl yakın adamlarıyla Mısır'a geri döndükten sonra Haçlılar Askalân önlerine gelip şehri sıkı bir şekilde muhasara ettiler. Askalânlılar onlara on iki bin, başka bir rivayete göre ise yirmi bin parça altın verdiler de bunun üzerine Kudüs'e döndüler. İbnü'l-Esîr (A.g.e., X, s. 237).

474 *Gesta Francorum* burada bitmektedir. Vatikan Yazmaları 572 ve 641'e *Gesta*'nın yazıldığı aynı elden "Kutsal Yerlerin Tasviri" ilâve edilmiştir. Üslup, *Gesta* gibi kısa ve sadedir, fakat bunu *Gesta*'nın müellifinin yazdığına dair kesin bir kanıt veya işaret yoktur. Açıkçası kutsal yerler için kısa bir kılavuzdur.

KUDÜS'ÜN KUTSAL MEKÂNLARININ TASVİRİ

Batı ülkelerinden gelen biri Kudüs'e gitmek istiyorsa, yolunu hemen doğuya yönlendirmelidir ve böylelikle Kudüs ve çevresindeki kutsal mekânları bulacaktır. Kudüs'de, Hazreti Süleyman'ın bilgelik kitabını yazdığı taş kaplı küçük bir hücre yer almaktadır. Ve orada, tapınak ve sunak arasındaki kutsal yerin önündeki mermer zemin üzerinde, Zekeriya'nın kanı döküldü. Yahudiler'in günahlarından kurtulmak için her yıl gidip yağladıkları ve ağladıkları buradan çok uzakta olmayan bir taş vardır. Orada ömrünün on beş yılını Tanrı'ya adayan Yahuda Kralı Hezekiel peygamberin evi vardır. Yanında Kayafa Evi ve Mesih'in kırbaçlandığı direkler vardır. Nablus Kapısı'nın yanında Mesih'in başkâhinlerin önünde yargılandığı yerde Pilatus'un yargıç koltuğu bulunur. Bundan biraz uzakta Golgatha vardır; bu Tanrı'nın Oğlu Mesih'in çarmıha gerildiği tepedir ki, ilk insan Adem'in mezarının bulunduğu ve Hazreti İbrahim'in Tanrı'ya kurban sunduğu yer burasıdır. Oradan batıya doğru bir taş atımlık mesafede Arimathea'lı Joseph'in, Rab İsa'nın kutsal bedenini gömdüğü yer bulunur, bu noktada ayrıca İmparator Konstantin tarafından inşa edilmiş büyükçe bir kilise vardır. Dünyanın göbeği, İsa'nın çarmıha gerildiği tepenin on üç ayak batısındadır. Eğer kuzeye açılırsanız, Mesih'in hapsedildiği zindanı bulursunuz ve mezarın biraz yakınında güneyinde Kutsal Bakire Meryem'in evinin bulunduğu yerde, ona hürmeten yapılmış olan Latin Manastırı vardır. Bu manastırın içinde, Mesih'i haça gerilmiş olarak gördükleri zaman, annesi Meryem'in, Kleopha'nın karısı Meryem'in, annesinin kız kardeşinin ve Mecdelli Meryem'in ağlayarak yas tuttukları yerde bir sunak vardır. Burada, Mesih annesine "Kadın, işte oğlun orada" ve havarisine

“Bak annen orada!”⁴⁷⁵ demiştir. Buradan iki ok atımı uzaklıkta doğuya doğru gidildiğinde, içinde, salih ve dindar bir adam olan Simeon’un, İsa’nın Mesih olduğunu haber verdiği⁴⁷⁶, Hazreti Süleyman tarafından inşa edilmiş olan inâbed vardır. Bu mâbedin güneyinde ise Hazreti Süleyman kendi tapınağını inşa etmiş ve bunların arasına mermer sütunlu görkemli bir kapı yerleştirmiştir. Kuzeyinde sınav havuzu bulunur. Doğuya doğru yaklaşık bin adım sonra Zeytin Dağı’nı görebilirsiniz, orada Mesih Tanrı’ya dua etmiş ve şöyle demiştir: “Ey Baba, eğer mümkünse”⁴⁷⁷. Ve o bir taşa “Babamızı” çizmiş ve oradan “Gidin ve bütün milletlere öğretin”⁴⁷⁸ sözleriyle göğe yükselmiştir. Peygamberin tapınağı ile Zeytin Dağı arasında, Meryem’in havariler tarafından gömüldüğü Yehoşafat vadisi bulunur. Bu vadi⁴⁷⁹ Mesih’in dünyayı yargılamak için geleceği vadidir. Bunun yakınında Gethsemane köyü vardır ve onun yakınında da bir tarafta Kedron çağlayanı diğer tarafında ise Yahuda İskariyot’un ihanet ettiği bahçe bulunmaktadır. İşaya peygamberin mezarı çok yakındır. Bin adım ötede Lazarus’un ölümünden sonra dördüncü gün dirildiği yer olan Beythanya vardır. Aynı doğrultuda, Jericho yolunun ötesinde, Zachaeus’un İsa’yı görebilmek için tırmandığı çınar ağacı durmaktadır. Diğer yönde Jericho’dan bin adım ötede, içinde tuz veren mübarek Elyesa kaynağı bulunur. Beş kilometre daha uzaklıkta içinde Yahya Peygamber’in vaftiz olduğu Ürdün nehri vardır ki, Kudüs’den sekiz mil uzaktadır. Buradan az uzakta Elyesa’nın göre yükseltildiği dağ vardır. Ürdün’den on sekiz-günlük mesafede Tanrı’nın yanan bir çalıda Musa’ya görüldüğü ve ona yasaları verdiği Tur Dağı vardır ve orada asla bitmeyen bir yağ kaynağı bulunur. Tabor dağı Kudüs’den üç günlük uzaklıktadır ve Mesih orada aydınlatılmıştır. Bu dağın eteğinde Galilea ve Taberiyye denizinin

475 Yuhanna 19:26-27.

476 Luka 2: 25-35.

477 Matta 26:39.

478 Matta 28: 20.

479 Kurnaz hacıların, kıyamet gününde yer bulabilmek umuduyla bu taşları işaretleme alışkanlığı vardı.

bulunduğu söylenir, fakat bu sonuncusu bir deniz değil, Ürdün nehrinin döküldüğü bir göldür. Kudüs'ün güneyine karşı surların güneyinden yaklaşık bir ok atımı uzaklıkta Sion Dağı vardır ve orada Süleyman'ın inşa ettiği bir mâbed bulunur. Mesih, son akşam yemeğini havarileriyle birlikte orada yedi ve onları Kutsal Ruh ile doldurdu ve bu dünyadan Bakire Meryem'e orada veda etti ve havariler en kutsal vücudunu Yehoşafat vadisine taşıdılar. Bu tepenin güney eteğinde, düz topraktan kaynayan Siloam havuzu vardır. Hazreti Yusuf'un Hebron vadisinden çıkıp kardeşlerini aradığı yer buradan çok uzakta değildir. İşte Yakub'un oğlu Yusuf'a verdiği ve mezarının bulunduğu köy de buradadır. Bin adım ötede Mesih'in Samiriye'li kadınla konuştuğu Sychar ve yakınında da meleğin Yakub'la konuştuğu yer vardır. Davud'un şehri ve Mesih'in doğduğu yer olan Betlehem burada olup, Kudüs'den dört mil uzaklıktadır ve orada Mesih'in doğduğu yerde mermer sütunlu bir kilise vardır. Güney istikametinde Mesih'in büyüdüğü yer çok uzak değildir. İbrahim, İshak ve Yakub'un eşleri ile toprağa verildiği Tocor adı verilen İbrahim Tepesi on iki mil mesafededir. Kuzeyinde, İbrahim'in oğlunu kurban etmek istediği ve "Rab bakıyor" adı verilen bir dağ vardır.

Hacıların Kudüs'e yapmış oldukları yolculuk burada sona ermektedir

KAYNAKÇA

- ABÜ'L-FARAC, *Abû'l-Farac Tarihi*, Çev. Ö. Rıza Doğrul, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1987.
- ALBERTUS AQUENSIS, *Recueil des Historiens des Croisades, Historiens Occidentaux, Historia Hierosolymitana*, IV, Neşr. Academie des Incriptions et Belles-Lettres, Paris 1841-1906.
- ALPTEKİN, C., *Dimaşk Atabegliği (Tog-Teginliler)*, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1985.
- ANNA KOMNENA, *Alexiade*, Çev. B. Umar, İnkılâp Yayınevi, İstanbul 1996.
- ANONİM, *Gesta Francorum*, Ed. by Rosalind Hill, Thomas Nelson And Sons Ltd, London 1962.
- AYAN, E., "Ermeni-Haçlı İşbirlikleri", *Ermeni Araştırmaları Dergisi*, 2007, Sayı 26, s. 49-71.
- AYÖNÜ, Y., "Bizans Ordusunda Ücretli Askerler (XI-XII. Yüzyıllar)", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Konya 2005, S. 25, s. 53-66.
- BRÉHIER, L., *Histoire Anonyme de la première Croisade*, IV, Paris 1924.
- BONGARS, J., *Gesta Dei per Francos*, Hanau 1611.
- CAHEN, C., *La Syrie du Nord à l'époque des Croisades*, Paris 1940.
- CAN, A., *Fulcherius Carnotensis'in Haçlı Vekayinamesi'nin Türkiye ile İlgili Olayları da İçine Alan Birinci Kitabının Tercümesi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1998.

- CHABOT, J. B., *Chronique De Michel Le Syrien*, Ernest Leroux, Paris 1905.
- ÇELİK, A., “Fatımîler Devletinin Kuruluşu”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *Fırat University Journal of Social Science*, 2005, Cilt 15, Sayı 2, sayfa: 433-453.
- DE MEYIERS, K. A., *Paul en Alexandre Petau*, Leiden 1947.
- DEMİRKENT, I., “Haçlı Seferi Dönemi Kalelerinden Râvendân”, *Belleten*, LVI, Ağustos 1992.
- DEMİRKENT, I., *Haçlı Seferleri Tarihi, Makaleler-Bildiriler-Incelemeler*, Yay. Haz. Ebru Altan, Dünya Kitapları, İstanbul 2007.
- DEMİRKENT, I., *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1990.
- DEMİRKENT, I., *Türkiye Selçuklu Hükümdarı I. Kılıç Arslan*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1996.
- ENDMANN, F., “Die Schlacht vor Nikaia am 17. Mai 1097 in Militärgeschichtlicher Perspektive”, *Concilium medii aevi*, 2001, S. 4, s. 133-151.
- EROĞLU, A. H., “Hristiyanların Bölünme Sürecine Genel Bir Bakış”, *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Ankara 2000, XLI, s.310 25.
- ERSAN, M., *Selçuklular Zamanında Anadolu’da Ermeniler*, TTK, Ankara 2007.
- FRANCE, J., “The Departure of Tatikios from the Crusader Army”, *Bulletin of the Institute of Historical Research*, November 1971, Vol. XLIV, No. 110, s. 137-147.
- FULCHERİUS CARNOTENSİS, *Kudüs Seferi*, Çev. İ. Bihter Barlas, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2009.
- FULCHER OF CHARTRES, *A History of the Expedition to Jerusalem*, İng. terc. Rita Ryan, The University of Tennessee Pres, Tennessee 1969.
- GIBB, H. A. R., *The Damascus Chronicle*, London 1932.

- KARACA, S. G., "XI. Yüzyılda Bizans-Norman İlişkilerine Bakış", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Temmuz 2012, Cilt XXVII, Sayı 1, s. 101-118.
- GUİBERT VON NOGENT, *Recueil des Historiens des Croisades, Historiens Occidentaux, Gesta Dei Per Francos*, Paris 1841-1906.
- GUİBERT DE NOGENT, *The Deeds of God Through The Franks Gesta Dei Per Francos*, Trans. Robert Levine, The Boydell Press, Woodbridge 1997.
- HAGENMEYER, H., *Anonymi Gesta Francorum*, Carl Winters Universitaets Buchhandlung, Heidelberg 1890.
- HOOGEWEG, H., *Bibliothek des Literarischen Vereins in Stuttgart, CCII*, Tübingen 1894.
- HUNTINGTON, S. P., *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*, Okuyan Us Yayınları, İstanbul 2006.
- İBN VÂSİL, *Müferricu'l-Kurûb fî Ahbâr-i Benî Eyyûb*, II, Neşr. Cemâleddîn Şeyyâl, Vezâretü'l-maarifü'l-Mısriyye, Kahire 1953.
- İBNÜ'L-ADİM, *Biyografilerle Selçuklu Tarihi*, Terc. Ali Sevim, TTK, Ankara 1989.
- İBNÜ'L-ESİR, *El-Kâmil fi't-Tarih*, Türkçe terc. A. Özaydın-A. Ağırakça, Bahar Matbaası, İstanbul 1987.
- İBNÜ'L-KALÂNİSÎ, *Zeyl-ü Târih-i Dimaşk*, Neşr. H. F. Amedroz, Catholic Press of Beyrut, Beyrut 1908.
- KAFESOĞLU, İ., *Sultan Melikşah Devrinde Büyük Selçuklu İmparatorluğu*, Osman Yalçın Matbaası, İstanbul 1953.
- Kitab-ı Mukaddes*, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul 1993.
- KREMONALI LIUTPRAND, *Konstantinopolis Misyonu*, Çev. Mehmet Coral, Yeditepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2003.
- KREY, A. C., "A neglected passage in the Gesta", *The Crusades and other historical essays presented to Dana C. Munro*, ediert von L. J. Paetow, New York 1928.

- KREY, A. C., *The First Crusade*, Princeton 1921.
- KUGLER, B., *Analekten Zur Kritik Alberts Von Aachen*, Kessinger Legacy Reprints, Tübingen 1888.
- LEES, B. A., *Anonymi Gesta Francorum*, Oxford 1924.
- LEOPOLD VON RANKE, *Weltgeschichte*, Gütenberg verlag Christensen u. Co., Hamburg 1940.
- MARGOLIOUTH, D. S., *Cairo Jerusalem And Damascus*, Chatto And Windus, London MCMVII.
- MAYER, H. E., *Geschichte der Kreuzzüge*, W. Kohlhammer Druckerei, Stuttgart 1989.
- Urban And The Crusaders*, Ed. by D. C. Munro, The Department of the History of Pennsylvania, Philadelphia 1901.
- ORDERICI VITALIS, *Historiae Ecclesiasticae*, Apud Julium Renoard et Socios, Paris 1845.
- PAETOW, L. J., (Ed.), *The Crusades and other Historical Essays presented to D. C. Munro*, New York 1928.
- Palestine Pilgrims' Text Society*, 1894.
- Patrologia Latina*, CLV, Ed. J-P Migne, Paris 1844-1855.
- RADULPHUS CADOMENSIS, *Recueil des Historiens des Croisades, Historiens Occidentaux, Gesta Takcredi in Expeditione Hierosolymitana*, III, Paris 1841-1906.
- RAIMUNDI DE AGUILERS, *Recueil des Historiens des Croisades, Historiens Occidentaux, Historiens Occidentaux, Historia Francorum*, III, Paris 1841-1906.
- ROWE, J. G., "Pascal II and the Relation between the Spiritual and Temporal Powers in the Kingdom of Jerusalem", *Speculum*, 1957, s. 32, s. 470-501.
- RÖHRICHT, R., *Bibliotheca geographica Palestinae*, Berlin 1890.
- RUNCIMAN, S., *Haçlı Seferleri Tarihi*, Çev. F. Işıltan, TTK, Ankara 1989.
- RUNCIMAN, S., *The Medieval Manichee*, Cambridge 1955.

- SEVİM, A., *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1989.
- SIBT İBNÜ'L-CEVZÎ, *Mirâtü'z-zaman fî Tarihi'l-âyan*, Neşr. A. Sevim, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1968.
- SIBT İBNÜ'L-CEVZÎ, *Mirâtü'z-zamân*, VIII/I, Dairetü'l-Maarifü'l-Osmâniye, Haydarabad-Dekkan 1951.
- ŞEŞEN, R., "Selâhaddin-i Eyyûbî", *DİA*, İstanbul 2009, C. 36, s. 37-40.
- The Deeds of Count Roger of Calabria And Sicily And of His Brother Duke Robert Guiscard by Geoffrey Malaterra*, Trans. By Kenneth Baxter Wolf, The University of Michigan Press Ann Arbor, Michigan 2005.
- THOMSON, R. M., *William of Malmesbury*, The Boydell Press, Woodbridge 2003.
- TOBLER, T., *Theodorici libellus de locis sanctis*, St. Gallen 1865.
- TUDEBOD, *Historia Hiorosolymitano Itinere*, İng. Terc. J. H. Hill-L. L. Hill, Philadelphia 1974.
- PETER TUDEBODE, *Historia Hiorosolymitano Itinere*, Ed. J. Besly, *Historiae Francorum Scriptores*, IV, Paris 1841.
- TURAN, O., *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1993.
- URFALI MATEOS, *Urfalı Mateos Vekâyinamesi (952–1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136–1162)*, Çev. Hrant D. Andreas-yan, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1987.
- USTA, A., *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2008.
- ÜSÂME B. MUNKİZ, *İbn Munkız Haçlılara Karşı*, Çev. Selahattin Hacıoğlu, Bordo Siyah Klasik yayınlar, İstanbul 2006.
- WILLERMUS TYRENSIS, *Geschichte der Kreuzzüge und Königreichs Jerusalem*, Almanca Terc. E. R. Kaussler, Stuttgart 1844.
- YINANÇ, M. H., *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, Burhaneddin Matbaası, İstanbul 1944.

DİZİN

A

- Abbâsiler 26
Abraham Lincoln 21
Achard von Montmerle 55, 152
Adana 78
Adem 164
Adhémar 34, 40, 55
Adriyatik 31
Afrika 26
Agulanlar 73, 103, 108
Akka 41, 42, 150
Akkon 150
al-Bara 137, 140
Albert von Aix 18
Aleksandretta (İskenderun)
123
Aleksius Komnenos 19, 22, 26,
28, 31, 33, 34, 39, 41, 42,
56, 59, 65
Ali b. Münkiz 144
Alman-lar 52, 53
Alpler 19, 50
Amalfi 58
Amazonlar 109
Anadolu 26, 31, 32, 33, 35, 39,
53, 66, 75, 76, 79, 92,
108, 109
Andronopolis 59
Anna Komnena 31, 52, 55, 64,
71
Anselm von Ribemont 148
Antakya 15, 16, 17, 19, 22, 26,
27, 32, 34, 35, 37, 39, 40,
42, 53, 64, 65, 79-83, 85,
86, 87, 93, 95, 96, 101,
104, 105, 107, 108, 109,
112, 114, 116, 118, 121,
123, 126, 128, 136, 137,
139, 140, 142, 143, 147
Antakya Katedrali 116
Antakya Prinkepsliği 21
Antartus 146
Antiochus 139
Anti-Toros Dağları 35, 80
Apulia 18, 110
Arap-lar 26, 29, 30-33, 41, 72,
73, 75, 80, 95, 107, 140,
144, 146, 159, 161
Areg 83, 93
Arimathea'lı Joseph 164
Arka 41, 146, 147
Arnulf 159, 160
Artuklular 29, 33
Asi nehri 81, 82, 83, 96, 108,
109, 132, 139, 144
Askalon 15, 42, 158, 159, 161,
162

Asya 35, 109
 Aubré von Cagnano 59, 114
 Aura 15
 Avcı Everard 140
 Avignon Piskoposu Kardinal
 Alain von Coëtivy 45
 Avrupa 18, 29, 33, 64, 125
 Aziz Andreas 118
 Aziz Georg 150
 Aziz Maria 26
 Aziz Paulus 77, 139
 Aziz Petrus 81, 116, 127
 Azymitler 103

B

Babylon 95
 Bagrat 35, 36
 Bağdâd 26, 29, 32, 38
 Bakire Meryem 74, 116, 164
 Balderich 15, 21
 Balduin 17, 21, 23, 29, 34, 35,
 42, 51, 57, 77, 149, 158
 Balkanlar 59, 110
 Bari 34, 56
 Barneville-sur-mer 68
 Bartholomäus 118
 Batı Makedonya 59
 Berkyaruk 32, 107
 Besly 16
 Bethelon 149
 Betlehem 26, 166
 Beyaz Pazar 150
 Beyrut 41, 150
 Beythanya 165
 Bizans 19, 22, 26, 27, 30, 38,
 43, 59, 64, 79, 106, 121,
 142, 149, 162

Blois 34, 68
 Boel von Chartres 59
 Boğaz 33, 34, 52, 54, 57, 66
 Bohemund 16, 17, 18, 22, 26,
 30, 34, 38-42, 44, 52, 55,
 58, 59, 61, 63-66, 68, 71,
 72, 79, 81-85, 87, 89, 93,
 95, 96, 97, 102, 103, 104,
 105, 110, 113, 117, 120,
 121, 123, 124, 126, 129,
 132, 134, 137, 138, 140,
 141, 143, 147

Bongars 47
 Botrenthrot 77
 Botrun 149
 Brayn 149
 Brindisi 34, 56
 Bukayye 145
 Bulgaristan 110, 125
 Bütimides 70
 Bütün Azizler Bayramı 137
 Büyük Hugo 55, 71, 72, 73,
 129, 131, 134
 Büyük Perhiz 95
 Büyük Selçuklu 107
 Büyük Şarlman 51

C-Ç

Caesarea 79, 150, 159
 Cebayl 149
 Cebele 147
 Cebelü'l-erbâin 137
 Cenahüddevle 86, 145
 Ceneviz 28, 41, 43, 96, 148,
 152
 Chansons de Geste 22
 Chartres 17, 20, 26, 40, 49, 68,

126

Clermont 15, 19, 34, 49, 114

Coxon 80

Çarşamba Karnavalı 60

D

Dalmaçya 18, 34, 55

Davud Kapısı 156

Dimaşk 26, 33, 86, 105, 107,
130

Dinyeper 56

Dol 15, 21

Don 56

Dorylaeum (Eskişehir) 19

Drino 59

Dukak 33, 38, 40, 86, 105, 107

Durazzo 19, 31, 34, 42

Dük Gottfried 51, 56, 63, 65,
66, 68, 71, 72, 73, 77, 79,
104, 117, 129, 130, 131,
134, 138, 143, 147, 148,
151, 154, 155, 158, 159,
161

Dyrrhachium 55, 56, 64

E

Eberhard von Puiset 55

Edgar Atheling 29

Efâmiye 145

Ekkehard 15

El-Bara 33, 38, 86, 93, 137

el-Efdâl 42, 149, 152, 159

Elyesa 165

Ereğli 76

Ermeni-ler 32, 35, 73, 77, 80,
83, 88, 95, 98, 100, 103,
105, 132

Eskişehir 19, 25, 32, 34, 35, 71

F

Fahrülmülk İbn Ammâr 145

Fatımîler 149

Fırat 28, 36

Filaretos 79

Filistin 22, 26, 28, 32, 64

Firuz 102, 103, 104

Fitz-Gerard 19, 94

Flaman 34

Frank-lar 20, 26, 28, 35, 37,
41, 49, 50, 51, 52, 69, 73,
78, 89, 95, 107-109, 113,
118, 129, 132, 135, 139,
142, 145, 150, 153, 156

Fransa 16, 29, 34, 45, 55, 89

Fulcher von Chartres. 17

Fulko 17

G

Galilea 22, 165

Gallipoli 58

Galyalılar 89

Gaston von Bearn 156

Gethsemane 165

Gibelet 149

Gibellum 147

Gilo von Paris 17

Golgata 21

Gottfried von Bouillon 18, 26,
34, 41, 42, 51

Gottfried von Lastours 141

Gottfried von Monte Scabisio
73

Göge Yükseliş Günü 67, 149

Göksun 80

Grek-ler 30, 64, 73, 130, 140,
160

Guibert von Nogent 17

Guido 123, 124

Guynemer von Boulogne 29

Güney İtalya 18, 29, 30, 34,
52, 59, 110, 160

Güney Lombardia 104

H

Hacıdağı 43

Haçlılar 26, 27, 31, 33, 34, 37,
39, 40, 41, 52, 79, 85,
126, 136, 147, 149

Haleb 26, 33, 38, 53, 86, 93,
105, 111, 135, 140, 145

Hama 135, 140

Haute-Vienne 141

Hauteville 19, 43

Havari Aziz Andreas 118

Havari Petrus 133

Hayfa 150

Hazreti İbrahim 164

Hebron 166

Hennegau 51

Herakleia 76

Heraklius 26

Herliun 127

Hermann von Cannes 59

Hersek 69

Hezekiel 164

Hınıs 41, 86, 145

Hristiyan 30, 35, 42, 57, 59,
60, 62, 63, 66, 69, 72, 76,
81, 85, 89, 97, 111, 112,
130, 134, 136, 144, 149,
151, 152, 162

Hısnülekrâd 145

Horasan 53, 54, 68, 96, 107,
108, 109

Hugo Berserker 120

Hugo von Fleury 17

Hugo von Vermandois 18, 29,
34, 55

Humfried Fitz-Ralph 59, 73,
120

Humfried von Monte Scaglioso
59

I-İ

Ioannes 137

Isard von Mouzon 55

IV. Henry 30

İbrahim Tepesi 166

İkonium 76

İncil 21, 23, 49, 50, 117, 159

İngiliz 29, 46, 47, 96

İngiltere 48, 121

İran 53, 54

İranlılar 73

İsa 49, 71, 81, 118, 155, 161,
163, 164

İshak 166

İskandinav 120

İspanya 89

İstanbul 18, 27, 28, 30, 33, 51,
52, 54, 55, 56, 61, 63, 65,
66, 69, 71, 125, 134

İsveç Kraliçesi Christina 44

İşaya 165

İtalya 19, 28, 30, 42

İzmit 52, 66

İznik (Nikea) 35, 54, 66, 75,
116

J

J. Bongars 47, 167
Jericho 165

K

Kafkasyalı Albanlar 73
Kahire 41, 149, 159, 162
Kapadokya 79
Karasu 109
Kastor 130
Kastoria 59
Katolik Kilisesi 32, 64
Kayseri 79
Kedron 165
Keltler 69
Kıbrıs 92
Kılıç Arslan 32, 35
Kibotos 54
Kilikya 29, 35, 77
Kivotos 69
Kleopha 164
Komana 79
Komotine 61
Konstantin 164
Kont Eustach 155, 159, 161
Kont Raimund 18, 41, 65, 80,
129, 134, 135, 137, 140,
143, 144, 146, 147, 148,
152, 154, 155, 158
Kont Ranulf'un oğlu Richard
59
Kont Roger 58
Kont Stephan 68, 123
Konya 32, 123
Konya Ereğlisi 36
Köln'lü Oliver, 44

Kremonalı Liudprand 27
Kudüs 17, 20, 23, 26, 27, 29,
32, 33, 41, 42, 51, 62, 86,
89, 107, 117, 135, 148,
149, 150, 151, 154, 160,
162, 163, 164, 166
Kutsal Haç 25, 72
Kutsal Hafta 62
Kutsal Maria 116, 120
Kutsal Mezar 21, 22, 25, 40,
42, 44, 51, 65, 80, 94, 97,
122, 124, 131, 134, 137,
139, 143, 158, 160, 162
Kutsal Ruh 58, 95, 166
Küçük Asya 28, 53
Kürboğa 18, 22, 32, 37, 38, 39,
40, 107, 108, 109, 111,
112, 113, 114, 126, 127,
128, 129, 130, 132

L

La Camelle 145
La Riche 147
Lastours 141
Latin Krallığı 23, 42
Lazarus 165
Lâzikiyye 147
Le Puy 17, 34, 55, 67, 68, 71,
72, 73, 87, 104, 117, 129,
136
Le Puy Piskoposu Adhémar 34
Lethold 155
Limousin 135
Lisieux 114
Lorraine 34, 51
Louis Bréhier 48

M

Ma'arrat 41, 135, 140
 Madrid 45, 47, 48
 Mağribiler 89
 Makedonya 61
 Malazgirt 30
 Male Couronne 103
 Malregar 85
 Mamistra 78
 Manastır 59
 Manche 68
 Manihaistler 59, 110
 Marakia 146
 Maraş 81
 Maritza 61
 Maritzatal 34
 Markiye 146
 Marra 20, 135, 140, 143
 Martirano 160
 Mecdelli Meryem 164
 Melfi Antlaşması 30
 Meryem 145, 164
 Meryem Ana Kilisesi 151
 Mesih 25, 50, 58, 70, 72, 77,
 81, 83, 94, 95, 97, 112,
 116, 118, 122, 124, 126,
 129, 130, 132, 133, 135,
 137, 150, 151, 153, 155,
 156, 161, 162, 163, 164
 Mısır 26, 42, 95, 98, 149, 150,
 152, 159
 Mısırlılar 27, 30
 Mikail 53
 Mons Silpius 82
 Moravya 51
 Moritza 51

Muhammed 110, 162
 Musa 112, 165
 Musul 38, 107
 Müslüman-lar 20, 22, 25, 26,
 28, 29, 33, 40, 41, 72, 73,
 85, 87, 95, 104, 105, 107,
 110, 127, 130, 133, 135,
 137, 140, 141, 145, 146,
 147, 150, 151, 152, 153,
 154, 156, 158, 160, 161,
 162

N

Nablus 159, 164
 Nazareth 22
 Nehrü'l-lbrahim 149
 Nehrü'l-Kelb (Köpek Irmağı)
 149
 Neoconlar 10, 11
 Nikephorus Phokas 28
 Nikomedia (İzmit) 52
 Norman 19, 30, 34, 35, 59, 71,
 72, 129, 138, 160
 Norman Robert 151

O-Ö

Orange 142
 Ordericus Vitalis 18
 Oria 58
 Orontes 82, 93, 95
 Orta Asya 29
 Otranto 34, 56, 58
 Ömer Camii 155

P

Paclerborn bişhofu 44
 Palagona 59

- Papa Urban 19, 55
 Papa VII. Gregory 30
 Paskalya 61, 147
 Paul Petau 44, 47
 Paulus 133
 Pavlikiyanlar 73, 103
 Peçenekler 56
 Perhiz Günleri 129
 Persler 131
 Peter Eremit 16, 29, 31, 33,
 39, 51, 52, 54, 79, 80, 89,
 118, 128, 158, 160
 Peter Raimund von Hautpoul
 80
 Peter Tudebod von Civray 16
 Peter von Roaix 80
 Philaretos 38
 Philip I. Capet 52
 Philipp 55
 Phillipe Le Bas 47
 Piacenza 31
 Pierre von Narbonne 137
 Pisa 29
 Plestencia 79
 Polluks 130
 Prenslerin Haçlı Seferi 34
 Prinzipad 58
 Provance 19
- R
- Raimund Pilet 135, 146, 151,
 152
 Raimund von Agiles 15, 17, 20,
 25, 39, 41, 55, 65, 102,
 103, 107, 114, 116, 118,
 121, 126, 132, 134, 135,
 137, 142, 143, 144, 145,
 149, 159
 Raimund von Toulouse 18, 20,
 29, 34, 39, 41, 43, 138
 Raimund von Turenne 146, 151
 Rainald 53, 130
 Ralph von Caen 17
 Ranulf 59
 Raphania 145
 Reims 15
 Remle 41, 150, 159
 Rheinland 34
 Rıdvan 33, 38, 40, 93, 105
 Rıdvân 27, 33, 38, 145
 Ribemont 148
 Richard 55, 58, 66, 73
 Riha 140, 143
 Robert 15, 17, 19, 29, 30, 34,
 43, 45, 55, 58, 59, 64, 65,
 68, 71, 72, 79, 117, 129,
 138, 148, 159, 160
 Robert Fitz-Toustan 59
 Robert Guiscard 19, 29, 31
 Robert von Anse 72
 Robert von der Normandia 29
 Robert von Flandern 151
 Robert von Rouen 150
 Robert von Sourdeval 59
 Roger Borsa 58
 Roger von Barneville 68
 Roland 22
 Roma 30, 32, 55
 Romanya 64
 Rugia 140, 143
 Rugio 80
 Rum 32, 53, 77
 Rum Ortodoks Kilisesi 32
 Rusa 61, 80

Russignolo 59, 60

S-Ş

Sagitta 150

Saint-Gilles kontu Raimund

55, 63, 65, 66, 67, 68, 71,
73, 79, 96, 104, 117, 129,
132, 134, 135, 137, 140,
143, 147, 151, 152, 154,
160, 161, 162

Salerno 55

Samiriye 166

Samosatlı Paul 73

Sayda 150

Selahaddin Eyyubi 42

Selçuklular 29, 81, 95

Selevkos 139

Sem 145, 147

Serez (Serres) 61

She-Camel 145

Sichem 159

Sicilya 30, 58

Sidon 150

Siloa Havuzu 152

Siloam 166

Simeon 165

Simon 79

Sion Dağı 151, 152, 166

Skumbi (Cenusus) 55

Sökmen b. Artuk 93, 107

St. Demetrius 130

Stephan von Chartres 39, 123

St. Georg 95, 130

St. Georg Kapısı 103

St. Georg Manastırı 100

St Makarius 130

St. Mercurius 130

St. Pauli 85, 95

St. Peter Katedrali 40

St. Peter Kilisesi 126, 138

St. Petrus 116, 118, 120, 136,
138

St. Quentin 148

St. Rémi 17

St. Simeon 29, 96, 114, 138,
148

St. Stephan 151

Sultan Melikşah 31, 32

Sur 150

Suriye 26, 28, 32, 35, 43, 64,
81, 108, 109, 130

Süleyman 32, 75, 164

Süleyman Mâbedi 155, 156

Süleymanşâh 38, 75

Süryaniler 73, 88, 95, 98, 105,
132, 135

Sychar 166

Şam 38

Şemsüddevle 108

Şeyzer 32, 41, 144

Şiî 26, 27

T

Taberiyye 165

Tabor 165

Tankred 19, 23, 34, 35, 42, 58,
60, 61, 62, 66, 68, 71, 72,
73, 77, 87, 89, 100, 105,
113, 117, 124, 129, 132,
151, 156, 157, 159, 161

Tarent 58

Tarsus 36, 62, 77

Tatikios 79, 91

Tell-Mannas 135

Thoros 36
 Tocor 166
 Toğtegin 38, 86
 Tortosa 146, 147
 Tournai 155
 Trablus 32, 33, 41, 43, 145,
 146, 147, 148, 149

Tudebod 16

Tuna 34, 51

Turcatus 102

Turkopol 31

Tutuş 32, 75, 105

Türk-ler 31, 32, 38, 39, 56, 67,
 76, 80, 85, 86, 91, 93, 95,
 97, 102, 107, 114, 116,
 120, 121, 127, 128, 130,
 144, 146, 147, 152

Tyrus 150

U

Urfa 32, 36, 42, 51

Ürdün 165

V

Valleron Markizi Joseph-Louis-
 Dominique de Cambis
 45

Vardar 59

Vatican Reginensis 44, 45

Venedik 29

Via Egnatia 31, 34, 55

Vikinger 120

W

Walter von Poissi (Gualterius
 Sinehabere) 54

Wilhelm 18, 55, 56, 68, 80, 89,
 140, 152

Wilhelm von Grandmesnil 114

Wilhelm von Malmesbury 18

Wilhelm von Picardier 148

Wilhelm von Tyrus 18

William 47, 73

William Camden 47

X

Xanti 61

Y

Yafa 41, 150, 152

Yağısıyan 17, 32, 38, 105, 107,
 108, 120, 138

Yahuda 164

Yahuda İskariyot 165

Yahya 165

Yakub 166

Yehoşafat 165

Yoksul Lambert 114

Yunan 62

Yusuf 166

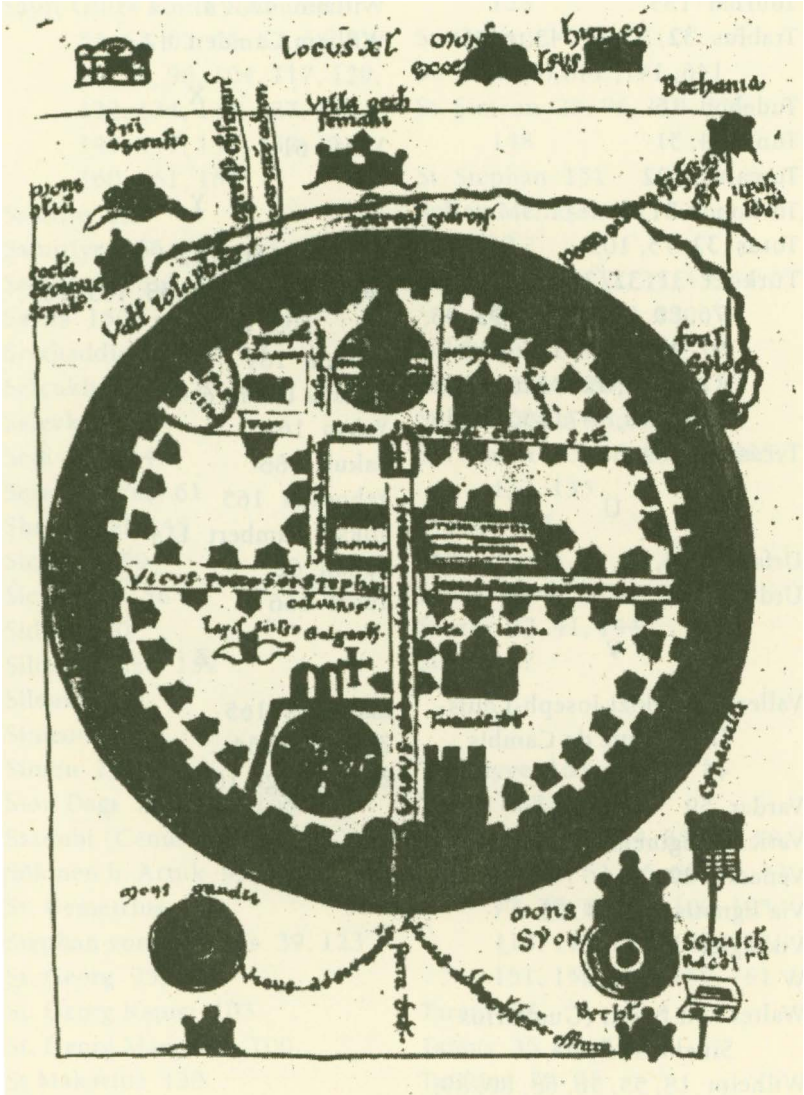
Z

Zachaeus 165

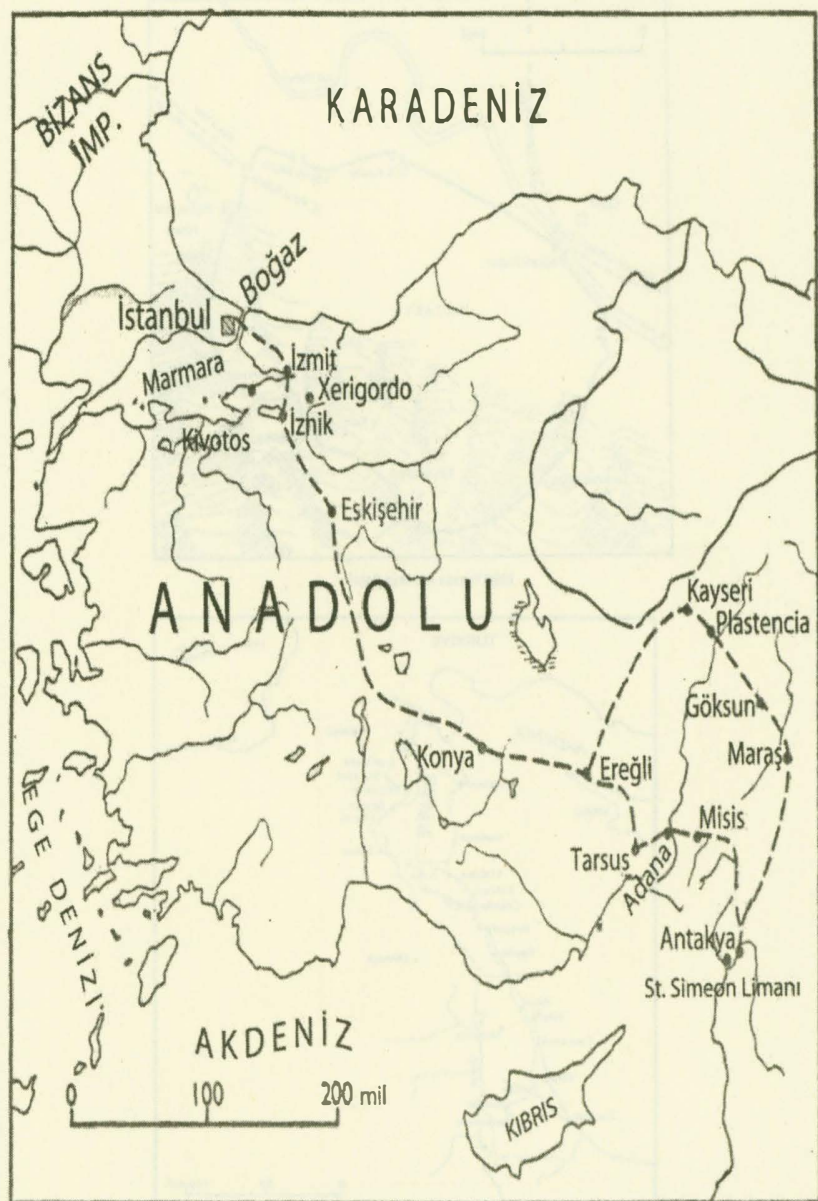
Zekeriya 164

Zeytin Dağı 165

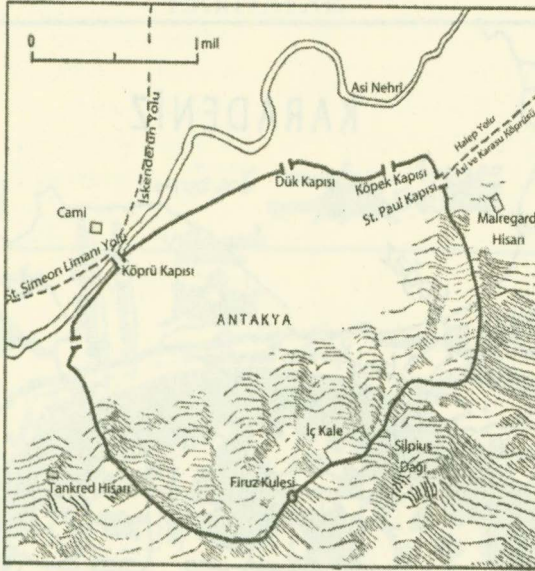
HARİTALAR

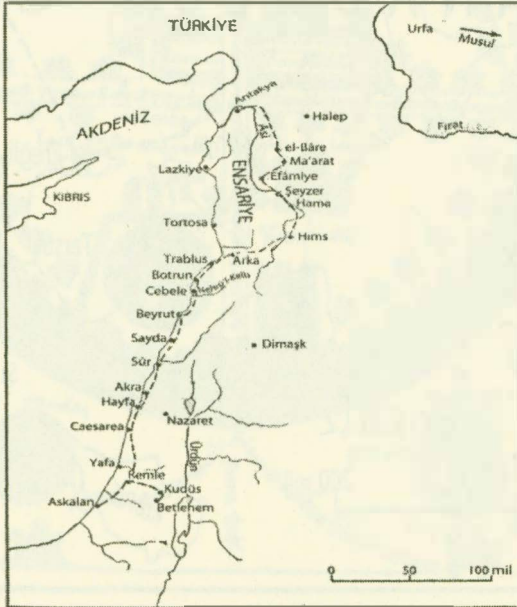
Kudüs Şehri

İstanbul Antakya Yolu

1098 Yılında Antakya Şehri

ANTAKYA KUDÜS YOLU